

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XL, Nr. 6 — 8 — IUNIE — AUGUST 1981

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XL, Nr. 6—8

IUNIE - AUGUST

1981

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

IUSTIN

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. Dr. ANTONIE
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. S. EPIFANIE NOROCEL-
TOMITANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Tomisului și Dunării de Jos

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

P. C. Pr. GH. BOGDAN

REDACTOR

C U P R I N S U L

Pag.

REDACȚIA, Anul 37 al noli istorii.

557

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. prof. ENE BRANIȘTE, <i>La Sfânta Treime</i>	560
Pr. IOAN HRISCU, <i>La Duminica a III-a după Rusalii</i>	564
Pr. ION GH. CEAUȘU, <i>La Duminica a IV-a după Rusalii</i>	566
Dic. prof. MARIN VELEA, <i>La Duminica a V-a după Rusalii</i>	568
Pr. dr. NICOLAE DURĂ, <i>La Duminica a VII-a după Paști</i>	572
Pr. prof. NICOLAE CIUDIN, <i>Panegiric la Adormirea Maicii Domnului</i>	575
Pr. CORNELIU SAVA, <i>La Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul</i>	580
Pr. dr. GHEORGHE PASCHIA, <i>Pentru ce venim la biserică ? (Predică preliturgică)</i>	582

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

<i>Nicodim Aghioritul, Tîlcuirea Cîntării a IX-a a lui Moisi. Cîntarea Fecioarei și de Dumnezeu Născătoarea Maria (I), traducere de Pr. DAVID POPESCU</i>	585
---	-----

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Fapte și acțiuni în slujba Patriei și a Păcii</i>	599
Dic. prof. O. BUCEVSCHI și Lector dr. CEZAR VASILIU, <i>Știri ecumenice</i>	603

C O M E M O R Ă R I

Pr. prof. ION IONESCU, <i>Aspecte cu caracter istoric privind Sinodul al II-lea Ecumenic</i>	611
Pr. asist. dr. NICOLAE DURĂ, <i>Legislația canonică a Sinodului al II-lea Ecumenic și importanța ei pentru organizarea și disciplina Bisericii</i>	630
† EPIFANIE NOROCEL-TOMITANUL, <i>Episcop-vicar, Manifestări și ecouri ale Revoluției lui Tudor Vladimirescu în Dobrogea</i>	672
Dr. PAUL BARBU, <i>Informații despre Revoluția de la 1821 în fondul «Gheorghe Magheru» de la Arhivele Statului din Craiova</i>	675

DOCUMENTARE

Prof. dr. DUMITRU CONSTANTINESCU, <i>Circulația cărților religioase românești și importanța însemnărilor de pe ele</i>	679
--	-----

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Pr. DUMITRU RĂDUNĂ, <i>Cursurile misionar-pastorale, seria a II-a, București 17—28 august 1981</i>	690
--	-----

Pr. prof. dr. AL. I. CIUREA, <i>Vocația pentru sculptura Istoriei în piatră a părintelui arhimandrit Simeon Tatu</i>	692
ASISTENT, <i>Slințirea bisericii din parohia Negoești, jud. Prahova</i>	695
Pr. ION M. PĂTRAȘCU, <i>O pioasă comemorare</i>	696
Pr. ANATOLIE LEFTER, † <i>Preotul iconom stavrofor Ioan Irimia</i>	697

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

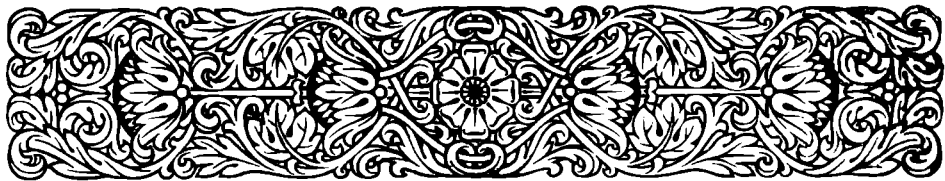
Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Din activitatea Centrului arhiepiscopal Galați</i>	700
---	-----

EPISCOPIA BUZĂULUI

CRONICAR, <i>Știri din cuprinsul Eparhiei</i>	707
Pr. GABRIEL COCORA, <i>Marginalii la Pomelnicul Episcopiei Buzăului</i>	716

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

GEORGE MANTZARIDES, <i>The Witness of Orthodoxy to the Contemporary World</i> , tradus din grecește de Rev. dr. Stanley S. Harakas (<i>Mărturisirea Ortodoxiei către lumea contemporană</i>), de Prof. dr. CONSTANTIN PAVEL	725
Pr. Prof. dr. I. CONSTANTINESCU, <i>Studiul Noului Testament, Manual pentru Seminarile teologice</i> . Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, 442 p., de Prof. ADRIAN POPESCU	728
KRISTA ZACH, <i>Orthodoxe Kriche und rumänisches Volksbewusstsein im 15 bis 18 Jahrhundert (Biserica Ortodoxă și conștiința poporului român în sec. 15—18)</i> , Wiesbaden, 1978, 222 p., de Diac. Prof. O. BUCEVSCHI	731
Diac. prof. O. BUCEVSCHI, <i>Note bibliografice</i>	734

ANUL 37 AL NOII ISTORII

Implinirea a 37 de ani de cînd țara noastră a pornit pe un drum istoric nou — piatra de hotar fiind 23 August 1944 — coincide cu primul an al noului cincinal, care va marca trecerea României din stadiul de țară în curs de dezvoltare în stadiul de țară cu nivel mediu de dezvoltare. Acest obiectiv de perspectivă sintetizează, de fapt, acumulările cantitative și calitative ale economiei noastre în cei 37 de ani de la Eliberare.

Dimensiunea drumului parcurs este fără precedent. Din zilele fierbinți, de luptă eroică, ale lui August 1944, cînd zorii unei ere noi luminau pămîntul patriei, din acele zile decisive de început de drum au trecut ani de muncă rodnică, de biruințe și împliniri, de eforturi și sacrificii, sînt ani în care țara a pășit mereu înainte, în deplină unitate, împlinind năzuințele străvechi de dreptate socială și libertate națională, mobilizîndu-și toate forțele creatoare în slujba profundelor prefaceri înnoitoare, pentru fericirea și progresul poporului.

În acest drum de împliniri se detașează limpede epoca ultimilor 16 ani din viața țării, epoca pe care o trăim, epocă legată de numele celui mai iubit fiu al națiunii noastre Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu. Această epocă a pus temelii trainice noului stadiu de dezvoltare a țării, atingerea obiectivului propus în cincinalul în care am intrat.

Realizarea acestui obiectiv — trecerea României în rîndul țărilor medii dezvoltate pune problema de a se folosi la un nivel nou, puternica bază tehnico-materială creată și asigurată prin eforturile îndelungate ale perioadelor precedente, trecerea de la dezvoltarea extensivă la cea intensivă. Întregul program de cinci ani de dezvoltare a țării se concentrează asupra obținerii acestor transformări în economia românească. Calitatea și eficiența sînt dimensiunile sale fundamentale. Astfel, se adoptă o altă repartizare a venitului național, între fondul de dezvoltare (30 la sută) și fondul de consum (70 la sută), mai apropiată de cea din țările economic avansate. Dinamismul economiei naționale urmează să se mențină cu o eficiență mai ridicată a investițiilor.

O principală dimensiune a noii calități o va reprezenta aplicarea fermă, în toate domeniile de activitate, a celor mai moderne cuceriri ale științei și tehnicii, prin promovarea mecanizării și automatizării producției, introducerea microprocesoarelor și roboților industriali, repro-

iectarea și reinnoirea permanentă a produselor, dezvoltarea industriilor de înaltă tehnicitate, mai mici consumatoare de energie etc.

Un nou accent capătă dezvoltarea agriculturii, urmărindu-se creșterea substanțială a producției agricole (ritmul prevăzut fiind de 5 la sută, în medie, anual), prin extinderea mecanizării și chimizării agriculturii, prin utilizarea unor soiuri și rase mai productive, prin modernizarea, în general, a sectorului agricol.

Expresie a mutațiilor din economie, sub semnul noii calități, productivitatea socială a muncii urmează să cunoască o dinamică accentuată — 7 la sută în medie anual, ceea ce înseamnă că peste 80 la sută din sporul producției industriale este prevăzut a fi realizat pe seama creșterii productivității muncii. Sporirea productivității muncii este baza ridicării eficienței și rentabilității activității economice, întrucât contribuie în mod nemijlocit la reducerea cheltuielilor materiale și de producție, la creșterea beneficiilor. Aceste obiective de primă însemnătate au în actualul cincinal condiții superioare de realizare, în contextul desfășurării întregii activități economice pe baza prevederilor noului mecanism economico-financiar. Aplicarea fermă a noului mecanism economico-financiar reprezintă o condiție esențială a obținerii prefacerilor calitative și de eficiență stabilite pentru actualul cincinal, a însăși creșterii, pe această bază, a nivelului de trai material și spiritual al oamenilor muncii.

Prevederile actualului cincinal în acest ultim domeniu — sporirea retribuției reale cu 16 la sută — pun în lumină finalitatea umană a programului de dezvoltare economico-socială elaborat de conducerea țării, evidențiind în mod clar că ridicarea standardului de viață și civilizație al celor ce muncesc reprezintă țelul suprem al politicii statului nostru, esența însăși a societății noastre socialiste. Semnificația unei asemenea sporiri a retribuției reale este cu atât mai mare cu cât, în condițiile actualei crize care confruntă pe țările economice omenirea, în multe țări sînt adoptate sau sînt prevăzute reduceri și nu creșteri ale nivelului de trai.

Corespunzător caracteristicilor generale ale programului, exigențele de calitate și eficiență vor sta, deopotrivă, în fața activității de comerț exterior și cooperare economică internațională. Obiectivul central al actualului cincinal, în acest domeniu, îl constituie diminuarea treptată a datoriei externe, în vederea eliminării ei în anii următori. Pentru aceasta se prevede creșterea în ritm susținut a exporturilor, precum și dimensionarea judicioasă a importurilor, prin sporirea gradului de valorificare a produselor achiziționate, astfel încît să se realizeze un important excedent al balanței comerciale, ca primă sursă de echilibrare a balanței de plăți. Înfăptuirea acestui obiectiv, prin asigurarea unei priorități în realizarea exportului, se dovedește de o importanță fundamentală, cu atât mai mult în conjunctura actuală cînd costul creditelor a atins cote împovărătoare.

Acordînd cuvenita importanță restructurărilor și îmbunătățirilor calitative interne în vederea progresului economic al țării, programul românesc de dezvoltare pe perioada 1981—1985 are în vedere o amplă

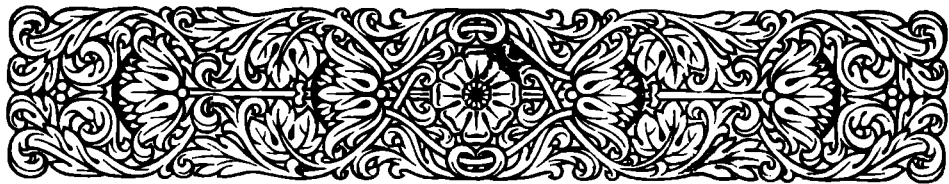
deschidere spre exterior, desfășurarea unei intense colaborări internaționale, pentru promovarea obiectivelor de dezvoltare ale României și tuturor partenerilor ei economici. Ca expresie a convingerii că, în general, și cu atât mai mult în actualul context internațional, ridicarea economică a tuturor statelor, și depășirea manifestărilor, de criză din economia mondială cere astăzi unirea eforturilor tuturor țărilor, printr-o activă conlucrare între națiuni, o largă participare la diviziunea mondială a muncii, în beneficiul, totodată al destinderii și securității în lume. Colaborarea rămâne singura opțiune valorică și realistă, ca o «pîrgie a progresului» ca o «armă a păcii».

În locul unui bilanț al realizărilor istorice dobîndite de poporul nostru în cei 37 de ani de la Eliberare am înfățișat, pe scurt, caracteristicile programului de dezvoltare în cincinalul în care am intrat, cu convingerea că acest program pe care l-a elaborat conducerea țării noastre poate fi socotit și un bilanț a ceea ce s-a înfăptuit pînă acum, fiindcă ceea ce se va face își are temelie în anii de cînd țara noastră a pornit pe un drum nou, a pășit într-o eră nouă a istoriei sale.

Biserica noastră strămoșească împărtășește întru totul năzuințele poporului din care s-a născut, sprijină de pe pozițiile sale specifice eforturile care se fac pentru ca viața pe acest pămînt al patriei noastre să fie demnă, îmbelșugată, trăită cu vrednicie. Datori sîntem cu toții, cler și credincioși, de a sluji patria și idealurile sale în acest timp nou, măreț prin înfăptuirile celor ce cu brațele și cu mintea ridică țara pe noi culmi de civilizație și progres. De binele țării depinde binele fiecăruia dintre noi. De aceea slujba noastră să ne-o facem deplin, atât față de Dumnezeu, cît și față de țară ; să sprijinim cu cuvîntul și cu fapta orice lucrare folositoare poporului nostru. Numai așa vom fi bineplăcuți înaintea lui Dumnezeu și vom fi prețuiți de semenii noștri. În același timp, să ne rugăm pentru vremuri pașnice, să ne rugăm ca ceea ce se înalță cu trudă să nu fie distrus într-o clipă de pustiirea bombelor atomice, să veghem ca binecuvîntarea lui Dumnezeu «pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» să fie veșnic actuală, să nu se dezlănțuie niciodată porțile întunericii pe acest pămînt binecuvîntat, pe care avem datoria să-l împlinim, nu să-l transformăm în ruină.

La acest popas aniversar, cuvîne-se să cinstim pe cei ce s-au jertfit pentru ca țara noastră să pășească pe un drum nou ; cuvîne-se, totodată, să-i cinstim pe cei ce o înalță tot mai împlinitoare în rîndul celorlalte națiuni ale lumii.

REDAȚIA

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICĂ LA SFÎNTA TREIME (LUNEA RUSALIILOR)

«Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul, acoperământul meu este Duhul Sfânt, Treime Sfântă, slavă Ție».

Cu 11 zile în urmă am prăznuit Înălțarea Domnului la cer; ieri am sărbătorit pogorirea Sfântului Duh peste Sfinții Apostoli și peste Biserica de curînd întemeiată. Astăzi, a doua zi după Rusalii, sărbătorim pe însăși Prea Sfînta și Dumnezeiasca Treime, adică pe toate cele trei persoane sau fețe ale Dumnezeirii: pe Dumnezeu-Tatăl, ziditorul lumii, pe Dumnezeu-Fiul, mîntuitorul ei, și pe Dumnezeu-Duhul Sfînt, sfințitorul ei. Ziua aceasta ar trebui să fie cea mai mare sărbătoare din tot cursul anului bisericesc, căci ea e sărbătoarea lui Dumnezeu Însuși, în treimea persoanelor Sale. Slăvim astăzi nu numai pe Dumnezeu-Tatăl, Care a făcut lumea din nimic, ci și pe Dumnezeu-Fiul, Care a mîntuit-o, închinînd și încununînd lucrarea dumnezeiască a Mîntuitorului în lume, prin pogorirea Sa asupra Sfinților Apostoli, cărora le-a împărtășit harul Său sfințitor și puterea de a propovădui Evanghelia lui Hristos și de a săvîrși Sfintele Taine, putere pe care ei au transmis-o urmașilor lor la conducerea Bisericii: arhieriei și preoții.

Sărbătoarea Sfintei Treimi este astfel ca o încununare a sărbătorilor creștine care ne amintesc în fiecare an despre cele ce a făcut Dumnezeu pentru noi.

Credința în Sfînta Treime este temelul învățăturii creștine și începătura mîntuirii noastre. Atunci cînd preotul ne-a afundat în apa sfințită din cristelniță, ne-a botezat în numele Sfintei Treimi: «În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh». Cînd mamele noastre ne-au ajutat să facem pentru prima oară semnul Sfintei Cruci, ne-au învățat să-l facem tot în numele Sfintei Treimi. Cu mărturisirea și slăvirea Sfintei Treimi încep toate sfintele slujbe săvîrșite în biserici: «Binecuvîntată

este împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh...», cum zice preotul când începe Sfânta Liturghie. În numele Sfintei Treimi ne începem și ne încheiem noi, smeriții slujitori ai Domnului, predicile și cuvântările de învățătură ținute în biserici așa cum au făcut, încă de la început, toți marii păstori, învățători și cuvântători ai creștinătății. Și tot pe Sfânta Treime o mărturisiți și dvs. ori de câte ori vă faceți semnul Sfintei Cruci. Cu numele ei pe buze ar trebui să începem orice lucru pe care vrem să-l facem. Căci de Dumnezeu, cel în Treime laudat și închinat, atîrnă întreaga viață, lucrarea și soarta noastră, a tuturor : «În El viem, ne mișcăm și sîntem» (Fapte 17, 28) și «toată darea cea bună de sus vine, de la Părintele luminilor» (Iacob 1, 17). Tot ce e bun, mare și sfînt pe acest pămînt, s-a făcut în numele, cu vrerea și cu ajutorul Sf. Treimi : «Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu plinirea Duhului Sfînt...», precum citim în pisanile de pe vechile noastre biserici și troițe.

Că Dumnezeu este în trei fețe sau persoane o arată cartea de temeii a credinței noastre, adică Sf. Scriptură, nu numai a Noului Testament, ci chiar și a Vechiului Testament. Din ea vedem cum taina Sf. Treimi s-a descoperit nouă treptat, pe măsura puterii noastre de înțelegere : la început mai nelămurit și apoi din ce în ce mai lămurit. Astfel, în cartea Facerii citim că, la zidirea lumii, Dumnezeu, deși unul singur, atunci cînd face pe om, vorbește despre sine ca despre mai mulți : «Să facem om după chipul și asemănarea Noastră» (Geneza 1, 26). Nu se vede de aici nici numărul și nici numele persoanelor dumnezeiești. Dar mergînd mai departe, aflăm, cum Dumnezeu se arată patriarhului Avraam sub chipul a trei bărbați (îngeri) care stau la masa lui (Geneza 18, 1 și urm.), așa cum îi vedem zugrăviți pe pereții unor biserici, sau pe unele icoane. Aflăm deci de aici că persoanele dumnezeiești sînt trei. Numele lor nu ni-l spune Scriptura Vechiului Testament. Dar o spune răspicat Mîntuitorul, atunci cînd trimite pe sfinții săi apostoli în lume, ca să răspîndească învățătura Lui : «Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh» (Matei 28, 19). De altfel, Sf. Treime se arătase încă mai dinainte în chip văzut și lămurit la botezul Domnului, așa cum o vedem zugrăvită pe icoanele Botezului : Dumnezeu-Fiul se botează în apa Iordanului, Dumnezeu-Sfîntul Duh se poartă asupra Lui în chip de porumbel, iar Dumnezeu-Tatăl mărturisește dumnezeirea Mîntuitorului și calitatea lui de Fiul al Tatălui : «Acesta (care se botează) este Fiul Meu cel iubit, întru care am binevoit» (Matei 3, 16—17 ; Marcu 1, 9—11 ; Luca 3, 21—22).

Pe temeiul acestor cuvinte dumnezeiești, sfinții părinți și marii învățători ai Bisericii, adunați la primele două soboare a toată lumea, au stabilit învățătura despre Sf. Treime așa cum o mărturisim în Crezul pe care îl rostim la slujba Botezului, la Sf. Liturghie și la alte multe sfînte slujbe : «Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pămîntului... ; și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, care din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii... ; și întru Duhul Sfînt Care din Tatăl purcede, Cea ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și slăvit, Care a grăit prin proroci...».

Prin acestea, sfânta noastră Biserică ne învață că Dumnezeu-Tatăl este obîrșia Dumnezeirii. El este fără început și fără cauză. El nu s-a născut și nici nu a purces din nimeni, ci a fost mai înainte de toate cîte sînt. El a făcut toate din neființă, iar din ființa Sa, înainte de începutul timpului s-a născut Fiul și a purces Sf. Duh, așa cum se aprinde o lumină din altă lumină, fără ca cea de-a doua să o împutineze pe cea dintîi și fără să fie mai mică decît ea.

Dumnezeu-Fiul s-a născut, ca Dumnezeu, din Tatăl, încă dintru început, din vecie, iar ca om s-a născut, în timp, din Sf. Fecioară Maria și din Duhul Sfînt; printr-Însul s-a săvîrșit mîntuirea lumii.

Dumnezeu-Sfîntul Duh a purces din Tatăl mai înainte de veci. El este de viață făcător, El însuflețește și sfințește toate, și prin El se revărsă asupra lumii toate darurile dumnezeiești trebuitoare pentru mîntuirea noastră: lumina minții, puterea voinței de a face binele, bunătața și curăția inimii, dar mai presus de toate harul dumnezeiesc care ni se dă prin Sfintele Taine.

Precum vedem, trei sînt persoanele sau fețele dumnezeiești: Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. Dar din aceasta nu trebuie să înțelegem că ar exista trei dumnezei. Deși întreit în persoane, Dumnezeu este Unul singur după ființa Sa. Ne spune lămurit Sf. Scriptură prin pana inspirată a Sf. Ioan Evangelistul: «Trei sînt care mărturisesc în ceruri, Tatăl, Cuvîntul și Sf. Duh, iar acești trei una sînt» (I Ioan 5, 7). Trei sînt persoanele sau fețele Sf. Treimi; și totuși, acestea trei sînt una în ființa lor, neamestecate dar și nedespărțite una de alta, alcătuint o singură Dumnezeire, o singură putere și voință, o singură strălucire și slavă!

Alții poate spune Biserica despre Sf. Treime, fără ca prin această să aibă pretenția că a spus totul despre Dumnezeu, sau că ar fi înțeles cum poate fi Acesta. S-au încercat unii să explice această mare taină a credinței noastre, prin unele comparații și asemănării din lumea văzută. Așa, Sf. Spiridon, episcopul Trimitundeii din insula Creta (sec. IV), care a luat parte la sinodul I a toată lumea, a asemănat Dumnezeirea cu o cărămidă alcătuită din cele trei elemente: pămîntul (din care e frămîntată), apa (cu care a fost frămîntat pămîntul) și focul sau căldura (cu care a fost arsă).

Alții au asemănat-o cu timpul, care este unul, de la început pînă la sfîrșit, dar care pentru noi are trei fețe: trecutul, prezentul și viitorul.

Alții au asemănat-o cu sufletul omului, care de altfel poartă în sine pecetea chipului lui Dumnezeu. Sufletul nostru e unul singur, dar el se manifestă sub forma celor trei facultăți sau puteri sufletești: mintea sau înțelegerea, inima sau simțirea și voința. Aceste însușiri ale sufletului sînt deosebite una de alta; dar cine le-a putut despărți vreodată în sufletul său în viața omului? Nu rămîne sufletul nostru unul și același în toată scurgerea timpului? Tot așa și cele trei fețe sau persoane dumnezeiești sînt deosebite, dar totuși nedespărțite în Dumnezeire, care e una singură.

Dar toate aceste asemănări sau comparații ne dau abia o slabă închipuire despre ceea ce este în realitate Sf. Treime. Adevărul despre Sf.

Treime rămîne mai departe cea mai mare taină a credinței creștine. Au încercat mulți să înțeleagă și să explice și altora cum poate fi Dumnezeu unul singur în ființă, și totuși, întreit în persoane, dar n-au izbutit, ori au rătăcit — ceea ce e și mai rău. Căci tot una este a încerca să te uiți cu ochii la soare, sau să pătrunzi cu mintea tainele dumnezeirii; nici ochii noștri nu pot suferi strălucirea orbitoare a razelor soarelui, și nici mintea noastră nu poate cuprinde adîncul Dumnezeirii. Și după cum lumina soarelui te orbește, tot așa strălucirea negrăită a Dumnezeirii covârșește puterea de înțelegere a minții noastre. De aceea au greșit toti ereticii care au cutezat să ispitească taina Dumnezeirii: Arie, Macedonie, Sabelie, Nestorie și alții. Căci aceștia ori amestecau persoanele făcînd din toate trei una singură, ori le despărțeau prea tare, făcînd din ele trei dumnezei deosebiți. Ei greșeau și într-un caz și în celălalt. Așa greșesc și orbesc și azi toți aceia care se încumetă să iscodească lumina orbitoare a Dumnezeirii, pretinzînd că pot înțelege și pot explica ceva din tainele ei cu sărmana și neputincioasa lor minte.

Dar, dacă soarele ne orbește cînd încercăm să-l privim cu ochii liberi, avem în schimb ochianul și telescopul, acele minunate instrumente, care nu numai că apropie de noi imaginea soarelui, dar în același timp potolesc și strălucirea razelor lui, pentru ca să nu ne vătămăm ochiul. Ei bine, ocheanul sau telescopul prin care noi putem contempla lumina Dumnezeirii fără ca să orbim, este credința, prin care primim descoperirea dumnezeiască, adică ceea ce ne-a spus Dumnezeu însuși despre Sine, prin gura sfinților proroci, apostoli și evangheliști cei însuflați de Duhul Sfînt. Ea este puterea prin care înțelegem și acceptăm cuvîntul lui Dumnezeu, scris în Sfînta Scriptură și păstrat în învățătura Bisericii, pe care am înfățișat-o mai înainte.

În această viață, noi vedem și simțim pe Dumnezeu «ca în oglindă și în ghicitură», cum zice Sf. Apostol Pavel (I Cor. XIII, 12), adică mai mult în chip indirect, din lucrarea Lui în lume și din binefacerile pe care El le-a revărsat din belșug asupra noastră în tot cursul istoriei sfînte a mîntuirii și pe care ni le dăruiește tuturor neconținut. Abia la sfîrșitul veacurilor, cînd toți vom îmbrăca trupuri noi, nepămîntești, Îl vom vedea «față către față», adică așa cum este El în realitate, în toată strălucirea slavei Sale. Dar ca să ajungem acolo, sîntem datori să credem mai întîi cu tărie și să păstrăm neschimbată învățătura sfîntei noastre Biserici despre Sf. Treime și al doilea să iubim pe Dumnezeu din toată inima și din tot sufletul nostru. Și cum ne vom dovedi iubirea față de Dumnezeu? Împlinind voia și poruncile Lui, dintre care cea mai de seamă pentru ceasul de față este pacea și bună-învoirea între oameni. Să iubim pacea, pentru că «Dumnezeu este al păcii, iar nu al neorînduiei», precum zice Sf. Apostol Pavel.

Să ne rugăm deci și astăzi pentru «pacea a toată lumea»; să o dorim din toate puterile sufletului nostru și să luptăm pentru ea cu toate mijloacele care ne stau la îndemînă. Făcînd așa, vom contribui și noi la realizarea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, iar în ceruri ne vom în-

vrednici de vederea nemijlocită a strălucirii Sfintei Treimi, pe care o sărbătorim astăzi. Punându-ne sub scutul și ocrotirea ei, să ne rugăm ca «darul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărțășirea Sf. Duh să fie cu noi cu toți!» — Amin.

Pr. Prof. Ene BRANIȘTE

LA DUMINICA A III-A DUPĂ POGORÎREA SFÎNTULUI DUH

«Feriți-vă să nu vă curățiți cu inima...».

Mintuitorul nostru Iisus Hristos zice: «Luminătorul trupului este ochiul. Deci de va fi ochiul tău curat, tot trupul tău va fi luminat, iar de va fi ochiul tău rău, tot trupul tău va fi întunecat» (Matei VI, 22, 23).

Cu adevărat, ochii sînt asemenea unor ferestre prin care privim lucrurile din jurul nostru, frumusețile naturii și cu ajutorul cărora ne alegem terenul cel mai favorabil, cărările cele mai bune pentru întinderea pașilor noștri spre anumite obiecte, spre anumite ținte. În aceeași vreme, tot cu ajutorul ochilor, prindem lumina soarelui, iar ea ne luminează trupul. Cîte frumuseți a lăsat Dumnezeu pe întinsul pămîntului! Aici întîlnim covorul de flori al cîmpiilor minunate, dincolo privim spre adîncul pădurilor misterioase și pline de farmec, mai departe privim înălțimea dealurilor și a munților cu mărimea lor de uriași; dimineața ne farmecă răsăritul soarelui, iar seara ne încîntă apusul lui fără egal în frumuseți.

Doamne — să zicem de fiecare dată, minunată grădină ai așezat înaintea ochilor noștri și mult îți sîntem datori pentru că ne-ai așezat în mijlocul ei și ne-ai dat puțința să ne bucurăm de frumusețile făpturii Tale! Cît de necuprins în măreție și strălucire trebuie să fii Tu Doamne, — dacă zidirea miinilor Tale cuprinde asemenea frumuseți! Firește, cînd pe ochii noștri se așază o pată mai mică sau mai mare, ori cînd — Doamne ferește! — lumina lor se întunecă sau poate chiar pierе, frumusețea lumii nu mai poate fi deslușită. Cîtă durere s-ar naște în ființa noastră într-un asemenea caz. Totuși, credinciosul creștin nu trebuie să-și oprească privirea numai asupra frumuseții acestei lumi, ci este chemat să se ridice pînă la găsirea frumuseții celei netrecătoare, să caute a-L vedea pe Făcătorul tuturor, pe Dumnezeu, și de strălucirea Lui să-și umple inima, căci Iisus Hristos ne zice: «Feriți-vă să nu vă curățiți cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu» (Matei V, 8).

Dar Dumnezeu este duh și prin urmare, spre găsirea și vederea Lui, ne este trebuitoare o cale duhovnicească, nu trebuie ochi duhovnicești. Și cu asemenea ochi ne-a dăruit Dumnezeu, dar în inima noastră, în sufletul nostru, în simțirea noastră, în judecata și voința noastră. Cei dinții oameni au fost aproape de Dumnezeu și bucuria vederii Lui era cel mai mare bine ce li se dăduse de Făcătorul tuturor. Aceasta nu înseamnă că ei îl vedeau pe Dumnezeu cum vedem noi lucrurile în jurul nos-

tru, mai ales că aveau judecata limpede, simțirea curată și voie nestricată. De aceea puteau să înțeleagă voia lui Dumnezeu și să o facă; erau în stare să judece frumusețile și măreția lui Dumnezeu din frumusețea lumii acesteia, care, de asemenea, era întreagă și nepătată de răutate.

Dar după o vreme, o pată urită și întunecoasă s-a așternut peste ochii omului, chiar și peste ochii lui cei trupești peste întreaga lui ființă — păcatul. Placa aceasta a împiedicat privirea omului spre Dumnezeu, îndreptându-i-o spre pământ, spre lucrurile trecătoare. De aceea arată Sf. Scriptură, că omul a căzut de la fața lui Dumnezeu și s-a înjosit pînă la a ajunge asemenea făpturilor necuvîntătoare. Mai era el în stare să-L vadă pe Făcătorul său, să privească spre El, ori chiar numai să înțeleagă întru totul voia Lui cea sfîntă. Nu, că păcatul este cea mai grozavă opreliște în calea apropierei credinciosului de Dumnezeu. Dumnezeu, «la plinirea vremii», s-a milostivit spre noi și l-a trimis pe «Unul-Născut-Fiul Său», ca El să împrășteie ceața cea grozavă din fața ochilor trupești și sufletești ai credinciosului, să-i dea lui puțința de ridicare din păcat, să-i netezească din nou cărarea ce duce către cer. Iisus Hristos ne-a îndreptat prin învățătura, prin patima și învierea Sa, lăsîndu-ne ca mijloace de desăvîrșire Sf. Taine. Așa prin Taina Sf. Botez, ne naștem din nou, curățîndu-ne de păcatul strămoșesc și de toate păcatele ce le-am avea pînă la primirea ei. În convorbirea Sa cu Nicodim, Insuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ne arată, de altfel foarte limpede, că : «de nu se va naște cineva de sus, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu ; căci ce este născut din trup, trup este, și ce este născut din Duh, duh este» (Ioan III, 5, 6).

Prin sfînta Taină a Mirului, Duhul Sfînt ne întărește în credință : Sf. Spovedanie ne dezleagă de păcate și ca un al doilea botez, ne curățește inima spre vrednică apropiere de Hristos-Domnul, de Dumnezeu însuși; Sf. Împărtășanie ne împreună chiar cu Hristos, «spre iertarea păcatelor și spre viața de veci». Tot asemenea și celelalte Sf. Taine, primite cu vrednicie, ne fac părtași împărăției lui Dumnezeu.

Așadar, vederea împărăției lui Dumnezeu atîrnă de curăția noastră trupească și sufletească, de o bunătate și nevinovăție ca aceea a pruncilor. Aceștia sînt cu adevărat curați la inimă și curățenie ca a lor este căutată de Dumnezeu și în inima noastră. Unora ca ei le este rînduită vederea lui Dumnezeu : «adevăr zic vouă : cine nu va primi împărăția lui Dumnezeu ca un copil nu va intra în ea» (Marcu X, 15).

Cît de grăitoare este pilda aceasta și cîtă rivnă trebuie să dovedim în a rămîne toată viața noastră asemenea pruncilor, adică așa cum ne naște pe fiecare Sf. Biserică, prin Sf. Botez. Chiar înaintat în vîrstă fiind, sîntem prunci curați la inimă, dacă ne ferim de păcate și de patimi, pentru că ele întunecă, așa cum arătăm mai sus vederea noastră, ele prihănesc inima, sufletul nostru. Așa cum sînt: ura, necurăția, trufia, zgîrcenia, nedreptatea, clevetirea, apăsarea și defăimarea aproapelui, batjocura, minciuna, lăcomia etc. Numai ferirea de ele ne apropie de Dumnezeu după cuvîntul Sf. Scripturi : «Doamne cine va locui în lăcașul Tău, sau cine se va sălășlui în muntele cel Sfînt ? Cel ce n-a clevetit în inima sa, rău aproapelui său n-a făcut și nu suferă să fie defăi-

mat vecinul său, cel ce disprețuiește pe hulitori și cinstește pe cei ce se tem de Domnul, iar când jură vecinul său, chiar în pagubă să-i fie, nu-i pare rău, cel ce argintul său în camătă n-a dat și daruri ca să apese pe cel nevinovat n-a luat, cel ce se poartă așa, în veci nu se va clăti» (Ps. 14). Iar pentru a ne arăta și mai limpede ce este de făcut în lumea aceasta, ca să aflăm «cît de bun este Dumnezeu»..., pentru cei cu inimă curată (Ps. 72, 1) tot Sf. Scriptură ne dă îndemnul să căutăm, «pacea cu toată lumea și sfințenia, fără care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu» (Evrei XII, 14).

Pacea și sfințenia! Pacea noastră și pacea tuturor; pacea a toată lumea. Pacea sufletului nostru, pacea cu semenii noștri de orice neam ar fi ei indiferent de țară sau continent, curăția și sfințenia vieții noastre, — iată doar câteva din bunurile duhovnicești trebuitoare celor ce voim să dobîndim curăția vieții noastre și să-L vedem astfel pe Dumnezeu.

Dar în lumea cealaltă, înzestrați cu cele de mai sus, îl vom vedea pe Dumnezeu, «față către față», după cum ne încredinează Sf. Ap. Pavel. Mare dar, prețioasă făgăduință! Și fericiți vor fi acei dintre noi care la sfîrșitul vieții lor vor putea grăi cu Psalmistul: «Iar eu întru dreptate voi vedea fața Ta, sătura-mă-voi de slava Ta, cînd mă voi deștepta» (Ps. 16, 15) spre viața cea veșnică. Amin.

Pr. Iconom Hriscu IOAN

LA DUMINICA A IV-A DUPĂ RUSALII

Cuvîntul lui Dumnezeu ce s-a citit astăzi, de la sfîntul și evanghelistul Matei (cap. 8, 5—13) deschide noi orizonturi de mîntuire tuturor oamenilor care-L caută cu inimă curată. Dimensiunile nețărnumite ale dragostei divine pentru om, bat astăzi la porțile inimilor noastre ca să deschidem și să primim învățătura sfîntă ce ne poartă pe calea de lumină a mîntuirii noastre.

Din convorbirea sutașului cu Mîntuitorul Hristos : «Spune numai cu cuvîntul și se va tămădui servitorul meu», Sfînta Evanghelie scoate în evidență puterea fără de margini a Fiului lui Dumnezeu. Dialogul dintre Mîntuitorul Hristos și demnitarul armatei romane scoate în evidență conlucrarea divinului cu umanul în problema mîntuirii oamenilor, scoate în relief pe Dumnezeu care ajută, care este iubitor, binevoitor către toți cei ce-L caută cu inimă sinceră. Dar, fraților, trebuie căutat, trebuie aflat, după cuvîntul care zice: «Caută și vei afla, bate și ți se va deschide».

Mila lui Dumnezeu și binecuvîntarea Sa se revarsă cu prisosință peste cei ce cred Lui. Sutașul crede, dar credința lui este așa de puternică încît însuși Domnul a zis: «Nici în Israil n-am văzut atîta credință». De aceea roadele credinței lui n-au întîrziat, nu s-au lăsat așteptate,

căci la cel ce se dusesse, Fiul lui Dumnezeu îi răspunde la modul cel mai direct: «Fie ție după cuvîntul tău. Și s-a tămăduit sluga lui».

Frate creștine, te-ai rugat vreodată și n-ai primit? Da, pentru că nu te-ai rugat mereu (Ps. 145), pentru că n-ai cerut ce trebuia în rugăciunea ta, pentru că nu te-ai rugat cum trebuia, te-ai rugat superficial, numai cu buzele, iar inima ți-a fost departe de Dumnezeu.

Sutașul din Evanghelia de astăzi se vede în fața divinului Mîntuitor, un păcătos și nevrednic, și aceasta o recunoaște public zicînd: «Doamne, nu sînt vrednic să intri sub acoperișul meu», ca și fiul din parabolă: «Doamne, nu sînt vrednic să mă numesc fiul Tău»; ca și vameșul care nu îndrăznește să-și ridice ochii la cer, către Dumnezeu, cînd intrase în biserică să se roage. Iată cum trebuie să arate fața adevăratului creștin, cu inimă înfrîntă și smerită, recunoscîndu-și nu public păcatele, ci la duhovnic, care, prin harul lui Dumnezeu, are puterea de a lega și dezlega păcatele oamenilor. Cu virtutea smereniei s-au împodobit sfinții și au primit cununii nemuritoare, pe cînd trufia separă pe oameni de oameni, pe oameni de Dumnezeu, după cuvîntul care zice: «Celor smeriți Dumnezeu le dă har, iar celor mîndri le stă împotrivă». Și cine nu știe că din trufie, îngeri luminați s-au făcut diavoli întunecați.

Smerenia sutașului, recunoașterea păcătoșeniei lui în fața Fiului lui Dumnezeu este peisajul sublim al dialogului permanent dintre om și Dumnezeu, al înălțimilor divine și depresiunilor umane, al soarelui dreptății și opacității pămîntești, prin care Creatorul se milostivește de creația Sa revărsînd din belșug har și binecuvîntare, hrană trupească și sufletească, merinde pentru aici și pentru viața cea veșnică.

Iubite frate, tu te-ai smerit ca să te înalți? Ai iertat ca să fii iertat? Ai recunoscut greșala ta în fața duhovnicului? Ai crezut că el este martor înaintea lui Dumnezeu de toate cîte tu vei mărturisii înaintea lui și că astfel Dumnezeu te iartă? Te-ai trufit sau te-ai smerit! După fapta ta vei primi plata ta! După inima ta vei primi binecuvîntare de la Dumnezeu sau osînda ta, precum zice Scriptura: «Dumnezeu care vede toate în ascuns, îți va răsplăti ție la arătare; Adevărat vă spun vouă, își iau plata lor» (Matei 6, 2—3).

Cuvintele sutașului din convorbirea cu Mîntuitorul Hristos: «Nu sînt vrednic, stăpîne Doamne, să intri sub acoperișul meu», arată realitatea cea mai fidelă a creaturii față de Creatorul ei; de aceea, cuvintele sutașului sînt repetate de fiecare creștin, înainte de a primi Sfînta Împărtășanie, căci Sfînta Împărtășanie nu este altceva decît Trupul și Sângele Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos. «Poruncește-mi și voi deschide ușile pe care Tu însuși le-ai zidit și intră cu iubirea Ta de oameni, pe care pururea o ai; intră și luminează cugetul meu cel întunecat», zice cel ce vrea să se apropie și să se împărtășească cu Hristos.

Iubite frate de credință, de cîte ori ai căutat pe Stăpînul și Ziditorul tău în viața ta?! Dacă L-ai căutat, L-ai găsit cu adevărat? I-ai deschis ușile inimii tale? Dacă L-ai aflat, cît L-ai păstrat? Ți-ai modelat viața ta după viața Sa? Îl mai ai și azi și mîine și în toate zilele vieții tale? El bate azi și totdeauna la porțile de El zidite, la

sufletele creștinilor, El ne caută astăzi, mâine și în veci, să-ntindem frații mei, minile noastre către salvatorul nostru Dumnezeu; să deschidem larg ferestrele sufletelor noastre ca să intre Împăratul Slavei. Și să zicem cu Sf. Ioan Gură de Aur: «Intră Doamne și luminează cugetul meu cel întunecat. Și cred că aceasta vei face; că n-ai îndepărtat pe desfrînata care a venit la Tine cu lacrimi, nici pe vameșul care s-a pocăit nu l-ai alungat, nici pe tîlharul, care a cunoscut împărăția Ta nu l-ai izgonit, nici pe prigonitorul Pavel, care s-a pocăit nu l-ai lăsat cum era; ci pe toți care au venit la tine cu pocăință i-ai rînduit în ceata prietenilor Tăi, cela ce singur ești binecuvîntat, acum și în vecii vecilor, Amin.

Pr. Ion Gh. CEAUȘU

LA DUMINICA A V-A DUPĂ RUSALII

După cum ați auzit din Sfînta Evanghelie de astăzi, se vorbește despre vindecarea a doi oameni îndrăciți pe a căror viață pusese ră cu totul stăpînire o mulțime de diavoli ce dispuneau după bunul lor plac de zilnica comportare a celor îndrăciți.

Aceștia (cei doi îndrăciți) nu mai locuiau ca toți oamenii în case obișnuite, ci dormeau prin morminte, umblau pe dealuri, prin munți, prin pustii, țipau, se aruncau pe drumuri, făceau spume la gură, se loveau cu capul de pietre, devenind astfel un mare și îngrijorător pericol, nu numai pentru cei din jurul lor, dar și pentru ei înșiși, pentru trupurile lor, pentru mădulele trupurilor lor.

Întîmplarea face însă ca pe acești oameni, a căror viață și comportare zilnică o stăpîneau acești diavoli, să-i întilnească însuși Mîntuitorul Hristos care cu puterea Sa dumnezeiască a poruncit acestor duhuri necurate să iasă din ei și să-i lase în pace.

Diavolii s-au supus fără șovăire, au ieșit din cei demonizați și au intrat într-o turmă de porci, unde-i trimisese Iisus și pe care punînd-o pe fugă nu s-au lăsat pînă nu au dus-o în mare.

Iată deci că stăpînirea diavolilor are urmări dezastruoase atunci cînd se sălășluiește în oameni și tot astfel de urmări nenorocite are și desfrînarea cînd se prinde de inima omului.

Știm cu toții că acest îngrozitor păcat cînd pune stăpînire pe ființa omenească o chinuie în chip groaznic și cu totul înspăimîntător. Ea este cea care degenerază ființa omenească, destramă altelea familiei și lasă în voia sorții atîția copii nevinovați.

Sfîntul Apostol Pavel combate categoric desfrînarea spunînd corintenilor: «Fugiți de desfrînare» (I Cor. VI, 18); iar efesenilor, combătînd beția care este mama desfrîului, le zice: «Nu vă îmbățați de vin întru care este desfrînare» (Efes. V, 18). Dacă nu intervine deci la timp puterea credinței urmată de faptele bune care să-l lege, să-l încătușeze și să-l îndepărteze, bietul om este pierdut; este aruncat, dar nu în mare

ca turma cea de porci din Sfânta Evanghelie de astăzi, ci în suferințe fără de sfârșit și în văpaia focului ce arde în veci.

Domnul Hristos, dumnezeiescul nostru învățător, se deosebește fundamental de dascălii și învățătorii lumești prin aceea că El, înainte de a învăța, a pășit înaintea oamenilor ca pilduitor, ca model, ca exemplu concret. Mântuitorul Hristos n-a inventat teorii seci, rupte de realități și practici religioase existente în acea perioadă, n-a propovăduit învățături răsunătoare, bune doar pentru a fi puse sau a fi aplicate de alții.

El, după cum zice sfântul evanghelist Luca, «Mai întâi a făcut și apoi a învățat pe oameni poruncile Sale» (Fapte I, 1).

Sfânta Evanghelie de astăzi este un exemplu concludent în acest sens, pentru că, văzind chinurile în care se zbăteau cei doi îndrăciți și auzind strigătele stăruitoare ale demonilor care ziceau: «Ce ai Tu cu noi, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu? Ai venit aici mai înainte de vreme ca să ne chinuiești?» (Matei VIII, 29), Mântuitorul Hristos din nemărginita Sa dragoste față de oameni pe loc a eliberat pe cei doi trimițând pe «chinuitori» să intre în turma de porci care păștea liniștită pe o îndepărtată pajiște verde, iar oamenii să-și reia preocupările zilnice, devenind astfel folositori lor înșiși și societății ai cărei membri fuseseră.

Aruncarea turmei de porci în mare a produs desigur multă întristare păstorilor și stăpînilor lor care vin în număr mare în întâmpinarea lui Iisus și-L roagă «să treacă din hotarele lor» (Matei VIII, 34).

Iată deci că deși cuprinsul Sfintei Evanghelii ce s-a citit astăzi este destul de scurt este totuși plin de învățături folositoare atât pentru cei care iubesc și cred în învățătura Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, cât și pentru cei care îi neagă folosul și autenticitatea existenței istorice a acesteia și a Întemeietorului ei.

Prima și cea mai de seamă învățătură ce se desprinde din pericopa evanghelică de astăzi, este de a ne mijloci convingerea fermă că Iisus din Nazaret este un trimis al lui Dumnezeu în lume, Mesia cel profețit în Vechiul Testament și este însuși Fiul lui Dumnezeu venit în trup ca să salveze omenirea de pe drumul consecințelor distrugătoare ale păcatului.

De acest adevăr, Mântuitorul Iisus Hristos însuși îi încredințează pe trimișii Sfântului Ioan Botezătorul, care L-au întrebat: «Tu ești Cel ce va să vină sau să așteptăm pe altul? Și Iisus le-a răspuns: Mergeți și spuneți lui Ioan cele ce ați văzut și cele ce ați auzit: orbii văd, schiopii umblă, leproșii se curățesc, surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește» (Matei XI, 3—5).

O altă învățătură pe care o desprindem din această pericopă evanghelică este aceea că Mântuitorul nostru Iisus Hristos este Dumnezeu adevărat și are putere nemărginită, lucru recunoscut de altfel și de diavolii care atunci când îl văd, cu teamă și cu cutremur, îi cer să-i trimită în turma cea mare de porci.

El, Stăpînul cerului și al pămîntului le poruncește, iar ei se supun și-L ascultă.

Tot în această pericopă evanghelică putem observa urmările grave ale păcatului lăcomiei care a stăpînit și încă mai stăpînește și azi pe unii oameni și care a determinat pe proprietarii turmelor de porci ca în loc să-L roage pe Mîntuitorul să rămînă la ei și să le vestească sublimitatea învățaturii Sale, ei au pus mai mult preț pe turmele de porci pe care le-au pierdut în mare, și au cerut Domnului Hristos să se ducă de la ei și să-i lase în pace, căci ei au alte preocupări nu aceea a observării legii, sfaturilor și îndemnurilor noii învățături pe care o propovăduia Domnul Hristos cu timp și fără timp. Gherghesenii resping cu bună știință Cuvîntul și puterea lui Dumnezeu dovedite prin această minune și se îndreaptă cu pași repezi spre cele lumești, spre bogățiile materiale. Ei uită că bogățiile lumii acesteia sînt o primejdie pentru suflet, pentru că sînt un izvor nesecat de nenumărate fărădelegi. Uită de asemenea că toate dorințele rele se nasc într-o inimă care crede că are în bani mijlocul de a le îndeplini fără nici o piedică. Luxul, destrăbălările, bețiile, îmbuibările, și inșeși războaiele nu sînt în cele din urmă decît fiice ale duhului lăcomiei.

Iată deci că lăcomia oarbă după bunurile materiale, lăcomia de îmbogățire cu orice preț și cu orice mijloace este piatră de poticnire pentru a înțelege și a urma pe Domnul Hristos atunci cînd aceste bogății sînt greșit prețuite și rău întrebunțate.

Sfîntul Apostol Pavel în epistola sa către Coloseni califică lăcomia drept «închinare la idoli» (Col. III, 5), iar în epistola către Timotei o consideră «cauza tuturor relelor» (I Tim. VI, 10).

Admirabil vorbește de asemenea Sfîntul Ioan Gură de Aur privitor la lăcomie și la reaua întrebunțare a bogățiilor, cînd zice: «Precum vinul în sine nu este ceva rău, ci numai întrebunțarea lui fără de rînduială, adică beția, așa și bogăția în sine nu e rea, ci rea e zgîrcenia și lăcomia».

Mergînd deci pe firul învățăturilor pe care le desprindem din această pericopă evanghelică, observăm cum dragostea Mîntuitorului Hristos se revarsă cu dărnicie peste toți oamenii fără să țină seama de împietrirea inimii lor sau de mulțimea și gravitatea păcatelor lor. Sfînta Scriptură ne oferă multe și minunate exemple de minuni săvîrșite de Mîntuitorul Hristos numai și numai din dragostea Sa nemărginită pentru oameni.

Cei doi îndrăciți din Evanghelia de astăzi pe care puseseră stăpînire diavolii, au ajuns în această jalnică stare datorită fie mulțimii și gravității păcatelor lor, fie mulțimii și gravității păcatelor părinților lor, după cum tot Sfînta Scriptură ne spune.

Mîntuitorul Hristos însă care a întemeiat legea dragostei dînd o nouă poruncă ucenicilor Săi, «Vă dau o poruncă nouă, să vă iubiți unii pe alții după cum v-am iubit Eu» (Ioan XIII, 34), nu putea lăsa pieirii două ființe umane care se zbăteau în ghearele morții păcatului.

Așadar, dragostea Sa nemărginită s-a revărsat și asupra acestor ființe cărora le-a redat chipul și asemănarea lui Dumnezeu, pe care cu timpul le pierduseră.

«Milă Mi-e de popor!» exclama de multe ori Fiul Omului când se găsea în fața suferinței omenеști.

Mila și iubirea în același timp au fost coordonatele întregii activități pămîntești a Mîntuitorului Hristos; căci din iubire a făcut Dumnezeu pe om, pentru că «Dumnezeu însuși este iubire» (I Ioan IV, 8), iar iubirea este cununa virtuților și după cum spune Sfîntul Apostol Pavel în epistola sa către Coloseni, iubirea este «legătura desăvîrșirii» (Colos. III, 14).

Dragostea la rîndul său însă este de diferite feluri și are diferite manifestări: părintească, fiiască, dragostea între soți, dragostea între prieteni și cea general-umanitară.

Cea mai desăvîrșită însă este acea dragoste dezinteresată, curată, care se poate dărui și jertfi pe sine. Această dragoste este dumnezeiască și ea este izvorul tuturor minunilor săvîrșite de Mîntuitorul Hristos pe pămînt, inclusiv izgonirea dracilor din cele două ființe cumplit chinuite și trimiterea lor în turma cea de porci despre care ne istorisește Sfînta Evanghelie de astăzi.

Dacă este un mare păcat a ne asemăna cu Dumnezeu în mărire sau în știință, în tărie sau în înțelepciune, a-L imita în dragoste însă este nu numai permis, ci chiar poruncit, după însuși cuvîntul Mîntuitorului Hristos care zice: «Să vă iubiți unii pe alții, după cum v-am iubit Eu» (Ioan XII, 34).

Mila și iubirea față de oameni L-au coborît pe Dumnezeu pe pămînt făcîndu-se om.

Mila și iubirea față de poporul care zăcea sub robia păcatului strămoșesc L-au făcut pe Mîntuitorul să se jertfească pe cruce dînd omenirii speranța iertării păcatelor, cîștigarea împărăției cerurilor și fericirea veșnică.

Mila și iubirea L-au determinat pe Mîntuitorul Hristos să redea societății pe cei doi îndrăciți oameni integri și perfect refăcuți fizic și moral.

Mila și iubirea față de aproapele nostru să ne conducă frați creștini în toate zilele vieții noastre și să nu ne împietrim inimile, sufletul și mințile la auzul cuvîntului dumnezeiesc (asemeni Gherghesenilor), din Evanghelia de astăzi și pe care îl auzim în fiecare duminică, în fiecare zi de sărbătoare în biserica satului sau a orașului în care locuim, al cărei clopot ne cheamă în permanență la rugăciune, meditație și implorare a milei și dragostei dumnezeiești.

Cu aceste înălțătoare gânduri îndreptîndu-ne spre casele noastre, spre familiile noastre dragi și spre prietenii noștri care din binecuvîntate motive nu au putut participa la Sfînta slujbă, să nu uităm de marea și nemăsurata milă pe care Mîntuitorul Hristos o revarsă asupra noastră a tuturor, ci să iubim pe oameni cu dragostea cu care Domnul Iisus a iubit pe cei doi îndrăciți și pe noi toți, căci «Cine rămîne întru dragoste, rămîne în Dumnezeu și Dumnezeu rămîne în el» (Ioan IV, 16). Amin.

Diac. Prof. Marin VELEA

LA DUMINICA A VII-A DUPĂ PAȘTI

«Cuvintele pe care Mi le-ai dat le-am dat lor, iar ei le-au primit și au cunoscut cu adevărat că de la Tine am ieșit, și au crezut că Tu M-ai trimis» (Ioan 17, 8).

Din Evaghelia care s-a citit astăzi, luăm cunoștință de adevărul că învățătura de credință pe care au propovăduit-o și formulat-o părinții Sinodului I Ecumenic, despre Dumnezeuia lui Iisus Hristos, este întocmai cu aceea pe care le-a dat-o însuși Fiul lui Dumnezeu, și pe care am primit-o cu adevărat, și am cunoscut că din Tatăl s-a născut mai înainte de veci, și din Fecioara Maria și de la Duhul Sfânt la plinirea vremii.

Părinții întruniți la Niceea, în anul 325, au cunoscut deci și au crezut cuvântul lui Dumnezeu, și anume acela că de la Tatăl s-a născut Fiul și a fost trimis în lume. Și ei, ca și Sfinții Apostoli, au mărturisit pe Iisus Hristos, Fiul al lui Dumnezeu, după fire, și prin aceasta au preamărit pe Tatăl, pentru că una și aceeași este ființa Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh. Când credem și mărturisim că Iisus Hristos este Fiul al lui Dumnezeu, după fire, și Îl preamărim și ne închinăm Lui ca unui Fiul, credem deci și preamărim în același timp și ne închinăm și Tatălui care L-a născut.

În anul 325, 318 Sfinții Părinți întruniți în cetatea Niceei, din porunca primului împărat creștin, Constantin cel întocmai cu Apostolii, au formulat învățătura de credință a Bisericii Ortodoxe în cunoscutul simbol de credință niceean.

Unii dintre acești Sfinți Părinți purtau încă pe trupurile lor rănile persecuțiilor, ca de exemplu Potamon al Iracleei, Pafnutie al Tebaidei, Pavel al Neocezareei, Eustatie al Antiohiei și mulți alții. Alți Sfinți Părinți participanți la Sinodul I Ecumenic, ca Spiridon al Trimitundeii și Iacob al Nisibei au fost făcători de minuni. Ceilalți erau iubitori de Dumnezeu, dascăli ai dumnezeieștilor Scripturi și cunosători ai Tradiției apostolice. Aceștia, toți, adunându-se în marele sobor de la Niceea, au mărturisit într-o inimă și într-un glas că Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu este de o ființă cu Tatăl și Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, alcătuit cu acest prilej simbolul credinței ortodoxe. Pe Arie, cel care a încercat să teologhisească adevărurile cele necurpinse de mintea omenească, răstălmăcind Scripturile, Sfinții Părinți ai Sinodului I Ecumenic l-au anatematizat și exclus din Biserică. Încrederea lui Arie în puterea luciferică a minții sale s-a dovedit a fi deșartă. Într-adevăr, iubiți credincioși, mintea omenească simte în chip natural pofta de a cunoaște. Este un fel de neastîmpăr care a dat foarte mult de lucru minții omenești. Atunci când această poftă de cunoaștere escaladează limitele naturalului, căutînd să înțeleagă supranaturalul prin natural, numai după regulile rațiunii, greșește. Și aceasta este greșeala comună a tuturor ereziilor apărute cu privire la învățătura despre Dumnezeuia lui Iisus Hristos. De aceea, tendinței de raționalizare a în-

trupării Fiului lui Dumnezeu, Biserica a ridicat stavila Tainei iconomei; împotriva separării celor două naturi în Hristos, Biserica a propovăduit dogma unirii ipostatice; împotriva contopirii celor două naturi în una singură, Biserica a formulat dogma celor două naturi în Hristos, unite în chip neamestecat, neschimbat, neîmpărțit și nedespărțit; în fine, împotriva celor care afirmau o singură voință și o singură lucrare în Hristos, Biserica și-a definit credința, după care în Hristos sînt două voințe și două lucrări. În formulele de credință ale Bisericii, în dogmele ei, stă ceva mai presus de puterile de înțelegere ale rațiunii omenești. Dogma este așadar o taină care cuprinde adevărate antinonii logice. De aceea și îndatorirea cea mai de seamă a creștinului este să creadă dogma și să o mărturisească prin cuvînt și faptă.

Articolul II al Simbolului credinței, formulat de cei 318 Sfinți Părinți, întruniți la Niceea, în anul 325, și pe care îi prăznuiește astăzi Biserica Ortodoxă, cuprinde în forma cea mai scurtă, dar și cea mai deplină, învățătura Bisericii noastre despre Dumnezeirea lui Iisus Hristos. Acest articol este: «Și întru Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii. Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, Cel ce este de o ființă cu Tatăl, prin care toate s-au făcut».

Acest articol de credință formulat de părinții primului Sinod Ecumenic, și pe care noi îl rostim pînă astăzi la Sfînta Liturghie, ne învață două lucruri: primul, că Domnul nostru Iisus Hristos, care ne-a mîntuit pe noi, este Fiul lui Dumnezeu, egal întru toate cu Dumnezeu-Tatăl, veșnic ca și El și una cu El, după ființă și slavă, deosebindu-se de Tatăl numai prin aceea că este Fiu și nu Tată, că Tatăl îl naște, iar El este născut din Ființa Tatălui. Acest lucru ni-l adevărește și cuvîntul lui Hristos consemnat de Evanghelia ce s-a citit astăzi: «Și acum Mă proslăvește Tu, Părinte, la Tine însuși, cu slava pe care am avut-o la Tine mai înainte de a fi lumea» (Ioan XVII, 5). Al doilea, că Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii, este și făcătorul tuturor, arătîndu-se și prin aceasta Dumnezeirea Lui.

Dumnezeieștile Scripturi ne mărturisesc că Arhanghelul Gavriil, trimis de Dumnezeu, îi adevărește Fecioarei Maria că «Duhul Sfînt se va coborî peste ea și puterea Celui Preaînalt o va umbri, pentru aceasta și Sfîntul ce se va naște din ea se va chema Fiul lui Dumnezeu» (Luca 1, 35). Prin urmare Scriptura ne învață că întruparea Domnului s-a făcut de la Duhul Sfînt, «și Cuvîntul (Fiul lui Dumnezeu) trup s-a făcut și s-a sălășluit între noi». El însă «nu din sînge, nici din poftă trupească, ci de la Dumnezeu s-a născut» (Ioan I, 13—14).

Atît numele de Iisus cît și cel de Hristos L-a primit Fiul lui Dumnezeu cînd s-a făcut om. Deci, Iisus Hristos este numele Fiului lui Dumnezeu cel întrupat. Numele Iisus a fost dat de îngeri pruncului născut în Betleemul Iudeei pentru că Acela avea să mîntuiască pe poporul Său de păcatele sale (Matei 1, 21). El ni s-a făcut deci Mîntuitor, adică Iisus, prin aceea că a luat trupul nostru și l-a adus jertfă pentru noi. Numai prin întrupare ni s-a făcut arhiereu care ne-a

curătit de păcate ; prooroc care ne-a vestit în grai omenesc voia Tatălui și Conducător la mîntuire, adică Hristos. El este deci Mesia, adică Unsul, Cel vestit de prooroci ca împărat al păcii, prooroc și arhiereu, Mîntuitor al neamului omenesc.

Iisus Hristos care a trăit pe pămînt este Fiul cel unic al lui Dumnezeu-Tatăl. Deși a trăit pe pămînt ca om adevărat, El este în același timp Fiul lui Dumnezeu. Așa li s-a descoperit apostolilor prin Duhul Sfînt, care prin gura lui Petru a mărturisit că El este Hristos Fiul lui Dumnezeu Celui viu (Matei XVI, 16). Dacă părinții de la Niceea ar fi trecut în Simbolul de credință numai cuvintele «Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut», s-ar fi putut gîndi cineva întocmai ca Arie, ereziarhul condamnat de Sfinții părinți la acel Sinod, că Fiul, care s-a născut nu este Dumnezeu ca Cel care L-a născut. Sau ar fi putut spune ca Sabelie, ereziarhul din secolul al III-lea, că același Dumnezeu este uneori născător, alteori născut «uneori Tată, alteori Fiu», trecînd întreg dintr-o stare într-alta.

Pentru a condamna și a înlătura asemenea rătăciri ale minții omenesti, Părinții Sinodului I Ecumenic au adăugat în Simbolul de Credință cuvintele : «Care din Tatăl s-a născut». Prin aceasta s-a arătat că Fiul s-a născut dintr-o persoană dumnezeiască, din Tatăl, ceea ce dă mărturie că și Fiul este o altă persoană dumnezeiască, deopotrivă în slavă și în dumnezeire cu Tatăl. De asemenea, se arată că în Dumnezeu o persoană este mereu Tată, iar altă persoană mereu Fiu. Fără credința în Fiul, nu putem deci cunoaște, nici pe Tatăl.

Prin cuvintele «mai înainte de toți vecii», Sfinții Părinți au vrut să arate că Fiul este mai înainte de orice timp, este veșnic, nu s-a ivit în timp. Sfîntul Evanghelist Ioan începe Evanghelia sa cu cuvintele : «La început era Cuvîntul» (Ioan I, 1), arătînd că atunci cînd s-a pus începutul timpului și al lumii, Cuvîntul era ; deci era de mai înainte. Ca stare, El este Dumnezeu, nu făptură, pentru că numai Dumnezeu este veșnic, iar făpturile se ivesc în timp, ele nu au fost dintotdeauna. Noi spunem — după cuvîntul Scripturii și învățătura de credință formulată de cei 318 Sfinți Părinți — că Tatăl este veșnic Tată și veșnic Dumnezeu, fără schimbare, iar Fiul veșnic Fiu și veșnic Dumnezeu, fără schimbare.

Nașterea dinainte de veci a Fiului din Tatăl rămîne Taina tainelor pe care nu au putut să o înțeleagă nici îngerii. «Cînd auzi că Dumnezeu a născut — ne spune Sfîntul Chiril al Ierusalimului — să nu cazi în gînduri trupești, nici să presupui o naștere stricăcioasă, pentru că nici îngerii nu înțeleg. Duh este Dumnezeu, duhovnicească este nașterea» (Cateheza I).

Ca să nu rămînă nici o îndoială că Fiul care s-a născut mai înainte de veci este întrutotul ca Tatăl din care s-a născut, Părinții Sinodului I Ecumenic ne-au învățat că așa după cum nu se deosebește lumina care se aprinde, de lumina din care se aprinde, așa nu se deosebește Ființa Fiului de Ființa Tatălui.

Din înseși cuvintele Domnului păstrate în Cartea Sfîntă — Biblia — cunoaștem că Iisus Hristos a fost Fiul Cel iubit al Tatălui, Unul-Născut, care a primit domnia asupra stihiiilor făpturii, stăpînire asupra duhurilor

necurate, puterea vindecării bolnavilor și învierii morților. Mărturiile Tatălui la râul Iordanului și în muntele Taborului au adevărit Dumnezeuzeirea lui Hristos, iar noi prin aceasta am cunoscut și mărturisim că cu adevărat Fiul lui Dumnezeu este, și de la Tatăl s-a născut, și de Tatăl a fost trimis să se întrupeze de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și să se facă om, și pentru a noastră mîntuire să pătimească moarte pe cruce, să învieze din mormînt a treia zi, să se suie la ceruri și să șadă de-a dreapta Tatălui.

Și noi, cei de astăzi putem rosti că am crezut și am cunoscut că Hristos este Fiul lui Dumnezeu Celui viu (Ioan VI, 69), așa după cum ne învață Sfintele Scripturi și Simbolul de credință formulat de cei 318 Sfinți Părinți la Niceea, în anul 325. Credința rămîne deci înaintea cunoașterii, după cuvintele proorocului: «Dacă nu veți crede, nici nu veți înțelege» (Isaia VII, 9). Prin dreapta credință se clădește cunoașterea și tot prin credință ne ridicăm la măsura vârstei lui Hristos și la starea desăvîrșită și duhovnicească.

Să ne rugăm Bunului Dumnezeu să ne învrednicească și pe noi să primim, să cunoaștem și să credem cu adevărat «și întru Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut...», așa după cum ne-au învățat și cei 318 Sfinți Părinți, Amin.

Pr. Dr. Nicolae DURĂ

PANEGIRIC LA ADORMIREA MAICII DOMNULUI

«Pe Născătoarea de Dumnezeu și Maica luminii întru cîntări cinstind-o să o mărim».

Acesta este glasul ce răsună de veacuri, din fața sfințelor uși împărătești ale altarului Domnului, anunțînd cîntările de cinstire și preamărire a prea Sfintei, prea Curatei, prea binecuvîntatei, slăvitei, Stăpînei noastre, de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria.

Astăzi, după un post și rugăciuni de 14 zile, rînduit de Biserica creștină, prăznuim marea și minunata sărbătoare a Adormirii Maicii Domnului nostru Iisus Hristos și a noastră a tuturor dreptcinstitorilor creștini. Se spune acestei sărbători Adormirea Maicii Domnului, fiindcă moartea Sfintei Fecioare Maria, nu este moarte, ca aceea care a intrat în neamul omenesc și ține în întuneric pe moștenitorii lui Adam. Moartea Sfintei Fecioare Maria, Preacurata Stăpînă a primit de la Dumnezeu-Tatăl și de la Fiul ei, Dumnezeu-Fiul, un somn dulce. Sfînta Fecioara Maria, Maica noastră a tuturor creștinilor, a voit puțin să se odihnească la sfîrșitul acestei vieți pămîntești, ca apoi să înceapă calea nestrăicîtoasă a vieții, sîrguindu-se să meargă la iubitul și dumnezeiescul ei Fiu, Iisus Hristos, Domnul și Dumnezeuul nostru. Pentru puțin timp și-a lăsat preacinstitul ei trup, ca apoi să-l înalțe pe aripile heruvimilor, urmînd aceeași călătorie ca Fiul său, suindu-se cu mărire la cer.

Trupul Sfintei Fecioare n-a luat semnele stricăciunii morții de pe pămînt. Și prin această minune, se văd încă semnele dumnezeiescului

har, căci după cum a luat în pîntece Preacurata Fecioara Maria, zămislire fără sămînță, naștere fără ruperea pecetei fecioriei, fecioară mai înainte de naștere și întru naștere și după naștere a rămas tot fecioară. Tot așa și cînd a murit, moartea i-a fost fără de moarte. Iar la Adormirea Maicii Domnului, Sfinții Apostoli ca prin minune s-au adunat de la marginile pămîntului, pentru a i se închina, fiindcă toate cîte s-au făcut Sfintei Fecioare Maria, s-au făcut peste firea omenească.

Întunecimea mormîntului pregătit pentru viețitorul ei trup, n-a putut să cuprindă pe Născătoarea de Dumnezeu și Maica luminii, pe Maica vieții, pe Maica în pîntecele căreia s-a copt pîinea cea dumnezeiască a vieții. Întunecimea mormîntului s-a înspăimîntat cînd a privit pe Maica din singiurile căreia s-a întrupat Iisus Hristos, Dumnezeu și Om, Stăpînul vieții și morții.

Întunecimea mormîntului n-a fost în stare să țină în lanțurile morții pe Stăpîna și împărăteasa cerului și pămîntului, pe care o laudă tot neamul și o slăvesc cetele îngerilor.

Sfînta Fecioară Maria a avut și are locul de cinste cu mărire lingă tronul dumnezeirii și stă de-a pururi la dreapta lui Dumnezeu ca o împărăteasă a cetelor cerești și a celor pămîntești; stă mai presus decît întreaga zidire. «Stătut-a împărăteasa de-a dreapta ta îmbrăcată în haină aurită și prea înfrumusețată», zice împăratul, proorocul și psalmistul David (Ps. 44, 11).

Aceste cuvinte de preacinstire a Maicii Domnului, sînt cuvinte pe care Sfînta noastră Biserică creștină le rostește la proscomidie, cînd așează pîrticica pentru Sfînta Fecioară la dreapta sfîntului Agneț.

Este împărăteasa celor pămîntești, fiindcă Sfînta noastră Biserică a dreptmăritorilor creștini îi aduce închinare și cinste după Dumnezeu.

Este împărăteasa cerului, fiindcă i se închină și o cinstesc mulțimea cetelor celor fără de trupuri: 1. Serafimii, Heruvimii, Scaunele; 2. Domniile, Puterile, Stăpîniile; 3. Începătoriile, Arhanghelii și Îngerii.

Aceasta este împărăteasa, căreia întreita sfîntă dumnezeire îi dă strălucita cinste: Sfîntul Duh ca unei mirese neispită de nuntă; Fiul și Cuvîntul ca unei Maici neispită de bărbat; Dumnezeu și Tatăl ca unei fiice dumnezeiești.

Preamărita împărăteasă a cerului și a pămîntului este îmbrăcată în veșmînt aurit și înfrumusețat. Este aurită cu frumusețea strălucirii luminii celei neapropiate. Este toată fără de prihană, după cum o numește Duhul Sfînt, în Sfînta Scriptură: «Toată ești numai frumusețe, tu cea de aproape a mea și păcat nu este în tine» (Cînt. Cînt. IV, 7).

Pe preamărita împărăteasă a cerului și a pămîntului, care a născut pe Hristos Fiul lui Dumnezeu și Mîntuitorul nostru, o laudă în cer oștile îngeresci, iar noi creștinii îi aducem închinare și cîntări de laudă în toți vecii.

Dar ce limbă omenească este în stare să laude după vrednicie, pe aceea ce este mai cinstită decît heruvimii și mai slăvită fără de asemănare decît serafimii? Cu ce cununi de laude vom încununa pe Maica lui Dumnezeu? Pe ceea ce s-a arătat scaun Împăratului ceresc, care se roagă pentru noi către milostivul Tată din ceruri!

Cu ce podoabe de cîntări vom putea preamări pe Maica creștinătății, pe cea ce s-a învrednicit a fi împărăteasa cerului și a pămîntului; pe cea ce s-a arătat mai înaltă decît cerurile și mai sfîntă decît toți sfinții ?

Cu ce ghirlande de flori duhovnicești vom încununa pe Maica lui Dumnezeu, pe minunea minunilor, care s-a arătat scară de safir, sprijinită între cer și pămînt, prin care am aflat suirea la părintescul nostru Tată ceresc, Dumnezeu cel ce dintru început a creat cerul și pămîntul și pe noi oamenii ?

Cu ce slavoslovii mîngîietoare vom împodobi pe Maica preacurată, pe care îngerii în ceruri nu încetează în veci, cu cîntări de laude și preamărire ?

Cum vom putea psalmodia Maicii Făcătorului tuturor, slăvitei Fecioare care de ingeri este mult minunată? Cu ce cîntări de mărire să ne nevoim a striga către tine, o, cea ce ai născut lumina lumii, pe Hristos ? Lumina care mai înainte de soare iradia din ființa Tatălui ceresc !

Cu ce cîntări de biruință vom putea glăsuși în laude de preacinstitire pe cea ce a născut pe doctorul sufletelor și al trupurilor, pe Cel prin care orbii capătă vedere, surzii auz, mușii grai, îndrăcîții liniște, schiopii umblet, bolnavii tămăduire. Pe cea ce a născut pe Cel ce a prădat iadul, și a dăruit morților viață veșnică; pe Cel ce este lumina cea adevărată care luminează pe tot omul care vine în lume ?

Cum te vom lăuda, o, Maică a lui Dumnezeu și cu ce buze te vom săruta și cu ce ochi vom privi la chipul tău cel zugrăvit, fiind întinați de păcatele noastre ? Cum să ne apropiem de tine, cînd pe Unul din Treimea Sfîntă care s-a născut din Tatăl mai înainte de veci, pe Acela l-ai născut Maică prea lăudată, cu nespusă minune prin umbrirea Sfîntului Duh ?

Cu adevărat, mare și negrăită este lauda Maicii lui Dumnezeu ! Toate lampadarele minunate ale cerului, toate cîntările raiului, toate florile cîmpului de le-am aduna și le-am așterne la picioarele Sfintei Fecioare Maria, ar fi covîrșite de slava cu care Dumnezeu a împodobit-o.

În fața acestei măriri, lampadarele se întunecă, florile se pleacă, raiul își ascunde fața, numai Duhul lui Dumnezeu Cel ce s-a pogorît din înălțimea cerului a grăit prin glas de inger, cuviincioasa laudă către Maica preacurată :

«Bucură-te, cea ce ești plină de har, Domnul este cu tine, binecuvîntată ești tu între femei» (Luca I, 28).

Ce pot adăuga slabele noastre graiuri la lauda aceasta, pe care o aduce însuși Dumnezeu Fecioarei neprihănite ? Nimic, decît să strigăm plini de nădejde : «Bucură-te mîngîierea și ocrotirea noastră întru necazuri ! Bucură-te bucuria a toată lumea !».

Cu adevărat, cine ar putea dintre oameni, să preamărească pe Maica lui Dumnezeu, cînd înșiși îngerii se minunează de slava ei ! Nici un cuvînt omenesc nu va putea să mărturisească despre toată măreția prea Sfintei Fecioare. Fiindcă Dumnezeu însuși a învăluit-o în mărire unei străluciri pe care mărginitile noastre graiuri nu o pot cuprinde.

Căci este mai înaltă decît toate : e Fecioară cu totul fără prihană și Maică a lui Hristos-Dumnezeu.

Cine a ascultat cîntările sfintei slujbe de azi, cu sufletul curat, cu atenție, nu se poate să nu fi simțit mireasma curăției și sfințeniei care împodobeste sufletul Sfintei Fecioare Maria. Sufletul Sfintei Fecioare era ca o candelă de lumină, ca o grădină de pace și binecuvîntare. Viața ei era o năstrapă plină de virtute, de bunătate nemărginită.

Ea a trăit pe pămînt numai pentru Dumnezeu, Sfînta Fecioară a fost singurul loc curat de pe pămînt, care a putut să slujească de iesle dumnezeiescului Prunc. Ea a fost atît de curată la suflet și la trup, atît de luminată în fapte bune, încît Dumnezeu a ales-o ca pe o mireasă neprihănită, ca începătură a mîntuirii noastre. În Sfînta Fecioară Maria, pămîntul a dăruit pe cea mai curată și mai sfîntă făptură, în care Dumnezeu a putut să coboare în chip de Om în lume.

Cugetați și vedeți, ce suflet curat, ce gînd luminat, ce inimă, ca o cupă împodobită în rugăciuni, ce binecuvîntată trebuie să fi fost Fecioara din Betleem, ca Dumnezeu să se sălășluiască în ea, să săvîrșească taina miraculoasă a Întrupării și să păsească în lumea aceasta plină de păcate, ca să ne mîntuiască.

Mare este slava Fecioarei și negrăită este lauda Maicii Domnului ! Mare și negrăită, căci în prea Sfînta Fecioară Maria se constituie noblețea veșnică a femeii : fecioria și maternitatea. Fecioria simbolizează curăția sufletească și trupească. Întreaga ființă umană, suflet și trup își păstrează curăția, seninătatea, deplinătatea și devine oglindă curată a luminilor cerești. Fecioria este raza neprihănirii cerești în trup omenească. Ea este un curcubeu ceresc proiectat din străvezime umană și har dumnezeiesc, peste zbuciumul omenirii ; este asemenea bobului de rouă, care în lacrima lui răsfîrînge în frumuseți negrăite lumina ce coboară din înaltul cerului. Bineînțeles, acest har divin nu ne este dat tuturor.

Fecioria este harul trăirii îngerești pe pămînt. Și dintre toate fecioarele pămîntului, care au împodobit istoria omenirii, cea mai curată, cea mai cu totul fără prihană și mai plină de strălucire a fost și a rămas Sfînta Fecioară Maria. Ea este cu adevărat crinul nevestejit al tuturor fecioarelor, comoara curăției, cerul fecioriei. În Sfînta Fecioară a luat chip tot ceea ce omenirea a putut da mai nobil, mai înalt, mai sfînt lui Dumnezeu. Sfînta Fecioară Maria este piscul doririlor umane prin care cerul s-a pogorît pe pămînt și pămîntul s-a urcat la cer.

Dacă Sfînta Fecioara Maria este întruparea cea mai înaltă a fecioriei, prin care frumusețea dumnezeiască se străvede în lume, ea este în același timp și maică. Fecioria și maternitatea sînt cele două calități mărețe ale femeii. Prin feciorie, femeia este reflex al sfințeniei dumnezeiești în lume ; prin maternitate ea este reflex al creației în lume. Și dacă la celelalte femei fecioria și maternitatea se realizează separat, în Sfînta Maria, amîndouă aceste calități sînt unite într-un chip negrăit și necuprins de mințea omenească : ea este Fecioară și Maică.

Ca fecioară, ea strălucește în chip neegalat, de sfințenia lui Dumnezeu ; ca maică naște pe Fiul lui Dumnezeu, participînd, nu numai la crearea unei ființe umane, ci la crearea din nou a omenirii prin Iisus Hristos. Dacă fecioria o înalță peste toate fecioarele, calitatea de Maică a lui Dumnezeu o înalță peste toată făptura.

Îmbinarea aceasta între fecioria și maternitatea Sfintei Maria, rămîne de-a pururi o taină din veac ascunsă și de îngeri neștiută. O taină departe de a o pricepe cu mintea noastră; taina care face sufletul să tresalte de bucurie, fiind o taină fericitoare. Dar nepricepînd-o după vrednicie, să ne închinăm împreună cu îngerul, zicînd : «Bucură-te ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine».

Iar toate fecioarele să împletească ghirlande de flori duhovnicești în cinstea și lauda neprihănitei Fecioare Maria, pentru fericirea lor.

Mamele să preamărească pe Maica lui Hristos-Dumnezeu, pe Maica omenirii reînnoite. Căci prin Maica Domnului, femeia este ridicată pe culmi cerești ; prin Preacurata Maică fața lui Dumnezeu se îndreaptă spre lume cu milă și îndurare.

După cum prin Sfînta Fecioară Maria, Dumnezeu s-a sălășluit în trup omenesc, tot așa prin orice mamă, Hristos trebuie să se întrupeze în alte și alte vieți. În sufletul mamei trebuie să ardă în permanență candelă credinței curate, din inima ei trebuie să iradieze, ca dintr-un focar dragostea și lumina lui Hristos în odraslele ei.

Se cuvine ca noi creștinii, mici și mari, bătrîni și tineri, să cinstim și să preamărim cu evlavie, pe Sfînta Fecioara Maria, ca pe o maică a lui Dumnezeu, cu atît mai mult cu cît sfinții din rai și cetele îngerești ale cerului o cinstesc și o proslăvesc ca pe o maică a lui Dumnezeu. Acela care nu cinstește pe mama care l-a născut, nu este vrednic a se numi om, iar cel ce nu cinstește pe Maica Domnului, nu este vrednic a se numi creștin. Deci, toți cei ce ne închinăm lui Hristos, să cinstim și să avem evlavie către Sfînta Fecioară Maria, care este Maica lui Hristos și a noastră a tuturor creștinilor. Iisus și Sfînta Preacurata Maică să fie icoane vii în sufletele noastre, Iisus și Sfînta Maică să fie cele dintîi cuvinte ale rugăciunii noastre de dimineață și cele din urmă ale serii. Cu aceste cuvinte preasfinte să închidem ochii spre somn și tot cu acestea să intrăm și să ieșim din Sfînta Biserică, cu acestea să începem și să sfîrșim lucrul nostru, ca să ne învrednicim, în ceasul cel de pe urmă, să avem de-o parte pe Iisus Mîntuitorul nostru, pe de alta pe Sfînta noastră Maică Maria, ca împreună cu numele lor să ne bucurăm în Împărăția Cerurilor.

Așadar, să ne îndreptăm gîndurile și inimile noastre către Sfînta Fecioară și să zicem: Ceea ce ești poartă cerească și ușă de mîntuire, scară înțelegătoare, pe care Dumnezeu s-a pogorît și s-a făcut om, și iarăși ca un Dumnezeu s-a suit la ceruri, cu îndurările tale preacurată Maică, învrednicește-ne Împărăției Tatălui ceresc, pe noi ce ce ne rugăm ție, acum și în vecii nesfîrșiți, Amin.

Pr. prof. Nicolae CIUDIN

LA TĂIEREA CAPULUI SFÎNTULUI IOAN BOTEZĂTORUL

«Mărimu-te al Mîntuitorului Botezătorule Ioane,
și lăudăm toți tăierea cinstit Capului tău».

(Pripeala Praznicului)

Sfîntul Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul, propovăduitorul fără zăbavă al păcii odihnitoare ce va să vină, este considerat puntea de legătură între Testamentul Vechi — al Legii — și Testamentul Nou — al Harului.

Este cel din urmă prooroc și cel dintîi martir. Cînd s-a născut tatăl lui, smeritul și vrednicul preot Zaharia, a proorocit zicînd : «Și tu, pruncule, Proorocul Celui Prea Înalt, te vei chema că vei merge înaintea feței Domnului, să gătești căile Lui. Și pe mulți din fiii lui Israel îi vei întoarce la Domnul» (Luca 1, 76).

Din veci Providența divină l-a hărăzit cea mai entuziastă trîmbiță de chemare a oamenilor la ospățul spiritual al Domnului. Cînd vestea pe cărmul Iordanului, venirea Mîntuitorului și începutul Împărăției lui Dumnezeu, mulțimea venită la el admira în persoana lui mai mult decît pe făcătorul de minuni, mai mult decît pe oratorul însuflețit, mai mult decît pe ascetul pașnic, pe vestitorul de vremuri nouă, pe făuritorul de drumuri noi. Ceea ce da ascetismului său măreție și cuvintelor lui timbru profetic, era idealul pe care-l slujea.

Într-adevăr, Ioan închinîndu-și viața adevăratului Dumnezeu, trăiește în pustie, îmbrăcat în veșminte aspre din păr de cămilă și hrănindu-se cu lăcuste și cu miere sălbatică. Iar vocea lui răsună făcînd atență lumea de cele ce aveau să se întîmple în scurt timp. Puțini sînt însă cei ce-l ascultă și mai puțin cei ce-l urmează, înnoindu-și viața și pregătindu-și sufletele pentru primirea Domnului Iisus Hristos.

Cu sute de ani înainte, Isaia inspirat de Duhul Sfînt, îi proorocește venirea, numindu-l: «Un glas ce strigă în pustie: Gătiți calea Domnului, pregătiți în pustie cărarea Dumnezeului vostru» (Isaia 40, 3). E glas ridicat din pustie și răsunînd cu ecouri înfiorătoare în pustietatea sufletului omenesc.

E glas purtînd grija unei inimi arzînd de dragostea față de oameni, glas pornit din pieptul unui om hotărît să înfrunte indiferența poporului și ura fariseilor, așa cum a înfruntat din copilărie singurătatea și pericolele pustiei.

Căci el este Înaintemergătorul chemat să gătească și să netezească, să pregătească și să îndrepte cărările sufletului pentru Cel care avea să vină : Mesia cel de mult promis de Dumnezeu, din vechime anunțat de profeți și cu nerăbdare așteptat de norod.

Dar sufletele lor erau cu totul cuprinse de păcat și trupurile tăvălite în desfrîinate dezmierdări, în vreme ce voința lui este aplecată în săvîrșirea celor rele, diavolești.

În timp ce glasul lui Ioan era tunet înfricoșător, limba lui era sabie ascuțită, care tăia adînc în sufletele cangrenate de păcat, voind să-i mîntuiască.

Iată însă că Irod Antipa, cu prilejul ospățului său necugetat, spre a-și onora angajamentul luat în entuziasmul sprijinit de dansul Salomeei, la dorința Irodiadei, dă plata aceluia, pe tipsie, capul proorocului, care pentru ea era mai de preț decât făgăduințele teritoriale ale criminalului împărat.

De acum înainte, Irod putea să-și continue liniștit orgiile împărătești, fariseii și cărturarii să-și urmeze nestingheriți realizarea dorințelor lor nesăbuite și josnice, asupra poporului.

Acela de care toți se temeau nu mai e. Glasul lui răscolitor de suflețe a amuțit, iar arzătoarea lui privire s-a stins, căzîndu-i capul sub sabia călăului în închisoarea cetății Macherus, din provincia Samariei.

Răzbușnarea Irodiadei a triumfat. Marele profet moare în vîrstă de 32 de ani, ca martir, pecetluind cu sîngele său idealul căruia i-a slujit toată viața.

Tradiția ne spune și cîntările bisericesti osîndesc pe pricinuitoarii morții lui Ioan; ei au fost exilați și au murit în suferințe, dispreț și rușine.

De Tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul, pomenită la 29 august, — ca ultima sărbătoare a anului bisericesc —, Biserica a rînduit post aspru în această zi de durere, ca simbol al căinței și al umilinței. Toate cîntările, citirile și rînduiriile împreunate cu serbarea ne înfățișează păcatul imoralității, al beției și al necumpătării și ne îndrumă la înfrînare, cumpătare și la curățire morală. Ne învață că numai prin post și rugăciune ne putem stăpîni patimile și deprinderile rele.

Din trecut, creștinii în ziua sărbătorii nu taie cu cuțitul, spre a închipui oroarea crimei lui Irod și nici nu fierb; e sărbătoarea «cînd nu se fierbe oala», în semn de post aspru.

Nu este dezlegare la pește, se mănîncă numai fructe, simbolizînd că Sfîntul s-a hrănit în pustie numai cu aguride și miere sălbatică (Matei 3, 4).

Dintre sfinți numai dînsul și Sfînta Fecioară au sărbătoarea nașterii — ceilalți sfinți se pomenesc numai în ziua morții lor — fiindcă el a fost încă din pîntece plin de Duhul Sfînt, precum se învederează și din săltarea în pîntecele maicii sale Elisabeta, cu ocazia vizitei făcute de Fecioara Maria la Encarim, periferia Ierusalimului (Luca 2).

Personalitatea Proorocului Ioan rămîne prin tăria caracterului și sfințenia vieții o piatră de hotar pentru creștini.

Dacă soarele are umbră — zice cîntarea zilei — atunci el este această umbră. El luminează fără să fie el Lumina. El tace — glasul pustiei fiind — dar nu el este Tăcerea, el cuvîntează, dar nu este el Cuvîntul, el proorocește, fără să fie el Proorocul.

Prin el glăsuiește pustiul, prin el predică Fiul Omului. Cuvîntarea lui inaugurează Împărăția lui Dumnezeu, împărăția căinței, a regenerării sufletului prin actele lacrimilor și ale purificării, prin focul ascezei.

Prin viața și mucenicia lui, Ioan sigilează un trecut de așteptare, deschizînd poarta plină de nădejdi a celor două Testamente, — viitorul Legii noi, făuritorul de căi drepte și fericirii celor sârmani. Nu avea

palate, nici haine scumpe și nici servitori ca Irod, dar avea admirația și respectul întregului Israel și va deține pînă la sfîrșitul veacurilor admirația și respectul religios, prin viață și austeritate, al creștinătății întregi.

Va fi de-a pururi pildă răs-picat grăitoare, stînd în slujba supremului ideal: desăvîrșirea creștină. Căci Sfîntul Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul e dascălul idealismului creștin adevărat. El ne-a arătat credința și Împărăția lui Dumnezeu.

El ne învață să avem credința în fruntea vieții și să tindem la realizare prin cuvînt și faptă, în pace și iubire a acestei vieți umane și creștine.

Dorim ca glasul lui, prin chemarea Bisericii, să nu răsune în deșert și totdeauna să găsească deschise porțile sufletului nostru, iar praznicul morții Sfîntului Ioan să fie prilej de îndreptare a conduitei noastre față de familie și societate, dornici de a avea o viață curată, iubitoare, pentru pacea, bucuria și fericirea tuturor.

Pr. Corneliu SAVA

PENTRU CE VENIM LA BISERICĂ ?¹

Predică preliturgică

Un învățat din țara noastră a trimis, iubiți frați în Domnul, la cîteva sute de bărbați și femei din toate ramurile de ocupație, cîte o coală de hîrtie, pe care erau scrise diferite întrebări în legătură cu viața religioasă și i-a rugat să răspundă, fiecare vorbind sincer despre el însuși. Înre alte întrebări era și aceasta: «*Cînd erai copil te duceai la biserică ?*».

Iată ce a răspuns, se pare un profesor, căci răspunsurile s-au publicat într-o carte, păstrîndu-se numele secrete, așa cum făgăduise învățatul, cînd le-a trimis formularul cu întrebări, spre a nu avea nimeni nici o supărare. S-au păstrat însă, inițialele numelui și la unii li s-a dat și profesia: «Imi plăcea să mă duc la biserică, dar nu prea știu de ce. Tovărășia copiilor de școală, atmosfera cu totul aparte a bisericii, fastul și pompa serviciului divin? Nu prea pot să-mi dau seama»².

Citind acest răspuns, m-am întrebat cu îngrijorare; nu cumva între enoriașii mei, între credincioșii dați mie de Dumnezeu, spre învățare și păstorire sînt dintre cei care vin la biserică, dar nu știu pentru ce vin, pentru ce se vine la biserică? Așa am gîndit și gîndul acesta m-a făcut să mă hotărăsc a arăta, în predica de azi, răspunsurile pe care orice bun creștin trebuie să le știe pentru el și pentru cei ce-l vor întreba. Aceste răspunsuri sînt în număr de opt. Le enumerăm:

1. *Venim la biserică pentru ca să ne rugăm lui Dumnezeu.* Desigur, ne putem ruga lui Dumnezeu oriunde și oricînd, căci Dumnezeu este

1. Din volumul, *Ție Doamne, Predici liturgice.*

2. Lucian Bologna, *Psihologia vieții religioase*, Cluj, 1930, p. 60.

pretutindeni, dar în nici o parte nu vom găsi un loc mai potrivit pentru rugăciune ca în biserică. Priviți la cărbunii aprinși din vatră! Unul arde în stînga, altul în dreapta. Toți ard frumos, deși sînt singuri. Adu-nați-i însă, pe toți la un loc și uitați-vă ce flacăra și căldură dau! Ase-menea cărbunilor aprinși sînt și rugăciunile noastre. Ele ard în sufletul fiecăruia, oriunde s-ar afla, dar numai în biserică, unde cu toții ne unim rugăciunile, se înalță flacăra arzătoare și puternică a rugăciunii publice. În biserică înălțăm lui Dumnezeu rugăciuni de mulțumire, de laudă și de cerere. Să nu uităm că, și la rugăciune se potrivesc cuvintele poetului: «Unde-i umul nu-i putere / La nevoi și la durere / Unde-s doi puterea crește / Și dușmanul nu sporește».

2. Venim la biserică să învățăm adevărurile credinței creștine.

Biserica este școala vieții creștine pentru toate vîrstele și fără întrerupere și vacanță. Atmosfera de pietate din biserică, frățietatea, comuniunea dragostei sfinte, cîntarea în comun ajută la înțelegerea Sfin-telor Scripturi, a dogmelor religiei, a regulilor de purtare morală pre-sărate în imnele și rugăciunile sfintei Liturghii, mai mult decît oriunde. Și apoi, totul este nu numai să înveți ceva, ci să te hotărăști și să te entuziasmezi a face cu drag și a trăi cu convingere ce ai învățat. Toate acestea se cîștigă numai în biserică.

3. Venim la biserică, pentru ca să luăm parte la cele șapte laude și la sfînta Liturghie.

Care sînt cele șapte Laude? Le înșirăm: 1. Ceasul al nouălea. 2. Ve-cernia. 3. Pavecernița. 4. Miezonoptica. 5. Utrenia cu ceasul întii. 6. Ceas-ul al treilea. 7. Ceasul al șaptelea. Mulți dintre creștini n-au luat parte niciodată la unele din Laude, pentru că ele se săvîrșesc numai în săp-tămîna primă a postului mare și în săptămîna patimilor în bisericile de onorie, și mai ales la oraș. Numai la mînăstiri, unde se slujește zi și noapte, se pot asculta toate cele șapte laude în 24 de ore, precum și sfînta Liturghie.

4. Venim la biserică, pentru ca să ne împărtășim cu sfintele Daruri și să ne sfințim.

Cine vine regulat la biserică, este cu neputință să nu se împărtă-sească cu sfintele Daruri, cel puțin de patru ori pe an, și cine se împăr-tășește se sfințește, merge cu mai mult curaj pe calea sfințeniei, care pornește în viață din biserică.

5. Venim la biserică, pentru ca să luăm pace și să aflăm mîngiere sufletească.

Biserica este locașul unde se varsă multe lacrimi ale suferințelor și necazurilor din viață, dar ea nu este un locaș al întristării, ci al bucuriei, căci cine intră în ea, după ce a venit întristat și a luat parte ac-tivă la sfînta Liturghie, pleacă, dacă nu vesel, cel puțin senin, liniștit și cu voie bună.

6. Venim la biserică, pentru ca să luăm parte la desfășurarea vieții Mîntuitorului în Liturghia ce se săvîrșește aci.

Într-adevăr, în Sfînta Liturghie ne este înfățișată viața Mîntuitorului, de la naștere pînă la înviere și înălțarea la cer. Sfînta Liturghie nu este însă, alcătuită ca o piesă de teatru, deși a fost numită dramă sfîntă și

operă dumnezeiască, ci este scrisă și înfățișată într-o îmbinare minunată a trecutului istoric cu prezentul simbolic. Din această cauză, ea nu plictisește ca o piesă de teatru văzută de mai multe ori, ci cu cât iei parte activă de mai multe ori la ea, cu atât înțelegi mai bine misterul ei și te simți mai înălțat sufletește. Sfânta Liturghie se aseamănă Noului Testament, pentru că, de câte ori citești această Carte Sfântă, de atâtea ori găsești ceva nou în ea.

7. Venim la biserică, pentru ca să ne întrecem cu îngerii în cîntări și laude aduse lui Dumnezeu.

Una din misiunile îngerilor, este de a slăvi în cîntări de laudă continue pe Creator. Sf. Ioan Gură de Aur spune că, la Sfânta Liturghie iau parte nevăzuți și îngerii din cer, afară de îngerii noștri păzitori. Ideea aceasta o găsim și în rugăciunea intrării, din Liturghia celor chemați, unde se scrie: «Stăpîne Doamne Dumnezeu nostru, ceta ce ai așezat în ceruri cetele și oștirile îngerilor și ale Arhanghelilor spre slujba slavei Tale, fă ca împreună cu intrarea noastră să fie și intrarea sfinților Ingeri, care slujesc și slăvesc împreună cu noi bunătatea Ta». Ferice de credincioșii care, cîntînd la Sfânta Liturghie, se iau la întrecere cu îngerii, și împărtășindu-se cu sfințele Daruri, vor să se asemene cu ei în sfințenie!

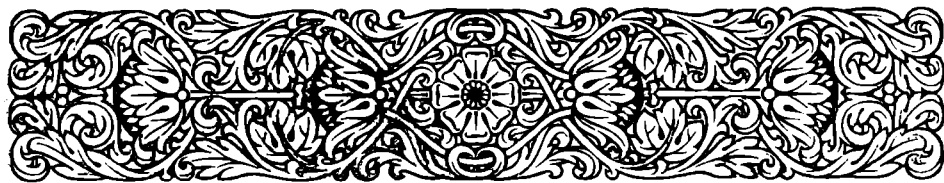
8. Venim la biserică, pentru ca să ne facem datoria de buni creștini, urmînd Mîntuitorului și Sfinților.

Prin botez, fiecare creștin a devenit membru al turmei celei cuvîntătoare a lui Hristos, s-a înscris în Biserica luptătoare a lui Hristos, și în această calitate este obligat să frecventeze biserica duminică și la sărbători, luînd parte activă la sfînta Liturghie. Sfințele Evanghelii ne spun că, însuși Mîntuitorul se ducea regulat, împreună cu apostolii, la templu sau sinagogă, ca să se roage. Să mai amintim de exemplul Sfinților? Unii dintre ei, cînd erau pe pămînt, s-au călugărit, tocmai spre a fi zi și noapte la slujbele din biserică.

Cele opt răspunsuri pe care vi le enumerai, cu cîte o scurtă explicație sînt, dragii mei frați și fii în Domnul, tot atîtea motive ale bunului creștin de a veni regulat la biserică, sînt tot atîtea datorii pentru fiecare dintre noi pe care trebuie să și le îplinească. Nu este ușor să le ții minte pe toate ca școlarii înzestrați cu memorie bună; nu este ușor acum, pentru cei ce le aud pentru prima dată, dar va fi, după ce veți asculta cu regularitate și atenție întreaga explicație a sfintei Liturghii, pe care o vom începe, cu ajutorul lui Dumnezeu, după ce vom termina cele cîteva predici preliturgice sau înaintemergătoare ale sfintei Liturghii, dintre care cea dintîi este cea de astăzi.

Dumnezeu să ne lumineze și să ne înțeleptească pe fiecare! Pe mine ca să vă dau din ale Sale, iar pe dumneavoastră să prindeți cu ușurință și să rețineți cele ce veți auzi, ca să dați cu drag și celor ce, din binecuvîntate pricini, nu vor putea să fie cu noi aici în Casa Domnului, tot timpul cît vor dura predicile preliturgice ori liturgice! Amin! Așa să fie!

Pr. Dr. Gh. PASCHIA

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

TÎLCUIREA CÎNTĂRII A IX-A A LUI MOISI, CÎNTAREA FECIOAREI ȘI DE DUMNEZEU NĂSCĂTOAREA MARIA

de Nicodim Aghioritul

I

Temelia cîntării acesteia prin aceasta s-a așezat : cînd Stăpîna noastră și Fecioara de Dumnezeu Născătoarea a fost vestită de Arhanghelul Gavriil ca să ia pildă pe ruda ei Elisabeta, care îi era verișoară primară, — că și aceea stearpă era și în vîrstă și a zămislit fiu pe Înaintemergătorul Ioan, cu șase luni mai înainte, cum zice Luca Evanghelistul : «Și iată, Elisabeta, ruda ta, și ea a luat în pîntece fiu, la bătrînețea ei, și astfel nu mai este ea stearpă, căci la Dumnezeu nu este nimic cu neputință !».

Și, astfel, după ce a luat în pîntecele cel neispitit de bărbat, pe Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu, s-a sculat și a mers cu garbă spre munte, unde locuia Elisabeta și, urcîndu-se în casa lui Zaharia, a îmbrățișat-o și s-a bucurat Elisabeta.

Din trei motive a mers Maica Domnului la Elisabeta. Mai întîi ca să felicite pe ruda sa că s-a învrednicit să zămislească fiu la bătrînețele ei ; al doilea ca să se încredințeze pe deplin de cuvintele pe care i le spusese îngerul, al treilea — și ultimul — ca să ne dea și nouă pildă, ca să mergem la cei mai în vîrstă și să-i întrebăm pe ei în felurile nevoi și în astfel de situații, după cum se zice : «întrebă-l pe tatăl tău și-ți va povesti ție, pe cei bătrîni ai tăi și-ți vor spune ție» (Deuteronom XXXII, 17). Elisabeta, așadar, îndată după ce a auzit cuvintele felicitării Născătoarei de Dumnezeu, sau mai bine-zis, cum a auzit că în pîntecele Fecioarei este purtat Fiul lui Dumnezeu, nu numai s-a bucurat, dar și pruncul pe care îl avea la sînul ei, adică Sfîntul Ioan Botezătorul, auzind prin ajutorul urechilor mamei sale Elisabeta cuvintele salutului

Născătoarei de Dumnezeu, și mai mult simțind venirea Fiului lui Dumnezeu, pe Care Îl purta în pîntece Fecioara, îndată de bucurie a săltat în pîntece.

Săltarea aceasta era duhovnicească, pentru că și Ioan, în pîntecele Maicii Sale era plin de Duhul Sfînt, deoarece arhanghelul Gavriil a zis către Zaharia, cînd l-a binevestit : «Și de Duhul Sfînt se va umple, încă din pîntecele Maicii Sale» (Luca I, 15).

Și după săltarea aceasta duhovnicească a lui Ioan s-a umplut de Duhul Sfînt și Elisabeta, căci Acesta a împărtășit fiului și mamei lui harul profeției duhului, după cum a împărtășit și proorocul Samuil mamei sale Ana, harul proorociei».

Dar, după ce s-a umplut de Duhul Sfînt și după ce s-a aprins de darul proorocesc, a strigat cu glas mare către Născătoarea de Dumnezeu : «Bindecuvîntată ești tu între femei și bindecuvîntat este rodul pîntecelui tău ; și de unde este la mine aceasta oa să vină Maica Domnului meu la mine ; și fericită este ceea ce a crezut că va fi sfîrșitul celor zise ei de la Domnul» (Luca I, 42).

Fecioara, auzind acestea și fiind încunoștințată de cele ce se vor întimpla, a făcut cîntarea aceasta prin care preaslăvește și mărește pe Domnul. Ea este, cu adevărat vrednică și dorită de lume — această cîntare a Născătoarei de Dumnezeu, mai mult decît cele trei cîntări ale lui Moisi (Exod XV, 1, Numeri XXI, 17 și Deut. XXXI, 1), decît Cîntările lui David (Psalm XXIV, 1), decît cele cinci mii de cîntări ale lui Solomon (III Impărați IV, 32), decît cîntarea lui Avacum (Avacum III), și ale tuturor celorlalți bărbați. Este mai vrednică decît cîntarea lui Mariam, sora lui Aron (Exod XV), decît cîntarea lui Debora (Jud. IV, 12) și decît a lui Iudita (Jud. XVI, 1), deoarece toate cîntările de mai sus erau ale Testamentului celui Vechi și s-au făcut lucrări de mulțumire către Dumnezeu, printr-o lucrare trupească și conducîndu-ne pe noi spre mîntuire.

Cîntarea aceasta a Născătoarei de Dumnezeu este cîntarea noului har al Evangheliei și este făurită din har, nu prin lucrarea trupească și pămîntească, ci prin harul netrupesc și ceresc, nu pentru mîntuirea trecătoare, ci pentru mîntuirea cea veșnică, cea care rămîne pentru totdeauna, a întregii lumi, despre care a zis Isaia : «Israil se mîntuiește de Domnul, cu mîntuirea cea veșnică».

Am putea să spunem că această cîntare a Născătoarei de Dumnezeu nu este dintre cîntările cele pămîntești ale oamenilor, ci face parte din cîntările acelea noi pe care le cîntă în cer, înaintea lui Dumnezeu cei fericți, după cum ne arată Sfînta Apocalipsă : «Și cînd a luat cartea cele patru fiare și cei douăzeci și patru de bătrîni au căzut înaintea Mielului și au cîntat cîntare nouă» (Apoc. V, 8).

Cît este dar, ca să spun, mai pe scurt, că altceva este această cîntare — este produsul, forma și glasul acelei minți care a văzut pe Dumnezeu, al acelei inimi atît de curate, al acelui trup sfînt, adică al Pururea Fecioarei Maria, al însăși Maicii Domnului ?

Și acum, lăsînd la o parte toate celelalte cîntări ale sfinților, să dăm întietate acestei cîntări a Sfintei Sfinților și toți ortodocșii să în-

vățăm și să o cîntăm cu cea mai mare cinste și evlavie, mai mult decît pe toate, precum, cu adevărat o cîntă toți cei cuvioși, preotul sau diaconul tîmîind toată biserica, iar poporul și cîntăreții, ieșind din stratele lor, descoperiți, cu toții stau, iar noi, cu bunăștiință, fără de asemănare să cinstim această compunere poetică, deoarece, cu cît poetul este mai mare cu atît este și cinstea ce o dăm operei sale.

Cine este acela care nu va mărturisi că pe această cîntare trebuie să o cinstim mai mult decît pe celelalte cîntări sfinte?, mai cu seamă că cea care a făurit-o a fost Împărăteasa tuturor și Maica Făcătorului a toate?

Cît este mai mare înălțimea Maicii Domnului, față de servii lui Dumnezeu, tot așa este și cinstea față de această cîntare și la acea înălțime trebuie să o ținem față de cîntările altora.

Cîntarea aceasta nu este numai o minune, după cum am spus, și de o mare vrednicie, dar și vremea cînd s-a rînduit să fie cîntată de către cei care bine au așezat cele sfinte de Dumnezeu purtătorii părinți, — este mai înainte stabilită și se cîntă pe la sfîrșitul utreniei, cînd începe să se zugrăvească deasupra la orizontul Răsăritului cerului lumina cea roșie-alburie a zorilor.

Pentru că așa cum lumina risipește întunericul nopții, aducînd în loc lumina cea dulce și scoate în lume soarele cel pămîntesc, tot așa și Născătoarea de Dumnezeu, lumina cea tainică, a risipit întunericul idolatriei și al păcatului, punînd în loc lumina conștiinței sufletelor, aducînd între oameni pe Soarele cel Tainic al dreptății, — cum arată și Solomon în «Cîntarea Cîntărilor» atît de minunat cînd zice: «Cine este aceasta, care se ivește cu zorile?».

Așadar, cunoscînd acestea, este vremea să pășim la tilcuirea, pe părți, a acestei cîntări.

«Mărește suflete al meu pre Domnul».

Cu trei lucruri a mărit Fecioara Maria pre Domnul: Întii cu gîndurile mari, înalte și vrednice ale mării lui Dumnezeu. Aceasta, pentru că dînsa, în toată viața sa, dar mai ales în intervalul acela de 12 ani cînd se găsea în Sfînta Sfintelor, de altceva nu se ocupa și nu se dăruia, decît numai contemplației lui Dumnezeu, sau mai bine-zis, vederii lui Dumnezeu, căci ea a fost mai presus decît toate contemplările obișnuite ale lui Dumnezeu, mai presus decît lucrurile pămîntești și de lume, deasupra tuturor simțurilor și cunoștințelor, dar zic, și decît toate puterile sufletești și ale simțirii, închipuirii și slavei și decît feluritele creații ale gîndului.

Căci, numai cu mintea, fără chip și fără formă se arunca în admirația lui Dumnezeu, ca și un înger fără de trup, după cum o înalță în cuvinte Sfîntul Grigore al Tesalonicului în Cuvîntul său la Intrarea în biserică: «Singură și numai pre Dumnezeu văzînd, singură și numai de Dumnezeu văzută, singură și numai pe Dumnezeu mărind și singură, numai de Dum-

nezeu mărită, singură și numai pre Dumnezeu iubind și singură și numai de Dumnezeu iubită fiind».

Și dacă marele filosof și de Dumnezeu purtătorul Maxim explică textul: «În Israel mare este numele Lui» zice că «cel care contemplă pre Dumnezeu, gândindu-se la măreția Lui, cu vrednicie îl mărește. Cine altul a stat mai adânc în admirație față de Dumnezeu și mai transportat ca Născătoarea de Dumnezeu în înaltele sale contemplații? Sau cine altul, inger sau om, a înțeles mai mult măreția lui Dumnezeu? Desigur, — nimeni.

Am spus așa, că nimeni altul, atât dintre îngeri cât și din oameni, nu a putut fi vrednic să mărească pre Dumnezeu așa precum L-a mărit Născătoarea de Dumnezeu, cum a spus mai înainte, atât de înălțător Sfântul Grigore al Tesalonicului «că Maica Domnului, în Sfânta Sfințelor a trăit viața sa asemenea îngerilor și văzătorilor de Dumnezeu, cunoscând o făptură nouă, cu mult mai mare decât o au vechile filosofii și s-a învrednicit de o așa măreață vedere a lui Dumnezeu, cu mult mai înaltă și mai strălucitoare decât vederile celor vechi, așa cum este adevărul față de închipuire, căci prin mijlocirea îndreptării cugetului în ea însăși, a atenției și a rugăciunii dumnezeiești celei neîncetate, contopite cu toată ființa ei, s-a ridicat mai sus decât orice chip și formă, agonisindu-și o nouă locuință în ceruri, adică odihna.

De aceasta s-a legat puternic mintea ei care urcă deasupra tuturor făpturilor și vede slava lui Dumnezeu mai desăvârșit ca Moisi și privește harul lui Dumnezeu, care nu este înțeles desăvârșit cu simțirea, ci este un templu și contemplația cea mai plină de har, a monahilor, a sufletelor curate și a îngerilor. Această nouă lucrare și contemplație a alcătuit-o Născătoarea de Dumnezeu, din cuvintele ei și după aceea a dat-o.

Al doilea a mărit Fecioara pre Domnul cu cuvinte mărețe, cu cuvinte înalte, cu cuvinte care se cuvin măreției lui Dumnezeu, pentru că toată viața sa ea nu a fost decât o slavoslovnică a lui Dumnezeu și în gura ei nu a fost altceva decât măririle, înălțarea și slava lui Dumnezeu, așa încît glasul ei și cuvîntul ei a fost totdeauna în mărire, după cum zice David: «cu măreție, dar mai ales cu cuvintele acestei cîntări a mărit Fecioara pre Domnul, pentru că Îl numește pe El «puternic» și «atotputernic» și pentru că cheamă numele Lui «sfînt», pentru că strigă mila Lui, care so varsă peste toată neamurile și pentru că îl mărturisim pe El, coborînd pe cei mîndri și vinovați și înălțînd pe cei smeriți, săturînd pe cei flămînzi, alungînd pe cei care s-au îmbogățit pe seama altora, mîntuînd pe Israel și împlinînd cele pe care le-a făgăduit față de Avraam și seminția sa. Toate acestea măresc pe Domnul și slava și stăpînia Lui.

Al treilea și în cele din urmă, a mărit Fecioara pre Domnul cu lucruri mari și înalte și vrednice de măreția lui Dumnezeu, pentru că ea, cu viața sa supraomenească și asemănătoare cu a îngerilor, cînd a trăit 12 ani în Sfînta Sfințelor și cu curăția ei înaltă și suprafirească s-a învrednicit să fie Maica lui Dumnezeu, a Fiului și Cuvîntului lui Dumnezeu, fapt despre care cine poate să grăiască, cît de mult a mărit Fecioara pre Domnul și cît a înălțat stăpînia și Împărăția Sa? Cu cît

cineva întoarce mai mulți oameni la Dumnezeu, cu atât mai mult mărește și înalță stăpînia Lui. Ce altă persoană a întors mai mulți oameni la Dumnezeu ca Fecioara, care, prin mijlocirea Pruncului ei, Cel fără de sămîntă a tras toate neamurile pămîntului la cunoașterea lui Dumnezeu și le-a supus împărăției și stăpîniei Sale? Toți îngerii care au grija neamurilor nu au supus atîția oameni față de Dumnezeu și n-au mărit stăpînia Sa cît singură Născătoarea de Dumnezeu. Căci ea s-a făcut pricină pentru ca să slăvească, să mărească și să laude stăpînia și puterea lui Dumnezeu, nu numai între iudei, dar și între neamurile toate ale pămîntului; nu numai pe pămînt, dar și în cer, nu numai în cer, dar și între toți îngerii care sînt în cer. Ea a fost, singură, margine între Creator și făptură, după cum zice Sfîntul Grigore al Tesaloniceului, «pe Dumnezeu făcîndu-L Fiu al omului și pe oameni fii ai lui Dumnezeu, iar pe îngeri arătîndu-i neînclinați spre rău, învrednicîndu-i de mai mari daruri» (Cuvînt la Paști). Chiar și David nu se simțea în stare să mărească singur pre Domnul și, de aceea, cheamă pe toți cei buni și sfinți ca să-i fie de ajutor pentru aceasta, zicînd către ei: «Măriți pre Domnul, împreună cu mine» (Psalm XXXIII) Maica Domnului însă, a fost cu totul în stare, ca Maică a lui Dumnezeu, ea singură mărește pre Domnul fără să aibă trebuință de ajutorul oamenilor —, și aceasta cu drept cuvînt.

Iar acum, dacă toate lucrurile și creaturile cu simțire sau cunoștință măresc pe Creatorul lor, cu înțelepciune, măreție și bunătate și cu celelalte însușiri fizice cu care au fost zidite, — cum zice psalmistul: «Te-au mărit lucrurile Tale Doamne, toate întru înțelepciune le-ai făcut» (Psalm CIII), cu cît mai mult este vrednică Fecioara ca să mărească pre Domnul, nu numai cu desăvîrșirea zidirii ei pămîntești, cu care a fost înzestrată, dar mai mult, cu cea mai presus de fire și dumnezeiască, cu care s-a făcut «lume» întregii lumi, acoperămînt al întregii zidiri și bunătate a îngerilor și a oamenilor, căci lucrurile pe care le vedea în contemplarea sa atentă, îndată le punea spre mărirea și slăvirea Domnului, de care atât de mult a fost plină de har!

Așa precum a mărit Maica Domnului pre Domnul și stăpînia Sa, așa, dimpotrivă a micșorat pe diavolul și puterea lui, i-a ruinat împărăția și i-a dărîmat idolatria, ridicînd de la el toată cinstea și slava aceea cu care se mîndrea mai înainte de apariția Născătoarei de Dumnezeu, ca rege și puternic al lumii, fiind slăvit ca un zeu al neamurilor lumii. Așa se cuvenea să fie.

De aceea, după cum maica Eva a micșorat pre Domnul și stăpînia Lui din pricina nesupunerii și a mărit pe diavolul și puterea lui, așa se cuvenea ca, dimpotrivă, fiica Evei — Maria — să mărească pre Domnul și țaria Lui prin ascultarea către Dînsul, mișcorînd pe diavolul și împărăția sa pentru ca fiica să vindece păcatul strămoașei sale. Tot așa, precum păcatul și relele au început de la femeie, asemenea virtutea și bunătățile, iarăși de la femeie trebuia ca să înceapă, după cum spune Origen: «După cum păcatul a început prin femeie, tot așa și bunătatea tot prin femeie a început».

Potrivește aceasta și cu tine creștine, dar mai ales cu tine femeie creștină. Și tu, dacă ai mari simțăminte față de Dumnezeu și nu dispre-

țuiești lucrurile cele pămîntești, care trebuiesc micșorate precum sînt, mai ales îmbrăcămintele deșarte și podoabele hainelor, amintește-ți de Maica Domnului și mărește pre Domnul. Dacă preamărești pe Dumnezeu cu vorbe mărețe și teologice și-ți ferești trupul tău, de închipuiri, disprețuiri și lucruri ușuratece și dacă prin cuvîntul tău ai întors pe păcătoși la pocăință, ia pildă pe Maica Domnului și mărește pre Domnul, înălțînd împărăția Sa.

Dacă faci lucruri plăcute lui Dumnezeu și păzești poruncile Domnului, fiind vrednic cetățean al chemării Evangheliei, și-ți pare rău de orice faptă rea, ia pildă pe Maica Domnului și mărește pre Domnul, precum a spus și Sfîntul Ioan Gură de Aur : «Cum să nu fie mare Dumnezeu care este veșnic și să nu te rogi cu stăruință cînd cei care se dăruiesc Lui vor primi viața cea desăvîrșită ? cînd prin cuvinte și prin fapte îl laudăm, atunci este mărit Dumnezeu, nu oricine aducîndu-i mărire, dar și cei care nu-L cunosc pe El să-L preamărească pentru minunile Sale pe care le-a făcut».

Dacă rabzi ispitirile care vin peste tine, cu măreție de suflet și cu bărbătească înțelepciune, află că mărești pe Domnul, căci zice Marele Vasile : «cel ce rabdă ispitele pentru cuvioșie, mărește pre Domnul cu cumînțenie, cu veselie și tresăltare în înțelepciune» (Erminia la Psalm XXXIII).

Iar dacă, dimpotrivă ai gîndit și socotințe mici în inima ta, despre bogăție, despre slavă, plăceri și despre lucrurile pămîntești, află că nu iei pildă pe Maica Domnului, pentru că cu acestea micșorezi pre Domnul ; tot așa și dacă ai în gura ta vorbe fără rost, deșarte și dacă faci fapte de nimic și nevrednice de Dumnezeu și starea ta de creștin, află că cu acestea toate micșorezi pre Dumnezeu, și, pentru ca să spun, în general, află că, cu răutățile, cu patimile pe care le faci, și le lași să te stăpînească, micșorezi pre Domnul, precum a zis și înțeleptul Origen : «sufletul micșorează pre Domnul, pe măsură cît este răutatea care îl stăpînește».

«Și s-a bucurat duhul meu, de Dumnezeu, Mintuitorul meu».

Unul osto sufletul și altul este duhul, sînt alături în Sfînta Scriptură, chiar dacă par că sînt «una». Părintele Teofilact explica zicînd : «Află că în Sfînta Scriptură se pare că este simplu să zici «Duh» — și «Suflet», dar se cuvine să le deosebești. Sfînta Scriptură numește «sufletesc» pe omul care trăiește «după fire» și se hrănește cu cugetări omenești, nefăcînd nici relele cele față de fire, dar nici tinzînd la dărurile cele «peste fire», iar «duhovnicesc» îl numește pe acela care devine mai presus decît legile firii și nu disprețuiește nici o înțelepciune omenească, așa cum Sfînta Scriptură numește «trupesc» pe acela care nu trăiește după legile firii și se află în răutățile cele față de fire». Cu privire la acestea Sfîntul apostol Pavel zice : «iar omul sufletesc nu primește cele ale duhului, căci i se par acestea «nebunie», iar cel duhovnicesc le judecă pe toate și nu este de nimeni judecat ; iar dacă

între voi este invidie, ceartă și despărțiri, atunci nu sînteți nici «trupești» ci mergeți după cele omenești» (I Cor. II, 14).

Pentru aceasta, așadar, a zis și Maica Domnului mai înainte «că a mărit sufletul ei pre Dumnezeu» și acum zice : «că și duhul ei, adică harul cel duhovnicesc, care era într-însa» s-a bucurat de Dumnezeu, Mîntuitorul ei. A zis : «s-a bucurat» nu «s-a încîntat», pentru că, după cum zice Eftimie Zigabenu «bucuria este o întărire a încîntării, pentru că etimologicește este formată din admirație și ideea de a «sălta», pentru că și duhul s-a bucurat, nu numai inima ei și a săltat de mărimea și puterea bucuriei. Și în așa chip s-a încălzit precum este tresăltarea și bătaia inimii, — bucurie numită de părinții eremiți «ca fiind luată din harul lui Dumnezeu».

După Sfîntul Grigore Sinaitul, săltarea și bucuria cea duhovnicească se împarte în : *mică* și *mare*.

Mică este forma liniștită, care se mai numește și «pulsatie» și «bătaia a Duhului», iar *mare* este bătaia inimii, care se numește «tensiune» — un zbor ce tinde spre Dumnezeu, cu inima clotoitoare. Cînd din iubirea cea dumnezeiască se ridică sufletul, prin puterea Duhului și se eliberează de legăturile patimilor, atunci sufletul se topește în el însuși și încearcă să sboare spre iubirea lui Dumnezeu și încă mai înainte de moarte, vrea să se despartă de trup, cu un ceas mai devreme (Filocalia 909).

Maica Domnului, prin urmare, după ce s-a învrednicit de această mare tresăltare a inimii și s-a făcut «templu al Harului» și «locuință a Dumnezeirii» — deoarece a purtat pe «Cuvîntul cel intrupat» în pîntecele ei — nu s-a bucurat numai de «Dumnezeu, Mîntuitorul ei», dar și duhul ei a tresăltat pentru Dînsul și s-a veselit inima ei, fiind trează și mișcată de dragostea cea către El și toată, cu totul s-a înălțat spre iubitul ei Dumnezeu.

Așadar, s-a bucurat, mai întii, duhul Maicii Domnului pentru Dumnezeu, că El a știut mai dinainte, și din veac a proorocit, că va fi Maică a Sa. Pentru aceasta a creat-o ca să-I fie pînă la sfîrșitul veacurilor, după chipul și asemănarea Sa, și a ales-o, dintre toate nemurile, ca pe «cel mai curat vas» a fi Maică dumnezeiască, înălțînd-o la treapta de a-I fi născătoare.

Al doilea, s-a bucurat duhul Maicii Domnului de «Mîntuitorul ei», pentru că El, cînd a fost să mîntuiască lumea de păcate a mîntuit-o și pe dînsa de păcatul cel strămoșesc. Dealtfel, Maica Domnul, «era mai presus decît orice cunoaștere a păcatelor și a morții, pînă și de impresiunea înțelegerii răului, deoarece avea pe Îngerul care o ferea de înțelegerea gîndurilor rele» (cum ne fac cunoscut Sevast de Trapezunt și Damaschin), însă a fost supusă păcatului strămoșesc pînă la Buna-Vestire. Atunci s-a curățit de el, prin venirea Sfîntului Duh, pentru că i-a spus Îngerului : «Duhul Sfînt se va pogori peste tine» (Luca I, 35). Tot așa zice și Sfîntul Grigore Teologul : «S-a zămislit Hristos din Fecioara și sufletul și trupul i-a fost curățit mai înainte prin Duhul» (Cuvînt la Nașterea Domnului), idee la care se adaugă și alți teologi.

Prin mîntuirea arătată ei, Maica Domnului cheamă pe Dumnezeu, ca să facă pe toți oamenii să conviețuiască prin iubire, pe cei care s-au

învățat să se mîntuiască prin Fiul ei Iisus, căci și ea este tot din firea lor, așa cum David a pus la un loc în mulți psalmi, chipul israeliților și al păgînilor așa cum tilcuieste Eftimie.

Aceasta este particularitatea iubirii, — ca să apropie pe cei care se iubesc să se bucure de bucuriile prietenilor, să se întristeze de suferințele lor, după acel străvechi proverb ce zice : «toate cele ale prietenilor mei sînt ale mele».

Îndată după mîntuirea arătată ei, Fecioara cheamă pe Dumnezeu pentru ca să scoată la lumină, în taină, numele Fiului ei Iisus — căci Iisus — însemnează «mîntuitor», așa cum și Îngerul a explicat lui Iosif zicînd : «și vei chema numele Lui Iisus, căci El va mîntui pe poporul Său de păcatele sale» (Matei I, 21).

Vezi, dar, înțelepciunea Fecioarei, iubite cititorule ? Numele copiilor le puneau tații, iar nu mamele — atunci cînd se tăiau împrejur, în a opta zi după naștere — cum mărturisește și Sfînta Scriptură. Astfel despre Isac zice : «Și a chemat Avraam, numele fiului său «Isac» ; tot așa și despre Sfîntul Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul zice : «Și a făcut semn tatălui lui (adică lui Zaharia) cum ar vrea să-l numească pe el?» (Luca I, 62). Prin urmare acesta era obiceiul ca tatăl să pună numele copiilor. Iisus Hristos, însă, nu s-a născut din sămînță bărbătească, ci numai din mamă. Pentru aceasta, Fecioara, cu multă înțelepciune, a numit pe Fiul ei Mîntuitor «adică Iisus», mai înainte de a-L numi Iosif a opta zi după naștere, căci ea era adevărata Maică a Sa, iar Iosif nu era tată adevărat al lui Iisus, ci numai aparent, în fața lumii. Căci trebuia, ca, după ce numele de Iisus, l-a dat Fiului Său, Tatăl cel fără de început, cel Care singur L-a născut din dumnezeire, fără de maică, tot așa se cuvenea ca acest nume să-l pună și Maica Sa, care singură L-a născut pe El, după firea omenească, fără de tată.

Iar dacă cumva stai la îndoială asupra faptului că Maica Domnului știa că Fiul ei se va numi Iisus, în vremea cînd a alcătuit cîntarea aceasta, adică mai înainte de a se arăta Îngerul lui Iosif, pentru a-i spune că Pruncul se va numi cu numele Iisus — și deci, mai înainte de a-L numi pe El în ziua a opta — răspundem că ea a aflat, mai înainte de zămislire de la Arhanghelul Gavriil, care, cînd i-a binevestit i-a zis : «iată vei lua în pîntece, vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus». Și, iarăși zice Evanghelistul : «Și cînd s-au împlinit opt zile, ca să fie tăiat împrejur pruncul, s-a chemat numele Său Iisus, cum s-a chemat de către înger mai înainte de a fi zămislit în pîntece».

Potrivește acestea zise și în cugetul tău creștine, pentru că și tu dacă depărtezi patimile și păcatul de harul Duhului Sfînt pe care l-ai primit la Sfîntul Botez și îl păstrezi neschimbat în sufletul tău, prin mijlocirea virtuților și păzirea poruncilor lui Hristos — mai ales dacă aprinzi flacăra duhului, taie mai înainte pe cele ce-ți sînt împotrivă și n-o stinge prin lene și prin faptele cele rele, precum ți-a poruncit Sfîntul Pavel apostolul : «Duhul să nu-l stingeți» (I Tes. V, 19).

Dacă faci acestea, află că te asemeni Fecioarei și că nu numai sufletul tău laudă pre Domnul, dar și Duhul tău, adică darul cel duhovnicesc pe care l-ai luat, se va bucura de Dumnezeu Mîntuitorul tău, Care nu-ți

va schimba felul în care vei muri, dar Care se va înălța și va tăia pe toate care îți sînt împotriva, după cum îl cuiește și Părintele Teofilact.

Această tresăltare a Duhului și a inimii tale te face să cunoști că, cu adevărat, ai fost botezat și cu adevărat ai primit Duhul Sfînt și inima îți va tresălta de atîtea ori, de cîte ori harul va privi spre tine și de atîtea ori de cîte ori Duhul Sfînt va lucra în taină în sufletul tău, prin mijlocirea sfintei rugăciuni numită «a inimii», dar, mai ales, în vremea sărbătorilor Stăpînei și de Dumnezeu Născătoarei și cînd primești dumnezeieștile taine, fă acestea. În răspunsul iubitor către Antioh, Sfîntul Atanasie cel Mare mărturisește: «Proorocul Isaia a zis către Dumnezeu: de frica ta Doamne, nici în pîntece nu vom lua și ne-am întristat și am născut duhul mîntuirii», căci, după cum femeia care a luat în pîntece, din mișcarea pruncului din pîntecele ei, află neîndoios că a luat rod, tot așa și sufletul creștinului adevărat, nu prin cuvintele părinților, ci prin faptele și bătăile inimii lui, mai ales la vremea sărbătorilor, a strălucirilor, și a primirii Sfîntului Trup și Sînge al lui Hristos, învață din bucuria sufletului său, că a luat Duhul Sfînt cînd a fost botezat».

«Că a căutat spre smerenia roabei Sale».

Cinci sînt felurile de smerenie care se arată în Sfînta Scriptură, după îl cuirea lui Eftimie Zigabenu.

Prima este: înțelepciunea cea măsurată, aleasă și binevoitoare, cea care se potrivește cu învățătura: «Învățați de la Mine că sînt blind și smerit cu inima» (Matei XI, 29).

A doua se numește lucrarea de a te face înțelept în urma ispitirilor și a suferințelor celor rele, după versetul ce zice: «Bine este mie că m-ai smerit, pentru ca să mă învăț îndreptările tale» (Psalm 117, 71).

A treia smerenie este lucrarea de a se micșora, de a se coborî, ca în versetul: «tu ai smerit cu rîni pe cel mîndru».

A patra smerenie constă în «a fi supus față de dușmanul său» după versetul «nu întoarce pe om decît spre smerenie».

Iar a cincea smerenie, pe care o pune alături de acestea, tot Eftimie, aceasta este: smerenia, — neprețuirea firii omenești, unite și puse în fața înălțimii și a superiorității firii și mîririi celei dumnezeiești.

După ce am lămurit acestea, putem spune că Fecioara numește «smerenie» neprețuirea aceasta a firii omenești, dar, mai cu seamă, și mai întii, umilința cea aleasă și voită, căreia ea însăși cu totul îi era locaș. «Umilită» zic, nu pentru că dînsa are cuvinte, mișcări și veșminte smerite, căci așa era pe din afară, iar de cele ce erau pentru trebuință se îngrijea fără multă căutare, — dar o numesc smerită pe dînsa pentru consfințirea pe care o zidea însuși Duhul înlăuntru ei, după cum îl cuiește Sfîntul Grigore al Tesalonicului în cuvintele sale către Xenia, zicînd: «căci pe această smerenie avînd-o Fecioara în adîncul sufletului ei și al inimii ei, mai presus decît orice, ca pe un dar al Duhului, zice aici «că a căutat Dumnezeu spre smerenia ei» deoarece știa de la Isaia că «Domnul privește spre cei smeriți» (Isaia 66, 2).

Prin urmare, după cum spun Sfinții Părinți, sînt două smerenii : prima «să te faci supus tuturor» și a doua : «să închini lui Dumnezeu faptele tale», care se mai numește «smerenie dăruită lui Dumnezeu și ținta tuturor virtuților» — după Sfîntul Grigore Sinaitul (Filocalia).

Fecioara avea și aceste smerenii și, cu mult mai mult dăruirea lui Dumnezeu, deoarece toate lucrurile și virtuțile ei nu le făcea pentru ea însăși, ci pentru iubirea cea dată ei, pentru Dumnezeu și puterea lui Dumnezeu. Pentru aceasta spune și acum aici că : «a căutat Dumnezeu spre smerenia mea, a roabei Sale», înțelegînd admirația ei pentru Dumnezeu, și nu pentru ea însăși, căci zice : «El a căutat spre mine smerita și eu am privit spre Dînsul. El m-a miluit, nu eu i-am cerut», după tilcuirea lui Teofilact : «Cine sînt eu în fața unui lucru atît de mare și mare taină ?, căci pentru noi, smerenia cea nespusă în care era Fecioara, nicum nu o pot spune în cuvinte».

Într-adevăr, cu mintea nu se pricepe și cu gîndul nu se poate pătrunde unde se întinde smerenia cea mai adîncă pe care a avut-o Maica Domnului, pentru care ea a zămislit și a purtat în feciorescul ei pîntece pe Cuvîntul lui Dumnezeu, cel ce poartă toate. A zămislit și a fost maică adevărată a lui Dumnezeu și Împărăteasă a tuturor fapturilor văzute și nevăzute. Cu toate acestea, ea însăși se numește «roaba Domnului», mai întii, pentru că, după fire a fost «roabă a lui Dumnezeu», așa cum zice Psalmistul : «Toate cîte sînt, roabele sale sînt». Al doilea pentru că smerenia sa este cea mai întinsă și adîncă, pentru că, cu cît era mai mare și mai înaltă, cu atît mai mult s-a smerit pe sine, ca din această smerenie să afle un mai mare har la Dumnezeu, precum spune și Sirah : «cu cît ești mai mare, cu atîta te smerești și vei afla har înaintea lui Dumnezeu» (Sirah III, 18).

Cu adevărat, aceasta este conștiința și smerenia. Cînd pe altul un lucru mare și minunat l-ar fi făcut vrednic de mîndrie, pe Fecioara nu o mîntuiește, ci se socotește pe sine ca «nimic», după cum zice și Sfîntul Isac : «Este smerit, cu adevărat, acela care are întru ascuns un lucru vrednic de mîndrie și nu se mîndrește ci ca pe nimic îl are în cugetul lui» (Cuvîntarea a 20-a).

Despre aceasta și mulți dascăli zic «că Fecioara, de multa și înalta smerenie pe care o avea, nu a arătat nici logodnicului ei Iosif buna-vestire a Arhanghelului Gavriil, care nu știa de ce o vede însărcinată și nu voi să o vădască și să se despartă de dînsa. Nu a arătat nici lui despre Fiul ei, cel fără de sămînță și fecioresc, ca să nu apară în fața lui că se laudă și se mîndrește, ci a lăsat ca să-i aducă la cunoștință Dumnezeu de sus, după cum i-a și vestit prin ingerul, despre care se spune că era Gavriil.

Privește, cititorule, cît de iubitoare de smerenie era Fecioara, încît a preferat să cadă în bănuială și să fie socotită ca «furată de nuntă», decît să fie socotită mîndră. A știut, cu multă înțelepciune, «că fiind supusă tuturor nu mai avea unde să cadă, și cu cît este mai adîncă smerenia, cu atît este mai înaltă înțelepciunea, cîntea și vrednicia, în care este locașul și odihna duhului».

Unde sînt acum acei creștini mîndri și monahii aceia care, dacă au avut noroc să capete vreun dar pămîntesc sau duhovnicesc de la Dum-

nezeu s-au mândrit și s-au lăudat? Să-și amintească de Fecioara Maria și să ia de la ea pildă de smerenie, pentru că ea, deși avea adunate într-însa plinătatea tuturor harurilor, pe care le-au luat, în parte toate făpturile lui Dumnezeu, cele de pe pământ și din cer, s-a smerit și s-a socotit mai prejos decât toate. Aceștia, dacă au luat cumva darul întristării și au vărsat câteva lacrimi, sau pentru că s-au rugat în curățenie, sau au postit sau au murit în sărăcie, îndată s-au ridicat cu înțelepciunea și au socotit cu gândul că este lucru mare să se asemene în acestea cu oamenii bogați, cei care fiind toată viața lor săraci, dacă au câștigat ceva bani, îndată îi vezi cum ridică gîtul în sus, mergînd cu capul sus prin toate locurile, mergînd prin piețe, arătîndu-se că sînt bogați și socotindu-se mai presus decât alții. Acest lucru l-a urît mai mult decât alții înțeleptul Sirah care zice: «Trei lucruri, iată, a urît sufletul meu: pe săracul mîndru, pe bogatul mincinos și pe bătrînul păcătos» (Sirah XXV, 2).

Să învețe, așadar, aceia, că dacă nu ajung în cetatea smereniei, chiar dacă sînt eliberați de patimi, chiar dacă primesc daruri duhovnicești, nu trebuie să se încreadă în ei înșiși, pentru că diavolul le înține curse, să-i prindă la o alunecare după cum spune Sfîntul Isac: «Mai înainte de a intra în cetatea smereniei, chiar dacă te vezi pe tine însuși că ești eliberat de piedica patimilor, nu te încrede în tine; căci o piedică îți pune vrășmașul, însă ia-ți odată cu odihna multă nevoiță și turburare» (Cuvîntarea 24).

«Iată, de acum mă vor ferici toate neamurile».

Teodoret al Cirului zice «că după cum Ana a luat parte la harul profetesc al lui Samuil, fiul ei, tot așa și Elisabeta a luat din harul profetesc al fiului ei Ioan».

De asemenea și Fecioara Maria a luat din harul profetesc al Fiului ei, Iisus, al Stăpînului tuturor profetilor. Pentru aceasta s-a făcut proorociță, mai presus decât proorocița Mariam, sora lui Moisi, și proorocița Debora (Jud. IV, 4), mai presus decât proorocița Holdan (II Regi XXII, 14) și decât proorocița Ana (I Regi II), mai presus decât proorocița Elisabeta și decât toate celelalte femei proorocițe ale Vechiului și Noului Testament, care s-au învrednicit a primi de la Dumnezeu harul profetesc. Isaia, proorocind despre zămislirea cea fără de sămîntă a Fiului Fecioarei, o numește, clar, «proorociță», zicînd: «Și a mers către Proorocița și a luat în pîntece și a născut Fiu» (Isaia VIII, 3). Aceasta o tilcuiește și Sfîntul Vasile cel Mare zicînd: «Fecioara Maria-Proorocița, se apropie cu proorocia sa de cele cunoscute de la Isaia și nu-l contrazice întru nimic cînd își amintește de vorbele pe care le-a spus ea, proorocind: «Mărește suflete al meu pre Domnul, că s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu Mîntuitorul meu. Că a căutat spre smerenia roabei Sale; și iată, de acum, mă vor ferici toate neamurile» și, crezînd cuvintelor ei, nu am încetat s-o numim proorociță, pentru că Duhul Domnului era peste dînsa și puterea Celui Preaînalt o umbrea».

Proorocia ei este luminată și de nezdruccinat așa cum zice Sfântul Vasile că sînt cuvintele acestea ale Proorociței Proorocițelor și Fericitei Fecioare, care s-a înălțat în faptă și le-a împlinit pînă la sfîrșit.

Elisabeta o numește mai presus decît orice fericită pe Maica Domnului, cînd zice: «și fericită este aceea care a crezut că va fi împlinirea celor zise ei de la Domnul» (Luca I, 45), iar pentru aceasta Născătoarea de Dumnezeu îi răspunde imediat: «O Elisabeto! de ce mă numești tu fericită? Află că de azi și pînă în veci mă vor ferici, adică mă vor numi fericită, prea fericită și împlinirea a tot binele, nu numai un neam de oameni, sau două-trei, ci toate, cu desăvîrșire, toate neamurile lumii, fără nici o alegere, adică atîtea cîte vor crede în Hristos, cel care, fără de sămînță va fi născut de mine și pentru care am devenit fericită».

Și, într-adevăr s-au împlinit și mai înainte și se vor împlini în fiecare zi, dar se va împlini din neam în neam, pînă la sfîrșitul veacurilor și pînă la sfîrșitul lumii, această proorocie a Fericitei Fecioare. S-a împlinit în vechime, pentru că acea femeie de Dumnezeu iubitoare pe care o pomenește Sfântul Luca Evanghelistul — Elisabeta —, auzind-o pe Fecioara că învață Evanghelia Împărăției cerurilor, a lui Hristos, aducînd în față prea dulcea lui învățătură, cu glas mare a fericit pîntecele Maicii Domnului, care purta un astfel de Fiu. Tot așa a fericit și pieptul ei cel fecioresc, care a hrănit pe Învățătorul cel ceresc, pentru că scris este: «și a fost pe cînd zicea el acestea, ridicînd o femeie glas din popor a zis: fericit este pîntecele care Te-a purtat și pieptul ce ai supț» (Luca XI, 27), dar chiar și Fiul și Stăpînul ei, auzind aceste cuvinte de fericire ale femeii, a adevărit, răspunzîndu-i: «cu adevărat este, după cum ai spus tu — fericit este pîntecele ce M-a purtat și fericit este pieptul ce M-a hrănit».

Se împlinește în fiecare zi această profeție a Fecioarei, pentru că toate neamurile creștine, ce se află în cele patru părți ale lumii și toate popoarele care cred, în fiecare zi, în toate sfintele biserici ale lui Hristos, într-o gură și o inimă fericesc pe Maica Domnului și cîntă într-un chip zicînd: «fericimu-te pe tine Născătoare de Dumnezeu Fecioară și te slăvim pe tine după vrednicie»; sau «fericit este pîntecele care a purtat pe Hristos», sau altfel: «te fericim pe tine toate neamurile Născătoare de Dumnezeu Fecioară» și alte imnuri și frumoase înălțări aducem spre mărirea Maicii Domnului, dar mai ales și mai cu seamă imnul acela îngeresc pe care Sfântul Gavriil arhangelul l-a cîntat cu măreție în chilia Maicii Domnului de la Sfântul Munte Atos, care se numește *Axion*, după cum am spus și mai înainte, după descrierea care se găsește în sfînta Mînăstire Pantocrator, adică imnul cel cunoscut de toți, și anume:

Cuvine-se cu adevărat, să te fericim pre tine Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită și prea nevinovată și Maica Dumnezeului nostru». Pe acest imn îl cîntăm înaintea sfintei icoane a Maicii Domnului, pe care îl citesc toți creștinii ortodocși, pînă și copiii cei micuți, cu bucurie mare și cu evlavie în sfintele biserici ale lui Hristos, fericind și numind veșnic fericită pe Fecioara de Dumnezeu Născătoare, atît la

sfintele liturghii, cît și la utrenie, la scularea din somn, la masă și după masă.

Se va împlini această proorocie a Fecioarei și în toate neamurile acestei lumi. Ce spun eu ? Nu numai în veacul acesta se va împlini, se va fericii și se va preamări numele Născătoarei de Dumnezeu de toți locuitorii pămîntului, dar și în veacul ce va să vie, cel fără de sfîrșit. Îl vor fericii și preamări toți fericii cei care locuiesc în cer, după cum zice Psalmistul: «pentru aceasta popoarele se vor mărturisi ție în veac și în veacul veacului». Se îndreaptă aceste cuvinte către Născătoarea de Dumnezeu, după cum zice și Sfîntul Grigore al Tesalonicului: «în tot ceasul zidirea mărturisește această naștere a Maicii Domnului, nu în veacurile trecute, ci în veac și în veacul veacului. În același timp este și «imediat» pentru că această alegere s-a făcut pentru toată zidirea. Da și tu creștine, dacă vrei ca să îplinești în tine această profeție a Maicii Domnului și ca să te ferească lumea, ferecește și tu pe Fecioara, lăudînd-o cu felurite imnuri de laudă, dar, mai ales cu imnul arhanghelic, cel mai presus de dulce din lume cu: «Vrednică ești cu adevărat»... și vei fi fericit, căci, după cum Fiul Maicii Domnului mărește pe cei ce-l măresc pe Dînsul, așa și Maica Domnului face fericii pe aceia care, fără încetare și cu evlavie, o fericesc pe ea. Căci cu vrednicie, cu dreptate și adevăr, este vrednic lucru a fericii pe Maica Domnului, toți creștinii, la un loc, bărbați și femei, tineri și bătrîni și toate vîrstele, căci, după cum este nevoie a fericii pe Fiul ei, pe Iisus Hristos ca Mîntuitor și Slobozitor al lor, după profeția lui David ce zice: «toate neamurile Îl fericesc pe El», tot așa este nevoie, de asemenea, a fericii pe Maica Domnului Iisus Hristos, căci cu mijlocirea Fiului ei s-a putut mîntui.

«Maica Domnului», după mai multe păreri, este arătată a fi *Bunică* și *Maică* a creștinilor. «Bunică» este după tilcuirea aceasta: «După cum Hristos este «Fiul ei» iar Hristos este «Tatăl nostru», după numele pe care îl dă Isaia cînd zice : «Tată al veacurilor ce vor să fie» (Isaia IX, 6), — noi îi sîntem nepoți ; iar «Maică», după cum Fiul ei este frate al nostru», și noi sîntem «fiii ei». De aceea Hristos zice : «Voi merge la Frații mei» (Ioan XX, 17).

Deci, fiecare creștin este «urmaș și fiu, după har, al Maicii Domnului și, pentru aceasta trebuie să o fericim ca pe o «Bunică» și «Maică» a noastră după har» și așezare, însă ca pe o «Bunică, mai presus decît toate bunicile cele pămîntești, în dragoste și apropiere sufletească, iar ca pe o «Maică», mai presus decît iubirea și jertfa tuturor mamelor celor după trup.

Și dacă Lia, soția lui Iacov, a fost numită «fericită» că a născut pe Așer, și dacă femeile timpului de atunci au fericit-o pe ea, cu toate că era maica unui om slab și muritor (Geneză XXX, 13), cu cît mai mult trebuie să se numească Fecioara «fericită», care a născut pe Fericitul și Singurul Dumnezeu puternic, cum l-a numit pe El Pavel (I Tim. VI, 15), care face fericii pe cei care cred într-Însul», cu cît mai mult

trebuie să o fericească pe ea, nu numai femeile, dar și bărbații, pentru că a fost Maica Fiului lui Dumnezeu.

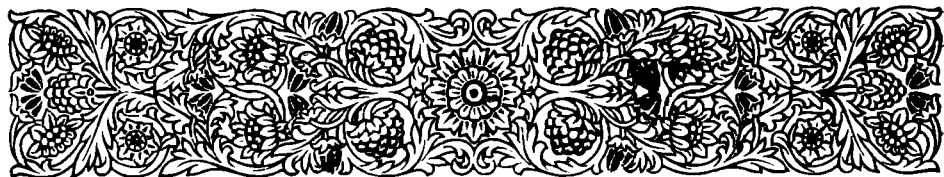
Solomon, în «Cântarea Cântărilor» luminat proorocește despre fericierea aceasta a Fecioarei și zice : «Una este porumbița mea, desăvârșita mea...» au văzut-o pe ea fetele și o fericesc pe ea și împărătesele și țiuțoarele o laudă pe ea» (VI, 8).

«Împărătese» numește sufletele sfinților, care au ajuns la desăvârșire, cei care din înțelegere au fericit pe Maica Domnului în cuvintele lor de laudă și, mai ales Fericitul Augustin, care nu se satură a o numi pe ea «Fericită Fecioară» — «Beata Virginis» și Sfântul Gherman, la fel o numește, când zice : «Iar noi, Fecioară, crăiasă a lui Dumnezeu, cu credință te binecuvântăm, în veci te mărim și te fericiim. Căci, cu adevărat, dintre oameni, fericit a fost Tatăl tău ; fericită a fost Maica ta ; fericită casa ta ; fericiți cei ce te-au văzut pe tine ; fericiți cei ce te-au cunoscut pe tine ; fericiți cei ce au vorbit cu tine ; fericiți cei ce te-au îngrijit pe tine ; fericit este templul în care te-ai închinat ; fericit este Zaharia, cel care te-a mîngîiat, îmbrățișîndu-te ; fericit este Iosif, cu care te-ai logodit ; fericit este patul tău ; fericit este mormîntul tău ; căci tu ești cinstea celor care te cinstesc ; bătrînețea celor bătrîni ; înălțimea celor ce te înalță».

Dacă, după sfîntul acesta neasemuit sint fericiți aceia care au văzut sau au îngrijit pe Maica Domnului, cum să nu fie «fericiți aceia dintre creștini, care o laudă, neîncetat, și o fericesc ? Astfel, Sfîntul Marcu al Efesului zice : «Fericii cei ce rămîn în casa ta, în vecii vecilor te vor lauda ; fericiți cei ce văd în icoana ta cea mai strălucitoare rază a harului, prin care te dăruiești, — Maica vie a lui Dumnezeu Născătoare».

Trad. de Pr. David POPESCU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

FAPTE ȘI ACȚIUNI ÎN SLUJBA PATRIEI ȘI A PĂCII

«Bomba N» — «armă curată»!

Înainte de plecării sale în vacanță, în California, președintele S.U.A. Reagan, a luat decizia de a autoriza producerea și stocarea bombei cu neutroni. Departamentul de stat, la rîndul său, făcînd publică hotărîrea, a adăugat că aliații Washingtonului au fost «informați», dar că este vorba de «o problemă internă americană», întrucît nu s-ar avea în vedere amplasarea noii arme în afara teritoriului S.U.A.

Holărîrea americană nu poate fi socotită drept «strict internă». Desigur, fiecare stat are datoria să vegheze la propria securitate, dar fabricarea unei arme îngrozitoare cum este «bomba N», armă destinată, în principal, «teatrului de operațiuni europene» trebuie evaluată prin amplasarea implicațiilor sale: «bomba N» mărește riscul confruntării atomice, face posibil «un război nuclear limitat». Un război care poate fi «limitat» doar la începuturile sale, dar care s-ar generaliza imediat.

Și acum sinistru ironie: avocații bombei o prezintă drept «arma curată», deoarece ar păstra intacte bunurile, nimicînd doar... ființele umane. Cinismul pledoariei este cutremurător. Bomba care vinează numai oamenii ferînd imobilele sau armele, violențează conștiința umană. De altfel, protestele au silit Casa Albă, în 1978, să renunțe la același proiect, mărgînîndu-se, cîteva luni mai tirziu, la producerea de «elemente separate», fără asamblarea lor. Rețînerea lui Jimmy Carter, a fost depășită: actuala Administrație Reagan este dispusă să-și asume riscul unei furtuni politice lesne previzibile. Căci, intrarea în arsenalele supraîncărcate a noii arme va complica situația internațională, și așa destul de complicată:

a) Această decizie îngrijorează toate popoarele, indiferent de zona geografică în care trăiesc, deoarece poate accentua tensiunea internațională, ridicînd noi obstacole în calea eforturilor de a discuta la masa tratativelor problemele vitale ale actualității. «Bomba N» va aprofunda neîncrederea, va îngreuna dialogul, va încurca situații ce sînt de pe acum încurcate. Producerea noii bombe va provoca o nouă rundă a competiției înarmărilor, ajunsă la proporții care alarmează umanitatea. Stoparea acestei competiții apare grav compromisă prin introducerea noii arme.

b) Relațiile dintre S.U.A. și aliații săi — și, evident, și alte state — vor traversa încă o perioadă de incertitudine și încordare. De altfel, aliații au și declarat că ei nu au fost consultați, ci doar informați despre producerea noii arme.

c) Promisiunea de a stoca bomba cu neutroni în S.U.A. nu liniștește opinia publică, conștientă că această armă nu este destinată doar depozitelor de peste ocean. La Departamentul de stat s-a afirmat că, «pentru moment», nu se intenționează deplasarea bombei în Europa. Dar oare va fi durata reală a acestui «moment»? Agenția «France Presse» semnală că cercurile politice de la Bonn se întreabă dacă discuția privind posibila staționare a bombei cu neutroni în Europa occidentală nu va redeveni actuală în câteva luni. Ministrul francez al apărării, Charles Hernu, considera decizia americană avînd «un caracter ambiguu», în măsura în care arma destinată «teatrului european» este acumulată în S.U.A. Nu există nici o garanție formală că arma nu va fi amplasată, mai târziu, în Europa.

Așadar, iată o bombă care vinează numai oamenii, dar nu numai pe cei în uniformă militară ci și pe civili. Oare ce arme satanice ne vor mai fi hărăzite?! Duhul pustirii devine tot mai amenințător. Să ne rugăm Bunului Dumnezeu pentru vremi pașnice; să ne rugăm și să veghem la pacea lumii, la viața lumii. Mai sînt locuri pe pămînt unde foamea face ravagii, mai sînt locuri pe pămînt unde un strop de apă curată înseamnă viață — în schimb se stochează la nesfîrșit arme, mai noi, mai «eficiente», de parcă pentru a răpune viața unui om îți trebuiesc tone de explozibil, așa cum arată statisticile că există pentru fiecare locuitor al planetei noastre.

Hiroshima și Nagasaki

— 6 și 9 august 1945 —

Tragediile de la Hiroshima și Nagasaki, din 6 și 9 august 1945, rămîn în conștiința umanității, inexorabil legate de spectrul morții nucleare, ele însoțind, de 36 de ani, gîndurile oamenilor de pe planeta noastră, ca simboluri ale unor erori ce nu trebuie să se mai repete vreodată.

În întreaga perioadă postbelică, în lume au avut loc mitinguri, demonstrații și marșuri pentru pace, împotriva cursei înarmărilor, campanii de semnături pentru interzicerea definitivă a armelor nucleare, reuniuni ale unui număr mare de organizații, acțiuni ale unor cunoscutre personalități. Se cuvine, însă, relevată, în aceste zile, acuitatea deosebită a preocupării opiniei publice mondiale pentru asigurarea viitorului pașnic al umanității. Preocupare justificată de adîncirea contradicțiilor politice, economice, sociale, de fenomenele de criză din viața internațională, de complexitatea situației pe plan mondial, de accentuarea încordării, perpetuarea politicii de dominație și reimpărțire a zonelor de influență, de dificultățile întimpinate în relansarea și consolidarea destinderii, inclusiv de pericolul recurgerii la folosirea căilor militare pentru realizarea anumitor interese politice și economice. Căci, în pofida avertismentului tragediilor de la Hiroshima și Nagasaki, cursa înarmărilor a continuat luînd proporții aberante. Așa cum releva anuarul Institutului de cercetări internaționale pentru pace din Stockholm (S.I.P.R.I.), publicat recent în capitala suedeză, «perioada anilor 70», proclamată de Națiunile Unite «Deceniul dezarmării», a devenit, în realitate, un veritabil «Deceniu al înarmărilor», constituînd un nou moment în cursa mondială a înarmărilor convenționale, denumită cursa înarmării «calitative» sau «tehnologice».

Cheltuielile pentru înarmare depășesc nivelul anual de 500 miliarde dolari — imensă risipă de resurse în slujba distrugerii, în timp ce numai o parte din aceste fonduri ar putea smulge din mizerie milioane de oameni. Arsenalurile nucleare existente înmagazinează o putere explozivă cu mult mai mare decât echivalentul unui milion de bombe de tip Hiroshima. Puterea explozivă a armelor nucleare strategice și tactice este apreciată la 60.000.000 kilotone, față de 20 kilotone cât avea bomba de la Hiroshima. Numai numărul armelor nucleare tactice din Europa — unde s-a acumulat cea mai mare cantitate de armamente de distrugere în masă — depășește nivelul de 10.000. Pentru fiecare locuitor al planetei revin cite 15 tone de exploziv, sinistră perspectivă a războiului nuclear.

Conștiința umanității refuză aspectul distrugerii. Ea reclamă asigurarea celui dinții drept al omului — dreptul la viață, la existență liberă. Alternativa distrugerii este dezarmarea, imperativul vital al lumii contemporane.

Comemorarea victimelor de la Hiroshima și Nagasaki prilejuiește, în fiecare an, în Japonia, ample și variate manifestări consacrate păcii și dezarmării, pentru ca asemenea tragedii să nu se mai repete. În ansamblul mișcării pacifiste japoneze se detașează, prin acțiunile inițiate și documentele adoptate, conferințele internaționale împotriva bombelor atomice și cu hidrogen. Semnificația din acest an a conferinței internaționale împotriva bombelor atomice și cu hidrogen este evidențiată de numărul participanților — 500 reprezentanți ai diferitelor organizații pacifiste japoneze și delegați din 32 de țări, între care și din România — cit și de documentele adoptate. Prima etapă a conferinței, desfășurată în capitala niponă, s-a încheiat prin adoptarea de către participanți a «Declarației de la Tokio», document care se încadrează în lupta generală a popoarelor, împotriva cursei înarmărilor, pentru dezarmarea generală și totală, și, în primul rând, pentru dezarmarea nucleară. Sint reliefate cererile privind interzicerea folosirii armelor nucleare, instituirea unui moratoriu asupra fabricării acestor arme, încheierea unui tratat în vederea interzicerii experiențelor cu bombe atomice, crearea și extinderea zonelor denuclearizate. Totodată, în declarație se lansează un apel tuturor popoarelor lumii; de aceea din partea delegațiilor prezente la cea de a doua sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării, care va avea loc în anul viitor, elaborarea unui program concret pentru înfăptuirea dezarmării și încheierea unui tratat de dezarmare, bazat pe consensul realizat la prima sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. din 1978.

Participanții la «marșurile pentru pace '81» organizate, în ultimele luni, în diferite regiuni ale Japoniei, au ajuns la Hiroshima și Nagasaki în ajunul comemorării victimelor bombardamentelor de la 6 și respectiv 9 august 1945, purtând mesajul exprimat de milioane de oameni, în cadrul numeroaselor mitinguri și altor acțiuni inițiate cu acest prilej. În dimineața de 6 august, la ora 8 și 15 minute, când, cu 36 de ani în urmă, deasupra orașului Hiroshima a explodat bomba atomică, a fost păstrat un moment de reculegere în memoria victimelor. În parcul Păcii din Hiroshima, peste 40.000 de persoane au participat la marele miting, lansind o vibrantă chemare pentru înfăptuirea dezarmării.

Circa 20.000 persoane au luat parte la ceremoniile desfășurate la Nagasaki în memoria celor peste 70.000 de locuitori ai orașului, care au pierit în cursul bombardamentului atomic de la 9 august 1945. Primarul orașului a atras atenția, în cuvântul său, că «specia umană trăiește astăzi pe marginea prăpastiei, iar singura cale pentru supraviețuirea ei este dezarmarea și distrugerea totală a armelor nucleare». El a lansat un

apel guvernului Japoniei să acționeze pentru «abolirea armelor nucleare, dezarmarea generală și pace perpetuă», iar țărilor producătoare de arme nucleare chemarea «de a-și cheltui banii mai degrabă pentru salvarea milioanei de ființe umane care mor de foame și pentru ajutorarea lumii a treia să iasă din sărăcie».

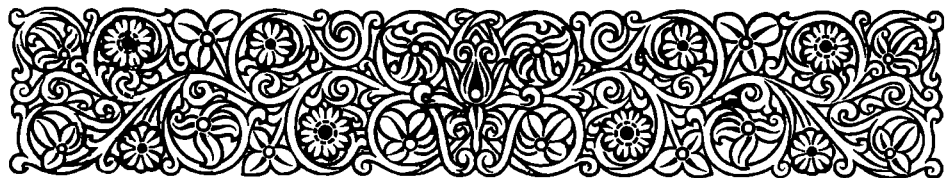
Sînt cunoscute, de asemenea, amplele acțiuni împotriva armelor atomice, desfășurate pe continentul european, prin care popoarele își exprimă protestul față de sporirea irațională a arsenalelor militare. Comemorarea victimelor bombardamentelor de la Hiroshima și Nagasaki, a prilejuit în Europa occidentală, organizarea «Marșului păcii '81» — acțiune fără precedent în această regiune a lumii —, care a început la 22 iunie la Copenhaga și s-a încheiat la 9 august, la Paris, la capătul unui traseu de 1200 km. Participanții la marș au străbătut Danemarca, R.F. Germania, Olanda, Belgia și Franța, prezența lor ocazionînd numeroase acțiuni care s-au transformat în puternice manifestări populare în favoarea păcii și înțelegerii între popoare, pentru interzicerea armelor nucleare, pentru dezarmare generală și totală. La intrarea în Paris, participanților la marș li s-au alăturat mii de parizieni, coloana întinzîndu-se pe o lungime de cîțiva kilometri și înaintînd printr-un adevărat culoar viu, constituit de mulțimile aflate de-a lungul traseului. Sute de lozinci afirmau obiectivele acestei acțiuni: «Vrem dezarmare nucleară!», «Nu mai vrem alte Hiroshime!», «Nu războiului!», «Trăiască pacea!». Intrarea participanților la «Marșul Păcii '81» în Paris, a marcat totodată inițierea unor manifestări, reuniuni și dezbateri consacrate problemelor actuale ale păcii, care au culminat, la 9 august — ziua împlinirii a 36 de ani de la bombardamentul atomic asupra orașului Nagasaki — cu un festival al păcii.

De asemenea, în țările nordice au avut loc ample acțiuni populare împotriva armelor atomice, pentru crearea unei zone denuclearizate în nordul Europei. La Lisabona, mii de persoane au participat la manifestații împotriva continuării cursei înarmărilor și folosirii energiei nucleare în scopuri militare. Totodată, în fața Palatului Păcii din Haga a fost organizată în zilele de 6—8 august a.c., o acțiune de protest împotriva înarmărilor, denumită «Gardianul Păcii». La Hamburg s-a desfășurat una dintre cele mai mari demonstrații antirăzboinice organizate vreodată în R. F. Germania. La Manchester și în multe alte orașe ale Marii Britanii s-au desfășurat mari demonstrații împotriva cursei înarmărilor, în sprijinul dezarmării generale și, în primul rînd, a celei nucleare, participanții pronunțîndu-se împotriva planurilor de intensificare a înarmărilor atomice și cerînd guvernului britanic să nu permită instalarea de focare nucleare pe teritoriul britanic.

Și în numeroase orașe din Statele Unite au avut loc acțiuni populare împotriva cursei înarmărilor, între care sînt de menționat manifestația antimilitaristă și antinucleară de la New York, mitingul de la Lansing (Michigan) în memoria victimelor atomice de la Hiroshima și Nagasaki.

Aceste știri, pe care le-am cules din presă, sînt îmbucurătoare; ele atestă voința de pace, preocuparea pentru preîntîmpinarea unui nou război, dorința popoarelor lumii de a se face totul pentru înlăturarea unui cataclism atomic. Se cuvine ca și noi să popularizăm aceste remarcabile acte de pace de la amvon, actualizînd permanent în viața credincioșilor noștri nemuritoarele cuvînte ale Domnului Hristos: «fericiții făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema».

REDACȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— Facultatea teologică ortodoxă din Prêsov (Cehoslovacia) a acordat Mitropolitului Filaret al Kievului diploma de Doctor onorific în teologie (Stimme der Orthodoxie 10/1980).

— În Institutul pentru studii orientale din Regensburg (R. F. Germania) Mitropolitul rus Melhisedec a sfințit o capelă ortodoxă. În Institutul acesta studiază mulți teologi ortodocși. Iconostasul este lucrat artistic de un român (Stimme der Orthodoxie 10/1980).

— La festivitățile jubileului său de 100 ani, Universitatea din Amsterdam (Olanda) a conferit titlul de «Doctor honoris causa», Prof. Jose Miguez Bonino (Buenos-Aires—Argentina), unul dintre președinții Consiliului Ecumenic al Bisericilor, pentru contribuția sa la «teologia eliberării», asemenea și juristului indonezian Jap Thiam Hien, membru al comisiei pentru problemele internaționale de la Consiliul Ecumenic al Bisericilor (Junge Kirche 11/1980).

— Sfântul Albertus Magnus (romano-catolic) este «descoperitorul teologic al inferiorității femeii», contribuind din plin la «defăimarea» femeii, afirmă Uta Ranke-Steinemann, prima profesoară din lume pentru teologia romano-catolică (Junge Kirche 11/1980).

— Până la traducerea în limba germană a Noului Testament făcută de Luther, existau 18 traduceri ale Bibliei în limba germană. Traducerea lui Luther este totodată și o interpretare a textului în sensul concepțiilor sale teologice (Junge Kirche 11/1980).

— Bisericele Romano-Catolică și Evanghelică din R. F. Germania au convenit asupra constituirii unei comisii comune, în care să se poarte discuții ecumenice (Ökumenische Information 49/1980).

— O Biserică nu-i «ecumenică», dacă ocazional ea colaborează cu alte Biserici. Ea este însă «ecumenică», fiindcă Biserica lui Hristos este, după ființa ei, «ecumenică» fiindcă Bisericile trebuie să activeze «ecumenic» (Ökumenische Information 49/1980).

— 140 de pastori ai Bisericii Evanghelice din Pfalz (R. F. Germania) au adresat o scrisoare deschisă Papei Ioan Paul II cerându-i ca «mișcarea reformatoare» din Biserica Romano-Catolică să fie tratată «mai frățește» (Ökumenische Information 49/1980).

— La un sinod din Regensburg s-a afirmat că ar fi bine să se elimine din vocabularul luteran de azi numirea Papei ca «Antihrist» făcută de Luther la 1537 (Ökumenische Information 49/1980).

— La invitația Arhiepiscopului de Paris, cardinalul Marty, o delegație a evangheliștilor francezi a participat la «Te-Deum-ul» ținut în biserica Notre Dame, cu ocazia vizitei la Paris a Papei Ioan Paul II (Aktueller Dienst, Ausland 121/1980).

— În discuțiile «ecumenice» trebuie dată întâietate unui «ecumenism duhovnicesc», căci fără acesta nu poate fi un ecumenism autentic (Ökumenische Information 46/1980).

— Societatea biblică din Stuttgart publică o nouă ediție a Bibliei întregi, în limba germană (Ökumenische Information 47—48/1980).

— Revista «Potsdamer Kirche» nr. 43/1980 publică o scurtă dare de seamă despre vizita oficială a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române (Vicarul patriarhal Vasile Costin — Tîrgovișteanul, preotul consilier Dinu Provian — București și asistentul Dorin Oancea de la Institutul teologic — Sibiu) făcută Alianței Bisericilor Evanghelice din R. D. Germană. Episcopul Schönherr, președintele Conferinței Bisericilor Evanghelice, primind delegația ortodoxă română, a afirmat, între altele, că Biserica Ortodoxă Română, prin vizitele delegațiilor săi, a stabilit strînse relații cu Bisericile Protestante, lucrînd pe teren ecumenic. În răspunsul dat, P. S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul a spus că Biserica Ortodoxă Română se simte obligată ca în toată activitatea sa să se conducă de iubirea evanghelică. Străduința ei pentru dreptatea socială e strîns legată de rugăciunea ei pentru unitatea în credință.

— Pacea și dreptatea apar ca noțiuni strîns conexe acum în Vechiul Testament, cu sublinierea că nedreptatea creează situații neliniștite... Pacea nu-i divizibilă. O pace personală (în inimă) este o pace «leneșă», dacă nu se angajează să activeze pentru înlăturarea neliniștii din societatea umană. Iubirea creștină cere activitate în acest sens (Potsdamer Kirche 44/1980).

— Alianța luterană mondială a organizat la Tallinn (Estonia, Uniunea Sovietică) o conferință a Bisericilor Luterane europene cu tema: «Propovăduirea astăzi». Au participat 100 delegați din 32 Biserici Luterane europene. S-a susținut că, în contextul vieții sociale de azi cuprinsul Evangheliei trebuie interpretat și propovăduit în strînsă legătură cu problemele zilei. Învățătura creștină nu-i o ideologie abstractă, ci o realitate concretă pentru viața umană (Potsdamer Kirche 43/1980). Delegații la conferință au vizitat apoi celelalte Biserici creștine din Uniunea Sovietică.

— O delegație a Patriarhului ecumenic din Constantinopol condusă de Mitropolitul Meliton, a participat, spre semn de solidaritate, la serviciile divine săvîrșite de Biserica Romano-Catolică la sărbătoarea Sfinților Apostoli «Petru și Pavel» (Ökumenische Information 28/1980).

— Asociația preoților ortodocși din eparhia slavo-nă din Croația (Iugoslavia) a organizat un curs de perfecționare pentru preoți. S-au discutat îndeosebi probleme de ordin pastoral — lucru foarte explicabil și necesar. S-a cerut și înlocuirea la serviciile divine a vechii limbi slavone cu limba sîrbă modernă. Dorință firească (Ökumenische Information 28/1980).

— Arhiepiscopul Pavel al Bisericii Ortodoxe din Finlanda, într-o adresă către Patriarhul ecumenic din Constantinopol, a rugat să se acorde Bisericii sale și altor Biserici din diaspora *autocefalia* (Inter. Kirchliche Zeitschrift 2/1980).

— Împărțirea așezămintelor sfinte din Ierusalim pe diferitele organizații creștine nu mai este azi îndreptățită în urma activității «Mișcării ecumenice». Trebuie ținut însă seama numai de faptul că credincioșii ortodocși, sînt «prin definiție localnici» în Ierusalim (Alt-Katholische Kirchenzeitung 7/1980).

— La o conferință a Bisericilor creștine din R. F. Germania s-a discutat mult despre «Sfînta Euharistie» în legătură cu activitatea pentru unitatea Bisericii. Evanghelicii au cerut o participare necondiționată a tuturor la Sfînta Împărtășanie, pe cînd ortodocșii și romano-catolicii au susținut ca împărtășania comună să fie precedată de unitate de credință (Alt-Katholische Kirchenzeitung 7/1980).

— La Nairobi (Kenia) s-a ridicat o nouă biserică «Sf. Benedikt», cu ocazia împlinirii a 1500 ani de la nașterea acestuia (Aktueller Dienst, Ausland 171/1980).

— În vocabularul «Mișcării ecumenice» utilizat de confesiunile creștine se întilnesc și termenii «varietate împăcată» și «comunitate conciliară». Prin «varietate împăcată», Bisericile evanghelice înțeleg ca fiecare confesiune creștină să-și păstreze identitatea sa, dar să nu se «închidă» față de celelalte, ci să se «deschidă», adică să intre în relații cu ele. «Comunitatea conciliară» voințe ca țel final deplina comunitate bisericească, formată de confesiunile creștine, începînd pe plan local. — Străduințe ecumenice (Aktueller Dienst, Das Interview 18/1980).

— Este posibil — afirmă Episcopul romano-catolic Paul Sceele — ca Papa să renunțe la unele drepturi acordate lui de Conciliul Vatican I. — Renunțări papale la unele «drepturi personale?» (Aktueller Dienst, Inland 146/1980).

— Într-o audiență pentru colaboratorii săi, Papa a afirmat, între altele că «oficiul lui Petru își exercită funcțiunea primatului în cadrul strîns de «colegialitate»... Tendința după unitatea creștinismului este, pentru Biserică, o misiune de prim rang, bazată pe voința lui Dumnezeu... Unitatea creștinismului nu poate fi înfăptuită printr-un «compromis», ci prin plenitudinea adevărului creștin. Credințioșia față de Biserica lui Hristos și, deci, față de propria identitate, pretinde credințioșie față de învățătură. — Concepția nouă despre papalitate (Herder Korrespondenz 8/1980).

— Reluarea relațiilor diplomatice dintre Grecia și Vatican, va contribui — se afirmă la Vatican și Atena — la intensificarea relațiilor ecumenice prietenești între creștinii ortodocși și romano-catolici (Aktueller Dienst, Vatican 136/1980).

— Într-un interviu acordat revistei vieneze «Präsenz» Episcopul Cordes (Vatican) a afirmat că «strîmtorarea pastorală ar putea duce la hirotonia de mireni căsătorii» (Aktueller Dienst, Vatican 123/1980).

— Cu titlul: «Hristos și Maria, Fiul Omului și Maica lui Dumnezeu» s-a organizat în Berlinul apusean o expoziție de artă creștină, cuprinzînd peste 200 opere din sec. 4—18. Sint unele exponate, care pînă acum n-au mai fost într-o expoziție. (Aktueller Dienst, Kultur 101/1980).

— «Hristos — bucuria noastră» este lozinca unor pelerinaje, cu cifră ridicată, la Lourdes (Aktueller Dienst, Inland 103/1980).

— O delegație ortodoxă-bulgară, condusă de Mitropolitul Filaret II a fost primită în audiență la Vatican. Mitropolitul Filaret a predat Papei un mesaj din partea Patriarhului ortodox bulgar (Ökumenische Information 23/1980).

— Se repară cupola bisericii de la Sf. Mormînt din Ierusalim. Dealtfel, cupola aceasta a fost de mai multe ori renovată și schimbată. Acum s-a convenit să i se redea forma bizantină inițială, care împodobește «Biserica Învierii», cum e numită de ortodocși biserica menționată. La renovarea cupolei contribuie și Ministerul Cultelor israelian (Korrespondentenbericht 197/1980).

— Ursula Helene Melchers, conducătoarea seminarului ortodox de la Frankfurt (R. F. Germania) a adresat mulțumiri tuturor care au ajutat la organizarea celui de al 6-lea «Seminar pentru liturghia și spiritualitatea ortodoxă», care contribuie la o mai bună cunoaștere a Bisericilor creștine, la respectarea reciprocă, la pace între Biserici și la pace în lume (Aktueller Dienst, Kultur 113/1980).

— În Italia a apărut o nouă mișcare preotească, cu numele: «Vocatio». Primul punct din programul ei este: înlăturarea obligației celibatului. Publică și o revistă cu apariția de patru ori pe an. Voințe să înființeze și un tribunal: «Ioan XXIII», care să judece evenimentele religioase însemnate din toată lumea (Begegnung 5/1980).

— La Lojola (Spania) s-a ținut o conferință ecumenică internațională a comunităților monahale aparținând Bisericilor Ortodoxă, Romano-Catolică, Anglicană și Luterană. Au participat monahi din Europa, Australia și America. Tema principală a fost: voturile monahale. În discuții participanții au constatat că viața lor comună ca monahi și experiența lor reciprocă de prietenie și dragoste creștină depășesc separațiile dintre ei. S-au ținut referate despre voturile monahale, constatându-se că chemarea monahală prezintă un suport comun pentru promovarea unității creștine. Mitropolitul ortodox Timiadis din Calabria — reprezentant al Patriarhiei ecumenice din Constantinopol — a prezentat un referat despre «Lucrarea duhovnicească». Participanții s-au despărțit cu convingerea că viitoarele conferințe de acest fel vor contribui tot mai mult la netezirea drumului spre înfăptuirea unității creștine (Geist und Leben 5/1980).

— 21 studenți romano-catolici și evanghelici germani vor urma un an (1980—1981) studii teologice ecumenice la facultatea teologică din Ierusalim (Ökumenische Information 23/1980).

— Cu ocazia împlinirii a 450 ani de la apariția «Confessio Augustana» Biserica Luterană a organizat la Herrnhut (R. D. Germană) un Congres al teologilor cu tema: «Insemnătatea Confesiunii Augustane pentru unitatea Bisericii». Au participat și delegați romano-catolici și ortodocși. S-au prezentat mai multe referate (Ökumenische Information 23/1980).

— În viața religioasă generală se pot observa azi, între altele, și două manifestări numite: 1) progresism și 2) integrism. Aderenții «progresismului», evident, sînt obsedați de progres. Dar ce progres? Voiesc adică acomodarea conținutului credinței religioase, a moralei creștine, a liturghiei și organizației bisericești la schimbările, la mentalitatea și pretențiile lumii, fără să țină seama de esența credinței, de unitatea și universalitatea Bisericii. «Integriștii», la rîndul lor, se închid într-o anumită epocă limitată a Bisericii, a mentalității ei teologice și expresii liturgice de atunci și îi dau caracter absolut, fără să pătrundă în esența credinței creștine și fără să țină seama de istoria Bisericii, avînd teamă de problemele noi ale timpurilor schimbate (Aktueller Dienst, Ausland 126/1980).

— «Arta este sora lumească a credinței creștine» s-a spus la deschiderea expoziției religioase de la Charlottenburg—Berlin. Biserica i-a oferit artei totdeauna un larg drept de patrie (Aktueller Dienst, Kultur 126/1980).

— Cu ocazia vizitei în Franța, Papa Ioan Paul II a vizitat la Paris și un stadion de fotbal, unde a fost ovaționat de mii de tineri, care au cîntat și imnul religios Ave Maria, în limba latină. În răspuns Papa spune între altele: «Sînt adînc mișcat de faptul că «Ave Maria» are în limba franceză aceleași cuvinte ca în limba polonă». Firește, cei prezenți au fost nedumeriți și s-a făcut liniște, care a durat cinci minute, zece minute... Un cardinal l-a tras atunci pe Papă de mîneacă și i-a șoptit ceva la ureche. Imediat Papa a spus: «da... e limba latină». Întîmplarea e publicată cu titlul «Și Papa poate greși» de revista catolică «Korrespondentenbericht 205/1980».

Diac. prof. O. BUCEVSCHI

Reuniunea Comisiei elvețiene pentru dialogul ortodoxo—catolic. La Centrul ecumenic ortodox de la Chambésy, lingă Geneva, s-a ținut între 19—20 noiembrie 1980 reuniunea Comisiei pentru dialogul ortodoxo—catolic din Elveția.

Unul din punctele tratate a fost acela al căsătoriilor mixte dintre ortodocși și catolici în Elveția. Discuția a reliefat faptul că există diferențe esențiale între romano-catolici și protestanți de o parte, și ortodocși de alta, asupra conceptului de căsătorie ca taină, ca și asupra validității acesteia. De aici rezultă o serie de probleme de clarificat ulterior din punct de vedere pastoral, Comisia socotind necesară elaborarea unui ghid pentru pastoraia comună a căsătoriilor mixte.

Un alt punct discutat a fost acela al bursei de studii acordate tinerilor teologi ortodocși în Elveția, prevăzându-se o mărire a numărului acestora.

Altă problemă a fost aceea a susținerii de către Bisericile elvețiene a comunităților creștine ortodoxe și vechi-orientale în Elveția. S-a precizat că actualmente numărul creștinilor ortodocși s-a mărit în Elveția în ultimii ani de la 30.000 la 35.000, fără a mai conta și cei peste 16.000 muncitori stagiați de credință ortodoxă care lucrează în această țară și au nevoie de asistență religioasă. Ținând cont de dificultățile financiare ale acestor comunități ortodoxe în Elveția, mai ales în ceea ce privește bursele de studii, Bisericile creștine din această țară au hotărât să-și mărească contribuția și sprijinul lor moral și material.

O altă problemă, destul de delicată pentru Comisie, este aceea a numărului crescând de refugiați creștini originari din Orientul Mijlociu, care aparțin Vechilor Biserici Orientale, actualmente ajuns la 2500 persoane, care nu primesc suficientă asistență pastorală. Bisericile creștine elvețiene au fost solicitate să colaboreze și să susțină salvagardarea credinței și identitatea culturală a acestor creștini.

De notat că la această reuniune a Comisiei elvețiene pentru dialogul ortodoxo-catolic au participat, ca observatori, reprezentanți ai Federației Bisericilor Protestante din Elveția și ai Bisericii Vechilor Catolici din această țară.

Conferința Prof. Vasilios Istavridis la Atena. Profesorul Vasilios Istavridis, titularul catedrei de Istoria creștinismului la Facultatea teologică de la Halki (Patriarhia Ecumenică) a conferențiat, la 18 noiembrie 1980, la Facultatea de teologie a Universității din Atena asupra temei «Teologia Patriarhiei Ecumenice — istoria modernă de la anul 1923 pînă astăzi».

În introducere, autorul a analizat termenul «Patriarhia Ecumenică» sub care se înțelege fie Arhiepiscopia de Constantinopol, cu propria sa regiune geografică, fie Patriarhia Ecumenică cu sfera sa canonică mai amplă și apoi cea instituție care se bucură de primatul onoarei în Ortodoxie.

Trecînd în revistă fazele evoluției teologiei Bisericii de Constantinopol de-a lungul secolelor ca și caracteristicile acestei teologii, a precizat că în cursul secolelor IV—VIII ea face parte din patristică și excelează prin originalitate. Dimpotrivă, teologia bizantină a secolelor IX—XV se prezintă sub o formă mai tradiționalistă, deși există și unele elemente originale. Apoi, teologia produsă de Constantinopol în timpul ocupației turcești este caracterizată de o strînsă alipire la Sfinții Părinți și la tradiție.

Infruntînd tema principală, conferențiarul a subliniat că închiderea Facultății teologice de la Halki și a tipografiei patriarhale, ca și diminuarea numărului credincioșilor Patriarhiei Ecumenice, constituie o problemă serioasă pentru această Biserică și pentru viitorul său. În schimb, în afara Fanarului, există o continuă mișcare inovatoare, datorită unei bune organizări și a unei rapide dezvoltări a instituțiilor patriarhale.

În ceea ce privește caracteristicile acestei teologii, autorul a precizat că trebuie notat mai întâi faptul că Patriarhia Ecumenică a creat un stil teologic propriu. Ea își trage seva fie din înalt, adică din Fanar, fie din jos, adică din instituțiile sale auxiliare și din teologii săi care trăiesc în afara Fanarului. Ea este influențată de raporturile existente în diferite părți ale lumii între Biserică și Stat, de articularea Patriarhiei Ecumenice ca Arhiepiscopie, Patriarhat sau Biserică ce se bucură de un primat de onoare în Ortodoxie, de creșterea conștiinței identității ortodoxe în caracteristicile teologice proprii și de specificitatea sa față de realitățile exterioare. Această specificitate se caracterizează prin: fidelitate față de tradiție și față de Părinți, și aceasta sub o formă dinamică (neopatristică, neopalamism); teologia conciliarității; influențe monahale provenite de la M. Athos și de la alte centre monahale; teologia unei deschideri ecumenice, a unei deschideri față de ideile noi, față de evoluțiile tehnologice etc.

Conferențiarul a formulat apoi observații critice între altele asupra teologiei uneori prea «personalizate» a Patriarhiei Ecumenice, asupra drepturilor și responsabilităților diakoniei derivate din primatul de onoare, asupra coordonării comunicației teologice între centru și periferie etc.

Istorioul Vasilios Istavridis a încheiat cu anumite propuneri, între care, necesitatea convocării unei serii de congrese speciale pentru analizarea dialogurilor teologice în curs și contribuția centrelor patriarhale și monahale; editarea documentelor patriarhale ale trecutului și, în special, cele ale secolului al XX-lea; ca și a studiilor teologice speciale și a celor alcătuite într-o perspectivă mai generală; promovarea îmbogățirii și completării bibliografiei privind Patriarhia Ecumenică, mai ales pentru ultimele cinci secole.

Renaștere spirituală la Muntele Athos. Într-o scrisoare către redacția săptăminalului «Orthodoxos Typos» (nr. 430/1980), Arhimandritul Chrysostomos Mustakis reliefează renașterea spirituală de la Muntele Athos, atât prin creșterea numărului monahilor, cât mai ales a vieții și activității monahale. Este menționată reîntoarcerea la viața cenobitică, lucrarea misionară a minăstirilor și numeroasele inițiative editoriale. «Există o nouă mișcare și o nouă viață spirituală care vor prezice pentru Muntele Athos un nou și glorios viitor, demn de trecutul său istoric» («Notizie religioase» nr. 18 din noiembrie 1980, p. 13).

Congresul general A.C.E.R. la Montergon. Între 28—30 noiembrie 1980 s-a desfășurat la Montergon—Franța, Congresul anual al A.C.E.R. la care au participat peste o sută de persoane. Congresul a avut ca sarcină bilanșul activității și dezvoltarea mișcării în ultimii douăzeci de ani.

A.C.E.R. a fost creat de intelectuali, ca teologul Sergiu Bulgakov și filozoful Nicolae Berdiaev, cu scopul de a strânge pe tineri în jurul Bisericii Ortodoxe.

Conferințe ortodoxe la Universitatea din Bonn. Continuă la Universitatea din Bonn — R. F. Germania conferințele asupra Bisericii și teologiei ortodoxe, prin cursuri în 4 semestre. Desfășurate sub auspiciile celor două facultăți de teologie — protestantă și romano-catolică, aceste conferințe sînt organizate de profesorul ortodox grec Theodor Nicolau.

În timpul semestrului de iarnă 1980 a conferențiat aici P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, profesor consultant la Institutul teologic universitar din București,

despre «Spiritul Ortodoxiei». Apoi, Prof. Constantin Kaloghiris de la Tessalonic a vorbit despre «Conținutul iconografiei ortodoxe».

Conferința Prof. E. Ziflianov (Sofia) la Atena. Invitat de Facultatea de teologie a Universității din Atena, Prof. Evangelos Ziflianov, specialist în teologie practică la Academia ortodoxă din Sofia — R. P. Bulgaria a prezentat, la 3 noiembrie 1980, conferința intitulată «Demnitatea preoțească a Sf. Chiril». În fața a numeroase personalități eminente ale lumii ecleziastice și teologice ateniene, conferențiarul a analizat cu minuțiozitate mărturiile istorice păstrate pînă astăzi despre Sf. Chiril, calificîndu-le drept «contradictorii».

Deschiderea de noi mînăstiri cenobitice în Grecia. După inaugurarea unei noi mînăstiri de măicuțe în Arhiepiscopia de Niceea, lângă Atena, Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe din Grecia a aprobat deschiderea a încă trei mînăstiri cu viață cenobitică: una în Peloponez (Arhiepiscopia de Mantinia), a doua în Grecia centrală (Arhiepiscopia de Tricala) și a treia în aceeași Arhiepiscopie de Niceea.

Revizuirea textului «Botez, Euharistie, Ministeriu». O nouă revizuire a textelor doctrinare asupra «Botezului, Euharistiei și Ministeriului» a fost realizată de un grup de lucru al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Compus din teologi ortodocși, romano-catolici și protestanți, reuniți la Roma între 28 octombrie — 3 noiembrie 1980, acest grup a analizat, aprofundat și încorporat în aceste texte comentariile și observațiile provenind de la diferitele Biserici membre ale Consiliului Ecumenic. Aceste texte pregătesc o expunere doctrinară comună asupra argumentelor tratate și reprezintă o contribuție la refacerea unității vizibile a Bisericilor creștine.

Congresul internațional de drept canonic. Între 5—11 octombrie 1980 a avut loc la Freiburg cel de al IV-lea Congres internațional de drept canonic. Într-o comunicare Prof. Vlassios Fidas de la Universitatea din Atena a arătat, că Biserica Ortodoxă acordă o mare atenție dreptului la viață și la respectarea libertății fizice și spirituale a ființei umane.

Participanții au asistat la slujbă la Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy, unde au fost informați despre pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

Colocviu interconfesional la Roma. Un important Colocviu interconfesional, organizat de Centrul de studii ecumenice de la Starsburg și de Facultatea teologică a Ateneului Anselmian din Roma a avut loc în luna noiembrie 1980 la Roma. Scopul colocviului a fost acela de a promova o reflexiune și o examinare aprofundată între teologii diferitelor confesiuni creștine în vederea alcătuirii unei posibile mărturisiri de credință comună.

Biserica Ortodoxă a fost reprezentată de Prof. Dr. Teodor Sabaev (Biserica Ortodoxă Bulgară), actualmente secretar general adjunct al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, și de Prof. Elia Melia (Paris). Acesta din urmă, profesor la Institutul de teologie ortodoxă «Sfîntul Sergiu» din Paris, a amintit că deși Biserica Ortodoxă cunoaște diferite «mărturisiri de credință» — ca a Sf. Ioan Damaschin, a mitropolitului Petru Movilă etc. — nu există decît un singur Simbol de credință cu caracter de dogmă recunoscut de toate Bisericile, acelea Niceo-constantinopolitan.

Adunarea generală a Comisiei naționale belgiene pentru ecumenism. La lucrările celei de a XIV-a Adunări generale a Comisiei naționale belgiene romano-catolice pen-

tru ecumenism, care au avut loc la 22 noiembrie 1980 la Namur, Patriarhia Ecumenică a fost reprezentată de I. P. S. Mitropolit Emilianos, exarh pentru Benelux (Belgia, Olanda și Luxembourg).

Adunarea a avut ca temă «Formele concrete ale exercitării autorității doctrinare în Bisericile de astăzi». Punctul de vedere ortodox a fost prezentat de teologul cipriot Andreas Tilliridis.

Calendarul grec pe 1981. «Apostoliki Diakonia», instituția cea mai importantă a Bisericii Ortodoxe a Greciei, a publicat, în greacă și engleză, calendarul său bizantin pe anul 1981. Noul calendar este dedicat monumentelor din Kastoria, în timp ce coperta îl reprezintă pe Sf. Grigore de Nazianz, căruia Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe din Grecia i-a dedicat anul 1981, amintind aniversarea a 1600 ani de la convocarea celui de al doilea Sinod ecumenic de la Constantinopol desfășurat sub președinția acestuia.

Treisprezece fotografii artistice în culori infrumusețează cu imagini caracteristice arta bizantină așa cum s-a dezvoltat în Kastoria între secolele XI—XVI.

Interviul Patriarhului Ignatie IV al Antiohiei. Cu ocazia vizitei sale la Beirut, Prea Fericitul Patriarh Ignatios IV al Antiohiei și al întregului Orient a acordat un interviu pentru «Revue de Liban», în care a atins diferite probleme ale creștinilor din Orientul Mijlociu. Vorbind de raporturile dintre ortodocși și romano-catolici, Patriarhul Ignatios IV a subliniat că «este foarte confortabil să constați că Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă consideră faptul separării ca depășit».

Lector dr. CEZAR VASILIU

COMEMORĂRI

ASPECTE CU CARACTER ISTORIC PRIVIND SINODUL AL II-LEA ECUMENIC LEGATE DE ȚINUTURILE DACO - ROMANE

Epoca secolelor IV—VI (330—610), cînd are loc la Constantinopol Sinodul al II-lea Ecumenic, din mai-iulie 381, este epoca de tranziție de la Imperiul roman la monarhia greco-orientală, care aparține, deopotrivă, istoriei romane și celei bizantine și, cînd pe teritoriul vechiului *orbis romanus* se înfruntă sau se împletesc elemente antice și medievale, romane și bizantine, păgîne și creștine ¹.

Domnia lui Constantin cel Mare (306—337) și fondarea noii metropole imperiale de pe Bosfor sînt hotărîtoare pentru evoluția, aflată deja în curs, de la Imperiul roman la cel bizantin.

Situat pe țărmul european al Bosforului, între Cornul de Aur și Propontida, Constantinopolul era un punct de întîlnire al unui triplu hotar (*trifinium*), între Tracia, de care abia depindea, Asia Mică și Pont. Constantinopolul deținea în chip firesc, cum spunea N. Iorga, supravegherea insulelor arhipelagului care leagă coasta Traciei de cea a Asiei, de cea a Hellespontului, și îndepărtata insulă Creta, cheia drumului care duce spre continentul african. Era acolo o poziție centrală pentru posesiunile de est ale Imperiului și din punct de vedere militar, economic și cultural, o capitală incomparabilă ². Poziția privilegiată a noii metropole era conferită, pe lîngă poziția sa geografică de oraș maritim, și de importanța drumurilor ce se încrucișau pe malurile Bosforului. Spre nord, orașul deținea poziția pătrunderii în Marea Neagră, spre sud, prin Dardanele, controla traficul din bazinul oriental al Mediteranei cu insulele Rhodos, Cipru și Creta, devenind pentru Pont-Mediterană o *thalasso-cratie*. Pe uscat, drumurile ce se încrucișau la Constantinopol au făcut din el o putere continentală. În Europa, antica *via militaris* Constantinopol-Adrianopol-Philipopolis-Sardica-Naissus-Singidunum era calea de importanță strategică și economică a Balcanilor ce deschidea accesul spre Europa Centrală. Din Constantinopol pornea *via Egnatia*, care trecea prin Tesalonic spre Adriatică la Dyrrachion (Durazzo), prin care se comunica cu Italia și, mai departe, cu Occidentul. Un alt drum făcea legătura pe uscat între Cornul de Aur și Gurile Dunării, prin Odessos (Varna) și Tomis. În Asia, vechile drumuri «ale Indiilor»,

1. St. Brezeanu, *Imperiul bizantin în secolele IV—XI*, în «Istoria medie universală», Universitatea din București, Facultatea de Istorie-filozofie, București, 1980, p. 52.

2. Nicolae Iorga, *Istoria vieții bizantine*, București, 1974, p. 19 și urm.

care porneau din Sardes și Efes, sînt înlocuite în perioada bizantină de artera Constantinopol-Niceea-Dorylaion-Ikonion, de unde o ramură se îndrepta spre Heracleea și spre trecătorile munților Taurus, pentru a pătrunde în Cilicia, și, de aici, pe valea Eufratului, spre Oceanul Indian, în timp ce o altă arteră urca spre nord-est în Cezareea Capadociei, traversînd Eufratul spre Theodosiopolis, Armenia și, mai departe în Persia, unde făcea joncțiunea cu «drumul mătăsii», ce venea din China. Aflat la confluența marilor drumuri comerciale și strategice ale continentului euroasiatic, Constantinopolul a jucat rolul de a le asigura securitatea și a le folosi pentru expansiunea sa economică, militară și culturală.

Metropola lui Constantin cel Mare, devenită noua Romă, deținea poziția de adevărată punte între Europa, Asia și peste Mediterană cu Africa și a făcut ca aici să se realizeze fuziunea elementelor romane, eline, asiatice și alexandrine, creștine și păgîne, din care s-au născut civilizația și cultura bizantină, în haina creștină ortodoxă, cunoscută în istorie sub numele de epoca bizantină.

Frământările ideologice, sociale și politice aveau să zguduie îndelung noua societate a Imperiului roman de răsărit, pînă își va găsi cursul propriu al mersului istoric. Aici aveau să se țină cele șapte sinoade ecumenice, ca urmare a marilor frământări religioase, care antrenau și frământări sociale și politice, și au fixat gîndirea creștină în dogme, cu evidența clarității și a convingerii depline mărturisite, și au dat disciplinei bisericești unitatea legislației canoanelor, care imprimeau unitatea și a mersului însăși al societății statului roman, renăscut acum el însuși din sîngele persecuțiilor creștinilor.

Este cunoscut că, pînă la împăratul Heraclius (610—641), limba latină a fost limba oficială în Imperiul de răsărit, cînd a fost înlocuită cu limba greacă și, cînd se încheie perioada romano-bizantină și începe perioada clasică a istoriei bizantine (610—1081).

Pentru noi, timpul acesta al deplasării centrului de greutate al Imperiului roman din apus în răsărit, al marilor frământări ale sinoadelor ecumenice, al limpezirii doctrinei creștine și al generalizării ei în Imperiul roman este foarte important, fiindcă este timpul nașterii și al formării poporului și limbii române, ca popor creștin ortodox de origine daco-romană.

Pentru Imperiul roman de răsărit și pentru noua sa capitală, regiunea Dunării de Jos îndeplinea acum un rol important, atît strategic, ca un bastion înaintat de apărare împotriva atacurilor barbare de dincolo de Dunăre, cît și economic pentru aprovizionarea cu grîul, cu sarea și cu bogățiile Deltei. *Limes-ul* danubian și cel dobrogean, *limes scythicus*, deveneau prima linie de apărare a capitalei noi a Imperiului.

Rămînd singur împărat, Constantin cel Mare (324) a început un program de mari construcții strategice și anexiuni teritoriale la nord de Dunăre, care aducea spațiul carpato-danubian sub protecția Imperiului roman regenerat. Monedele bătute acum sub Constantin cel Mare pătrund și se răspîndesc în tot spațiul carpato-danubian³. Marele val de pămînt de apărare, cunoscut sub numele de Brazda lui Novac, lung de aproape 700 km., pornind de la Hinova, mai jos de Drobeta-Turnu Severin și pînă la Pietroasele, în jud. Buzău, unde avem urmele castrului roman construit în sec. al IV-lea⁴, și care mergea probabil pînă la Barboși-Galați, cuprindea cea mai mare

3. Octavian Iliescu, *Remarques sur la pénétration de la monnaie constantinienne au Bas-Danube*, în «Dacia. Revue d'Archéologie et d'Histoire ancienne», XXIII, 1979, p. 159—177.

4. Gh. Diaconu, *Castrul de la Pietroasa*, în «Alexandru Odobescu», *Opere*, IV, *Tezaurul de la Pietroasa*, București, 1976, în care se consideră că aici au «rezidat că-

parte a cîmpiei Olteniei și Munteniei. Ca și împăratul Traian, Constantin cel Mare construiește podul de peste Dunăre dintre Oescus și Sucidava, inaugurat în vara (iulie) anului 328, cu doi ani înainte de inaugurarea oficială a Constantinopolului, ridicat pe locul străvechiului Byzantion, care avea să supraviețuiască aproape o mie de ani după căderea Romei antice⁵. Podul, de o mare importanță strategică, făcea legătura directă între Constantinopol și fosta provincie Dacia Traiană, pînă în platoul Transilvaniei, pe valea Oltului, vechea *via gentium*.

Cuceririle lui Constantin cel Mare de pe malul stîng al Dunării au transplatat creștinismul și în aceste teritorii, deschizînd calea propagării lui în limba latină în masa daco-romană, dovadă că populația de aici continua să vorbească limba latină. Tipologia obiectelor creștine din Dacia sec. al IV-lea dovedește că cele mai multe sînt de origine din sudul Dunării, cu analogii în provinciile dunărene ale Illyricului latin, în Panonia vecină, pînă în Italia⁶. Totodată, termenii de limbă latină care privesc noțiunile fundamentale ale credinței și cultului creștin din limba română sînt dovezi de necontestat ale vechimii creștinismului și originii lui latine la daco-romanii de la nordul Dunării. Cuvîntul *basilica* (= biserică) pentru locașul de cult și apoi pentru comunitatea creștină în limba română corespunde cu perioada de creștinare în masă a populației daco-romane, care «datează numai din epoca lui Constantin cel Mare»⁷. Cum afirma C. Daicoviciu, «prin creștinismul împăciuitor și blînd, practicat în limba latină și cucerind și pe «varvari» s-a întîmplat nu numai păstrarea romanității în Carpați, ci și întărirea și desăvîrșirea acestei romanități»⁸.

Pentru păstrarea unității și integrității Imperiului roman, Constantin cel Mare a luat măsuri și în domeniul religios, fiind convins că pentru păstrarea acestei unități era necesară o religie unică, pusă în slujba statului. Pentru a curma dezbinările și crezia lui Arie a convocat primul Sinod Ecumenic la Niceea (325), pe care l-a deschis

petenii și garnizoană romană alături de apărători recrutați din rîndul populațiilor locale și alogene» (p. 1063—1064).

5. D. Tudor, *Podurile romane la Dunărea de Jos*, București, 1971; idem, *Oltenia romană*, ed. a IV-a București, 1978, p. 416—422; Mihnea Gheorghiu, *Rezistența autohtonilor*, în «Magazin istoric», an. XIV, no. 2 (155), februarie, 1980, p. 10.

6. *Istoria României*, I, 1960, p. 632; I. I. Russu, *Materiale arheologice paleocreștine din Transilvania*, în «Studii teologice», X, 1958, nr. 5—6; D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, Edit. Academiei R. S. României, București, 1966; Ion Barnea, *Noi considerații privind monumentele creștine din Dacia*, în «Indrumător Pastoral», Alba Iulia, 1977, p. 107—112; Idem, *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, Roma, 1977; Idem, *Arta creștină în România*, I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979; Mihail Macrea, *A propos de quelques découvertes chrétiennes en Dacie*, în «De la Burebista la Dacia postromană», Cluj-Napoca, 1978, p. 202—227; C. Daicoviciu, *Au sujet de monuments chrétiens de la Dacie trajane*, în «Dacica», Cluj, 1969, p. 517—521; Nicolae Gudea, *Vasul cu inscripție creștină de la Moigrad. Contribuții la istoria creștinismului în Dacia după retragerea aureliană*, în «Acta Musei Porolissensis», III, Zalău, 1979, p. 515—523; Prof. C. C. Giurescu, *Insemnătatea inscripției creștine în limba latină de la Biertan (jud. Sibiu)*, în «Mitropolia Olteniei», 1970, nr. 5—7, p. 474—476; C. Daicoviciu, *O senzațională descoperire arheologică în Transilvania*, în «Dacica», Cluj, 1969, p. 522—525.

7. C. Daicoviciu, în «Steaua», nr. 7, p. 113; Hadrian Daicoviciu, *Considerații asupra problemei continuității*, în «Muzcul Național», III, București, 1976, p. 43; G. Ivănescu, *Istoria limbii Române*, Iași, 1980, p. 93; I. Barnea, *Preocupări ale Sfîntului Constantin cel Mare la Dunărea de Jos*, în «Mitropolia Olteniei», an. XXXII, (1980), nr. 1—2, p. 32.

8. C. Daicoviciu, *Dacica*, op. cit., p. 515.

el însuși printr-o cuvîntare în limba latină, iar după încheierea lucrărilor sinodului, a cerut ca toți creștinii să respecte hotărîrile luate, socotind că numai astfel se putea păstra unitatea de credință care venea în sprijinul statului⁹. Așa ne explicăm de ce, începînd din secolul al IV-lea, *romanus-i*, cu sensul politic de «cetățean al Imperiului», a căpătat și sensul de «*christianus*». Descendentul în limba română al latinescului *romanus* > *rumân*, român, are și sensul de *creștin*, iar expresia «*lege românească*», înseamnă și «*lege creștinească*»¹⁰.

Creștinismul latin în Dacia se dovedește urmarea firească a continuității imperiale la nordul Dunării în veacurile IV—VI și el nu era opera unor misionari oficiali, sau împus de conducători politici. În acest răstimp, întreaga romanitate orientală cum arată P. P. Panaitescu, a fost creștinată sub înfrurirea culturală a imperiului, pînă la venirea slavilor¹¹.

După Constantin cel Mare, unitatea Imperiului ca și unitatea Bisericii aveau să fie lovite greu și au trebuit duse lupte cu mari adversități, la care au fost chemați să le facă față, atît reprezentanții Bisericii, episcopii, pentru restabilirea ordinii și a disciplinei în Biserică și pentru restabilirea unității de credință stabilită la Niceea, cît și armatele de soldați comandate de împărați pe cîmpurile de luptă, împotriva invadatorilor.

Cel care avea să desăvîrșească opera începută de Constantin cel Mare, aducînd Imperiului roman iarăși unitatea și autoritatea politică zdruncinată, iar Bisericii creștine unitatea de credință sfîșiată de erezia ariană, a fost împăratul Teodosie cel Mare (379—395). Pentru opera lor, istoria i-a reținut cu titlul de *cei mari* ai timpului lor.

Izgoniți din fața hunilor, goții din cîmpia Munteniei, pe care Constantin cel Mare îi învinsese și-i obligase să încheie cu Imperiul tratatul de pace și alianță (*foedus*) din anul 332, prin care s-a restabilit la frontiera Dunării de Jos o pace care a dăinuit treizeci și doi de ani, pînă la răscoala uzurpatorului Procopios (363)¹², au trecut în 376 în sudul Dunării și în lupta de la Adrianopol din 9 august 378, armata romană din răsărit, condusă de împăratul Valens (364—378) este zdrobită, iar Valens piere pe cîmpul de luptă. În fața acestui dezastru, pentru a face față năvălirii gotilor în provinciile romane sud-estice, împăratul Grațian (373—383), augustul Occidentului, chemă la curtea sa de la Sirmium pe generalul Teodosie, care se retrăsese din viața militară la Caucha în Spania, domeniul său particular, după uciderea tatălui său, general cu același nume, care luptase glorios în Britania și Africa. În ziua de 19 ianuarie 379, în aclamațiile trupelor, Teodosie, care avea atunci 33 de ani, a fost înălțat de Grațian la rangul de Augustus al Orientului, pe care îl avusese Valens. Două din diocesele Illyricului, Dacia Aureliană și Macedonia, treceau în stăpînirea sa¹³. Dar trecerea provinciilor Illyricului oriental, grupate în cele două mari diocese, Dacia Aureliană și Macedonia, în 379, la Imperiul de răsărit, n-a durat decît un an. La 8 septembrie 380, împăratul Teodosie a venit din nou la Sirmium, unde s-a înțeles cu împăratul Grațian al Occidentului să-i retrocedeze diocesele Illyricului oriental,

9. I. Barnea, *op. cit.*, p. 19.

10. V. Arvinte, *Termenii român și vlah în afirmarea comunității lingvistice românești*, în «Limbă și literatură», București, 1979, p. 327.

11. P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 101.

12. D. Tudor, *Constantin cel Mare și recucerirea Daciei Traiane*, în «Revista istorică română», XI—XII, 1941—1942, p. 134—148; Idem, *Oltenia romană*, cit., p. 416, 453; I. Barnea, *op. cit.*, p. 25—26.

13. Nicolae Bănescu, *Chipuri din istoria Bizanțului*, București, 1971, p. 20 și urm.

trecute temporar sub autoritatea sa în 379, care vor rămâne sub autoritatea împăratului Occidentului pînă la 395, cînd, după moartea lui Teodosie cel Mare, au trecut din nou în posesia Orientului (*pars Orientis*)¹⁴.

Din luna iunie 379, împăratul Teodosie și-a stabilit cartierul său general la Tesalonic, unde și-a organizat armata și și-a distribuit forțele de luptă împotriva goților, alanilor și hunilor pe care i-a alungat, spre sfîrșitul anului peste Balcani.

În februarie 380, împăratul căzu grav bolnav și, simțindu-și viața în primejdie, ceru să fie botezat. În ziua de 28 februarie 380 fu botezat la Tesalonic de arhiepiscopul Ascholius, un ortodox niceean¹⁵. Încă de la urcarea sa pe tron în 379, Teodosie a renunțat la titlul de «Pontifex Maximus», care acorda împăraților romani demnitatea religioasă de arhierei supremi ai religiei romane, și a renunțat să mai poarte mantia albastră smălțuită cu stele, simbol al pontificatului păgîn. Exemplul său a fost urmat în 382 și de împăratul Grațian al Occidentului¹⁶. În provinciile din vest păgînismul era predominant, iar în cele din est, creștinismul era divizat în secte rivale. Arienii și ortodocșii se aflau unii față de alții într-o rivalitate mai mare decît față de păgînism¹⁷. Erezia ariană rupsesse unitatea morală a imperiului. Păgînismul începuse și el, după reacțiunea lui Iulian Apostatul (361—363), să reinvieze. Pentru a pune capăt acestor disensiuni religioase, Teodosie avu drept program să facă să triumfe credința ortodoxă niceeană, și luă măsuri împotriva cultelor disidente, arianismul și păgînismul. Pentru aceasta el este considerat creatorul Imperiului roman creștin și datorită lui, Constantinopolul, a devenit definitiv capitala Imperiului de răsărit, *nova Roma*.

Primind botezul, Teodosie a dat un edict solemn, prin care definea credința sa creștină niceeană și pe care o impunea și Imperiului. Prin edictul din 28 februarie 380, împăratul cerea tuturor popoarelor din imperiu să adere strict la religia pe care Sfîntul Petru a propovăduit-o romanilor și a cărei tradiție s-a păstrat, fiind profesată de papa Damasus și de Petru al Alexandriei. Aderenții acestei unice doctrine sînt numiți «creștini catolici», iar ceilalți, «nelegiuîți și nebuni», sînt veștejiți cu numele de «eretici» și nu au dreptul să numească adunările lor cu numele venerabil de biserici, fiind amenințați cu pedepse grave.

Distincția între «*catolic*» și «*eretic*» era stabilită acum prin lege. Sub termenul de «*catolic*» se înțelegeau aderenții credinței niceene, nu ceea ce s-a căutat să se răstălmăcească mai tîrziu. Reprezentanții tuturor celorlalte tendințe religioase au fost declarați «eretici». Păgînii (pagani) au fost așezați într-o categorie specială¹⁸.

«Toate popoarele supuse autorității noastre trebuie să mărturisească credința pe care dumnezeiescul apostol Petru a transmis-o romanilor, răspîndită de la el

14. Pr. Prof. I. Rămureanu, *Sinodul al II-lea ecumenic de la Constantinopol (381)*, în «Studii teologice», anul XXI (1969), nr. 5—6, p. 242 și urm.; Emilienne Demougeot, *De l'unité à la division de l'Empire romain, 395—410. Essai sur le gouvernement impérial*, Paris, 1951; Idem, *A propos des partages de l'Illyricum en 380—395*, în «Actes du VI-e Congrès international d'Etudes byzantines», Paris, 27 Juillet—2 août 1948, tome I, p. 87—92.

15. Nicolae Bănescu, *op. cit.*, p. 20.

16. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 342—343; André Piganiol, *L'Empire chrétien (325—395)*, Paris, 1972, p. 250 afirmă: «Este probabil că Grațian a aruncat mantaua de mare pontifex în cursul lunii ianuarie 397, în momentul alegerii lui Teodosie, care, primul a refuzat s-o poarte».

17. George Finley, *A History of Greece from its conquest by the Romans to the present time*, Oxford, 1877, t. I, p. 134, cit. Nicolae Bănescu, *op. cit.*, p. 28.

18. Nicolae Bănescu, *op. cit.*

pînă acum, pe care o urmează papa Damasus și episcopul Petru al Alexandriei, bărbat de o slințenie apostolică. Aceasta înseamnă să credem, după rînduiala apostolică și învățătura evanghelică, într-o singură Dumnezeire a Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh, de aceeași mărime în Sfînta Treime.

Potrivit acestei legi, poruncim să se cinstească numele creștinilor adevărați, iar pe ceilalți nelegiuți și nebuni li socotim loviți de infamia rătăcirii eretice și nici locurile lor de întrunire nu au dreptul să primească numele de biserici. Dumnezeu se va răzbuna pe ei, apoi și noi înșine»¹⁹.

Împăratul Teodosie vedea în papa Damasus al Romei și în episcopul Petru al Alexandriei pe adevărații fideli și apărători ai Ortodoxiei niceene, pe care el a căutat s-o apere și s-o decreteze ca normativă și obligatorie în Imperiul roman, adică *pretutindeni*, universală sau catolică.

Peste un an, la 10 ianuarie 381, din Constantinopol Teodosie publica un al doilea edict în favoarea credinței niceene, precizînd dispozițiile edictului dat la Tesalonica în 28 februarie 380. Potrivit noului edict, *trebuia să se adore pretutindeni numele singurului și adevăratului Dumnezeu și să se respecte credința niceeană păs-trată de înaintași, care este adevărata religie.*

Edictul rezuma articolele Simbolului niceean. Adevăratul credincios trebuie să mărturisească pe Atotputernicul Dumnezeu și pe Domnul Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu din Dumnezeu, lumină din lumină, și să primească pe Sfîntul Duh Care provine de la Părintele Cel Preaînalt. Substanța sau ființa Treimii pe care grecii o numesc *ousia* este una și nedespărțită.

Edictul prevedea ca ereticii, cum erau fotinienii, arienii și eunomienii, care respingeau credința niceeană, să înceteze a-și mai lua numele adevăratei religii, iar locașurile lor de cult să fie date ortodocșilor și ei să fie alungați din orașe²⁰. Împăratul începu o adevărată luptă împotriva ereticilor și păgînilor.

În anul 381 (la 2 mai și la 8 mai) erau luate măsuri împotriva celor ce se vor lepăda de creștinism pentru a îmbrățișa din nou păgînismul, ridicîndu-le dreptul de a face testamente. Asemenea măsuri erau luate și împotriva ereticilor manihei, care erau pedepsiți pentru infamie prin legea din 372 de Valens, confiscîndu-li-se acum, pe seama statului roman, tot ceea ce primiseră prin testament după anul 372. Ereticii suferiră restricții grave în drepturile lor civile. În februarie 391 împăratul Teodosie interzise sacrificiile la Roma. În noiembrie 392 interzise definitiv sacrificiile, libațiunile și celelalte forme ale cultului păgîn²¹.

O nouă formă de arianism, care sfîșia unitatea Bisericii și unitatea morală a Imperiului, bîntuia în a doua jumătate a secolului al IV-lea în provinciile din Răsărit, în special în Asia, Frigia, Caria, Pacatia, Bitinia, Hellespont și în dioceza Tracia din Europa. Noii aderenți negau Dumnezeirea Sfîntului Duh, egalitatea și consubstanțialitatea lui cu Tatăl și cu Fiul, pentru care erau numiți *pneumatomahi* (τὸ πνεῦμα —, ατος) sau *macedonieni*, după numele celui mai de seamă reprezentant al ereziei, episcopul caterisit al Constantinopolului, semiarianul Macedonie, care a fost urmat, după moartea sa, de Maratoniu al Nicomidiei, de unde numele aderenților acestei erezii și de *maratonieni*.

Situația Bisericii în Orient era atunci foarte grea, fiind amenințată să fie acoperită de erezia ariană. Împăratul Valens, arian, impusese pe scaunul Constantino-

19. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 343.

20. *Codex Theodosianus*, XVI, V, 6, ed. Haenel, p. 1525—1527, cit. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 347.

21. *Ibidem*; Nicolae Bănescu, *op. cit.*, p. 30.

polului pe arianul Demofil. Cele mai multe biserici din Constantinopol erau stăpinite de arieni.

După moartea lui Valens, clericii și credincioșii ortodocși din Constantinopol au dorit să-l aibă păstor pe Sfântul Grigore de Nazianz, care se retrăsese la mănăstirea Sfânta Tecla din Seleucia din 375. O delegație de clerici și credincioși l-au adus la începutul anului 379 în capitală, fiind cu consimțământul unanim al mai multor episcopi. În timpul dezbaterilor celui de al doilea Sinod Ecumenic, adversarii Sfântului Grigore de Nazianz au găsit prilejul să-l acuze direct de încălcarea rânduiei canonice, că părăsise mica biserică de la Sasima, unde, probabil, nu se dusese niciodată, și trecuse în fruntea Bisericii din Constantinopol.

Venit la Constantinopol, lucrarea Sfântului Grigore de Nazianz a fost salvatoare. Aici el a deschis mica biserică *Anastasis* (Învierea), în care a rostit împotriva anomeilor sau anomienilor și pnevmatomahilor, în anul 380, celebrele cele *Cinci Cuvântări teologice*, capodopere de elocință și gândire creștină, prin care a înlăturat din fața celei mai mari taine a creștinătății, *Sfânta Treime*, norii neînțelegerii și ai răstălmăcirilor.

În ziua de 24 noiembrie 380, după terminarea operațiunilor militare contra goșilor, împăratul Teodosie a plecat din Tesalonic și a intrat în Constantinopol, unde populația capitalei i-a făcut o primire triumfală.

La 26 noiembrie, Teodosie a poruncit lui Demofil al Constantinopolului și episcopilor arieni să treacă la ortodoxie sau, în cazul contrar, să-și părăsească scaunele. Aceștia au acceptat să-și părăsească scaunele pe care le ocupau.

La 27 noiembrie 380, cu o pompă imperială, Sfântul Grigore de Nazianz era întronizat ca episcop al Bisericii din Constantinopol.

La 10 ianuarie 381, împăratul Teodosie publica, în favoarea Ortodoxiei niceene, al doilea edict, menționat mai sus.

Atît intronizarea solemnă a Sfântului Grigore de Nazianz, cit și măsurile decretate în favoarea Ortodoxiei niceene nu au putut să rezolve întru totul dezbinările din sînul Bisericii și statului, agitate de arieni și pnevmatomahi.

De fapt, cum afirma N. Iorga, ceea ce dezbina societatea creștină în secolul al IV-lea, nu era, în ciuda aparențelor solemne, atît divergența de opinii privind dogma, cît rivalitatea raselor care se reîntorceau la viață, amintindu-și de imperiile pe care le susținuseră pe vremuri²².

Expresia religioasă a disputelor teologice acoperea și conflicte ce depășeau considerabil cadrele propriu-zise ale Bisericii și, care erau: tensiunea crescîndă dintre marea masă a exploataților și elita socială din Imperiu, opoziția tot mai pronunțată a provinciilor orientale față de politica fiscală spoliatoare a metropolei, rezistența culturii popoarelor orientale negrecizate în fața tendințelor puterii centrale de elenizare a întregii populația a statului roman²³.

Față de aceste frămîntări care periclitau pacea și unitatea morală a statului roman, împăratul Teodosie a hotărît să convoace în mai 381 la Constantinopol un Sinod general al episcopilor din jumătatea orientală a imperiului roman, pentru a confirma învățătura ortodoxă niceeană, atacată de arieni și pnevmatomahi și a aproba alegerea Sfântului Grigore de Nazianz ca episcop al Bisericii din Constantinopol.

La sinodul al II-lea Ecumenic au participat 150 de episcopi, veniți din diocesele și provinciile Imperiului roman de răsărit, ale căror nume ni s-au păstrat.

22. Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 63.

23. I. Brezeanu, *op. cit.*, p. 63.

Din *Dioceza Orientului* au participat 71 de episcopi, în frunte cu bătrînul Meletie, episcopul Antiohiei, care a și prezidat ședințele la începutul Sinodului.

Din provinciile diocezei, *Palestina* a fost reprezentată de nouă episcopi, în frunte cu sfîntul Chiril al Ierusalimului; *Fenicia* a trimis tot nouă episcopi; *Siria* patru-sprezece, în frunte cu Meletie al Antiohiei; *Arabia* a trimis șase episcopi; *Osroene* a trimis trei, *Mesopotamia* trei, *Augusta Euphratensis* cinci, *Cilicia* opt, dintre care cel mai reprezentativ era Diodor din Tars, hirotonit de Meletie al Antiohiei.

Din *dioceza Pontului*, provincia *Bitinia* a trimis cinci episcopi; *Capadocia* șase episcopi, între care se aflau Sfîntul Grigore de Nisa, Petru de Sevasta, Helladiu de Cezareea, succesorul Sfîntului Vasile cel Mare; *Armenia Mică* a trimis doi; *Amasia Pontului* și *Polemoniaca* cîte un episcop.

Din *dioceza Asia* au venit din provinciile *Pamfilia zece*, din *Licaonia* treisprezece, din *Pisidia* cincisprezece, din *Licia* nouă, din *Frigia* patru, din *Caria* doi.

Din *dioceza Tracia*, au venit din provinciile *Moesia Inferior* și *Scythia* (Minor sau Dacia Pontică). Sînt cunoscuți din lista sinodală trei episcopi din *Scythia*: *Gerontius* sau *Terentius de Tomis*, numit și *Terennius*, succesorul Sfîntului *Bretanion*, apărătorul Ortodoxiei niceene în timpul împăratului Valens (364—378) la Tomis, *Aetherius de Cherson*, în *Crimeea*, și *Sebastian de Anchialos*, din *Tracia*.

Din *Moesia Inferior* sînt menționați în lista sinodală episcopul *Martyrius de Marcianopolis* (azi Devent în R. P. Bulgaria) și *Agrius*, care, după N. Q. King, ar fi *Agrius* de Spania, un episcop spaniol din ținutul de origine al împăratului Teodosie²⁴.

După moartea episcopului Meletie al Antiohiei, președintele Sinodului, la sfîrșitul lunii mai, au sosit din Egipt și episcopii Timotei al Alexandriei, fratele lui Petru și Dorotei de *Oxyrhynchus*.

În același timp au sosit la sinod și cîțiva episcopi din *dioceza Macedonia*, în frunte cu *Acholiu* (*Ascholiu*) al *Tesalonicului*, cel care l-a botezat, la 28 februarie 380 la Tesalonic pe împăratul Teodosie. Din 8 septembrie 380, *dioceza Macedonia*, care aparținea Illyricului Oriental, se afla acum sub administrația Imperiului de Apus.

La Sinod s-au prezentat și treizeci și șase de episcopi pnevmatomahi, în frunte cu Eleusius de Cizic și Marcian de Lampsac, care, după moartea episcopului Meletie al Antiohiei și alegerea lui Nectarie ca episcop al Bisericii de Constantinopol, au părăsit ședințele sinodului.

Cu toate că la Sinodul de la Constantinopol din mai-iulie 381 au participat numai episcopii din jumătatea de Răsărit a Imperiului roman, iar din Imperiul de Apus au participat numai cîțiva episcopi din *dioceza Macedonia*, în frunte cu *Ascholiu* al *Tesalonicului*, prin importanța hotărîrilor dogmatice, el a fost recunoscut ca Sinodul al II-lea Ecumenic de întreaga Biserică din Răsărit și din Apus. Simbolul constantinopolitan fiind citat de două ori în ședințele Sinodului al IV-lea de la Calcedon, din 451.

Dezbaterile Sinodului au avut mai întîi ca problemă recunoașterea Sfîntului Grigore de Nazianz ca episcop al Bisericii de Constantinopol, care a fost recunoscut cu entuziasm și în unanimitate.

După moartea bătrînului episcop Meletie al Antiohiei, președintele Sinodului, la sfîrșitul lunii mai, președinția Sinodului a revenit Sfîntului Grigore de Nazianz, în calitate sa de episcop al capitalei Imperiului de Răsărit, noua Romă. Sfîntul Grigore

24. La Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 350—352.

a propus în Sinod ca succesor al episcopului Meletie pe Paulin, care fusese hirotonit episcop în Antiohia la 362 de episcopul ortodox rigorist din Apus, Lucifer de Cagliari, pentru a pune capăt *Schismei antiohiene*. Discuțiile s-au purtat însă într-o atmosferă agitată. Sinodalii au ales pe preotul Flavian, ajutorul răposatului Meletie, care a fost hirotonit după închiderea Sinodului, ca episcop al Antiohiei, făcând ca schisma antiohiană să continue încă mulți ani.

În timpul desfășurării agitate a lucrărilor, a sosit la Sinod și episcopul Timotei al Alexandriei, fratele lui Petru, care murise la 14 februarie 380, cu câțiva episcopi egipteni și episcopul Ascholius al Tesalonicului, împreună cu episcopii Diocezei Macedonia, care aparțineau Illyricului oriental și se găsea sub administrația Imperiului din apus.

Episcopii Egiptului erau invidioși de prestigiul Sfintului Grigore pentru ocuparea scaunului episcopal al Capitalei și miniați, că trimisul lor, filozoful aventurier Maxim Cincul, hirotonit ca episcop de Constantinopol în vara anului 380, prin fraudă și abuz de încredere, fusese depus din treapta arhieriei și alungat din Constantinopol.

Episcopul Ascholius al Tesalonicului primise din partea papei Damasus al Romei în 380 o scrisoare, prin care-i da instrucțiuni contra alegerii Sfintului Grigore de Nazianz pe scaunul episcopal din Constantinopol.

Acțiunea episcopului Timotei al Alexandriei și a lui Ascholius al Tesalonicului a fost să atace recunoașterea de către Sinod a Sfintului Grigore de Nazianz ca episcop al Bisericii de Constantinopol, socotind-o necanonică, fiindcă își părăsise scaunul episcopal al micii episcopii de la Sasima, pe care, de fapt, nici nu o păstorise.

Acum, după cum se exprima însuși Sfântul Grigore de Nazianz în *Despre viața sa*, «sufia vântul aspru al Occidentului».

Mîhnit de intrigile, de invidia și de ambițiile țesute în jurul său, pentru a nu periclita pacea Bisericii, Sfântul Grigore a luat hotărîrea să demisioneze din demnitatea sa de episcop al Constantinopolului, poate la 31 mai 381, spre părerea de rău a împăratului Teodosie, a prietenilor săi și a credincioșilor din Constantinopol. La 16 mai 381, rostise predica în Constantinopol la Cincizecime (XLI, P.G., t. XXXVI, col. 428—452) despre Sfântul Duh, cu precizările și învățătura despre Sfântul Duh, care aveau să fie primite și fixate de Sinod în Simbolul de credință redactat.

În locul Sfintului Grigore de Nazianz a fost ales de sinodali, ca episcop al scaunului de Constantinopol un laic, înaintat în vîrstă, catehumen încă, originar din Tarsul Ciliciei, și care fusese pretor la Constantinopol, Nectarie (381—397). După ce a fost botezat, primind pe rînd hirotonia treptelor tainei preoției, Nectarie a devenit președintele Sinodului, în calitate de episcop al Bisericii din Constantinopol, și Sinodul și-a reluat ședințele, ocupîndu-se în continuare de problema dogmatică, ridicată de ereticii macedonieni.

Toate stăruințele împăratului și ale episcopilor ortodocși pe lângă episcopii pnevmatomahi și macedonieni, aflați la Sinod, pentru a intra în comuniune cu ortodocșii și a recunoaște învățătura niceeană, au fost în zadar. Ei au respins învățătura de la Niceea despre constanțialitatea Fiului cu Tatăl și învățătura ortodoxă despre Sfântul Duh, și au părăsit cu toții Sinodul, adresînd la plecarea lor din Constantinopol credincioșilor lor o scrisoare comună, prin care le recomandau să nu accepte Crezul niceean.

Sub președinția lui Nectarie, episcopii sinodali prezenți au rostit atunci anatema contra tuturor ereziilor, cum o confirmă primul canon al Sinodului: *«Sînții Părinți adunați în Constantinopol au hotărît să nu se desliințeze credința celor trei sute și*

optsprezece Părinți adunați în Niceea Bitiniei; ci aceea să rămână validă și să fie anatematisat tot eresul și cu deosebire cel al eunomienilor, adică cel al eudoxianilor și cel al semiarienilor, adică cel al pnevmatomahilor și cel al sabelienilor și cel al marcelianilor și cel al iotinienilor și cel al apolinariștilor»²⁴.

Sinodaliile au redactat și o expunere sau o definiție dogmatică (ἐκτεθέην), prin care mărturiseau consubstanțialitatea și deosebire celor trei Persoane divine, pentru a combate pe pnevmatomahi, precum și întruparea desăvârșită a Cuvîntului, Fiul lui Dumnezeu, combătînd erezia lui Apolinarie.

Tomosul doctrinar al Sinodului s-a pierdut, dar hotărîrea lui dogmatică este menționată în rezumat în *Scrisoarea Sinodului întrunit la Constantinopol în 382*, trimisă papei Damasus al Romei și episcopilor occidentali, între care sînt amintiți și episcopii Ascholius al Tesalonicului, metropola Illyricului oriental, și Anemius de Sirmium (Mitrovița de azi), metropola Illyricului occidental. Scrisoarea este păstrată în întregime în grecește de istoricul Teodoret²⁵.

Importanța Sinodului al II-lea Ecumenic o constituie alcătuirea, în iulie 381, a Simbolului constantinopolitan, care ni s-a păstrat în limbile greacă și latină, ca o parte a tomos-ului doctrinar, ce urmează în acte imediat după canoanele sinodului. El era numit și «*Simbolul celor o sută cincizeci de Părinți*», sau «*Simbolul Constantinopolitan*», sau «*Simbolul Niceo-Constantinopolitan*», fiindcă era același Simbol al Sinodului I Ecumenic, revizuit și completat cu articolele al VIII-lea — al XII-lea, referitoare la Sfîntul Duh, la Biserică, la Botez și la Parusie.

În comparație cu Simbolul de la Niceea din 325, Simbolul constantinopolitan prezintă patru omisiuni, dintre care cea mai importantă este formula: τούτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς (= adică din ființa Tatălui), îndreptată contra ereziei lui Arie, dar care ar fi putut să fie interpretată după anul 325 în sens subordinațian sau semiarian apoi zece adaosuri și cinci corectări dogmatice și stilistice²⁶.

În articolul al VIII-lea se stabilea învățătura Bisericii despre Sfîntul Duh: *Care de la Tatăl purcede, Cea ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit, Care a grăit prin prooroci.*

Se mărturisește învățătura despre egalitatea, deoființimea și unitatea Sfîntului Duh cu Tatăl și cu Fiul, după cum a fost ea teologhisită de Părinții capadocieni, Sfîntii Vasile, Grigore de Nazianz și Grigore de Nisa.

Simbolul constantinopolitan constituie pînă astăzi cel mai prețios tezaur de credință pe care ni l-a transmis vechea Biserică Ecumenică nedespărțită, întrucît el cuprinde într-o expunere concentrată, scurtă și substanțială, toate adevărurile fundamentale ale Revelației dumnezeiești, toate punctele principale ale credinței celei adevărate și ale teologiei creștine²⁷.

Patriarhul Constantinopolului Timotei (512—518) a poruncit ca la fiecare slujbă să se rostească *Simbolul de credință de la Niceea*, care mai înainte se rostea numai o dată pe an, în Vinerea Patimilor, cînd catehumenii îl recitau în vederea primirii botezului. În 567 Simbolul niceean a fost înlocuit, printr-un edict al împăratului bizantin Iustin II (565—578), cu *Simbolul Constantinopolitan*, care se rostește pînă astăzi la Sfînta Liturghie și la alte servicii religioase, în toate Bisericile Ortodoxe ale Răsăritului²⁸.

24 a. Dr. Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. I, partea II-a, Arad, 1931, p. 79.

25. A se vedea traducerea la Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 361—362.

26. *Ibidem*, p. 365. 27. *Ibidem*, p. 373. 28. *Ibidem*, p. 375.

El constituie pentru creștini legătura cu Biserica *una, sfântă, sobornicească și apostolească*, și pe baza articolelor lui de credință, care au păstrat în rezumat tot cuprinsul iconomiei și Revelației divine și adevărurile fundamentale ale credinței creștine, nădăjduiesc că se va putea realiza din nou în viitor unirea Bisericilor și se va reface unitatea creștinismului, așa cum a fost în vechea Biserică Ecumenică, restabilind iarăși armonia și pacea în Biserică, dorită ca și de împăratul Teodosie și de episcopii Sinodului al II-lea Ecumenic, acum o mie șase sute de ani.

Printre episcopii care au participat la alcătuirea *Simbolului de credință constantinopolitan* a fost și episcopul *Tomisului, Gerontius* sau *Terentius*, numit și *Terenius*, de pe teritoriul țării noastre, și pe care împăratul Teodosie îl enumeră printre episcopii ortodocși frunțași ai Bisericilor mai importante din diocesele Imperiului de răsărit, care sînt dați ca exemplu de a fi urmați în credința niceeană ortodoxă de ceilalți episcopi, în edictul său publicat la 30 iulie 381 în orașul Heraclea din Tracia, în care se prevedea: «ca toți care se vor abține de la comuniunea cu aceștia, să fie alungați din Biserică și socotiți eretici declarați, pentru ca credința de la Niceea să rămână curată»²⁹.

Credincioșii Bisericii Ortodoxe Române au rămas de la început drept mărturisitori ai *Simbolului Niceo-Constantinopolitan*, uniți cu Biserica *una, sfântă, sobornicească și apostolească*. Aceasta a însemnat și unitatea morală, cînd unitatea politică se dezmembrase în Imperiul roman de răsărit, contribuind esențial la desăvîrșirea procesului de formare a limbii și poporului român. O spunea, cu autoritatea sa, învățatul filolog, Alexandru Philippide: «Eu cred că mult trebuie atribuit influenței Bisericii din punct de vedere al vitalității limbii latinești comune, pînă la sfîrșitul secolului VI, căci influența pe care o putea să i-o dea statul politic roman a fost în tot cursul secolelor V și VI foarte precară»³⁰. Prin rolul ei, Biserica avea să îndeplinească misiunea importantă în istoria poporului român, de a-l sluji în păstrarea unității conștiinței de limbă, de credință și de neam romanic ortodox, *Niceo-Constantinopolitan*. De aceea, referindu-ne la istoria formării limbii și a poporului român, Sinodul al II-lea Ecumenic are o importanță însemnată, iar sărbătorirea de acum 1600 de ani de la desfășurarea sa în Constantinopol, noua Romă, ne dă prilejul de a ne întoarce și spre începuturile formării limbii și poporului nostru.

Pentru istoria veche a creștinismului românesc, canonul 2 al Sinodului al II-lea Ecumenic ne furnizează unele informații legate și de unele *aspecte istorice*, încă discutate în istoriografia noastră.

Canonul 2 stabilește principiul ca «*Episcopii să nu-și întindă jurisdicția asupra altor Biserici, în atara hotarelor Bisericii lor, nici să tulbure Bisericile*. Potrivit canoanelor, episcopul Alexandriei să poarte grijă numai de treburile Egiptului; episcopii diocezei Orientului să administreze numai cele din Orient, păstrîndu-se prerogativele recunoscute de canoanele de la Niceea Bisericii din Antiohia; episcopii diocezei Asia să administreze numai cele din Asia, cei din Pont, numai cele ale Pontului, iar cei din Tracia, numai pe cele ale Traciei. Nefiind chemați, episcopii să nu treacă peste diocesele lor, pentru hirotonie sau alte treburî bisericești, pîzîndu-se canonul prescris pentru diocese, căci este clar că, în fiecare eparhie, potrivit celor hotărîte la Niceea,

29. *Ibidem*, p. 381—382.

30. Alexandru Philippide, *Originea Românilor*, vol. I, Iași, 1923, p. 362.

va cirmui sinodul eparhiei. Iar Bisericile lui Dumnezeu care sînt la popoarele barbare trebuie să se administreze după Tradiția păstrată de la Părinți»³¹.

În privința Bisericilor care se găsesc între popoarele barbare (ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσιν — în barbaris gentibus), Sinodul a dispus să se administreze în chipul după care au fost administrate și pînă atunci. Bisericile acestea, care erau situate afară de hotarele Imperiului roman, erau prea puține la număr să formeze o dioceză, arată Nicodim Milaș, și din cauza aceasta Sinodul nu ia nici o dispoziție deosebită în privința lor, ci dispune să fie administrate în chipul cel de mai înainte și, adică or să rămînă supuse unor episcopi diecezeni sau eparhiali, ca de pildă Biserica Abisiniei dependentă de Biserica Alexandriei, metropola Egiptului, Biserica Persiei, dependentă de Antiohia, metropola diocezei Orientului, Biserica Armeniei dependentă de Cesa-reea Capadociei, metropola Pontului, or să se guverneze independent fără să depindă de vreun prim episcop³².

Apostolatul misionar al Sfîntului Niceta de Remesiana, adus din nou în discuție³³, în părțile de la nordul Dunării, este infirmat, în afară de documentarea Prof. D. M. Pippidi³⁴, și de analiza lexicului operelor sale de către H. Mihăescu³⁵. În baza dispozițiilor canonului 2 al Sinodului al II-lea Ecumenic, care este de fapt confirmarea canonului 6 și în parte a canonului 5 de la Sinodul niceean, misionarismul Sfîntului Niceta de Remesiana din Dacia Mediterranea, trecînd peste provincia Dacia Ripensis, cu scaune episcopale în orașele Aquae (Negotin în Iugoslavia), Ratiaria (Arcer), Castra Martis și Oescus (Gigen), toate în Bulgaria de astăzi, nu se poate susține că s-ar fi putut exercita și la nordul Dunării, și nu s-a putut întinde nici «prin colaborarea și ajutorul episcopilor de pe litoralul danubian al Daciei Ripensis (de la Aquae, Ratiaria, Castra Martis și Oescus)»³⁶, atîta timp cît dispozițiunile canonului 2 prevedeau clar ca «episcopii să nu-și întindă jurisdicția asupra altor Biserici...». Niceta de Remesiana, cum se arată și în tratatul de Istoria României, I, nu pare să fi predicat și în nordul Dunării, cum s-a crezut³⁷.

Biserica din provincia Scythia Minor, unde viața romană în cadrul Imperiului roman a continuat încă peste două secole după 275, ne este cunoscută ca depinzînd de dioceza Traciei, cu capitala la Heracleea și apoi la Constantinopol, prezentă prin episcopia Tomisului și la Sinodul I și la Sinodul al II-lea Ecumenic.

31. Dr. Nicodim Milaș, *op. cit.*, p. 91, 92, 95; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.* p. 377; Pr. Prof. Dr. Milan Šesan, *Iliricul între Roma și Bizanț*, în «Mitropolia Ardealului», anul V (1960), nr. 3—4, p. 202—224.

32. *Ibidem*.

33. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Scrittori bisericești din epoca străromână*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 93—174.

34. D. M. Pippidi, *Niceta de Remesiana e le origini del cristianesimo daco-romano*, în «Revue Historique de Sud-Est Européen», XXIII, 1946, p. 112—115; Idem, *Niceta din Remesiana și originile creștinismului daco-roman*, în *Contribuții la Istoria veche a României*, ediția a doua, București, 1967, p. 497—516.

35. H. Mihăescu, *La langue latine dans le Sud-Est de l'Europe*, Editura Academiei, București, Les Belles Lettres, Paris, 1979, p. 8—9 «... alors qu'ecclésiologie est un terme qui s'est perpétué dans les langues romanes occidentales, ainsi qu'en albanais, le roumain n'emploie que *basilica*, qui ne figure pas dans l'oeuvre de Nicetas... Par conséquent, les faits de langue plaident en faveur de l'origine italienne de Nicetas: on ne saurait y reconnaître des éléments caractéristiques et spécifiques du latin qui se trouve à la base de la langue roumaine» (p. 8).

36. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 131.

37. *Istoria României*, I, Editura Academiei Române, 1960, p. 633.

Care era însă situația organizatorică a Bisericii din fosta Dacie în secolul al IV-lea, când cea mai mare parte din Oltenia și Muntenia fusese încorporată, pînă la numita Brazda lui Novac, Imperiului roman de către Constantin cel Mare, dar, care a cunoscut invazia goșilor (circa 300—378), a hunilor (376—453), a gepizilor (453—566), a avarilor (566—799) și a celorlalte popoare migratoare se găsea «*Între popoarele barbare*» (*in barbaris gentibus*)?

A fost Biserica din fosta Dacie organizată și de ce dioceză teritorial-ecclesiastică depindea atunci?

Tratatul de Istoria României, I, ne vorbește despre creștinismul în secolul al IV-lea la daco-romani că era «Lipsit de organizare ecclesiastică superioară, pe care o va primi mult mai târziu prin filiera slavo-bizantină, creștinismul primitiv al daco-romanilor se reducea la însușirea elementelor de bază ale noii credințe și la practica simplă a cultului, în mijlocul unor comunități mici, probabil fără legătură între ele și nesupuse vreunei anumite jurisdicții bisericești»³⁸.

În ultimul timp, descoperirea arheologică a bisericii paleocreștine de la Slăveni-Olt³⁹, cel mai vechi locaș creștin de cult de la nord de Dunăre, datat în secolele IV—VI, «documentează cimentarea puternică a creștinismului la nord de Dunăre în secolele IV—VI e.n., ceea ce, pentru acele vremuri, constituia un factor cultural de seamă»⁴⁰.

Din această vreme, urme creștine s-au putut identifica în zona de sud-est a cimpiei oltene, la Sucidava (Corabia-Celei) și la Romula-Malva (ambele în jud. Olt). Sub protecția stăpînirii romane, în această zonă s-au putut ridica locașuri de cult creștin. Prin intermediul Sucidavei, centrul creștin cel mai apropiat, misionarii trimiși de către episcopia din Oescus (Ghighen, la vărsarea Iskerului, în Bulgaria) au putut activa în aceste centre pentru răspîndirea creștinismului⁴¹. Nu întîmplător aceste locuri aveau să fie cunoscute sub numele *Romanași*.

Deci, cu Slăveni-Olt, cu Sucidava, cu Romula-Malva ne găsim în teritoriul ecclesiastic al episcopiei Oescus din dreapta Dunării, care făcea parte din dioceza Illyricului și creștinismul daco-roman nu era lipsit de organizare ecclesiastică superioară.

Dar pe malul drept al Dunării sau în imediata apropiere a sa se aflau aproximativ 15 scaune episcopale în orașele care se întindeau ca o salbă de-a lungul Dunării. Numărul tuturor episcopiiilor dunărene se ridică la peste 40⁴². Această realitate istorică îndreptățește afirmația istoricului P. P. Panaitescu: «Creștinismul latin în Dacia este urmarea firească a continuității imperiale la nordul Dunării în veacurile IV—VI și nu opera unor misionari oficiali sau impus de conducători politici. În acest răstimp întreaga romanitate orientală a fost creștină sub înfrîurirea culturală a Imperiului,

38. *Ibidem*.

39. D. Tudor, *Biserica paleocreștină de la Slăveni-Olt*, în «Studii și cercetări de istorie veche și arheologie», tom. 30, 3, 1979, p. 453—458; Idem, *Biserica paleocreștină de la Slăveni-Olt din secolul al IV-lea*, în «Mitropolia Olteniei», XXXI (1979), nr. 1—2, p. 102—105; Pr. I. Ionescu, *Biserica de la Slăveni-Olt*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XCVIII (1980), nr. 7—8, p. 822—832.

40. D. Tudor, *op. cit.*, p. 457.

41. *Ibidem*, p. 455.

42. H. Mihăescu, *op. cit.*, p. 52—54; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 105; G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, cit., p. 91: «Numărul episcopatelor de pe teritoriul pe care mai târziu se va forma limba română, este destul de mare — se ridică la circa 20». Niceta din Remesiana «trebuie considerat ca unul din cei ce au creștinat pe unii din strămoșii sud-dunăreni ai românilor».

pînă la venirea slavilor»⁴³. Din teritoriul fostei Dacii romane, ca și din afara ei, pe teritoriul actual al României, avem dovezi indirecte din secolul al IV-lea și despre existența altor biserici creștine.

Monogramul creștin de la Biertan, cu cele două piese de bronz, tăblița (tabella ansata) cu inscripția dedicatorie ajurată în limba latină și monogramul constantinian al lui Hristos, înscris într-un cerc, implică neapărat o biserică în care să fi fost afirmate, arată C. C. Giurescu⁴⁴.

Descoperirea arheologică de la Moigrad a vasului legat de ritualul creștin, poate un disc de proscomidie, cu monogramul creștin, cu simbolurile creștine și inscripția fragmentară în limba latină, asemănătoare cu textul inscripției de la Biertan, presupune și aici existența unei comunități creștine daco-romane și a unui locaș de cult care o deservea⁴⁵.

Documentul însă cel mai elocvent pentru prezența Bisericii creștine ortodoxe niceene, organizată după rînduielele canonice pe teritoriul țării noastre, în părțile de răsărit, în ținutul Buzăului, este *Actul martiric al Sfîntului Sava Gotul* — *Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Σάβα Γότθου* — caracterizat ca «una din perlele hagiografiei vechi»⁴⁶, redactat în formă de scrisoare în limba greacă, în anul 373/374 și trimisă de Biserica din Goția, odată cu sfințele sale moaște, Bisericii din Capadocia, de unde provenea după înaintașii săi («got de neam și trăia în Gothia»), la cererea Sfîntului Vasile cel Mare, adresată lui Junius Soranus, ducele Scythiei Minor.

Martiriul Sfîntului Sava, cum am menționat și cu alt prilej⁴⁷, ne dovedește că Biserica Ortodoxă era organizată la noi în țară în sec. al IV-lea, fiindcă din rîndurile ei și numele ei cădeau martiri, care îi apărau dreapta credință.

Sfîntul Sava Gotul, cum reiese din *Actul martiric*⁴⁸, era creștin ortodox din pruncie, trăia în feciorie, în post și rugăciune și «cînta psalmi», fiind cîntăreț bisericesc⁴⁹, în biserica obștei satului său, slujind cu preotul *Sansala*, pe care am căutat să-l identificăm în epitetul ἀλείπτης (învățătorul, antrenorul)⁵⁰, pe care i-l dă Sf. Vasile cel Mare, în *Scrisoarea 164*, fiind *învățătorul* sau *antrenorul* Sfîntului Sava Gotul, numit de Sf. Vasile cel Mare cu epitetul de «*atlet*»: «cînd am văzut atletul am fericit pe antrenorul lui, care însuși va primi coroana dreptății de la Dreptul Ju-

43. P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 101.

44. Prof. C. C. Giurescu, *Insemnătatea inscripției creștine în limba latină de la Biertan (jud. Sibiu)*, în «Mitropolia Olteniei», 1970, nr. 5—8, p. 474—476; C. Daicovicu, *O senzațională descoperire arheologică în Transilvania*, în «Dacica», Cluj, 1969, p. 522—525.

45. Nicolae Gudea, *Vasul cu inscripție creștină de la Moigrad*, în «Acta Musei Porolissensis», III, Zalău, 1979, p. 515—524.

46. Hippolyte Delehaye, *Saints de Thrace et de Mésie*, în «Analecta Bollandiana», XXXI (1912), p. 291.

47. Pr. I. Ionescu, *Pomenirea Sfîntului martir Sava Gotul*, în «Mitropolia Olteniei», anul XXIV (1972), nr. 3—4, p. 180.

48. Hippolyte Delehaye, *op. cit.*, p. 216—221; în *Fontes historiae Dacoromanae*, t. II, p. 710—715 (unde avem textul grec însoțit de traducere, pentru capitolele I, III, IV, VI, VII și VIII).

49. Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Craiova, 1973, p. 117, afirmă despre Sava Goticul că era misionar. Afirmarea însă nu se justifică pe baza *Actului* său martiric. A se vedea în continuare, art. nostru.

50. Pr. I. Ionescu, *Sansala, primul preot creștin daco-roman atestat documentar*, în «Mitropolia Olteniei», 1970, nr. 5—8, p. 487—488.

decător, că a întărit pe mulți în lupta pentru credință»⁵¹. Pe preotul Sansala, învățătorul sau antrenorul Sf. Sava Gotul în «răbdare» și suferințe, trăind împreună și slujind împreună în biserica obștei satului lor, am căutat să-l justificăm etimologic a fi un autohton daco-roman⁵².

Sfântul Vasile cel Mare a primit moaștele Sfântului Sava Gotul, martirizat la nordul Dunării, la 12 aprilie 372, de goții păgâni, «prin voința prezbiteriului» (διὰ θελήματος τοῦ πρεσβυτερίου), însoțite de o scrisoare în limba greacă, trimisă de «Biserica lui Dumnezeu care locuiește în Gothia către Biserica lui Dumnezeu care se află în Capadocia și tuturor comunităților Slintei Biserici universale». Scrisoarea cuprinde de fapt *Actul martiric sau Procesul-Verbal al martiriului Sfântului Sava Gotul*. Scrisoarea a însoțit moaștele care «au fost trecute din țara barbară în România» (ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ εἰς τὴν Ῥωμανίαν).

51. P.G., XXXII, col. 636; Yves Courtonne, Saint Basile, *Lettres*, tom. II, Paris, 1961, p. 98; *Fontes historiae Dacoromanae*, tom. II, p. 88—89; Pr. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 487; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Sfântul Vasile cel Mare și creștinii din Scythia Minor și Dacia nord-dunăreană, în Sfântul Vasile cel Mare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 393, se referă numai la Sfântul Sava Gotul: «Pentru că atunci când am văzut pe luptător, am lericit pe învățătorul lui...». «Atletul», luptătorul despre care amintește Sfântul Vasile că a sosit și l-au văzut la Cezareea Capadociei, a cărui «răbdare» atletică o laudă, este, fără îndoială, Sfântul Sava Gotul». Întrebarea se pune: «Învățătorul» sau «antrenorul», cel care l-a învățat sau l-a antrenat în «răbdare» și «suferințe» pe Sfântul Sava Gotul nu a fost preotul Sansala, cel care a pățimit și a răbdat împreună cu el?

52. Pr. I. Ionescu, *Sansala, primul preot creștin daco-roman atestat documentar*, cit.; Ținem să rectificăm afirmația Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Scritori bisericești din epoca străromână*, cit., p. 356, făcută despre preotul Sansala, că ar fi «un geto-dac, după sugestia lui P. Năsturel și dezvoltarea acesteia de către preotul I. Ionescu». Am arătat în articolul nostru, *Sansala, primul preot creștin daco-roman atestat documentar*, cit., p. 489, că «Petre S. Năsturel, citind pe L. Schmidt, îl consideră «capadocian sau frigian».

În afară de articolul nostru citat, nici un cercetător nu a afirmat și nici nu a dovedit etimologic că Sansala este autohton, daco-roman, nu «geto-dac», fiindcă în secolul al IV-lea nu mai este vorba de geto-daci, ci de daco-romani.

I. Barnea, *Artă creștină în România, secolele III—VI*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 11, în subsidiar, afirmă că «Nu este sigură originea daco-romană a preotului Sansala, menționat în Actele pămîtirii Sf. Sava Gotul, susținută de I. Ionescu, în «Mitropolia Olteniei», nr. 5—6/1970, p. 485—490. Nu se motivează însă afirmația și nici nu se propune o altă explicație «sigură». Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 102, afirmă că originea daco-romană «pare puțin probabil», însă fără a arăta motivele.

Considerăm că nu se poate ignora documentul, care este inscripția de la Pizos din Tracia (la nord-vest de Akbunar, astăzi satul Cakırlar din R. P. Bulgară) din 202 d.Hr., care cuprinde între multe antroponime trace și 7 antroponime Salas, 5 Salas și 2 Salu (Alexandru Philippide, *Originea Românilor*, Iași, 1923, vol. I, p. 27—28), după cum nu se poate ignora nici antroponimul Salas, Salu, fie singur, fie ca al doilea component: Μακρσαλα; Πυροσαλα în traco-dacă (I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, 1967, p. 119), după cum un antroponim compus este și Sansala, analizat etimologic de noi în art. cit., *Sansala, primul preot creștin daco-roman...*

Din *Actul martiric al Sfântului Sava Gotul* se constată solidaritatea sătenilor creștini și păgâni în fața stăpînitorilor goți, care aveau centre militare din care porneau cete înarmate prin satele supuse. Cum a arătat P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, 1969, p. 76—77, «avem a face cu sate de băștinași». Într-un asemenea sat de băștinași, Sansala nu putea fi băștinaș? Din fața prigonitorilor goți, Sansala se refugiază peste Dunăre în România (Ρωμανία), pe cînd preotul Gutlica, desigur, de origine gotă, a rămas pe loc.

În urma darului primit, Sfântul Vasile cel Mare mulțumește prin două scrisori, cunoscute sub numerele 164 și 165, din Colecția J. P. Migne⁵³, adresate episcopului Ascholiu (*Ἀσχολίῳ ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης*), și el tot un capadocian ortodox.

Asupra autorului și locului în care a fost scris *Actul martiric*, ca și asupra destinatarului celor două Scrisori ale Sf. Vasile cel Mare, precum și asupra drumului pe care au fost transportate moaștele Sfântului Sava Gotul spre Cezareea Capadociei, sint încă discuții și istoricii n-au ajuns la o concluzie unanimă, și formează un capitol important al trecutului Bisericii noastre ortodoxe.

Considerăm că această problemă de istorie dezbătută încă, poate fi înțeleasă în lumina canonului 2 al Sinodului al II-lea Ecumenic.

Am menționat și cu alt prilej⁵⁴, și revenim, că preotul Sansala poate fi considerat, pe de o parte sau *«de fapt»* autorul *Actului Martiric* al Sfântului Sava Gotul, fiindcă detaliile descriptive ale Actului Martiric nu puteau fi cunoscute, reținute și redată cu atîta exactitate și amănunte, decît de martorul ocular al celor petrecute, care a fost preotul Sansala. Autorul *«de drept»*, redactorul Actului martiric, cel care l-a scris, va fi fost Conducerea administrativă a Bisericii din Gothia, numită *Presbyterium*, care a fost incunoștințată de cele petrecute de către preotul Sansala⁵⁵. Scrisoarea are caracter oficial, e scrisă din partea Bisericii lui Dumnezeu din Gothia, către Biserica lui Dumnezeu din Capadocia. Putea altcineva, în numele Bisericii din Gothia (*in barbaris gentibus*), în afara Conducerii ei, care era *Presbiteriul*, să fi redactat Actul martiric al Sfântului Sava Gotul, adică Scrisoarea Bisericii din Gothia? Acest lucru, în lumina dispozițiilor canonului 2 al Sinodului al II-lea Ecumenic, care prevăd că *«Episcopii să nu-și întindă jurisdicția asupra altor Biserici»*, nu putea să-l facă, și afirmația, care iar se repetă, că Scrisoarea Bisericii din Gothia a fost întocmită de episcopul Vetranion al Tomisului din Scythia Minor⁵⁶, care făcea parte din dioceza Traciei, nu se poate justifica.

Biserica din Gothia era dependentă de Arhiepiscopia Tesalonicului, Illyricul oriental, din care făcea parte și Moesia Inferioară, cu Dacia Ripensis și Dacia Mediteraneană, cu scaunele lor episcopale. Realitatea aceasta ne-o dovedesc cele două Scrisori ale Sfântului Vasile cel Mare (164 și 165), adresate *«Către Ascholiu, episcopul Tesalonicului»* (*Ἀσχολίῳ ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης*). Sfântul Vasile cel Mare nu putea deci să adreseze cele două Scrisori episcopului Bretanio al Tomisului, fiindcă Biserica din Gothia nu era sub jurisdicția canonică a lui Bretanio. În situația aceasta, este de înțeles că moaștele Sf. Sava Gotul *«au fost trecute din țara barbară în România»*, pe teritoriul jurisdicțional al Arhiepiscopului Ascholiu, adică în Moesia Inferior, din Illyric, pentru a ajunge la Tesalonic și de aici la Cezareea Capadociei, și nu au fost trecute în teritoriul jurisdicțional al Traciei la Tomis, evitînd, cum consideră Pr. Prof. Ioan Rămureanu⁵⁷, Scythia Minor și orașul Tomis din cauza atacurilor frecvente ale goților păgîni, dar și din cauza regulilor canonice, adăugăm noi, fiindcă dispozițiunile canonului 2 al Sinodului al II-lea Ecumenic, prevăd clar ca episcopii din Tracia, *«să*

53. P.G., tom. XXXII, col. 633—637; 637—640.

54. Pr. I. Ionescu, *Pomenirea Sfîntului Martir Sava Gotul*, în *«Mitropolia Olteniei»*, an. XXIV (1972), nr. 3—4, p. 190; Idem, *Biserica de la Slăveni-Olt*, cit.

55. Menționarea și citarea punctului nostru de vedere făcută de Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 389, nota 21, este incompletă. Nu ne putem însuși afirmația făcută: *«Nu putem ști încă precis cine este autorul acestui important act martiric»* (v. p. 388).

56. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, cit., p. 101

57. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 392.

parte grija numai a treburilor Traciei», iar hotărîrea aceasta dispusă în 381, a fost luată pe baza unei realităţi în Biserică şi mai veche.

În lumina acestor consideraţii, am căutat să prezentăm aspectul istoric care priveşte diocesa de care era dependentă Biserica din fosta Dacie, aflată în secolul al IV-lea, în timpul desfăşurării lucrărilor Sinodului al II-lea Ecumenic, *in barbaris gentibus*, şi cărei ierarhii bisericeşti superioare îi era subordonată, fiindcă nu se poate concepe Biserica creştină, cum a fost şi cea din Dacia, fără existenţa unei ierarhii superioare.

Afirmaţia că în secolul al IV-lea creştinismul primitiv daco-roman era «lipsit de organizare ecleziastică superioară»⁵⁸, considerăm că nu mai poate fi acreditată.

Celălalt aspect istoric al problemei, care priveşte organizaţia administrativă, *conducerea administrativă a Bisericii din fosta Dacie în secolul al IV-lea*, este tot atât de important pentru trecutul Bisericii noastre.

Lipsa episcopatului ortodox la nordul Dunării nu însemna şi lipsa de organizare bisericească şi, care făcea ca Biserica de aici să fie şi mai legată de sudul Dunării, contribuind şi mai eficace la romanizarea nord-dunăreană⁵⁹. Dunărea n-a fost niciodată o graniţă despărţitoare între fraţii din nord şi din sud, ci un mijloc de legătură şi de comunicaţie.

Actul martiric al Sfîntului Sava Gotul ne spune că sfintele moaşte au fost trimise «*prin voinţa Presbiteriului*» (διὰ θελήματος τοῦ πρεσβυτερίου). Deci, cel ce a aprobat, a hotărît şi s-a făcut cu voia sa trimiterea, în numele «Bisericii lui Dumnezeu din Gothia», a fost *Prezbiteriul*, adică Conducerea ei administrativă.

Biserica din Gothia, din fosta Dacie, *in barbaris gentibus*, se dovedeşte organizată în parohii, avînd o conducere administrativă, numită *Prezbiteriu*. Această situaţie ecleziastică din părţile de răsărit ale ţării, în ceea ce priveşte organizarea şi conducerea treburilor administrative ale Bisericii Ortodoxe, va fi fost, deducem noi, şi în alte ţinuturi sau regiuni ale fostei Dacii romane, cum ar fi Transilvania, unde descoperirile arheologice de la Biertan şi Moigrad, ne atestă posibilitatea existenţei unor biserici creştine, care deserveau unităţi parohiale, ca şi în ţinutul Buzăului, în secolul al IV-lea.

Inscripţia de la Biertan (jud. Sibiu): EGO ZENOVIVS VOTUM POSUI şi inscripţia de pe vasul de cult, poate un disc de la proscomidie de la Moigrad (Jud. Sălaj), EGO... VIUS VOT(UM) P(OSUI)⁶⁰, ne conduc spre unele asemănări şi apropieri, ceea ce nu ar exclude posibilitatea relaţiilor în cadrul aceleiaşi conduceri administrative bisericeşti, lucrare importantă făcută de Biserică pentru strîngerea şi menţinerea unităţii populaţiei daco-romane şi pentru opera de latinizare a limbii vorbite, cele două inscripţii fiind în limba vorbită a secolului al IV-lea.

Presbiteriul (Presbyterium) era colegiul sau consiliul preoţilor, slatul episcopului eparhial, cum am spune astăzi. Episcopul, după *Statuta Ecclesiae antiqua*, nu putea să pronunţe sentinţe juridice decît în colaborare cu *Consiliul preoţilor săi*, altfel, hotărîrea fiind sub pedeapsa de nulitate⁶¹. Fericitul Ieronim, conform

58. *Istoria României*, I, cit., p. 633; D. Protase, *Problema continuităţii în Dacia în lumina arheologiei şi numismaticii*, Bucureşti, 1966, p. 157—158.

59. Pr. I. Ionescu, *Pomenirea Sfîntului martir Sava Gotul*, cit., p. 192.

60. Nicolae Gudea, *Vasul cu inscripţie creştină de la Moigrad*, în «Acta Musei Porolissensis», III, Zalău, 1979, p. 515—524.

61. *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, tome troisième, Paris, 1914, col. 503—504.

tradiției, vorbește despre senatul ecleziastic compus din preoți: *et nos habemus in Ecclesia senatum nostrum, coetum presbyterorum* ⁶².

În secolul al IV-lea, un consiliu al episcopului Alexandriei era compus din 17 preoți și 20 de diaconi ⁶³.

Corpul presbiterial pare că se compunea de regulă din 12 preoți, revenindu-i în primul rând sarcina de a învăța doctrina creștină pe credincioși ⁶⁴, dar, în Asia Mică, în această epocă aflăm biserici guvernate și de un singur preot ⁶⁵. Conform canonului 57 al Sinodului de la Laodiceea, se prevedea să nu se stabilească episcop în localități mai puțin importante (dispoziție prevăzută de altfel și de can. 2 al Sinodului al II-lea Ecumenic și mai înainte de canonul 6 al Sinodului de la Sardica); era suficient să se trimită *periodevți* (περιόδευτης — îngrijitor de suflete): *ὄτι οὐ θεῖ ἐν ταῖς κώμαις καὶ ἐν ταῖς χώραις καθίστασθαι ἐπισκόπους, ἢ ἀλλὰ περιόδευτάς* ⁶⁶.

Se știe că acești episcopi *periodevți* sau *periodeuți*, din scrisoarea episcopului Phileas de Thmuis către colegul său Meletie de Lycopolis din 307, erau *visitatori ambulanz* (*visitatores sau exarhi*) ⁶⁷. Ei stăteau în cetatea de scaun a arhiepiscopului sau mitropolitului Diocezei, ca și a episcopului eparhial, și se deplasau unde dispunea acesta în eparhie, pentru nevoile sufletești ale comunităților parohiale. Existența lor se întinde pe o perioadă din secolul al IV-lea pînă prin secolele VIII—IX, adică, am spune noi, pe perioada formării limbii și a poporului român, pe perioada obștilor sătești, care puteau îndeplini cerințele sufletești ale credincioșilor parohiilor conduse de *Presbiterii* în obștile sătești daco-romane.

În Biserica primară creștină, cu durată pînă prin secolele XI—XII, avem și *horepiscopi* (χωρεπίσκοποι) — *episcopi de sat sau de țară* (ἡ χώρα, ac = sat), un fel de arhieriei-vicari, am spune astăzi, ai mitropoliților sau episcopilor eparhiali. Și ei erau trimiși să săvîrșescă taine, ca taina preoției de exemplu, sau ierurgii legate de treapta episcopului, fiind delegați ai ierarhului eparhial.

Existența acestor episcopi delegați în lumea creștină de la nord de Dunăre, care s-a aflat pînă tîrziu *in barbaris gentibus*, deși nu avem pe teritoriul țării noastre mărturii istorice-literare despre ei, este de admis că au existat ⁶⁸, din logică istorică, dar se cere făcută precizarea: acești episcopi delegați aveau o lucrare temporară ierarhică, nu o lucrare administrativă bisericească, nu aveau o *conducere administrativă electivă permanentă* a Bisericii pe teritoriul fostei Dacii. Lucrarea aceasta, importantă pentru trecutul Bisericii noastre primare, a avut-o *consiliul sau colegiul preoților*, numit *presbyterium*, despre care avem însă, din fericire, mărturie sigură istorică-literară, în Actul martiric al Sfîntului Sava Gotul, dar, din păcate, pînă astăzi ⁶⁹ nu a fost reținută și nici nu a fost evidențiată de istorici. Rolul *Prosbitoriului* în Biserica fostei Dacii se va fi întins, presupunem, pe toată perioada obștilor sătești, pînă la înjgheburile primelor cnezate și voievodate, cînd se poate vorbi, într-adevăr, despre existența episcopilor sau a scaunelor episcopale stabile și în biserica Ortodoxă Română, perioadă, de fapt, pînă cînd ea s-a găsit *in barbaris gentibus*.

În timpul de vacanță episcopală sau de absența episcopului, *Presbiteriul* conducea și administra comunitatea creștină din parohiile, împrăștiate desigur, în lumea

62. *Comment. in Isaiam*, c. III, P.L., t. XXIV, col. 61, în *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, cit., col. 503. 63. *Dictionnaire...*, cit., col. 504.

64. *Idem*, tome douzième, deuxième partie, Paris, 1936, col. 2587.

65. *Ibidem*, col. 2603.

66. *Ibidem*, Mansi, *Conc. ampliss. coll.*, t. II, col. 574.

67. *Ibidem*.

68. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 106.

69. Am căutat să precizăm această situație și în articolele noastre menționate.

satelor noastre, și el păstra și purta legăturile cu celelalte Biserici Ortodoxe, cum a făcut și *Presbiteriul* din Gotia, aprobând și trimițând moaștele Sfântului Sava Gotul în Cesareea Capadociei, însoțite de scrisoarea scrisă, se deduce, de *Presbiteriu către Biserica lui Dumnezeu din Capadocia*.

Ca documentare, pentru rolul important pe care l-a avut *Presbiteriul* în Biserica primară creștină, și prin analogie și în Biserica din fostă Dacia⁷⁰, amintim că Sfântul Policarp al Smirnei, pe la anul 135—137, trimitea scrisoarea sa către Biserica din Filipi, fără să facă nici o aluzie la episcopul ei, fiindcă scaunul episcopal era vacant, și Biserica era condusă de *Presbiteriu*. «Policarp și preoții cei dimpreună cu el către Biserica lui Dumnezeu care locuiește vremelnic în Filipi, mila și pacea să vi se înmulțească vouă de la atotputernicul Dumnezeu și Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru»⁷¹.

O situație asemănătoare se întîlnește și în Biserica Romei, după moartea martirică a papei Fabian (236—250), cînd *presbiteriul* exercită autoritatea în timpul vacanței scaunului papal și scrie o scrisoare *presbiteriului* Bisericii Cartaginei, încurajându-l să păstreze toată severitatea necesară față de apostatai⁷².

Ținînd seama de cele expuse în lumina dispozițiilor canonului 2 al Sinodului al II-lea Ecumenic și de cele ce se cunosc din desfășurarea lucrărilor Sinodului, situația Bisericii din părțile țării noastre se prezenta atunci astfel: Biserica din provincia Scythia Minor se găsea încorporată Imperiului de răsărit și făcea parte din dioceza Traciei, cu capitala la Heracleea, apoi mutată la Constantinopol, din timpul împăratului Teodosie cel Mare, fiind ridicată prin canonul 3 al Sinodului al II-lea Ecumenic la treapta de «*Roma cea nouă*». Ea a participat la Sinodul II Ecumenic cu episcopul său din Tomis, *Gerontius* sau *Terentius* de Tomis, numit și *Terennius*, succesorul lui Bretanion. Biserica de la nord de Dunăre se găsea în *barbaris gentibus* și nu a avut episcopi pentru a o reprezenta în Sinod. Conducerea administrativă a bisericilor parohiale răspîndite în obștile sătești era cunoscută cu numele de *presbyterium* — *colegiul, consiliul preoților, statul episcopului*⁷³. *Presbiteriile* bisericilor parohiale de la nordul Dunării vor fi fost sub jurisdicția ierarhică a Bisericii Illyricului oriental, cu metropola la Tesalonic, urmînd Justiniana Prima, apoi Constantinopolul. Arhiepiscopul diocezei era Ascolius, sub jurisdicția căruia se afla și Biserica de la nordul Dunării, cum rezultă din scrisorile 164 și 165 pe care i le-a scris Sfântul Vasile cel Mare. Din jurisdicția canonică a Illyricului oriental făceau parte, pe lângă Biserica din Macedonia, și Biserica din Moesia Inferior, Biserica din provincia Dacia Ripensis și Biserica din Dacia Mediteraneană. Toată această zonă la sud de Dunăre și la nord de Dunăre, adică din nordul Carpaților Transilvaniei și pînă în Munții Balcani (Haemus), care cuprindea Dacia, Pannonia Inferior, Moesia Superior, Moesia Inferior cu Scythia Minor, a constituit vatra de formare a limbii române.

În cadrul acestei arii a romanității orientale s-a desfășurat întreaga istorie a formării limbii și a poporului român⁷⁴.

70. Înțelegem fostă Dacia Traiană, precum și Dacia necucerită de împăratul Traian, care constituie vatra de formare a poporului român.

71. *Scrierile Părinților Apostolici*. Traducere, note și indice de Pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1979, p. 208; *Dictionnaire*, cit., col. 2587, (v. nota 64).

72. *Dictionnaire*, cit., col. 2601, Cyprien, *Epist.* VIII, n. 2.

73. Pr. I. Ionescu, *Biserica de la Slăveni-Olt*, cit., p. 827, a se vedea în legătură cu situația ierarhică și administrativă bisericească în timpul lui Ulfila și după trecerea lui în 348 peste Dunăre la Nicopolis ad Istrum.

74. A se vedea, mai nou, problema expusă documentat de G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980, și Ion Coteanu, *Originile limbii române*, București, 1981.

Simbolul de credință constantinopolitan din 381, de la care s-au împlinit 1600 de ani, considerat cel mai prețios tezaur al credinței noastre creștine după Sfânta Scriptură, pe care ni l-a transmis vechea Biserică Ecumenică nedespărțită, a contribuit de-a lungul acestui timp la păstrarea unității morale a poporului român, a limbii și a conștiinței lui de popor romanic creștin ortodox, niceo-constantinopolitan.

Pr. prof. Ion IONESCU

LEGISLAȚIA CANONICĂ A SINODULUI AL II-LEA ECUMENIC ȘI IMPORTANȚA EI PENTRU ORGANIZAREA ȘI DISCIPLINA BISERICII

Sfântul Sinod al Patriarhiei Ecumenice a hotărât să consacre anul 1981 evocării sinodului al II-lea ecumenic, din anul 381, cu prilejul aniversării a 1600 de ani de la întrunirea sa. Dorind să dea acestor manifestări un caracter interortodox și intercreștin, Sfântul Sinod a invitat pe întiiștătătorii Bisericilor Ortodoxe locale, precum și pe cei ai altor confesiuni creștine, să fie prezenți la festivitățile care vor avea loc la Constantinopol, între 5—7 iunie 1981. S-a hotărât, totodată, de a se consacra prima duminică din luna iunie, a fiecărui an, comemorării părinților Sinodului al II-lea ecumenic.

Simpozioane și seminarii teologice au fost organizate în Centrele Patriarhiei ecumenice de la Vlatades (Tesalonic) și Chambésy (Geneva). Studiile și articolele prezentate vor fi publicate în două volume omagiale.

Aniversarea celor 1600 de ani de la convocarea Sinodului al II-lea ecumenic a fost marcată la Centrul Ortodox al Patriarhiei ecumenice de la Chambésy prin organizarea unui seminar universitar, între 29 aprilie—5 iulie, axat în jurul temei centrale, «Semnificația și actualitatea Sinodului al II-lea ecumenic pentru lumea creștină de astăzi»¹. Pe plan local, în Biserica noastră a avut loc o conferință interteologică la Institutul teologic de la Sibiu, în luna mai a.c., cu care prilej a fost evocată, într-un cadru festiv, semnificația Sinodului al II-lea ecumenic pentru lumea creștină de astăzi și reevaluată actualitatea hotărârilor sale dogmatice și canonice. Studiile și articolele, precum și seminariile de la cele două Institute Ortodoxe, dedicate acestui eveniment, dovedesc preocuparea Bisericii noastre pentru aniversarea Sinodului al II-lea ecumenic într-un cadru festiv adecvat.

Prin studiul de față, intitulat «Legislația canonică a Sinodului al II-lea ecumenic și importanța ei pentru organizarea și disciplina Bisericii», am urmărit să evoc, în retrospectiva celor 1600 de ani, tocmai semnificația și actualitatea Sinodului al II-lea ecumenic, în lumina principiilor canonice confirmate de cei 150 de Sfinți Părinți întruniți la Constantinopol, în anul 381.

Prin canoanele redactate, Părinții Sinodului al II-lea ecumenic² nu au instaurat numai ordinea și disciplina în Biserica din vremea lor, ci ne-au lăsat principii cano-

1. *Le Dimanche de l'orthodoxie célèbre au Centre orthodoxe du Patriarcat oecuménique. Homélie de S. E. le Métropolitte Damaskinos de Tranoupolis*, în «Epispepsis», an. XII (1981), nr. 248, p. 3—4.

2. E. Honigmann ne spune că «lista participanților primului sinod de la Constantinopol din 381 ni s-a transmis în greacă, latină și în siriacă... Fără îndoială, toate recenziile listei episcopilor urcă la un original comun care suferise deja unele

nice fundamentale pentru organizarea și reglementarea ordinii și disciplinei în Biserica tuturor veacurilor. Dintre cele șapte canoane ale Sinodului al II-lea ecumenic, doar patru canoane au un conținut canonic-juridic. Cele patru canoane cu fond canonic⁵, din care se desprind numeroase principii canonice, sînt: 2, 3, 4 și 6.

În cele ce urmează, vom înfățișa principiile canonice exprimate de aceste canoane, relevînd importanța lor pentru organizarea și disciplina Bisericii Ortodoxe ecumenice.

Canonul II

Așa după cum afirma și canonistul român Constantin Erbiceanu, «...acest canon este disciplinar-administrativ, prin care se reglementează sferile și atribuțiile fiecărei eparhii, drepturile și îndatoririle lor, de aceea are foarte strînsă legătură cu canoanele precedente 34 și 35 apostolice și cu canoanele 6 și 7 ale Sinodului de la Niceea»⁴.

După părerea canonistului grec Vasil T. Istavridis, canonul doi a fost redactat pentru a pune capăt disputei dintre Scaunul Alexandriei și cel al Antiohiei, cu privire la granițele lor jurisdicționale⁵. Un canonist romano-catolic afirma însă, că, în baza dispoziției canonului al II-lea, s-a adăugat «...trei dieceze noi la cele trei vechi... Cele trei dieceze vechi erau deci Roma, Alexandria și Antiohia, cele trei noi au fost Asia, Pontul și Tracia»⁶.

Despre Canonul II⁷, canonistul Ch. J. Hefele se pronunța că «nu este decît o repetare a canonului 6, și în parte a canonului 5 de la Niceea»⁸, și că a fost provocat de intrigile episcopului Petru al Alexandriei, care dorea să dea un vot de blam împotriva episcopului Meletie al Antiohiei, deoarece, prin hirotonirea Sfîntului Grigorie de Nazianz, ca episcop al Constantinopolului, se amestecase în dioceza Traciei.

În comentariul la acest canon, Mitropolitul Veniamin Costachi afirma că respectivul canon pomeneste pe episcopul Alexandriei intrucît acesta, «...împreună cu cei

remanieri ușoare...» ; (*Recherches sur les listes des Pères de Nicée et de Constantinople*, în «Byzantion», t. XI (1936), Bruxelles, p. 440—441).

3. Canoanele 1, 5 și 7 au fond dogmatic; ele au făcut subiectul unei alte lucrări, publicată în revista «Ortodoxia».

4. *Canoanele Sinoadelor Ecumenice. Sinodul al II-lea ecumenic*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XXIV (1900), nr. 5, p. 414.

5. *Prerogatives of the Byzantine Patriarchate in Relation with the Other Oriental Patriarchates*, în «Orientalia Christiana Analecta», nr. 181, Roma, 1968, p. 41—42.

6. M. L'Abbé André, *Cours alphabétique et méthodique de Droit Canon*, publicat par M. L'Abbé Migne, în «Encyclopédie Théologique», tom. X, Paris, 1862, p. 912.

7. Textul canonului 2 este următorul: «Episcopii să nu-și întindă jurisdicția asupra altor Biserici afară de dieceza lor, nici să nu facă tulburări în biserici, ci potrivit canoanelor, episcopul Alexandriei să cîrmuiască numai Egiptul, iar episcopii Răsăritului să administreze numai Răsăritul păstrîndu-se pe seama bisericii Antiohienilor prerogativele din canoanele sinodului de la Niceea; și episcopii diecezei din Asia să cîrmuiască numai pe cele (Bisericile) din Asia, și cei din Pont numai pe ale Pontului și cei din Tracia numai pe ale Traciei să le administreze. Iar episcopii, nefiind chemați, să nu treacă peste diecezele lor pentru hirotonie sau pentru alte afaceri de conducere bisericească. Păzîndu-se însă canonul prescris pentru dieceze, este clar că sinodul eparhiei va cîrmui cele ale fiecărei eparhii, potrivit celor hotărîte de la Niceea. Iar bisericile lui Dumnezeu cele ce sînt între popoarele barbare trebuie să se administreze după obiceiul părinților, care s-a ținut» (Dr. N. Mițaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, pt. II, Arad, 1931, p. 91—92).

8. *Histoire des Conciles d'après les documents originaux*, t. II, pt. I, Paris, 1903, p. 23.

de pe lângă el, au lucrat, și s-au hirotonisit Maxim Cincul în Constantinopol și s-au lepădat marele Grigorie, de la ocîrmuirea și enoria sa»⁹.

După părerea canonistului român Constantin Dron «...ceea ce a dat sinodului motiv ca să alcătuiască acest canon, sînt neorînduielele provocate de arieni în timpul celor patruzeci de ani (340—380), cît au domnit în Orient, vreme în care episcopii erau puși și scoși în mod silnic, prin stăruința uneltitoare a unor episcopi sau mitropoliți veniți din altă parte»¹⁰.

Ținînd seama de realitatea istorică a vremii respective, putem conchide că aceste păreri se întregesc, și cert este că, prin canonul al doilea, Părinții întruniți la Constantinopol în anul 381 au întărit și confirmat principiile canonice enunțate de canoanele 4, 5, 6 și 7 ale Sinodului I ecumenic.

Din conținutul canonului doi desprindem următoarele principii canonice:¹¹

1. Principiul autonomiei administrative a eparhiilor.
2. Principiul sinodalității episcopale;
3. Principiul autocefaliei;
4. Principiul adaptării împărțirii administrativ-teritoriale bisericești la împărțirea de stat;
5. Principiul unității de organizare și conducere;
6. Principiul etnic;
7. Obiceiul canonic și diaspora.

Principiul autonomiei

Acest principiu canonic se desprinde, cu claritate, chiar din primele cuvinte ale canonului, prin care se stabilesc limitele competenței episcopilor diocezanii, adică ale episcopilor din capitalele provinciilor, recte ale mitropolițiilor, și ale episcopilor eparhiali.

Canonistii romano-catolici recunosc că «principiul constituțional fundamental al autonomiei juridice în vigoare în bisericile orientale (Ecclesiae sui juris) este clar exprimat de canonul II al sinodului al doilea ecumenic de la Constantinopol (381)...»¹², dar tot acest canon, spun ei, a fost cel care «împiedică ca să fie primite la Roma toate rînduielele acestui sinod»¹³. Într-adevăr, principiul autonomiei eparhiale — confirmat de canonul 2 — anula teza primatului papal în starea ei embrionară.

Prin hotărîrea acestui canon, Părinții sinodului al doilea ecumenic au consfințit realitatea canonică a bisericii primare și au confirmat hotărîrea altor canoane precedente, care dispuneau ca fiecare episcop «...să facă numai cele ce se referă la eparhia sa și la satele supuse ei»¹⁴, pentru că «episcopului nu-i este iertat, părăsind eparhia sa, să treacă la alta, chiar și dacă s-ar îndemna de mai mulți fără numai de va fi vreo pricină binecuvîntată, care îl silește a face aceasta ca să poată aduce mai

9. *Pidalion*, Mînăstirea Neamț, 1844, p. 100.

10. *Canoanele. Text și interpretare*, București, 1935, p. 99—100.

11. Canonistul catolic D. Salachas menționa doar că «acest canon reafirmă principiile canonice stabilite de la începuturile Bisericii: a) principiul autonomiei administrative a Bisericilor patriarhale; b) principiul administrării sinodale a Bisericilor patriarhale; c) principiul prerogativei ce se cuvine la unele mari scaune, și la titularii lor respectivi» (*Il principio della struttura sinodale delle Chiese orientali nella legislazione canonica antica*), în «Nicolaus» — *Revista di Teologia Ecumenico-Patristica* — an. VI (1978), fasc. 2, p. 239.

12. D. Salachas, *op. cit.*, p. 248.

13. M. L'Abbé André, *op. cit.*, t. IX, p. 822.

14. *Canonul 34 apostolic* (Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 1, Arad, 1930, p. 236).

mult folos celor de acolo sub cuvînt de pietate, dar și aceasta nu de sine, ci prin hotărîrea multor episcopi și cu cea mai mare rugămînte»¹⁵. Părinții sinodului I ecumenic au hotărît, în această privință, ca «...să aibă putere sentința episcopului fiecărei eparhii...»¹⁶, și «...să aibă stăpînire peste parohia sa (n.n. eparhie), și să o cîrmuiască potrivit evlaviei cuvenită fiecăruia, și să aibă grijă de tot ținutul supus cetății sale: așa că să și hirotonească atît prezbiteri, cît și diaconi, și să dispună toate cu judecată...»¹⁷.

Biserica primară a condamnat orice regim administrativ monarhic. De exemplu, în temeiul canonului 9 al sinodului întrunit la Antiohia, în anul 340, Biserica antiohiană viza pe episcopul Alexandriei care, cu vremea, concentrase în persoana sa toate drepturile mitropolitane¹⁸. La un sinod întrunit la Seleucia — Ctesiphon, înainte de anul 325, întîistătătorul Bisericii din ținuturile Persiei, Mar Papa, a fost depus din treaptă, pentru că se amestecase în treburile interne ale eparhiilor, încălcînd autonomia episcopilor eparhioți¹⁹.

Canonul 2 dispunea ca «episcopii diecezani să nu-și întindă jurisdicția asupra altor biserici, în afara hotarelor lor, nici să nu facă tulburări în biserici..., și episcopii diecezani nefiind chemați, să nu treacă peste diecezele lor pentru hirotonie sau pentru alte afaceri de conducere bisericească»²⁰.

În comentariul său, canonistul Zonara (secolul al XII-lea) ne precizează că prin «episcopi diecezani», Părinții sinodului al doilea ecumenic, s-au referit atît la episcopii eparhioți din cuprinsul diecezei cît și la întîistătătorii diecezelor și mitropoliilor. Pentru importanța și actualitatea sa, redăm în traducere cuprinsul comentariului făcut de Zonara la acest canon. «Bisericiile trebuie să fie conduse în rînduială și pace — mărturisirea Zonara — așa după cum și Sfinții Apostoli și dumnezeieștii Părinți au făcut-o mai înainte. Pentru că, în canonul al XIV-lea, Sfinții Apostoli au interzis episcopului să se mute în altă eparhie (παροικία), părăsind-o pe a sa. În canonul al VI-lea și al VII-lea, Părinții întruniți în primul sinod de la Niceea au dispus ca să se țină obiceiurile vechi (τὰ ἀρχαία κρατεῖν ἐσθῆ), și ca fiecare Scaun să-și rînduiască și să aibă stăpînire peste cele ale eparhiei sale. Același lucru — ne spune Zonara — îl hotărăște și prezentul canon, și anume că episcopul diecezan (ὁπὲρ διοίκησιν) nu-i este permis să se amestece în treburile bisericilor de peste granițele eparhiei sale, adică în afara granițelor fixate pentru fiecare, deoarece făcînd aceasta, acționează tilhărește și fără tact, și nici să meargă în episcopia altuia (ἐτέρου ἐνορίας), fiindcă aceasta este în afara dreptului episcopului nechemat de conducerea preoțească, dar este permis, după canonul apostolic menționat, doar atunci cînd este chemat de mai mulți episcopi. Conducerile fiecărei eparhii diecezane bisericești, sinodul fiecărei eparhii, săvîrșesc cele de trebuință, adică voturile, hirotoniile, judecă

15. *Canonul 14 apostolic*. (Dr. N. Milaș, *op. cit.*, p. 211).

16. *Canonul 5 I ecumenic*. (Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 28).

17. *Canonul 9 Antiohia*. (Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, pt. 1, Arad, 1934, p. 70).

18. Vezi Nicolas, Metropolitte d'Aksoum, *Le Regime Synodal dans l'Eglise d'Alexandrie*, 1955, p. 90.

19. Episcopii Bisericii din Persia i-au reproșat lui Mar Papa, întîistătătorul acestei Biserici: «pentru ce îndrăznești tu să te ridici deasupra părinților și a colegilor tăi și îi învinuiești în zadar și fără teme, ca un om fără Dumnezeu» (H. Leclercq, *Un Concile tenu a Sélouce-Ctésiphon avant 325*, apud Ch. Hefele, *Histoire des Conciles...*, t. I, pt. 2, Paris, 1907, p. 1121; cf. Bedjan, *Acta Sanctorum et Martyrum*, Leipzig, 1890, t. 2, p. 266).

20. G. A. Ralli și M. Potli, *Sintagma ton tion ke ieron Kanonon*, t. 2, Atena, 1852, p. 169—170.

sentințele date, excomunicările și epitiimiile, și celelalte asemenea. Deoarece în vremea aceea se aflau credincioși și în bisericile aflate printre neamurile barbare (ἐπεὶ δὲ καὶ ἐν βαρβάρους ἔθνεσιν ἐκκλησῖαι τότε ἦσαν πιστῶν), unde probabil nu erau mulți episcopi, ca să fie suficient pentru întrunirea unui sinod, Sfântul Sinod a hotărât de atunci că acei care erau acolo strălucitori în cuvânt să-i conducă pe ei și să cerceteze și celelalte eparhii, încât să-i sprijine pe acei care se făcuseră îndelung răbdători în credință, și păstrători cu adevărat ai obiceiului»²¹.

Din comentariul făcut de alt canonist bizantin, Balsamon, reținem că «...prezentul canon dispune ca episcopii din Asia, Pont și Tracia și ceilalți să aibă grijă de eparhiile lor și să nu-și ia careva dintre aceștia putere de sine ca să acționeze în afara granițelor lor și să se amestece în drepturile Bisericilor. Și dacă un episcop dorește să meargă la altă eparhie pentru hirotonie, sau pentru altă cauză binecuvântată, aceasta să nu o facă așa zicînd tilhărește, și să treacă fără permisiunea episcopului locului»²².

Vizitele canonice, pe care unii episcopi vecini le făceau episcopilor aflați printre neamurile barbare, nu constituiau un act de jurisdicție asupra bisericii respective și a episcopului ei, pentru că ele erau motivate de condiții obiective. :

a) Aceste vizite canonice — obișnuite în biserica primară — erau cerute de necesitățile practice și urgente ale vremii respective, și îndeosebi de ajutorul pe care acești episcopi îl puteau aduce în misiunea de evanghelizare printre neamurile care năvăliseră peste populația locală încreștinată, precum și de consolidarea și întărirea bisericii locale, aflată încă în starea începuturilor organizării ei.

b) *Rugămintea, apelul pe care îl lăceau episcopii din eparhia aflată printre neamurile barbare.*

De obicei, bisericile constituite printre neamurile așezate în afara granițelor imperiului roman — cunoscute de lumea greco-romană și sub apelativul de neamuri barbare — se organizau într-o singură eparhie (provincie), în cadrul etnic sau geografic respectiv, care, de cele mai multe ori, la începutul organizării lor aveau doar un singur episcop al cărui scaun se afla în metropola administrației civile. Lipsa numărului mare de cetăți din cuprinsul teritoriului acestor neamuri — mărturie elocventă rămîne regatul axumit (etiopian), în secolul al IV-lea — a perpetuat, pentru vreme îndelungată, starea existenței unui singur episcop al neamului respectiv. În probleme de interes creștin-general, episcopul locului delibera în sinodul constituit cu prezența a cel puțin alți doi episcopi vecini, aflați în vizită canonică, sau mergea el însuși la sinodul episcopilor vecini. Episcopii aflați prin ținuturile vecine sau în marile metropole, și care se evidențiau fie prin elocința lor saoră, fie prin spiritul lor misionar-organizatoric, erau des solicitați de către episcopii bisericilor aflați printre neamuri, și care sufereau dese persecuții. Canonistul Balsamon (secolul al XII-lea) ne confirmă că în bisericile aflate printre neamurile barbare, «unde, probabil, nu se hirotoneau mulți episcopi, încît să fie suficient pentru constituirea sinodului», era și necesar ca episcopii vecini, care se evidențiau prin puterea cuvîntului, «să supravegheze și în celelalte eparhii, ca să sprijine pe cei care răbdaseră în credință». Balsamon ne adeverește că pe vremea lui — secolul al XII-lea — «Sfîntul Sinod al Bisericii din Constantinopol a dispus să se păstreze acest obicei, chiar dacă este împotriva canoamelor, pentru nevoile situației»²³. Afirmția lui Balsamon atestă că aceste intervenții ale episcopilor din metropolă în bisericile consti-

21. *Ibidem*, p. 170—171.

22. *Ibidem*, p. 171.

23. *Ibidem*.

tuite printre neamuri au fost cerute doar de situația momentului respectiv, obiectiv cauzat, dar că ea dispărea atunci când cauzele care au generat-o au dispărut, pentru că este necanonică, adică împotriva spiritului canoanelor. Nici un soaun episcopal din capitala vreunei provincii sau dioceze din fostul imperiu roman și bizantin, inclusiv din cele două capitale ale imperiului — Roma veche și Roma nouă — nu poate deci permanentiza o revendicare de jurisdicție asupra fostei diaspora, atâta timp cât ea este necanonică și, mai mult, atâta timp cât nu mai este cauzată de necesitățile obiective de odinioară.

c) Necesitatea supravegherii și ajutorării bisericii din diaspora.

Bisericile dintre neamuri, care se constituiseră nu printr-o misiune sporadică, ci printr-una organizată de vreo metropolă a imperiului roman, primeau asistența și ajutorul religios pînă la atingerea stării de maturitate. Dar, și după dobîndirea stării lor de autocefalie, aceste biserici continuau să păstreze relații cu bisericile mame.

Tot canonistul Balsamon ne asigură că «...din prezentul canon rezultă, ca un fapt dat, că bisericile aflate printre neamuri s-au umit din motive de economie»²⁴. Încreștinarea grupurilor etnice care năvăliseră peste populația băstinașă, deja creștină, a impus o nouă organizare a acestor biserici și, inclusiv, a diasporei care a fost deci trecută sub jurisdicția bisericii neamului autohton. Prin această unificare, bisericile aflate printre neamuri au ajuns să-și creeze o organizare sinodal-episcopală, autocefală, de tip metropolitan. Întîistătătorul era hirotonit de către sinodul episcopilor. Această realitate este adevărată și de textul canonului doi al sinodului al II-lea ecumenic, precum și de comentarii clasici ai acestui canon, din secolul al XII-lea. Balsamon menționează că «prezentul canon ne mărturisește că în vremurile vechi toți mitropoliții eparhiilor erau autocefali, și erau hirotoniți de către sinoadele lor... Dacă găsești și alte biserici autocefale — ne spune Balsamon — cum este a Bulgariei, Ciprului și a Iberiei, să nu te miri...»²⁵. Această stare de autocefalie a bisericilor aflate printre neamuri se permanentizase pe baza obiceiului îndelungat observat de Părinții Bisericii. Despre respectarea acestui obicei face mențiune expresă atît canonul doi al sinodului al II-lea ecumenic, cît și canonistul Zonara (secolul al XII-lea), atunci cînd îndeamnă pe contemporanii săi «ca în bisericile dintre neamuri să se țină de obiceiurile părinților (τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκκλησιῶν, ἢ τῶν πατέρων κρατεῖτω συνήθεια)»²⁶.

Prin obligația respectării obiceiurilor părinților, în privința administrării Bisericilor aflate în afara granițelor imperiului roman, Părinții sinodului al II-lea ecumenic nu au înțeles, așadar, acordarea sau permanentizarea vreunui drept de jurisdicție al episcopului din metropolă sau dioceză — așa cum vor să înțeleagă unii canoniști de astăzi, care revendică jurisdicție pentru Patriarhia de Constantinopol asupra diasporei ortodoxe — ci autochivemisirea, conducerea și administrarea bisericilor dintre popoarele barbare, așa după cum s-a moștenit pe bază de obicei, adică fără amestecul altor biserici.

Textul canonului doi ne furnizează deci o înțelegere reală a relațiilor existente dintre biserica mamă și biserica fiică din diaspora, la sfîrșitul secolului al IV-lea. În conformitate cu dispoziția acestui canon, niciunui episcop din eparhie, din capitala eparhiei sau din capitala vreunei dioceze nu-i era îngăduit «a-și întinde jurisdicția asupra altor biserici». Această realitate istorică este confirmată și de cano-

24. *Ibidem*, p. 172.

25. *Ibidem*, p. 171.

26. *Ibidem*, p. 172.

nistul Zonara, în comentariul său la acest canon, atrăgând atenția că «nimeni să nu tulbure bisericile în afara granițelor proprii, nici hirotiind, nici înscăunînd... În multe canoane se spune — mărturisirea Zonara — că nu trebuie ca episcopul să treacă în episcopie străină, ci fiecare să rămînă în hotarele sale și să nu treacă dincolo de granițele sale și să nu tulbure Bisericele»²⁷. În același context de idei, Ch. Hefele evidențiază că «acest canon trece fiecare eparhie ecleziastică sub sinodul eparhial; în așa fel încît, în eparhiile anume care făceau parte dintr-un patriarhat, patriarhul sau mitropolitul să nu poată să se bucure de o putere nelimitată, lucru ce voise să-l evite sinodul de la Niceea. Apelul la Roma este între altele interzis»²⁸. Făcînd precizarea că nici un canon al vreunui sinod ecumenic nu a făcut vreo referire la apelul către Roma, trebuie să reținem că, într-adevăr, autoritatea patriarhului sau mitropolitului a fost întotdeauna limitată de autonomia eparhială, așa după cum dispunea și canonul doi al sinodului al II-lea ecumenic. Păreră ecleziologilor romano-catolici, că Scaunul Romei are «un rol de centru, de păzitor și de stabilizator al comuniunii Bisericilor...»²⁹, este infirmată și de canonul doi al sinodului al doilea ecumenic. Putem însă rosti împreună cu Y. Congar aceleași cuvinte că, într-adevăr, la Constantinopol, în anul 381, «comuniunea n-a fost ruptă, dar a fost rănită»³⁰. Rănită — adeverește realitatea istorică — tocmai datorită acestor tendințe centraliste manifestate de biserica Romei de-a lungul secolelor, și condamnate încă din starea lor incipientă de Părinții sinodului al II-lea ecumenic.

În conformitate cu prevederile principiului canonic al autonomiei eparhiale, afirmat cu tărie în textul canonului doi al sinodului al II-lea ecumenic, fiecare episcop este deci obligat să-și administreze (οἰκονομεῖν) și să-și ocîrmuiască (διοικεῖν) numai (μόνον) bisericile din granițele teritorial-administrative ale eparhiei încredințate de sinodul Bisericii respective. Exercițarea vreunui act de jurisdicție în afara circumscripției sale atrage după sine pedepsirea canonică a episcopului în cauză — indiferent dacă episcopul respectiv se află în fruntea unei circumscripții mitropolitane sau patriarhale — întrucît aceasta ar fi «un lucru nou introdus contra legiurilor bisericesti și canoanelor Sfinților Apostoli și care vatămă libertatea tuturor»³¹. Prin urmare, Părinții sinodului al II-lea ecumenic apărau și consfințeau autonomia episcopului eparhial nu numai în fața vreunor revendicări de jurisdicție a episcopilor din metropola provinciei, adică a mitropoliților, și a celui din capitala diocezelor, recte a patriarhului, ci a tuturor episcopilor, indiferent de scaunul pe care îl ocupă în cadrul etnic sau geografic în care s-a constituit biserica respectivă. Conducerea eparhiei a rămas, în virtutea legislației canonice a bisericii primare, confirmată și de canonul doi al sinodului al II-lea ecumenic, un drept exclusiv al episcopului eparhial, iar conducerea circumscripției mitropolitane (ἐπαρχία) a rămas un drept exclusiv al sinodului respectiv al episcopilor întruniți sub președinția mitropolitului său³². Această realitate fusese afirmată și de textul canonului 6 al sinodului I ecumenic, care dispunea ca «...și în celelalte eparhii să se păstreze prerogativele pe seama

27. *Ibidem*.

28. Ch. J. Hefele, *op. cit.*, t. II, pt. 1, Paris, 1908, p. 24.

29. Y. Congar, *Autonomie et pouvoir central dans l'Eglise*, în «Irenikon», t. LIII, (1980), nr. 3, p. 312.

30. *Ibidem*, p. 310—311.

31. *Canonul 8 III ecumenic*. (Dr. N. Milaș, *op. cit.*, p. 158).

32. Vezi Emilio Herman S. J., *Appunti sul diritto metropolitico nella Chiesa bizantina*, în «Orientalia Christiana Periodica», vol. XIII, nr. I—II, Roma, 1947, p. 541.

bisericilor»³³. Cu aproape patru secole mai târziu, Părinții sinodului trulan (692) confirmau această realitate din viața Bisericii Ortodoxe ecumenice, interzicând categoric mitropolitului «...ca la moartea episcopului supus scaunului său să ia sau să-și însușească lucrurile aceluia sau ale bisericii... căreia răposatul era înaintestător»³⁴. Organizarea mitropolitană și apoi cea diocesană nu a desființat deci starea de autonomie a episcopilor eparhioți. Exercițarea dreptului de supraveghere și control ale episcopului din capitala eparhiei sau ale diecezei nu a dus la pierderea autonomiei episcopului eparhioț și nici la transformarea acestuia într-un sufragane al acestora. De fapt, însuși termenul «sufragane»³⁵ și această instituție au fost străine de tradiția canonică a bisericii primare și considerate ca atare, adică ca necanonice. Așadar, deși Părinții sinodului de la Niceea recunoscuseră unor mitropoliți privilegiați dreptul de a avea «stăpînire» asupra mai multor provincii (eparhii), totuși, mitropoliții provinciilor respective și episcopii lor au continuat să-și păstreze autonomia eparhială statornică din epoca apostolică a bisericii. Părinții sinodului al II-lea ecumenic confirmă deci și întăresc, în temeiul dispoziției canonului doi, realitatea legiferată de Părinții sinodului I-ii ecumenic.

Respectarea acestui principiu canonic fundamental — al autonomiei eparhiale — în viața organizatorică a unei biserici locale, are darul de a evita dezordinea și tulburările în biserică, de care face mențiune expresă și canonul doi, pentru că așa după cum ne îndemnăm și părinții Bisericii cartagineze, «...trebuie să se poartă grijă de pacea și liniștea bisericăscă nu numai acum, ci și în viitor...»³⁶.

În colecțiile canonice apusene, prepoziția ὑπὲρ (super) de la începutul canonului a fost tradusă diferit. În colecția lui Dionisie Exiguul, de exemplu, prepoziția ὑπὲρ este tradusă prin super³⁷ (deasupra), iar G. Beveregius a tradus-o prin «ultra»³⁸. Traducerea acestei prepoziții diferă într-o oarecare măsură și în colecțiile canonice românești. Astfel, în Pidalionul Mitropolitului Veniamin Costache, prepoziția este tradusă cu «preste»³⁹, Canonistul C. Erbiceanu, bun cunoscător și al limbii elene, își însușește această traducere, dar înlocuiește cuvîntul «ocîrmuiri» prin «dieceze»⁴⁰,

33. Dr. N. Mîlaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 32—33.

34. *Ibidem*, p. 402.

35. Din nefericire, acest termen necanonic a fost inserat și în unele statute de organizare ale unor Biserici ortodoxe autocefale. După afirmația canonistului N. Mîlaș, «este greșit dacă episcopii supuși unui mitropolit se numesc cu cuvîntul sufragane (suffraganeus) luat de la străin. Sufragane poate fi numit oricare cleric, care are datoria de a ajuta pe șeful lui (suffragari). În înțeles general sufragane este vicarul, coadiutorul sau edinioară la romani episcopii acestora în partibus infidelium. Dacă mai târziu prin decretul lui Grațian în apus s-a acceptat numirea de sufragane pentru acei episcopi, care au fost supuși unui mitropolit, oare împrejurarea aceasta poate să ne servească și nouă de normă ca să numim și noi pe episcopii noștri sufragani ai mitropolitului și să transplantăm această instituție ilegală în organizația noastră ierarhică...?» (Dr. N. Mîlaș, *op. cit.*, p. 149—150).

36. *Ibidem*, vol. II, pt. 1, p. 290.

37. «Qui sunt super diocesan episcopi nequaquam ad ecclesias, quae sunt extra terminos sibi praefixos, accedant nec eas hac praesumptione confundant, sed iuxta canones...» (*Fontes. Codic. Can. Orient.*, Ser. I, vol. IX, fasc. 1, pt. 1).

38. «Episcopiae ultra diocesan in ecclesias extra suos terminos ne accedant, nec Ecclesias confundant, sed secundum canones...» (*Sinodicon sive Pandectae Canonum S. S. Apostolorum et Conciliorum ab Ecclesia Graeca receptorum*, Oxonii, 1672, p. 87).

39. «Episcopii cei de preste ocîrmuiri...» (*Pidalion...*, p. 100).

40. «Episcopii, cei de preste dieceze...», (*Canoanele sinoadelor ecumenice...*, p. 413).

care reda la plural cuvîntul *διοίχησιν*. Canonistul N. Milaş evită traducerea mot à mot a acestei prepoziții, în partea primă a textului canonului, printr-o parafrază, din care reiese că este vorba de interdicția care se pune episcopilor de a trece dincolo de granițele diocезelor lor⁴¹. În partea a doua a canonului, Dr. N. Milaş traduce prepoziția *ὑπέρ* cu «peste», lăsînd să se înțeleagă că în textul canonului doi nu este vorba numai de interdicția care se pune episcopilor din capitala diocезelor, ci tuturor episcopilor. «...Părinții sinodului, cînd au dat acest canon — afirma N. Milaş — nu au raportat cuvintele menționate numai la unii dintre episcopii superiori, ci la toți episcopii fără excepție»⁴². Pentru canonistul C. Dron, textul canonului doi al sinodului al II-lea ecumenic a avut același înțeles⁴³, împröpriindu-și traducerea făcută de Pr. Uroş Kovincinci și prof. Dr. Nicolae Popovici.

Studiul comparativ al textului acestui canon, în diferitele versiuni, ne îndreptățește să afirmăm că prin cuvintele «*τοὺς ὑπέρ διοίχησιν ἐπισκόπους*» trebuie să înțelegem pe toți «episcopii diocезei», indiferent de rangul și scaunul lor, și nu numai pe episcopii din capitala diocезelor, deoarece prepoziția *ὑπέρ*, și contextul prepoziției, nu ne îngăduie să simțim textul și să traducem «qui sunt super diocesium episcopi» — așa după cum a făcut Dionisie Exiguul și după el alți traducători romano-catolici — sau «episcopi ultra diocesium» — după traducerea lui Beveregius — dar nici «episcopi cei peste dieceze» — după varianta lui C. Erbiceanu — sau «peste ocîrmuirii» — după traducerea Pidalionului. Chiar dacă verbul *διοικεῖν* (a cîrmui) din textul canonului doi s-ar referi la hirotoniile episcopale⁴⁴, verbul «*οἰκονομεῖν*», pe care îl întîlnim în același canon, precum și în canonul șase al aceleiași sinod ecumenic, «are sensul de administrație spirituală derivat din Luca XII, 42 și I Cor. IV, 1»⁴⁵. În partea primă a canonului doi, Părinții sinodului al II-lea ecumenic se referă deci la episcopii din cuprinsul diocезelor, care nu trebuie să se amestece în administrația altei eparhii. Însăși lipsa termenului de «jurisdicție» și menționarea celui de «administrare» (*οἰκονομεῖν*), cu sensul său de administrație spirituală, rămîn concludente pentru înlăturarea oricăror revendicări de jurisdicție al vreunui soaun episcopal, fie el al Romei vechi sau al Celei noi, în baza dispoziției canonului doi al sinodului al II-lea ecumenic.

PRINCIPIUL SINODALITĂȚII EPISCOPALE

Canonul doi face mențiune expresă și despre instituția sinodului episcopilor. «Păzindu-se încă canonul prescris pentru diocезe — dispuneau Părinții sinodului al II-lea ecumenic — este clar că sinodul eparhiei va cîrmui cele ale fiecărei eparhii, potrivit celor hotărîte la Niceea».

Din textul canonului reiese clar că organizarea Bisericilor în cadrul granițelor diocезelor politico-geografice ale vremii respective n-a anulat organizarea mitropolită și instituția sinodal-episcopală din cadrul provinciei (eparhiei) respective, și nici

41. «Episcopii să nu-și întindă jurisdicția asupra altor Biserici afară de dieceza lor...» (*Canoanele...*, vol. I, pt. 2, p. 91).

42. *Canoanele...*, p. 93.

43. «Episcopii diecezelor să nu se amestece în Bisericile învecinate, și nici să le tulbure...» (*Canoanele...*, p. 98).

44. Vezi Prof. B. Phidas, *Ἡ ρουποθέσεις διὰ μορφώσεως τοῦ θεσμοῦ πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν*, Atena, 1969, p. 150—151.

45. Ch. J. Hefele, *Histoire...*, t. II, pt. 1, p. 33, nota. 1.

nu o substituia ocîrmuirii episcopului din capitala diocezei. Așa după cum precizaseră și Părinții sinodului de la Niceea, «se cuvine ca episcopul în general să se așeze de către toți episcopii din eparhie; ...iar întărirea celor ce se fac revine în fiecare eparhie mitropolitului»⁴⁶, «...deoarece este deobște evident că, dacă cineva s-ar face episcop fără de socotința mitropolitului, despre unul ca acela marele sinod a hotărît că nu trebuie să fie episcop»⁴⁷.

O cercelare atentă a textului canonului doi ne îndreptățește să afirmăm că Părinții sinodului al II-lea ecumenic au consfințit funcționarea mai multor tipuri de sinoade⁴⁸, ca de exemplu, sinoade provinciale (eparhiale sau mitropolitane), exarhale (diecezane sau patriarhale), naționale — constituite într-un cadru etnic și geografic bine stabilit — și sinoadele episcopilor vecini.

Raportat la vremea Părinților sinodului al II-lea ecumenic, canonul niceean pri-vitor la stabilirea granițelor diocezelor ecleziastice — recte canonul 6 — consfințește deci existența și necesitatea sinodului eparhial⁴⁹, ca organ suprem de conducere al eparhiei. În baza dispoziției canonului doi al sinodului al II-lea ecumenic, instituția sinoadelor diocezane dobîndește expresia formală. Așa după cum eparhiile trebuiau să se conducă de către sinoadele eparhiale, alcătuite din «ἐπαρχιωται ἐπίσκοποι»⁵⁰ (episcopii eparhioți), sub președinția mitropolitului respectiv, tot așa și diocezele — circumscripțiile episcopilor autocefali sau circumscripțiile patriarhilor — trebuiau să se conducă de către sinoadele diocezane sub președinția episcopului autocefal, a exarhului sau a patriarhului. Păreră canoniștilor romano-catolici că «instituția sinodală este inseparabilă de principiul funcțiunii primațiale a Bisericii, și autoritatea primațială este inseparabilă de sinod»⁵¹, este infirmată așadar și de dispoziția canonului doi al sinodului al doilea ecumenic.

Dreptul pe care l-au dobîndit episcopii unor biserici privilegiate — ai Romei, Alexandriei, Antiohiei, Efesului, Cezareei Capadochiei, Heracleei etc., în baza canoanelor 6 al sinodului întâi ecumenic și doi al sinodului al II-lea ecumenic, de a confirma alegerile episcopilor eparhioți și de a hirotoni pe mitropoliți, nu înseamnă o vătămare a principiului sinodalității episcopale și a organizării mitropolitane, pentru că nici acești episcopi nu puteau «numi episcopi pe nimeni, fără de a asculta părerea mitropolitului în drept, sub a cărui jurisdicție și va avea să funcționeze episcopul cel nou»⁵², ba, mai mult, și episcopul cetății privilegiate era obligat «...să nu facă nimic fără învoirea tuturor. Fiindcă așa va fi concordie și se va slăvi Dumnezeu...»⁵³. Realitatea aceasta ne-o confirmă și Părinții sinodului al III-lea ecumenic (Efes 431), dispunînd «...că dacă vreun mitropolit eparhial (μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας) s-a dezbinat de sfîntul și ecumenicul sinod, și a trecut sau va trece în viitor la adunarea celor dezbinăți, ...aceia nicidecum nu poate acționa împotriva episcopilor eparhiei ...Va fi datoră episcopilor din eparhie și a mitropoliților de primprejur, care au credința ortodoxă, să-l scoată definitiv din treapta episcopescă»⁵⁴. Așadar, aceleași trei insti-

46. Canonul 4 (Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 17).

47. Canonul 6 (Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, p. 33).

48. Vezi Mag. Criștișor N. Manea, *Tipuri de sinoade prevăzute de slintele canoane*, în «Studii teologice», an. XV (1963), nr. 7—8, p. 426—443.

49. Vezi P. Duprey, *La structure synodale de l'Eglise dans la théologie orientale*, în «Proche-Orient Chrétien», vol. XX (1970), p. 123—145.

50. Canonul 2 III ecumenic (*Sintagma...*, t. II, p. 195).

51. D. Salachas, *Il principio della Struttura...*, p. 236.

52. Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 40.

53. Canonul 34 apostolic (Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 1, p. 236).

54. Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 137.

tuții sinodal-episcopale, și anume sinodul eparhiei, sinodul diocezan și sinodul ecumenic, confirmate de Părinții sinodului al II-lea ecumenic, au fost reafirmate și de Părinții sinodului al III-lea ecumenic.

Aplicarea principiului sinodalității în viața organizatorică și de conducere a unei biserici locale a dat expresie afirmării altor principii canonice, și îndeosebi a principiului ierarhic și cel al unității de conducere.

PRINCIPIUL AUTOCEFALIEI

Chiar de la primele cuvinte ale acestui canon se prevede obligativitatea respectării și aplicării principiului autocefaliei în viața bisericii locale, constituite în cadrul unei dioceze sau a unei eparhii. «Episcopii diocezan — preciza canonul — să nu treacă în bisericile învecinate». Prin «ταῖς ὑπεροπτοῖς Ἐκκλησίαις» (Bisericile învecinate)⁵⁵, trebuie să înțelegem atât bisericile organizate în cadrul geografic, cit și cele organizate într-un cadru etnic, bine precizat, care erau autocefale. Ele se conduceau de mitropolii lor, adică de episcopii care rezidau în capitalele acelor provincii romane «și de episcopii de sub ei, care se întruneau în sinod»⁵⁶. Canonistul J. H. Erickson consideră că «patriarhiile care luau ființă, deja schițate în canonul 6 de la Niceea, au fost întărite de canonul 2 al Sinodului de la Constantinopol (381), care a dat o confirmare oficială organizării suprametropolitane în cele trei dioceze civile mai mici ale Traciei, Pontului și Asiei, precum și în Egipt și Răsărit»⁵⁷.

Textul canonului 2 precizează că «sinodul eparhiei va cirmui cele ale fiecărei eparhii», iar Bisericile care se aflau între popoarele barbare, adică cele care se aflau în afara granițelor imperiului roman, se conduceau după obiceiul părinților, adică acolo unde existau mai mulți episcopi — recte un sinod eparhial — se administrau de către acest sinod metropolitan, iar acolo unde nu exista decât un episcop autocefal, Biserica respectivă se administra de către acesta, și în caz de necesitate se consulta și era ajutat de către episcopii vecini, la sinodul cărora lua parte. Consemnând o practică îndelungată, însuși Balsamon ne mărturisește că «...în Bisericile neamurilor barbare, ...unde nu se puteau hirotoni mulți episcopi, ca să se întrunească în sinod, dacă era necesar, se puteau convoca episcopii din provinciile vecine..., chiar dacă aceasta era în afara canoanelor, întrucit era cerut de necesitate»⁵⁸. Așadar, fie că era vorba de mai mulți episcopi sau de unul singur, Biserica constituită într-un cadru etnic, bine stabilit, a fost dintru început autocefală, pentru că autocefali au fost episcopii sau episcopul ei. Această stare de autocefalie a Bisericilor din afara granițelor imperiului roman, constituite într-un cadru etnic, ne-o certifică și canonul 34 apostolic — redactat în secolul al IV-lea, și al cărui conținut este cuprins și în textul canonului 2 al Sinodului al II-lea ecumenic⁵⁹ — și scrisoarea Sinodului din Africa, adresată către Papa Celestin, din anul 424, care adeverește că părinții Sinodului de la Niceea «au dispus... ca orice chestiune, ...trebuie să se soluționeze defi-

55. Canonistul C. Erbiceanu traduce prin «Bisericile învecinate» (*Canoanele Sinoadelor...*, p. 413).

56. Prof. A. D. Kiriakos, *Sistemul Bisericilor Ortodoxe Autocefale*, trad. Prof. D. Demetrescu, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XXV (1901—1902), nr. 5, p. 375.

57. *Autocephaly in Orthodox Canonical Literature to the Thirteenth Century*, în «St. Vladimir Theological Quarterly», vol. XV, (1971), nr. 1—2, p. 31—32.

58. G. Beveregius, *Sinodicon sive Pandectae...*, p. 87—88.

59. Vezi D. Salachas, *op. cit.*, p. 235.

nitiv la locurile proprii», pentru că «nici o provincie nu va fi lipsită de darul Duhului Sfânt»⁶⁰, și deci și de darul de a fi independentă, adică autocefală, și mai cu seamă atunci când Biserica din respectiva provincie (eparhie) se constituise într-un cadru etnic și geografic, bine precizat, cum era cazul cu Biserica Cartaginei. Canonul I al Sinodului al III-lea ecumenic ne certifică faptul că însuși episcopul unei Biserici privilegiate, cu reședința în capitala unei dioceze, — episcopul Ioan al Antiohiei — trebuia să se supună spre judecare propriului său sinod diocezan, adică tuturor mitropoliților și episcopilor Bisericii sale autocefale⁶¹, și nu a altui sinod.

Această realitate dovedește că autocefalia unei eparhii sau a unei Biserici locale, constituită într-un cadru etnic, nu este vătămată de organizarea mitropolitană sau diocezană, precum și nici de autoritatea unui sinod ecumenic, care urmărește doar păstrarea unității dogmatice, canonice și cultice între Bisericile ortodoxe locale. Canonistul Balsamon recunoștea că «odinioară toți mitropoliții eparhiilor erau autocefali și se hirotoneau de propriul lor sinod»⁶². În Biserica primară însă, nu numai mitropoliții, ci și episcopii din eparhie (provincie) au fost autocefali. Adaptarea împărțirii teritorial bisericești la împărțirea administrativă a statului a făcut ca aceștia să-și piardă treptat starea de autocefalie și să-și păstreze doar autonomia internă. Tot ca o consecință imediată a aplicării acestui principiu în viața Bisericii Ortodoxe, și mitropoliții eparhiali și-au pierdut treptat starea de autocefalie, în dauna episcopilor din capitalele diocezelor, care vor fi cunoscuți sub numele de mitropoliți diocezani, de exarhi și apoi de patriarhi. Balsamon ne adeverește că «această situație s-a schimbat prin Canonul 28. Canonul Sinodului de la Calcedon a stabilit ca mitropoliții diocezelor Pontului, Asiei și Traciei, precum și alții la care se referă acest canon, să fie hirotoniți de Patriarhul de Constantinopol, și să fie supuși lui»⁶³. Afirmatia lui Balsamon a fost și este, din nefericire, interpretată de unii canoniști greci în sensul unei certificări a jurisdicției Patriarhiei de Constantinopol asupra diasporei. Dar, așa după cum se poate constata, nici textul Canonului 28 și nici comentariul lui Balsamon nu lasă să se înțeleagă așa ceva. Canonul 28 precizează doar «...ca pomenitul preasfințitul Scaun al preasfintei Biserici a Constantinopolului să hirotonească numai pe mitropoliți în diecezele Pontului și a Asiei și a Traciei, iar din ținuturile barbare ale diecezelor pomenite și pe episcopi...»⁶⁴; Canonul precizează deci, în mod clar, că este vorba doar de Bisericile din ținuturile barbare, constituite în granițele «diocezelor pomenite» (τῶν προειρημένον διοικήσεων), adică dioceza Pontului, Asiei și a Traciei, de care face mențiune expresă canonul. În canonul 28 lipsește însuși cuvântul neam (ἔθνος), care să îndreptățească pe canoniștii greci să afirme că episcopul de Constantinopol ar fi primit vreun drept de jurisdicție asupra Bisericilor neamurilor barbare, adică din afara granițelor lumii greco-romane. Părinții Sinodului de la Calcedon precizau că Episcopul Constantinopolului «să hirotonească și pe episcopi aflați printre barbari, din cuprinsul diocezelor menționate»⁶⁵. Canonul 2 al Sinodului II ecumenic preciza însă că era vorba de «Bisericile lui Dumnezeu care se află între neamurile barbare» (ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας)⁶⁶, constituite deci într-un cadru etnic⁶⁷, bine stabilit, și nu de ținuturile în care se aflau

60. Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, pt. 1, p. 298.

61. Vezi Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 141.

62. G. Beveregius, *op. cit.*, p. 88. 63. *Ibidem*.

64. *Sintagma...*, t. II, p. 281; Cf. Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 257.

65. *Sintagma...*, t. II, p. 281. 66. *Ibidem*, p. 170.

67. G. Beveregius traduce aceste cuvinte ale canonului al doilea astfel: «...in barbaribus sunt gentibus Dei Ecclesias...» (*Sinodicon...*, p. 87).

barbarii, cum era situația în cele trei dieceze pe timpul împărașilor de la Calcedon (451). Bisericele care se aflau printre neamurile barbare erau conduse, de obicei, doar de un episcop⁶⁸. Scaunul de la Constantinopol nu-și poate deci niciodată revendica vreo jurisdicție în afara granițelor celor foste trei dieceze ale imperiului romano-bizantin, și cu atât mai puțin asupra Bisericilor constituite într-un cadru etnic, bine precizat, printre neamurile barbare din afara granițelor celor trei dieceze pomenite. Bisericile constituite printre neamurile barbare, din afara granițelor imperiului roman și apoi bizantin, au fost deci dintru început autocefale. Așadar, cei care au afirmat sau continuă să afirme că Bisericele din afara granițelor imperiului roman și apoi bizantin, ca de pildă Biserica din Dacia Traiană, ar fi fost trecute sub jurisdicția Scaunului de Constantinopol prin Canonul 28, dau dovadă că nu cunosc nici textul canonului și nici comentariile lui, făcute chiar de Zonara, Aristen și Balsamon, apărătorii infocași ai drepturilor Primului Scaun al Ortodoxiei.

PRINCIPIUL ADAPTĂRII ÎMPĂRȚIRII TERITORIALE BISERICEȘTI LA ÎMPĂRȚIREA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ A STATULUI. ORGANIZAREA DIOCEZELOR.

Este indeobște cunoscut faptul că «...de la primele zile ale existenței sale, Biserica s-a adaptat la împărțirea politică a imperiului roman pentru organizarea administrației sale. Și acest principiu al adaptării..., constituie o dovadă pozitivă de justițe a planului de acțiune care urcă la aceeași apostoli. De fapt, ei nu puteau începe predica lor decât în marile cetăți unde existau comunități iudaice bine întemeiate»⁶⁹. Sfântul Apostol Pavel scrie «Bisericii lui Dumnezeu celei din Corint, împreună cu toți Sfinții care sînt în toată Ahaia» (II Cor. I, 1). Apostolul neamurilor trecea deci pe toți creștinii din Provincia Ahaia sub jurisdicția Bisericii din capitală, Corint. De la începuturile organizării Bisericii creștine se întilnește deci tendința de a adapta împărțirea teritorial-bisericască la cea de stat. Se poate deci recunoaște «...fără excepție, că metropolele civile au determinat metropolele ecleziastice»⁷⁰.

Aplicînd acest principiu în viața Bisericii primare, canonul doi al Sinodului al II-lea ecumenic adaugă alle trei dieceze la cele 3 menționate de Canonul 6 al Sinodului I ecumenic. În temeiul diposiției acestui canon, ordinea și administrația bisericască a trebuit să se conformeze deci ordinii administrative politice (Canonul 8 I ec., 17 IV etc.). Împărțirea administrativ-politică a imperiului roman a fost deci decisivă pentru organizarea bisericască. Părinții Sinodului I ecumenic ne adevăresc că acest principiu fusese confirmat pe bază de obicei, întrucît împărțirea parohiilor bisericăști urmasse alcătuirilor civile și de stat. Într-o epistolă adresată Papei Flavian, istoricul Teodoret relatează că «Părinții de la Constantinopol au urmat — prin acest canon doi — exemplul părinților Sinodului de la Niceea și au separat diecezele unele de altele»⁷¹. În comentariul său la canonul al doilea, Balsamon ne adevărește și el că Părinții Sinodului I ecumenic confirmaseră, în textul canonului 6, existența a trei dieceze bisericăști, ale căror granițe erau identice cu cele politico-administrative ale

68. M. l'Abbée Ad. Ch. Peltier ne adevărește că «popoarele barbare pe care el — adică canonul al doilea — le confirmă în datinile lor erau toate acelea care nu depindeau deloc de Romani, ca Scii și Goții care nu aveau decît un episcop» (*Dictionnaire Universel et complet de Conciles. Constantinople (381)*, apud «Encyclopedie Theologique» — publié par M. l'Abbé Migme t. XIII, Paris, 1847, p. 683).

69. Salvatore Manna, *L'Illirico e i suoi problemi*, în «Oriente Cristiano», an. XVIII (1978), nr. 4, p. 38.

70. Ch. J. Hefele, *op. cit.*, t. I, pt. 1, p. 542.

71. *Epistola LXXXVI, ad Flavianum*, în «P.G.», LXXXIII, 1280.

imperiului roman. Intlistătătorii lor își aveau scaunul în capitalele diocезelor civile — recte Roma, Alexandria și Antiohia. În baza canonului al doilea, părinții Sinodului al II-lea ecumenic stabilesc granițele «diocезelor altor episcopi, ai Pontului, Traciei și a altora, ...interzicînd oricărui episcop exercitarea jurisdicției dincolo de limitele granițelor jurisdicției sale...»⁷². Așadar, Părinții Sinodului al II-lea ecumenic confirmă aplicarea principiului adaptării împărțirii teritoriale bisericești la împărțirea administrativ-teritorială a statului, a principiului autocefaliei Bisericii locale și a principiului autonomiei eparhiale. În canonul al doilea, diocезele sînt deci luate în «sensul împărțirii civile a imperiului roman»⁷³. Prin urmare, nici episcopii privilegiați din capitalele diocезelor menționate nu au fost îndreptățiți la o jurisdicție universală, în cadrul teritoriului diocезei lor, ci fiecare episcop și-a condus în mod autonom eparhia sa judiciară în exclusivitate în cadrul limitelor teritoriale ale provinciilor sale...»⁷⁴. Această realitate ne este confirmată deci și de canonul Sinodului II ecumenic.

Părinții Sinodului II ecumenic folosesc în mod expres cuvintele *διοκρησις* și *ἐπαρχία*, întruoft corespundeau exact împărțirii politice a imperiului roman. Diocезa ecleziastică era constituită din mai multe eparhii (provincii), care la rîndul ei avea mai mulți episcopi eparhioți. În fruntea ei se afla tot un episcop care la început s-a numit mitropolit, apoi arhiepiscop, primat, exarh și, în fine, patriarh. Prin urmare, părinții Sinodului al II-lea ecumenic au hotărît «...prin lege că administrația bisericească trebuie să se acomodeze celei politice în privința hotarelor..., așa că împărțirea politică trebuie să se valideze cu toată exactitatea și la cea bisericească, și, după cum autoritățile politice nu aveau voie să-și extindă jurisdicția lor peste hotarele diecezelor lor, tot așa trebuie să se întîmple și în privința căpeteniilor bisericești din singuraticile dieceze»⁷⁵. Episcopilor privilegiați, ale căror scaune se aflau în capitalele diocезelor, li se atribuie dreptul de a administra și cîrmui bisericile din cuprinsul diocезei respective a imperiului roman. De exemplu, episcopul Alexandriei a primit împuternicirea de a exercita dreptul de jurisdicție asupra întregului Egipt, diocезă ce era supusă Praefecto Orientis, și își avea capitala în Alexandria. Prin dispoziția ca «...episcopul Alexandriei să cîrmuiască numai Egiptul...», Părinții Sinodului al II-lea ecumenic înțelegeau toate provinciile politice ale Egiptului, inclusiv Tebaida, pe care nu o menționaseră în mod expres părinții Snodului niceean în canonul al șaselea. Așadar, se poate afirma că «...pe timpul Sinodului de la Niceea, hotarele provinciilor bisericești enau create întotdeauna după hotarele politice...»⁷⁶. Prin adaptarea împărțirii administrativ-teritoriale a circumscripțiilor bisericești la împărțirea administrativă a statului, Părinții Sinodului al II-lea ecumenic au pus bazele pentru întemeierea patriarhatelor de mai târziu și a unității de organizare și conducere din aceste unități bisericești.

Canonul 2 al Sinodului al II-lea ecumenic face mențiune doar de cele cinci diocезe care făceau parte din prefectura orientului (Praefecto Orientis), și anume, diocезa Orientului, Egiptul, Asia (proconsulară), Pontul și Tracia. Diocезa Orientului cuprindea 15 provincii, Egiptul șase, Asia zece, Pontul unsprezece și Tracia cinci. În canonul al doilea, părinții sinodului al doilea ecumenic legiferează că, «potrivit canoanelor», și împărțirea granițelor teritoriale ale circumscripțiilor bisericești tre-

72. G. Beveregius, *op. cit.*, p. 87.

73. Prof. Ioan Zuzek, *Canons concerning authority of Patriarchs over the faithful of their own rite who live outside the limits of patriarchal territory*, în «Numtia», nr. 6 (1978), p. 5.

74. *Ibidem*.

75. Dr. N. Milaş, *op. cit.*, vol. 1, pt. 2, p. 94.

76. *Ibidem*, p. 43.

buie să urmeze alcătuirilor civile și de stat. Prin adaptarea acestui criteriu, Biserica n-a suferit «o slăbire a propriului ei caracter, acceptînd forma organizării lumii civile..., ci, dimpotrivă, prin acceptarea formelor care au reflectat realitățile sociale ale timpului său, Biserica și-a exprimat propriul ei caracter prin încorporarea temporară a întregii omeniri în Hristos»⁷⁷.

PRINCIPIUL UNITĂȚII DE ORGANIZARE ȘI CONDUCERE.

Adaptarea împărțirii bisericești la împărțirea administrativ teritorială a statului, nu a însemnat o vătămare sau o lipsă a aplicării acestui principiu canonic în viața Bisericilor locale. Această realitate ne-o dovedește cu prisosință și canonul 2 al Sinodului al II-lea ecumenic, care dă expresie elocventă obligativității și materializării acestui principiu în viața organizatorică a unei Biserici locale. Ultima concesie lăsată vechiului sistem eparhial, de părinții Sinodului al II-lea ecumenic, constă deci în «aceea că Marele Scaun, lăsa alegerea mitropolitului la responsabilitatea Sinodului Provincial, nerezervîndu-și decît consacrarea propriu-zisă»⁷⁸. Sinodalitatea nu vătămă principiul unității de conducere, ci, dimpotrivă, îi dădea o mai mare expresie, un spor de afirmare, pentru că nu există sinodalitate fără un centru de unitate.

Părinții Sinodului al II-lea ecumenic au legiferat ca circumscripțiile bisericești — eparhia și dioceza — constituite în cadrul sistemului administrativ-teritorial al statului «să fie administrate de primul lor episcop propriu și nimeni nu poate să treacă hotarele circumscripției sale pentru hirotonisiri sau pentru alte chestiuni bisericești, ci fiecare să poarte grijă numai de afacerile circumscripției sale»⁷⁹. Prin recunoașterea de către Părinții Sinodului al II-lea ecumenic a unor prerogative pe seama anumitor Biserici, nu s-a urmărit o centralizare, în persoana protoierarhului din capitala diocezei, a jurisdicției «fără condiții asupra tuturor mitropolițiilor sau episcopilor din districtele lor»⁸⁰, ci, dimpotrivă, o afirmare deplină a principiului unității de conducere, în contextul realității organizatorice a vremii respective, și a aplicării principiului de adaptării împărțirii teritorial-bisericești la împărțirea de stat. Adaptarea împărțirii administrativ-teritoriale bisericești la împărțirea de stat a impus cu mai multă stringență și unitatea de organizare și conducere a vieții bisericești din cadrul unităților administrative respective. Această realitate ne-o adevăresc și părinții Sinodului de la Antiohia (341), care dispuneau ca «episcopii din fiecare eparhie... să recunoască pe episcopul proestos din capitală (metropolă), și care deține purtarea de grijă a toată eparhia», motivînd că «în capitală (metropolă) se întrunesc din toate părțile toți cei ce au afaceri de aranjat. Pentru aceasta s-a hotărît ca acesta să aibă precădere în cinste, și ceilalți episcopi să nu facă nimic mai însemnat fără de dînsul...»⁸¹.

Principiul canonic al unității de conducere, confirmat și de Canonul doi al Sinodului al II-lea ecumenic, nu presupune o uniformizare a formelor de organizare

77. Leslie Newbigin, *The Form and Structure of the Visible Unity of the Church*, în «One in Christ», — A Catholic Ecumenical Review — vol. XIII (1977), no. 1, p. 114.

78. André de Halleux, *L'Institution patriarcale et la pentarchie. Un point de vue orthodoxe*, în «Revue Théologique de Louvain», no. 1 (1979), p. 188.

79. Dr. N. Mițaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 94. 80. *Ibidem*, p. 95.

81. *Ibidem*, p. 69.

și conducere, ci o diversitate, o unitate în diversitate. Altfel Biserica romano-catolică, cât și Biserica protestantă s-au abătut de la acest principiu canonic de bază al administrației Bisericii Ortodoxe. Biserica apuseană «are unitatea, dar nu are libertatea», iar Bisericile protestante «au libertatea, dar le lipsește unitatea»⁸². În Biserica Ortodoxă s-a putut păstra unitatea întru libertate, tocmai datorită observării și aplicării acestui principiu canonic fundamental de organizare și conducere în viața organizatoric-administrativă a Bisericilor locale.

Dreptul de control suprem în diocesele lor, întietatea între toți episcopii diocезelor și dreptul de a prezida sinoadele diocезane, la care erau obligați să participe toți episcopii eparhioți, inclusiv mitropoliții, pe care le prevede canonul 2, dau deci expresie grăitoare afirmării și aplicării acestui principiu canonic în Biserica primară.

Aplicarea principiului unității de organizare și conducere în granițele unei Biserici locale, a dat expresie grăitoare aplicării și a principiului unității ecumenice. Unitatea aceasta s-a putut păstra doar în diversitate, prin acceptarea diversității formelor de organizare, a pluralității formelor istorico-canonicе de organizare ecleziastică din secolele III—IV. Această stare de unitate în diversitate este adevărată încă de mărturiile neo-testamentare⁸³. Unitatea creștină nu consta «din supunerea Bisericilor locale unui episcop oarecare, ci, în primul rând, din unitatea credinței, pe care o moșteneau toate bisericile locale, din iubirea lor reciprocă și a episcopilor lor»⁸⁴.

Prin observarea și aplicarea principiilor canonice, de bază, o Biserică locală păstrează însăși unitatea canonică cu Biserica Ortodoxă ecumenică. Așa după cum afirma și mitropolitul Damasinos, în omilia rostită în ziua Duminicii Ortodoxiei, la Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy, prin respectarea acestei unități canonice a ortodoxiei, ortodoxia «...depășește frontierele separatoare ale națiunilor și ale limbilor, făcând din ortodoxie o pluralitate legitimă în diversitatea harismelor și a expresiilor»⁸⁵.

PRINCIPIUL ETNIC.

Principiul etnic și-a găsit expresia deplinei sale afirmări în viața Bisericii încă din ziua Cincizecimii. Porunca Mintuitorului dată Sfinților Apostoli, de a predica Evanghelia la toate neamurile, a fost întărită și vădită și de actul pogoririi Duhului Sfânt în limbi de foc asupra mulțimilor, de diferite neamuri, cărora li s-a dat să audă vestea cea bună în graiul lor. În epistola către Diognet, scrisă în jurul anului 200, se menționează că, în vremea aceea, creștinii urmau «obiceiurile băștinașilor și în îmbrăcăminte și în hrană și în celălalt fel de viață, dar arată o viețuire minunată

82. Prof. A. D. Kiriakos, *op. cit.*, p. 507.

83. «Însăși utilizarea expresiei i ekklesia — la singular (ca în Matei XVI, 18; Fapte V, 11) și la plural (Fapte IX, 31 ș.a.), precum și asociată cu o regiune (I Cor. XVI, 1 ș.a.) sau cu o localitate (Fapte VIII, 11; XI, 22 ș.a.), vădește această stare de fapt: unitatea în diversitate» (Prof. Dr. Gr. Marcu, *Unitate în diversitate în Noul Testament și în Biserica primară*, în «Mitropolia Ardealului», an. XXIV (1979), nr. 7—9, p. 585).

84. Prof. A. D. Kiriakos, *op. cit.*, p. 376.

85. *Le Dimanche de l'Orthodoxie célèbre au Centre orthodoxe du Patriarcat oecuménique. Homélie de S. E. Métropolitte Damaskinos de Tranoupolis*, în «Episkopos», an. XII (1981), nr. 248, p. 2.

și recunoscută de toți ca nemaivăzută»⁸⁶. Prin urmare, creștinii Bisericii primare și-au purtat portul și și-au vorbit limba neamului lor, în care li s-a predicat și evanghelia lui Hristos.

În partea finală a canonului al doilea, se face mențiunea de «Bisericele lui Dumnezeu care se află între neamurile barbare (τοῖς βαρβαρίοις ἔθνεσι). Prin cuvintele «neamurile barbare» (barbaris gentibus), din textul acestui canon, părinții Sinodului al II-lea ecumenic înțelegeau neamurile care se aflau situate în afara hotarelor imperiului roman⁸⁷, ca de pildă Biserica Persiei (Seleucia), Biserica Armeniei, Biserica Etiopiei, Biserica Georgiei, Biserica daco-romanilor din Dacia Traiană etc. Prin această mențiune expresă, Părinții Sinodului al II-lea ecumenic confirmau deci existența Bisericilor organizate într-un cadru etnic, bine precizat. Așadar, canonicitatea organizării Bisericilor locale în cadrul etnic este confirmată nu numai de canonul 34 apostolic⁸⁸ pe care unii canoniști⁸⁹ îl răstălmăcesc în dorința de a infirma existența acestei realități în viața organizatorică a Bisericilor locale, în epoca primară, — ci și de canonul 2 al Sinodului al II-lea ecumenic.

Pe vremea Părinților Sinodului al II-lea ecumenic, multe dintre Bisericile constituite în cadrul etnic, aveau doar un singur episcop⁹⁰. Altele aveau o organizare mitropolitană. În acest caz, cel dintâi dintre ierarhi era socotit de cap și nimic mai însemnat nu făceau ceilalți episcopi fără învoirea aceluia, conform dispoziției canonului 34 apostolic. Această situație se moștenise în baza obiceiului vechi statornicit, cu putere de lege scrisă.

O organizare în cadrul etnic și geografic a avut și Biserica din Dacia Traiană, de care face mențiune indirectă și canonul doi al sinodului al II-lea ecumenic. Episcopii săi au fost autocefali — așa cum prevede canonul 2 — în sensul că nu erau supuși jurisdicției vreunui mitropolit sau exarh din afara granițelor teritoriale ale Bisericii sale. Menționarea numelui episcopului de Tomis, Terențius⁹¹, în Edictul împăratului Teodosie cel Mare, din 30 iulie 381, alături de alți înfățișători de Biserică, organizate în cadrul unor mitropolii sau dioceze, rămâne mărturie grăitoare a acestei realități. Istoricul Sozomen ne certifică că în jurul anului 431, episcopul de Tomis (Constanța de astăzi), era autocefal⁹². Episcopul de Tomis «ocupa mai târziu unul din primele locuri în lista autocefalilor»⁹³.

86. Epistola către Diognet, Cap. V, 4, în «Scrierile Părinților Apostolici», Ed. Inst. Biblic și de Mis. Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 340.

87. Vezi Aristide Brunello, *Chiese e Comunità Cristiane in Oriente nei primi cinque secoli*, în «Oriente Cristiano», an. XII, (1972), nr. 2, p. 56—62.

88. «Episcopii fiocării noam se cuvino a cunoaște pe cel dintâi dintre dnuși și a-l socoti pe el de cap...» (Dr. N. Milaș, *Op. cit.*, vol. I, pt. 1, p. 236).

89. Prof. Dr. V. Fidas afirmă, în mod eronat, că, «acceptarea canonică a caracterului pastoral al ideii de națiune nu poate servi criteriului pentru structurile eclesio-logice și canonice ale Bisericii Ortodoxe...» (*Trone oecumenique et diaspora Orthodoxe*, în «Orthodoxos Martiria ke Skepsis», an. IV (1979), nr. 19, p. 27).

90. Așa era cazul cu Biserica Etiopiei, Scitiei etc... (Prof. S. H. Sellassie, *Ancient and Medieval Ethiopian History to 1270*, Addis Ababa, 1972, p. 109—112). Despre Scitia, Sozomenus scria, în jurul anilor 443—450, că «...pînă în ziua de azi se ține acolo vechiul obicei ca Bisericile întregului neam să aibă un singur episcop» (*Sozomenus, Kirchengeschichte, herausgegeben von Joseph Bidez und Günther Christian Hansen*, Berlin, 1960, VI, 21, 3—4, p. 263; Cf. Prof. Dr. E. Popescu, *Organizarea ecleziastică a Provinciilor Scythia Minor în secolele IV—VI*, în «Studii teologice», an. XXXII (1980), nr. 7—10, p. 593).

91. Cf. J. Hefele, *Histoire des Conciles...*, t. II, pt. 1, Paris, 1908, p. 41.

92. *Historia ecclesiastica*, cart. VI, cap. XXI, în «P.G.», LXVII, 1345.

93. Prof. R. Naz, *Dictionnaire de Droit Canonique. Autocephale*, t. I, Paris, 1935, p. 1475.

Un temei istoric sigur, privind aplicarea principiului etnic și în viața bisericească din Dacia Traiană, îl constituie Legea împăratului Zeno, din anul 480, oare excepta de la dispoziția legii, ca și în Dacia Traiană, «...fiecare cetate... să aibă neapărat un episcop al său, care să se îngrijească de treburile bisericești». Legiuitorul motiva că «...după ce am luat în considerare starea Sfințelor Biserici, care se află sub autoritatea Cetății Tomis, din provincia Scythia și anume că nu este posibil ca aceste sfinte Biserici, din cauza incursiunilor continui ale barbarilor sau copleșite de sărăcie, să fie astfel păstorite (servite), decât prin grija iubitorului de Dumnezeu, Episcopul Tomisului, care este și metropola neamului, hotărîm ca ele să facă excepție de la această sacră lege și să nu i se supună obligativității ei în nici un fel, ci să rămînă în starea ei proprie»⁹⁴. Așadar, pe vremea redactării canonului doi al Sinodului al II-lea ecumenic — anul 381 — și a canonului 28 al Sinodului al IV-lea ecumenic — anul 451 — Biserica din Dacia Traiană se chivernisea încă după obiceiul vechi, prin grija episcopului Tomisului, care era și metropola neamului. Cei care au afirmat că și Biserica din Dacia Traiană a fost trecută sub jurisdicția Scaunului de Constantinopol în temeiul canoanelor 2 II ecumenic și 28 IV ecumenic, primesc răspuns însuși textul legii lui Zenon, de care nu au avut încă cunoștință.

Această stare proprie a Bisericii din Dacia Traiană, a fost proprie și altor Biserici organizate în cadrul etnic și geografic, bine stabilit, în afara granițelor imperiului romano-bizantin, «...pe baza unei anumite autonomii vis-à-vis de restul creștinătății greco-romane»⁹⁵. Ea fusese însă proprie, în primele secole, și unor Biserici apostolice, organizate în cadrul etnic, ca de pildă Biserica Alexandriei⁹⁶. În lumina dispoziției canonului 2 al Sinodului al II-lea ecumenic, putem deci preciza că o Biserică autocefală «are o formă proprie a sa, numai din cauza caracterului național propriu al poporului ortodox căreia aparține acea biserică»⁹⁷. Această particularitate specific organizatorică, nu numai că nu a vătămat unitatea organizatorică a Bisericii Ortodoxe Ecumenice, ci, dimpotrivă, ea a rămas o calitate proprie fiecărei Biserici locale, pentru că bazele sau principiile organizării ecleziastice ortodoxe sînt bazele și principiile sistemului organizatoric al Bisericilor autocefale. După principiul canonic dominant în Biserica de răsărit — confirmat și de Canonul 2 al Sinodului al II-lea ecumenic — un stat independent trebuie să aibă deci și o Biserică independentă, autocefală.

OBICEIUL CANONIC ȘI DIASPORA

Din textul canonului 2 reiese că Părinții sinodului al II-lea ecumenic au recunoscut obiceiului canonic putere de lege⁹⁸. În conformitate cu hotărîrea lor, Bisericile lui Dumnezeu care se aflau printre popoarele situate în afara granițelor imperiului

94. *Codex Just.*, I, 3, 35 (36); cf. Prof. Dr. E. Popescu, *op. cit.*, p. 595—596, nota 37.

95. H. Marot, *Unité de l'église et diversité géographique aux premiers siècles*, apud Y. Congar, *L'Épiscopat et l'Église universelle*, Paris, 1964, p. 568.

96. Despre Biserica din Egipt s-a afirmat că, pînă în secolul al III-lea, se constată «o geografie administrativă foarte specială... cu o absență a orașelor propriu zise... Alexandria era inima întregului Egipt...» (Y. Congar, *L'Épiscopat...*, p. 575).

97. Prof. A. D. Kiriakos, *op. cit.*, p. 503.

98. Vezi Rev. Dr. Jerome Cotsonis, *Usage in modern canon law, its nature, its influence, its relationship with custom*, în «Rapports Généraux au V-a Congrès international de droit comparé», Bruxelles, 4—9, août, 1958, ed. Bruxelles, 1960, vol. I, p. 71.

roman, și care nu formau o dioceză, și cele care se află astăzi dincolo de cadrul etnic și geografic al Bisericii mame, «trebuie să se administreze după obiceiul părinților care s-a ținut»⁹⁹. Pe vremea părinților Sinodului al II-lea ecumenic, obiceiul (συνήθεια) prevedea ca orice Biserică constituită în cadrul etnic să se administreze în mod autocefal și autonom. Bisericile care fuseseră organizate de vreo metropolă continuau să fie ocăruiate de aceasta, din motive de necesitate, pînă Biserica respectivă ajungea la maturitate, adică la o conducere sinodal-episcopală proprie. Un regim aparte îl aveau însă Bisericile organizate printre neamuri de Biserica Mamă, constituită într-un cadru etnic, bine precizat, situată geografic în afara granițelor imperiului roman. Părinții Sinodului al doilea ecumenic conferă acestei Biserici dreptul de a administra comunitățile ecleziiale din diaspora după obiceiul statornicit de la început, de către părinții și misionarii Bisericii respective. Așadar, nu poate fi nici vorbă de un drept de jurisdicție exercitat de vreun episcop dintr-o fostă metropolă a imperiului roman de odinioară asupra diasporei Bisericilor naționale, care existau pe vremea aceea, pentru că «nici o Biserică nu este sedes apostolica mai mult decît celelalte»¹⁰⁰. Vizitele canonice pe care le făceau episcopii vecini, și ajutorul pe care aceștia îl dădeau bisericilor dintre neamurile barbare, inclusiv hirotonirea episcopului lor¹⁰¹, au fost cerute de împrejurările și necesitățile obiective ale vremii de atunci, și confirmate de obiceiul părinților. Mitropolitul Veniamin Costache adevărea că la Bisericile care se aflau între neamurile barbare, «...sau nici atîția mulți episcopi se afla, încît a fi destui spre împlinire de sinod, ori a fi nevoie a merge acolo vreun episcop ales pentru a întări pe creștini în credință. Aceste Biserici, zic, se cuvine a se economisi duple obiceiul părinților cel ce au apuoat a se ține. Adică se cuvine episcopii cei cu apropiere de loc și mai vrednici de cuvînt să meargă la dînsele, pentru ca să plinească lipsele Sinodului celui de loc, care, deși este afară de canoane, lucrul, însă pentru nevoie l-au iertat sinodul»¹⁰². Observarea acestui obicei s-a impus deci din necesități practice, fiind cerute și de respectarea ordinii obștești și a hotărîrii părinților, «care au orînduit cele de cuvîntă pentru noi»¹⁰³.

Decretul imperial edictat de Împăratul Teodosie cel Mare la 30 iulie 381, în temeiul căruia toți care nu se aflau în comuniune cu episcopii ortodocși menționați erau declarați eretici și alungați din Biserică¹⁰⁴, rămîne o dovadă elocventă că nu după vechimea respectivului scaun episcopal, a rangului scaunului lor episcopal sau a originii lui apostolice s-a condus împăratul Imperiului roman de răsărit, în enumerarea ordinii episcopilor respectivi, ci după criteriul valorii lor personale¹⁰⁵. Indiferent de originea apostolică sau importanța politică a cetății în care se aflau scaunele

99. Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 92.

100. J. J. von Allmen, *L'Eglise locale parmi les autres Eglises locales*, în «Irenikon», no. 4 (1970), p. 58.

101. Eusebiu al Cezareei ne spune că, atunci cînd Narcis, episcopul Ierusalimului s-a retras, «păru bun lucru episcopilor din Bisericile vecine de a-și pune mîinile peste un alt episcop» (*Histoire Ecclesiastique*, vol. I, text grec. Trad. et Annot. par Gustave Bardy, Paris, 1978, în «Sources Chrétiennes», nr. 31, p. 99).

102. *Pidalion...*, p. 101.

103. *Canonul 1 al Sfîntului Vasile cel Mare* (Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, pt. 2, Arad, 1936, p. 41).

104. În decret se spune: «Toate Bisericile vor fi înminate îndată episcopilor care... sînt în comuniune cu Nectarie al Constantinopolului; în Egipt cu Timotei al Alexandriei; în Orient cu Pelagiu al Laodiceei și Diodor de Tars..., în Misia și în Scitia cu Terențius, episcop al Sciției (Tomis)...» (Ch. J. Hefele, *op. cit.*, t. II, pt. 1, Paris, 1908, p. 41).

105. *Ibidem*.

episcopale, episcopii respectivi dăduseră dovadă de fermitate în mărturisirea dreptei credințe, formulată la Niceea în anul 325. În virtutea acestui merit, acești episcopi, indiferent de vechimea, mărimea sau cinstea scaunului lor, aveau obligația de a cerceta și întări în credință și pe episcopii Bisericii lui Dumnezeu, aflate printre neamurile barbare, de care fac mențiune expresă părinții Sinodului al doilea ecumenic, în canonul al doilea. În temeiul dispoziției acestui canon, intervenția acestora în Biserica din Diaspora era deci o obligație comună, și nu un drept exclusiv al unui singur episcop, fie el rezident la Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia etc.

Diaspora ortodoxă și-a fixat statutul său juridico-canonice în conformitate cu dispozițiile canoanelor 2 al Sinodului al II-lea ecumenic și 28 al Sinodului al IV-lea ecumenic, pe baza principiului etnic. Problema diasporei, înscrisă pe agenda viitorului Mare Sfant Sinod¹⁰⁶, care a stîmniat astăzi atîtea revendicări și proteste vehemente¹⁰⁷, își poate găsi deci soluționarea și în lumina dispoziției Canonului 2 al Sinodului al II-lea ecumenic. Cei care încearcă să atribuie, în baza dispoziției canonului 2 al sinodului al II-lea ecumenic¹⁰⁸, drept de jurisdicție episcopului de Constantinopol asupra Bisericii Ortodoxe din Diaspora¹⁰⁹, dovedesc fie că nu cunosc textul canoanelor, fie că îl răstălmăcesc în mod voit. De fapt, nici canonul 28 al sinodului IV ecumenic, care este alît de des invocat de filo-constantinopolitani, nu le conferă acest drept, ci, dimpotrivă, le infirmă. Textul canonului în cauză precizează în mod clar că episcopul Constantinopolului are dreptul de a hirotoni doar pe mitropoliții din diocesele Pontului, Asiei și Traciei, și pe episcopii din ținuturile barbarilor — adică ale altor neamuri decît greci și latini — din cuprinsul acelorasi diocese menționate¹¹⁰. Năvălirea altor neamuri în teritoriul celor trei diocese implica, în mod firesc, un proces de creștinare și de organizare bisericească. Părinții Sinodului al IV-lea ecumenic conferă acest drept episcopului de Constantinopol oia unuia ce se afla în capitala imperiului, și care dispunea de ajutorul direct al bazileului. Această interferență nu anula însă autonomia eparhială a mitropolițiilor respectivi, pentru că așa cum ne mărturiseau și părinții sinodului Trulan, «...în diferite timpuri s-au întîmplat năvăliri barbare și din cauza aceasta mai multe cetăți au fost supuse celor fără de lege, astfel că pentru aceasta înaintestătătorul unei asemenea cetăți, după ce s-a hirotonit, nu putea să-și ocupe scaunul său și să-și întărească într-însul poziția ieratică, și astfel să săvîrșească și să administreze, după obiceiul din ființă, hirotoniile și toate cele ce se cuvîin episcopului; noi păzînd cinstea și venerația preoției și nicidecum voînd ca procedura detestabilă păgînă să lucreze în detrimentul drepturilor bisericești, hotărîm ca episcopii cei ce au fost hirotoniți în acest fel și pentru motivul arătat nu au

106. Vezi Metropolitan Damaschos de Tranoupolis, *Toward the Great and Holy Council*, în «The Greek Orthodox Theological Review», vol. XXIV (1979), nr. 2—3, p. 108.

107. Vezi Justin Popovich, *On the Summoning of the Great Council of the Orthodox Church*, în «Orthodox Life», no. 1 (1978), p. 37—40.

108. De exemplu, Arh. Cyrille Argenti afirma că patriarhul de Constantinopol are dreptul să administreze «pe ortodocșii din diaspora, în conformitate cu canonul 2 al sinodului al II-lea ecumenic» (*L'Organisation des Chrétiens Orthodoxes de la diaspora*, în «Témoignage et Pensée Orthodoxes», an. V, (1980), no. 25, Paris, p. 33.

109. Prof. Dr. Vlassios I. Fidas afirmă, în mod eronat, că «singurul scaun, care a fost onorat printr-o decizie a unui sinod ecumenic de o jurisdicție ce depășește limitele geografice stricte, este tronul ecumenic» (*Trone oecumenique...*, p. 28).

110. «Și ca pomenitul preasfînit Scaun al preasfîntei Biserici a Constantinopolului să hirotonească numai pe mitropoliții din diocesele Pontului și a Asiei și a Traciei, și pe episcopii din ținuturile barbare ale diocazelor menționate»... (*Sintagma...*, tom. II, Atena, 1852, p. 281).

putut să-și ocupe scaunele lor, să nu fie supuși nici unui prejudiciu, încît să săvîrșească în chip canonic și hirotoniile deosebiților clerici și să se bucure de puterea președenției după locul lor și fiecare dispoziție luată de ei să aibă tărie și putere legală. Fiindcă nevoia timpului care împiedică păstrarea exactă a drepturilor, nu restrînge hotarele jurisdicției»¹¹¹.

Mai trebuie precizat și faptul că drepturile pe care episcopul Constantinopolului le exercita în ținuturile barbare din cele trei dioceze — Pont, Asia și Tracia — nu însemnau desființarea vechilor obiceiuri, ci doar o confirmare a lor și nimic mai mult, lucru ce l-au afirmat și părinții sinodului Trulan, atunci cînd au amintit că «...de Dumnezeu purtătorii noștri părinți au poruncit să se păstreze obiceiurile din fiecare biserică...»¹¹².

Textul canonului 28 al sinodului IV ecumenic nu lasă nici o posibilitate pentru alt înțeles decît acela precizat de Sfinții Părinți. Nu se face nici o aluzie la vreun drept de jurisdicție al episcopului de Constantinopol asupra teritoriilor dincolo de granițele celor trei provincii, și cu atît mai puțin dincolo de fruntariile Oceanului Atlantic.

În lumina acestor considerații generale, putem releva și alt adevăr, și anume acela că cei care au afirmat și afirmă încă despre episcopul din Constantinopol că a exercitat o jurisdicție și asupra Bisericii din Dacia Traiană¹¹³, în baza dispoziției canonului doi, au dat dovadă de un spirit filo-elenic și pan-constantinopolitan exagerat și de o necunoaștere a realităților istorice din vremea respectivă. Biserica din Dacia Traiană era, pe vremea aceea, ca dealtfel toate bisericile locale, o biserică autocefală¹¹⁴, bine organizată, într-un cadru etnic și geografic, bine precizat, al cărei întîlstatător, participant și la sinodul al II-lea ecumenic¹¹⁵ fusese dat ca exemplu în mărturisirea dreptei credințe și luat ca mărturie cu ocazia intrării unui eretic în comuniunea de credință cu Biserica Ortodoxă ecumenică¹¹⁶. Așadar, cei care susțin

111. *Canonul 37 VI ecumenic* (Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 404—405).

112. *Canonul 39 VI ecumenic* (Dr. N. Milaș, *op. cit.*, p. 406).

113. C. Erbiceanu a fost unul dintre acești oameni ai Bisericii Ortodoxe Române care au fîmliat duhul acela care te obliga să te consideri supus Constantinopolului, pentru a te ști ortodox pravoslavnic. «Eu înțeleg — afirma el — că sub Bisericile dintre popoarele barbare pe acest timp trebuie să înțelegem numai și numai Daciile Traiană și Aureliană. La aceasta mă sprijin și pe contextul canonului, care după ce enumeră diferite dioceze, termină cu Pontul și Tracia. Este dar firesc — mărturisea C. Erbiceanu — că după Tracia, să se ocupe și de Bisericile de pe malurile Dunării și pe unde vor fi fost, pentru că ele, Bisericile acestea, erau cunoscute la Constantinopol; apoi reprezentanți din ele au fost și la sinodul I din Niceea și la acest al II-lea ecumenic. Susțin dar cu teamă că sub cuvintele din acest canon: ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ θεοῦ Ἐκκλησίας, trebuie să înțelegem Biserica română, ori a vechilor coloniști ai lui Traian și în care erau poate și barbari pe atunci, Sciți și mai ales Goți, ce au fost creștinați de către coloniștii lui Traian, cum și sclavii, răpiți de barbari, dintre creștini» (*Canoanele Sinoadelor ecumenice...*, p. 415).

114. În *Notitia Episcopatum* a lui Epifanie, din secolul al VII-lea, Tomisul apare pe lista intitulată «περὶ τῶν αυτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων» (Despre arhiepiscopiile autocefale). (H. Gelzer, *Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte. Texte der Notitiae episcopatum. Ein Beitrag zur Byzantinischen Kirchen und Verwaltungsgeschichte*, în «Abhandlungen der I. Ch. Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften», XXI Band, III, Abt. München, 1901, p. 535).

115. Este vorba de episcopul Terențiu al Tomisului (N. Q. King, *The 150 Holy Fathers of the Council of Constantinople 381 A.D.*, în «Studia Patristica», t. I, Berlin, 1957, p. 639).

116. Vezi *Codex Theodosius XVI, 1, 3*; Cf. Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, *Sinodul al doilea ecumenic de la Constantinopol (381). Invățătura despre Sfîntul Duh și Bise-*

că biserica din Dacia Traiană ar fi fost supusă jurisdicției episcopului de Constantinopol, în baza dispoziției canonului 2 al sinodului al II-lea ecumenic, nu numai că nu au nici un temei istoric și canonic, dar dau dovadă și de o răstălmăcire voită a textului acestui canon.

În ceea ce privește așa-zisul drept al Bisericii din Constantinopol de a exercita o jurisdicție asupra diasporei ortodoxe, canonistul român C. Dron răspundea că în temeiul canonului 2 al sinodului al II-lea ecumenic «s-a stabilit regula ca toți creștinii plecați în alte țări și organizați în episcopat, să afirme de primatul țării de unde au plecat, indiferent de episcopiile din care făceau parte la plecarea. Acest lucru este și firesc, întrucât asemenea comunități se alcătuiesc din credincioși care anterior plecării aparțineau la mai multe eparhii, astfel încît era cu neputință, practic vorbind, să se mai exercite vreo autoritate, asupra unor credincioși răsfirați printre alte confesiuni și la o distanță mare. Primatul țării însă, organizîndu-i în episcopat aparte îi poate administra, bineînțeles cu ajutorul sinodului, din care fac parte și episcopiile eparhiilor de unde au plecat asemenea credincioși. Ceea ce a făcut ca Sinodul de la Calcedon să revină asupra hotărîrii din canonul 2 al sinodului al II-lea ecumenic, este tocmai faptul că prima măsură a fost găsită nepractică. Apoi la 381, așa-numiții barbari nu erau încă organizați în state aparte, așa încît episcopiile se puteau strecura și puteau exercita o influență asupra lor, pe cînd mai tîrziu, chestiunea aceasta a trebuit să fie tratată de la Stat la Stat, și deci de la Biserica la Biserica și iar nu prin fiecare episcop»¹¹⁷. Un alt canonist român, profesorul Dr. Ioan N. Floca, conchidea că și «...cele două opinii, formulate recent — aceea ca toți creștinii ortodocși din teritoriul unui stat, indiferent de originea lor etnică, trebuie să formeze o singură Biserică și aceea că Patriarhia de Constantinopol ar trebui să aibă singură dreptul de jurisdicție asupra întregii diaspore ortodoxe și în consecință dreptul de a organiza — nu sînt conforme doctrinei canonice și nu au suport istoric»¹¹⁸. Un ierarh al Bisericii noastre, sesizînd această realitate, afirmă că «...în ultima instanță și după o analiză profundă a situației, noi constatăm că nu păstrarea identității etnice, a limbii, a tradițiilor ancestrale și a legăturii cu Biserica mamă se află la originea răului...», ci faptul că Constantinopolul revendică «...dreptul exclusiv asupra întregii diaspore, drept evident contestat de celelalte patriarhate»¹¹⁹.

CANONUL III¹²⁰

Din textul canonului al III-lea se desprind următoarele principii canonice :

1. Prerogativele onoarei (τὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς) și primatul (τὰ πρωτεία) scaunului Romei noi sînt identice cu cele ale Romei vechi.
2. Raportul între principiul apostolic și cel politic.
3. Episcopiile marilor metropole au doar înțietate onorifică.

rică. *Simbolul Constantinopolitan*, în «Studii teologice», an. XXI (1969), nr. 5—6, p. 381. 117. *Canoanele. Text și interpretare*, vol. II, București, 1935, p. 101.

118. Arch. Prof. Dr. N. Floca, *Contributions de l'Eglise Orthodoxe Romaine au approfondissement des themes de l'agenda du prochain Saint et Grand Synode*, în «Romanian Orthodox Church News», an. XI (1981), nr. 1, p. 4.

119. † Nicolae, Métropolitte du Banat, *La diaspora et les Eglises Mères*, în «Romanian Orthodox Church News», an. XI (1981), nr. 1, p. 55.

120. «Dar episcopul Constantinopolului să aibă precăderea onorurilor după episcopul Romei, pentru că aceasta este Roma nouă» (Dr. N. Milaş, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 97).

Canonul trei este o completare a textului și ideilor expuse în canonul precedent. Cuvintele τὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς din acest canon «precizează și limitează sensul instituției pe care vechile traduceri latine îl redau prin primatus honoris»¹²¹. Aceste cuvinte apar și în textul canoanelor 6, I ecumenic și 2, II ecumenic.

Canonistii admit, în unanimitate, că în temeiul canonului trei, părinții sinodului al II-lea ecumenic au recunoscut «pe seama episcopului din Constantinopol τὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς (primatum honoris)¹²² dar nu-i recunosc πρεσβείαν τῆς ἐξουσίης sau πρεσβείαν ἔν γενεῆ; adică îi recunosc ca în sinoade să ocupe locul prim între ceilalți, dar nu-i atribuie nici o jurisdicție asupra lor»¹²³. Din textul canonului rezultă, într-adevăr, că «nu este de loc vorba..., de jurisdicție..., ci doar de rang și onoare»¹²⁴, atît pentru episcopul Romei vechi cit și pentru episcopul Romei noi. Acest canon a fost însă cauza care a determinat pe Papa Damasus să dea «titlul de vicar sau de legat al său în Iliric Sfîntului Ascolius de Tesalonic, ai cărui succesori fură mult timp onorați cu același titlu»¹²⁵. Episcopul Constantinopolului a avut însă o jurisdicție doar «în circumscripția sa, după cum la tot cazul — opinia N. Milaș — Tracia trebuia să fie recunoscută ca atare»¹²⁶. Ch. J. Hefele mărturisea același lucru, afirmînd că acest canon «... a acordat episcopului de Constantinopol, odată cu întîietatea de onoare, jurisdicția asupra diocezei Traciei care pînă atunci depindea de episcopul de Heracleea»¹²⁷. Cît privește raportul întîietății de onoare acordat celor două Scaune — Roma veche și Roma nouă — de către părinții Sinodului al II-lea ecumenic, canonistul C. Erbiceanu afirma că «bunul simț și contextul ne duc fără nici o greutate, la acest sens, că adică preeminența ori întîietatea Episcopului Romei este o întîietate ad honorem — τὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς — care, în al doilea loc, i s-a recunoscut și Constantinopolului»¹²⁸. Se recunoștea deci același primat de onoare ambelor Scaune. Ordinea enumerativă se datora vechimii cetății în care-și aveau reședința episcopii respectivi.

Episcopul Constantinopolului dobîndește în baza canonului trei al sinodului al II-lea ecumenic precăderea de onoare după episcopul Romei, pe motiv că cetatea Constantinopol este «Roma nouă». «Este demnă de atenție împrejurarea — ne spune canonistul N. Milaș — că Părinții Sinodului al II-lea ecumenic, emițînd acest canon, nu vorbesc despre oarecare prerogative preoțești sau bisericești ale scaunului constantinopolitan, de pildă despre întîietatea apostolică sau despre ceva similar, ci numai despre importanța externă de stat a acestei poziții, pe care o ocupă episcopul Constantinopolului, deoarece cetatea aceasta este «Roma nouă» și nimic mai mult»¹²⁹. Această realitate o adevăraiseră în secolul al XII-lea și canonistii Zonora, Aristen și Balsamon. Devenind regină a tuturor cetăților, episcopul său a fost îndropătît — ne spune Balsamon — «să aibă prerogative de onoare după episcopul vechii Rome, fiindcă aceasta este noua Romă»¹³⁰. Zonara ne mărturisește că «...privilegiile Prea Sfîntei Biserici a Constantinopolului, Noua Romă, ...au avut aceleași cauze... căci tronului Romei Vechi i sa-u atribuit privilegiu de către Sfinții Părinți

121. Ch. J. Hefele, *op. cit.*, t. II, pt. 1, p. 25, nota 1.

122. G. Beveregius traduce «Ta presvia tis timis» prin «Prioris honoris partes». (*Sinodicon...*, p. 89).

123. Dr. N. Milaș, *op. cit.*, p. 99.

124. M. L'Abbée, Ad. Ch. Peltier, *op. cit.*, p. 683—684.

125. *Ibidem*, p. 684.

126. *Canoanele Bisericii Ortodoxe...*, vol. I, pt. 2, p. 99.

127. *Histoire des Conciles...*, t. II, pt. 1, p. 26.

128. *Canoanele sinoadelor ecumenice...*, p. 417.

129. *Canoanele Bisericii Ortodoxe...*, vol. I, pt. 2, p. 100.

130. G. Beveregius, *Sinodicon...*, p. 89.

că era celate împărătească, și pentru aceeași cauză cei 150 de Prea Sfinți Părinți au atribuit tronului noii Rome privilegii egale...»¹³¹. Aristen ne confirmă că Părinții Sinodului al II-lea ecumenic au declarat că «aceleași privilegii, de care se bucură Episcopul Romei, să se bucure și Episcopul Constantinopolului; același lucru l-a înțeles — mărturisirea Aristen — și canonul 28 al sinodului de la Calcedon; pentru că aceasta este noua Romă, și este onorată de împărat și senat. Căci prepoziția «după» (μετά) nu se referă aici la onoare, ci la timp: ...pentru că după mulți ani episcopul Constantinopolului primi onoarea egală (τῆς ἰσῆς τιμῆς), — aequalem habuerit honorem) cu cel al Romei»¹³².

RAPORTUL ÎNTRE PRINCIPIUL APOSTOLIC ȘI CEL POLITIC

După cum se știe, «nu originea apostolică a avut un rol determinant în organizarea administrativă a Bisericii primare, ci principiul de adaptare la organizarea politică a imperiului»¹³³. Dar, în timp ce la Roma s-a vehiculat ideea că numai Bisericele care au origine apostolică își pot revendica o stare primațială, Răsăritul a rămas cu totul străin de această teorie¹³⁴, afirmându-se cu prisosință în viața organizatorică a Bisericilor Ortodoxe principiul de adaptare la organizarea politică a Imperiului.

În baza dispoziției canonului 2 al sinodului al II-lea ecumenic, principiul politic a prevalat față de cel apostolic în stabilirea ordinii ierarhice a Scaunelor mai însemnate din Biserica primară. Ca o dovadă a acestei realități, părinții sinodului al II-lea ecumenic au acordat Scaunului din Constantinopol prerogativa întâietății față de multe Scaune apostolice, cum erau de pildă cel al Ierusalimului, Antiohiei, Efesului etc. Această prevalare a principiului politic față de cel apostolic a creat însă disensiuni serioase¹³⁵ între Scaunele episcopale cărora li s-au atribuit prerogative de onoare în baza canoanelor 6 și 7 ale sinodului I ecumenic. Relațiile dintre Scaunul Constantinopolului și cel al Romei, și îndeosebi cu cel al Alexandriei, vădesc această realitate¹³⁶. Așa după cum remarcă și canonistul român Pr. C. Dron, «Constantinopolul creștin nefiind Scaun apostolic, strica această simetrie și atingea unele interese și susceptibilități ale cirmuitorilor Bisericii din vechile centre. Din această pricină canonul de față a întâmpinat protivnicia mai ales a episcopului Romei, care nu vedea cu ochi buni creșterea unui tovarăș ce ar putea cîndva să-i tăgăduiască întâietatea»¹³⁷.

În ceea ce privește revendicarea pe care Roma o face în temeiul canonului 6 al sinodului I ecumenic, trebuie precizat că aceasta nu corespunde realității¹³⁸, întrucît respectivul canon nu întemeiază privilegiile celor Trei Scaune — Roma, Alexandria și Antiohia — pe apostolicitatea lor, nici nu fixează o listă sau o ordine ierarhică limitativă, și nici măcar nu ierarhizează Scaunele menționate, ci reglementează raporturile dintre titularii lor și episcopii provinciali, obligîndu-i pe aceștia să recu-

131. *Ibidem*, p. 90; cf. *Sintagma...*, t. II, p. 194. 132. *Ibidem*.

133. Salvatore Manna, *op. cit.*, p. 40; cf. F. Dvornik, *Byzance et la primauté romaine*, Paris, 1964, p. 37—41.

134. John Meyendorff, *The Ecumenical Patriarch, seen in the light of the Orthodox ecclesiology and history*, în «The Greek Orthodox Theological Review», vol. XXIV (1979), no. 2—3, p. 230. 135. Vezi F. Dvornik, *op. cit.*, p. 37—41.

136. Vezi N. H. Baynes, *Alexandria and Constantinople: A Study in Ecclesiastical Diplomacy*, în «Byzantine Studies and Other Essays», London, 1955, p. 97—115.

137. *Canoanele...*, vol. II, p. 103.

138. Vezi P. E. Vigneaux, *Essai sur l'histoire de la Praefectura Urbis à Rome*, Paris, 1896, p. 159—164. Cf. N. Afanassieff, *La Primauté de Pierre dans l'Eglise orthodoxe*, Neuchâtel, 1960, p. 20—22.

noască privilegiile lor potrivit vechiului obicei. Canonul 6 n-a făcut altceva decât să recunoască jurisdicția celor trei mitropoliți peste mai multe provincii, în loc de una, cum aveau ceilalți mitropoliți din cetățile imperiului roman. Canonul respectiv a legalizat deci, pe baza obiceiului, înființarea unor Scaune episcopale din capitalele unor diocenze, consacrand astfel un obicei canonic care se ținuse pînă la acea dată. Textul canonului precizează că și episcopului Romei s-a obișnuit să i se recunoască o jurisdicție de același fel ca și episcopilor din Alexandria, Antiohia și din alte provincii. Parafraza arabă a canonului 6 al sinodului I ecumenic ne confirmă că, în temeiul acestui canon, «s-a stabilit ca episcopul Egiptului, adică patriarhul Alexandriei să prezideze și să aibă putere asupra întregului Egipt și asupra tuturor ținuturilor, cetăților și orașelor care îl înconjoară. Și pentru că, și episcopul Romei..., are putere asupra tuturor cetăților și locurilor care sînt împrejurul ei, la fel și episcopul Antiohiei...»¹³⁹. Prin urmare, afirmațiile canoniștilor romano-catolici, că legitimitatea suveranității Scaunelor Alexandriei și Antiohiei își au «garanția și legea în tradițiile Bisericii Romei» pentru că «Biserica Romei confirmă jurisdicția Bisericii Alexandriei și Antiohiei», sau că «garantînd primățiile locale Roma afirmă primăția sa universală»¹⁴⁰, sînt cu totul lipsite de adevăr istoric și temei canonic. Din textul canonului și din parafrazele lui rezultă deci că părinții niceeni n-au recunoscut vreo jurisdicție specială pe seama Scaunului Romei, adică asupra vreunui teritoriu mai mare decât cel consfințit pe baza obiceiului canonic-juridic, ci doar asupra unui teritoriu de proporțiile jurisdicției Scaunelor din Alexandria și Antiohia, adică a unuia sau două diocenze sau exarhate. Canonul nu face așadar mențiune de vreo lege scrisă, de vreo rînduială apostolică sau de una de drept divin, cum au încercat unii canoniști și ecleziologi romano-catolici să afirme. Dimpotrivă, în conformitate cu prevederile textului acestui canon, poziția episcopului Romei nici nu este enumerată ca prima, ci numai în rînd cu aceea a episcopilor din Alexandria și Antiohia. Și chiar dacă canonul 2 al Sinodului al II-lea ecumenic o trece prima în ordinea enumerativă, nu trebuie uitat faptul că raporturile jurisdicționale se creează de starea harică¹⁴¹ a treptelor clerului de instituire divină, și, după natura lor, aceste raporturi între unii întîistătători și între ceilalți episcop au fost doar onorifice. Dacă ar fi existat vreun primat de jurisdicție pe seama episcopului Romei, sinoadele I și II ecumenice nu l-ar fi trecut cu vederea. Precăderea de onoare acordată unor Scaune episcopale n-a influențat și n-a schimbat raportul de egalitate în privința prerogativelor jurisdicționale între Scaunele privilegiate, așa după cum ne confirmă și dispoziția canonului 7 al sinodului I ecumenic.

În lumina considerațiilor de mai sus, revendicarea pe care episcopul Romei o face, în baza canonului 6 al sinodului I ecumenic, își găsește justificarea doar în textul unor adaosuri și interpolări plăsmuite de canoniștii Romei. În varianta latină a canoanelor sinodului I ecumenic, la textul autentic al canonului 6 se află următorul adaos: «quoniam et urbis Romae episcopo similis mos est, ut in suburbicaria loca sollicitudinem gerat» (deoarece și pentru episcopul cetății Romei este un obicei asemănător,

139. J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, t. II, p. 955.

140. Ch. J. Hefele, *op. cit.*, t. I, pt. 1, p. 554.

141. P.M.I. Congar afirmă, în mod eronat, că «...jurisdicția este relativ independentă de puterea hirotoniei» (*Ordre et jurisdiction dans l'église*, în «Irenikon», t. X, (1933), no. 2, p. 109); cf. Pr. Prof. Dr. L. Stan, *Har și jurisdicție*, în «Studii teologice», an. XXII (1970), no. 1—2, p. 5—28. G. Alberigo, *La jurisdiction. Remarques sur un terme ambigu*, în «Irenikon», t. XLIX (1976), no. 2, p. 167—180.

ca să se îngrijească de ținuturile vecine)¹⁴². Evident, Roma papală a inserat acest adaos la textul autentic al canonului pentru a-l putea invoca ca temei în justificarea pretențiilor ei de primat. În parafraza lui Rufin identificăm adaosul «ut... suburbicarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat»¹⁴³, iar în colecția canonică latină, Prisca, a fost inserat adaosul «ut suburbicaria loca et omnem provincia suam (al. sua) sollicitudine gubernat»¹⁴⁴. Incidentul provocat la Cartagina, în anul 419, de preotul Apiarius de Sicca, care a apelat la judecata Romei, a demonstrat cu prisosință că «exemplarul roman al canoanelor de la Niceea purta, fără distincție, îndată după acestea, canoanele de la Sardica»¹⁴⁵. De fapt, în colecțiile latine primare, canoanele sinodului de la Sardica erau trecute «sub titlul comun de canoanele sinodului de la Niceea»¹⁴⁶. Același lucru l-au demonstrat și părinții sinodului al IV-lea ecumenic, atunci când, legatul papei, Paschasinus de Lilybée (Sicilia), a dat citire, în ședința a XVI-a, următorului adaos la textul canonului 6 al sinodului I ecumenic: «Ecclesia Romana semper habuit primatum;...»¹⁴⁷. Părinții răsăriteni au dat atunci citire textului primelor trei canoane ale sinodului al II-lea ecumenic. Constatind interpolările făcute de apuseni, comisarii imperiali prezenți la sinod au declarat că «...după cele ce au fost citite de ambele părți, noi recunoaștem protia celui mai vechi dintre toți și cinstea care revine arhiepiscopului vechii Rome; dar această cinste să fie de asemenea acordată și episcopului noii Rome»¹⁴⁸. Canonistul catolic Ch. J. Hefele recunoaște că, prin declarația lor, comisarii imperiali «n-au declarat că textul original al canonului 6 de la Niceea conține în mod efectiv o recunoaștere sau o confirmare a primatului papal»¹⁴⁹. Trebuia deci ca *συνθήκη κεράρητε και παράδοσις ἀρχαία* (să se păstreze tradiția și vechile obiceiuri), așa după cum dispunea și canonul 6 al sinodului I ecumenic.

Colecția Gallo-Hispana, redactată la începutul secolului al V-lea, parafraza textul canonului 6 al sinodului I ecumenic astfel: «Et ut antiquus mos maneat... sicut urbis Rome episcopus habet vicinas sibi provincias...»¹⁵⁰. Prin urmare, însuși textul parafrazărilor apusene impune păstrarea vechilor obiceiuri și limitele granițelor teritoriale ale Romei, adică provinciile sale învecinate din teritoriul Italiei de astăzi. Afirmatia unui primat universal nu-și găsește deci un temei canonic și istoric nici în adaosurile și parafrazele textului canonului 6 al sinodului I ecumenic, invocat atît de des de canoniștii romano-catolici în sprijinul jurisdicției universale a episcopului Romei.

În lumina unor orientări, fără temei justificativ, canoniștii romano-catolici văd, în dispoziția canonului 3 al sinodului al II-lea ecumenic, «o modificare a rangului principalelor scaune episcopale, așa după cum fusese el fixat prin canonul 6 de la Niceea», și de aceea «...de-a lungul secolelor — mărturisesc ei — Roma refuză să recunoască aceste modificări în rangul Scaunelor episcopale ale Bisericii vechi. Și atunci când Gratian..., inseră canonul nostru în colecția sa, cenzorii romani adăugară nota următoare: canon hic ex iis est quos apostolica Romana sedes a principio et longo post tempore non recipit»¹⁵¹. Într-adevăr, acest canon, și îndeosebi canonul 28

142. H. Leclercq, *Les diverses rédactions des canons de Nicée*, apud Ch. Hefele, *Histoire des Conciles...*, t. I, pt. 2, p. 1144.

143. *Historia Ecclesiastica*, pt. 1, cap. 6, în «P.L.», XXI, 472.

144. M.C.H. Turner, *Ecclesiae occidentalis monumenta juris antiquissima*, t. I, Oxonii, 1904, p. 103. Cf. Fr. Maassen, *Der Primat des Bischofs von Rom und die alten Patriarchalkirchen*, Bonn, 1853, p. 100. 145. H. Leclercq, *op. cit.*, p. 1143.

146. Ch. J. Hefele, *op. cit.*, t. I, pt. 1, p. 505. 147. M.C.H. Turner, *op. cit.*, p. 148.

148. J. D. Mansi, *op. cit.*, t. VII, p. 452.

149. *Histoire des Conciles...*, t. I, pt. 1, p. 568.

150. H. Leclercq, *op. cit.*, p. 1150. 151. Ch. J. Hefele, *op. cit.*, vol. I, pt. 1, p. 27.

al sinodului al IV-lea ecumenic, au fost dintre acele canoane pe care Scaunul Romei nu le-a primit, din principiu, mult timp după aceea¹⁵². Prevederile acestor canoane au alimentat, pentru secole, disensiunile dintre Biserica Romei și Biserica Constantinopolului, pentru că în temeiul dispoziției lor Episcopul din Roma nouă a primit o jurisdicție și o putere egală cu a celui din Roma veche. Această realitate consemnată de canonul 3 al sinodului al II-lea ecumenic, 28 IV ecumenic și 36 VI ecumenic, confirmată și de sinoadele unioniste de la Constantinopol (869—870) și Florența (1439), nu a mai putut fi tăgăduită de romano-catolici. Ea nu adusesese o modificare a rangului principalelor scaune episcopale, ci se mulțumise doar să constate că «quia et urbis Romae episcopo parilis mos est»¹⁵³. Acest obicei, identic și pentru episcopul Romei, îndreptățise pe părinții sinodului I ecumenic să atribuie «Antiohiei, asupra provinciilor din dioceza Orientului, aceleași drepturi de jurisdicție pe care le posedă Alexandria asupra provinciei Egiptului, și Roma asupra provinciilor occidentale»¹⁵⁴.

Importanța politică a cetății, și rațiuni de natură politico-administrativă, au fost criteriile care au prevalat în ierarhizarea principalelor Scaune ale lumii creștine din Imperiul roman. Un canonist grec remarca că «de la sinodul II ecumenic, Biserica Alexandriei pierduse prioritatea pe care o avusese asupra celei din Antiohia. Această pierdere a priorității favorizează de asemenea Biserica din Constantinopol pentru rațiuni exclusiv politice»¹⁵⁵. Într-adevăr din această cauză, Biserica Alexandriei și întii-stătătorul ei, Dioscur, nu au recunoscut ecumenicitatea sinodului al II-lea ecumenic. Sinodul tihăresc de la Efes, din anul 449, enumera sinodul de la Efes din anul 431, ca δεύτερα σύνοδος (al doilea sinod) ecumenic, declarând prin aceasta că nu respectă legislația sinodului al II-lea ecumenic, și îndeosebi prevederile canonului 3, care, pentru rațiuni exclusiv politice, atribuise Scaunului din Constantinopol prerogative identice cu cele ale Romei vechi. Ca o consecință imediată a adaptării împărțirii teritorial-administrative bisericești la împărțirea administrativ-politică a statului, importanța politică a cetății, în care se afla Scaunul episcopului respectiv, a constituit deci, din secolul al IV-lea, unicul criteriu și în precizarea raporturilor dintre episcopul Romei și cel al Constantinopolului. Atunci când părinții ne vorbesc de «precăderea onorurilor după episcopul Romei», ei au recunoscut episcopului Romei primatul de onoare, față de ceilalți episcopi ale căror Scaune fuseseră ocupate de ucenicii instituți de Sfinții Apostoli, «numai din motivul că Scaunul său se găsește în vechea capitală»¹⁵⁷ și nu pe temeiul unei origini apostolice¹⁵⁸. Acest fapt ne adeverește realitatea

152. În anul 453, papa Leon îndemna pe episcopii orientali ca «drepturile Bisericilor... să rămână așa cum au fost ele reglementate de cei 318 Sfinți Părinți inspirați de Dumnezeu» (*Scrisoarea papei Leon către sinodali de la Calcedon, din 21 martie 543*, în «P.L.», LIV, 1027—1031; cf. Ed. Schwartz, *Acta Conciliorum Oecumenicorum*, t. II, vol. I, pt. 2, p. 61—62).

153. *Canonul 6, I ecumenic*, apud *Interpretatio Dionysii Exigui prima*; Cf. M.C.H. Turner, *op. cit.*, p. 260.

154. H. Leclercq, *Observations sur le sixième canon du Concile de Nicée*, apud Ch.J. Hefele, *Op. cit.*, t. I, pt. 2, p. 119 ș.u.

155. Nicolas Métropolitte d'Aksoum, *op. cit.*, p. 87.

156. J. D. Mansi, *op. cit.*, t. VI, p. 626, 643.

157. Dr. N. Miłaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 100.

158. Romano-catolicii declară, în unanimitate, că primatul papal se întemeiază în baza principiului apostolic, care trebuie să prevaleze față de cel politic. «Întietatea Romei — declara M.J. Le Guillon, o.p. — este fondată pe Petru... Dar este de asemenea fondată pe Pavel, mort ca și Petru, martir la Roma... Primatul Roman se fundamentează astfel pe ceea ce s-ar putea numi principiul apostolic...» (*Principe apostolique*

că, în stabilirea ordinii ierarhice a Scaunelor episcopale, părinții sinodului al II-lea ecumenic s-au condus după același principiu canonic stabilit de părinții sinodului I ecumenic (canoanele 4 și 6), în baza obiceiului consacrat, și anume acela al prevalării principiului politic față de cel apostolic în viața organizatoric-administrativă a Bisericii, ca o consecință imediată a adaptării împărțirii administrativ-teritoriale bisericești la împărțirea politico-administrativă a statului¹⁵⁹. «Această fidelitate pentru granițele geografiei politice — recunoștea un canonist romano-catolic — privilegia o capitală care obținuse prerogativa vechii Rome»¹⁶⁰. Adevărind această realitate, un canonist român, academicianul Constantin Erbiceanu, afirma că părinții sinodului al II-lea ecumenic au confirmat și precăderea principiului politic față de cel apostolic, deoarece «...deodată ce a devenit Bizanțul capitala Imperiului roman și a fost onorată cu senat, ca și vechea Romă, era o trebuință cerută de obicei și de cuviință, ca și episcopul noii capitale să fie ridicat la demnitatea de centru bisericesc, ca și cel din Roma veche, pentru că și Constantinopolul este capitală ca și aceea»¹⁶¹.

Că după același criteriu al importanței politico-administrative a cetății respective — deci a principiului politic — s-au condus și părinții sinodului al IV-lea ecumenic și cei ai sinodului al VI-lea ecumenic (trulan), în stabilirea ordinii ierarhice a principalelor scaune episcopale, ne adevăresc, fără drept de tăgadă, canoanele 28 și respectiv 36. În canonul 28, părinții întruniți la Calcedon, în anul 451, adevăreau că «urmînd în toate privințele hotărîrilor sfinților părinți și cunoscînd canonul citit mai înainte al celor 150 de Dumnezeu preaiubitori episcopi întruniți în cetatea împărătească a Constantinopolului, în Roma cea Nouă, ...aceleași le dispunem și le hotărîm și noi în privința prerogativelor aceleiași preasfinte Biserici a Constantinopolului, Roma cea Nouă; deoarece Părinții au conferit prerogativele și scaunului Romei celei vechi cu drept cuvînt fiindcă aceea era cetatea împărătească. Îndemnați de aceeași intențiune cei o sută cincizeci de Dumnezeu preaiubitori episcopi au conferit prerogative identice și preasfințitului Scaun al Romei nouă, cu drept cuvînt judecînd că cetatea, care este demnă de împărat și de senat și care se bucură de prerogative identice vechii Rome împărătești, să se înalțe ca aceea și în lucrurile bisericești și să fie a doua după aceea...»¹⁶². Motivul pentru care o Biserică obținea precăderea onorurilor față de alta nu a fost deci originea ei apostolică, ci întotdeauna importanța politică a localității în care își avea reședința întîistătătorul ei. În această privință, hotărîrea părinților de la Antiohia (341), înscrisă în textul canonului nouă, a devenit principiu normativ pentru viața bisericească. «Repetînd cele legiferate de cei o sută cincizeci de sfinți Părinți... și de cei șase sute treizeci întruniți la Calcedon», părinții sinodului trulan (692) au hotărît «ca Scaunul Constantinopolului să beneficieze de prerogative identice cu tronul Romei vechi și să se înalțe ca acela în afacerile bisericești, fiind al doilea după acela...»¹⁶³. Așa după cum precizează și canoanele menționate mai sus — 3 II ecumenic, 28 IV ecumenic și 36 VI ecumenic — Scaunul din Constantinopol este îndreptățit la prerogative identice cu tronul Romei vechi. Întîietatea Scaunului Romei Vechi, motivată de vechimea cetății împărătești, nu era deci

et principe impérial. Quelques réflexions sur le sens de la primauté romaine aux premiers siècles, în «Istina», nr. 2 (1976), p. 142.

159. J. M. Guillon, *op. cit.*, recunoștea că «...sinodul de la Constantinopol..., stabili în fine un program pentru reconstituirea unei ierarhii ortodoxe, aplicînd cu vigoare principiile acomodării ierarhiei ecleziastice la circumscripțiile statului» (*Principe apostolique et principe impérial...*, p. 151).

160. M. J. de Guillon, *op. cit.*, p. 151.

161. *Canoanele sinoadelor ecumenice...*, p. 416.

162. Dr. N. Mițaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 257.

163. *Ibidem*, p. 403.

deci de natură enumerativă, în fixarea ordinii principalelor Scaune ale Bisericii Ecumenice. Primatul de onoare al episcopilor rezidenți în cele două Rome — Roma veche și Roma nouă — este identic, enumerativ însă Roma nouă este trecută după Roma veche. Zonara ne adeverește că Părinții Sinodului al II-lea ecumenic au atribuit «Scaunului Constantinopolului» atât prerogativele onoarei cât și primatul¹⁶⁴ (τὰ πρωτεία), identice cu cele ale Romei vechi. Prin prepoziția μετὰ (după), nu trebuie deci să înțelegem o micșorare, o deprecieri a prerogativelor onoarei și a primatului acordat Scaunului Constantinopolului, ci «trebuie înțeleasă în sens enumerativ timpului»¹⁶⁵ (τοῦ Χρονοῦ δηλωτικῆν), adică arată starea enumerativă. Dealtfel, Zonara mărturisește că firea lucrurilor cere o rînduială și o ordine enumerativă a celor cinci Scaune privilegiate, «fiindcă este nevoie în pomenirea numelor lor... ca unul să fie pomenit întâi și celălalt al doilea, și la fel și în Scaune cînd se întîlnesc; și în semnături...»¹⁶⁶. În comentariul său, Aristen precizează că Părinții Sinodului al II-lea Ecumenic au dispus ca «Episcopul Constantinopolului să se învrednicească de aceleași prerogative și de aceeași cinste ca și episcopul Romei»¹⁶⁷ «...fiindcă, prepoziția după, de aici (n.n., din canon) nu arată gradul cinstei, ci al timpului, așa după cum cineva ar zice că după mulți ani episcopul Constantinopolului a primit aceeași cinste (τῆς ἰσῆς τιμῆς) ca și al Romei»¹⁶⁸.

Cea mai corectă înțelegere și tălmăcire a textului canonului trei al Sinodului al II-lea ecumenic ne-a lăsat-o însă un canonicist român, Mitropolitul Veniamin Costache, care preciza că, în baza dispoziției acestui canon, episcopul Constantinopolului a devenit, «nu al doilea cu cinstea, ci al doilea cu orînduiala cinstei», pentru că Părinții au zis «după episcopul Romei... numai după rînduiala cinstei, și nu chiar după cinste»¹⁶⁹. După părerea Mitropolitului Veniamin Costache, «...prepoziția, după, nu arată aici urma vremii, precum zic unii împreună cu Aristen, dar nici pogorîre și micșorare, precum nu drept au tălmăcit Zonara, ...ci însemnează potrivire în cinste, și în rînduială»¹⁷⁰.

Referindu-se la acest canon, un ierarh grec declara, nu de mult, că la Sinodul al II-lea ecumenic s-a pus «prima bază canonică a ridicării Bisericii din Constantinopol la președinția de onoare după episcopul Romei, pentru faptul că ea este «noua Romă». Acest canon al treilea este pe drept considerat ca începutul confirmării locului și privilegiilor de care se bucură acest Tron apostolic și patriarhal...»¹⁷¹.

Deși Romano-Catolicii au evitat să recunoască autenticitatea canonului 28 al Sinodului al IV-lea ecumenic, care confirma dispoziția canonului 3 al Sinodului al II-lea ecumenic, ei au inserat în colecția canonică orientală din anul 1933 și textul canonului 36 al Sinodului Trulan, care repetă și confirma dispoziția canonului 28, în baza căruia Scaunul Romei noi era îndreptățit la privilegii egale cu Scaunul Romei vechi. Prin aceasta, ei au recunoscut că «thronus Constantinopolitanus aequalia privilegia cum antiquioris Romae throno obtineat, et in ecclesiasticis negotiis ut ille magnificat, ut qui sit secundus post illum...»¹⁷². Canonul 3 al Sinodului al II-lea ecumenic a statornicit nu numai această aequalia privilegia a Romei noi cu Roma veche, ci

164. *Sintagma...*, t. II, p. 173.

165. *Ibidem*, p. 174.

166. *Ibidem*.

167. *Sintagma...*, t. II, p. 176.

168. *Ibidem*.

169. *Pidalion...*, p. 101.

170. *Ibidem*.

171. *Les trois Hiérarques et le deuxième Concile oecuménique. Homélie de S.E. le Métropolitte Constantin de Dercos*, în «Episkepsis», an. XII (1981), no. 248, p. 15.

172. *Codificazione Canonica Orientale. Fonti*. Fasc. IX, Vatican, 1933, p. 527.

indirect și instituția pentarhiei de astăzi¹⁷³, confirmată și de canonul 28 al Sinodului IV ecumenic, 36 Trulan și 21 al Sinodului de la Constantinopol din 869—870¹⁷⁴.

Putem deci conchide că așa după cum canonul 6 al Sinodului I Ecumenic prevedea deplina egalitate de jurisdicție și putere între episcopii Romei, Alexandriei și Antiohiei, tot așa și canonul 3 al Sinodului al III-lea Ecumenic declară aceeași egalitate de jurisdicție și putere între episcopul Romei vechi și cel al Romei noi. Episcopul Romei noi a devenit, în virtutea canonului 3, al doilea după episcopul Romei, doar după rînduiala cinstei.

Din secolul al IV-lea, principiul politic devine singurul temei în conferirea prerogativelor de înțietate acordate unor scaune episcopale. Confirmînd această stare de fapt, Părinții Sinodului Trulan, declarau că «păstrăm și noi canonul cel așezat de Părinții noștri, care hotărăște astfel: dacă vreo cetate s-a înnoit prin puterea împărătească sau s-ar înnoi în viitor, împărțirii politice și de stat să-i urmeze și rînduiala afacerilor bisericești»¹⁷⁵. În temeiul canoanelor 4, 6 și 7 ale Sinodului I Ecumenic, 3 al Sinodului al II-lea Ecumenic, 17 și 28 ale Sinodului al IV-lea Ecumenic și 38 Trulan, aplicarea principiului politic, și a corolarului său, principiul adaptării împărțirii administrativ-teritoriale bisericești la împărțirea de stat, a devenit o necesitate și o realitate. Prin novela 130, împăratul Justinian consfințește și el, din punct de vedere civil, această realitate.

EPISCOPII MARILOR METROPOLE NU AU DECÎT O ÎNȚIETATE ONORIFICĂ.

După cum se știe, în Biserica primară s-a stabilit principiul canonic în baza căruia înțietatea după vechimea în hirotonie stă la baza ordinii enumerative a episcopilor și a scaunelor lor în listele episcopale¹⁷⁶.

Prin expresia, «precăderea onorurilor după episcopul Romei», din textul canonului trei, s-a stabilit și principiul canonic în baza căruia «nimeni între episcopii marilor metropole nu va avea vreo superioritate jurisdicțională asupra celorlalți, ci numai onorifică, toți fiind din punct de vedere al puterii cirmuitoare, coordonați»¹⁷⁷. Așa după cum preciza și Sinodul Bisericii din Africa, în scrisoarea către Papa Celestin al Romei, «...Părinții au recunoscut că nici o provincie nu va fi lipsită de darul Duhului Sfînt...»¹⁷⁸, și deci episcopii, indiferent de importanța administrativ-politică a cetății în care își au scaunele, sînt egali în putere jurisdicțională. Primatul papal «a introdus — deci — în teologia latină, o concepție de drept canonic străină Bisericii vechi și restul Scaunelor apostolice, canonul a stabilit că Scaunul Romei noi trebuie legăturii episcopilor cu Scaunul Romei»¹⁷⁹.

În lumina considerațiilor de mai sus, putem deci conchide că în temeiul dispoziției canonului 3 al Sinodului al II-lea ecumenic s-a stabilit o nouă ordine ierarhică între Scaunele apostolice, luîndu-se ca bază, în această privință, importanța politică a orașelor de reședință a centrelor exarhale.

173. Vezi Christos Yannaras, *L'Institution de la Pentarchie aujourd'hui*, în «Contacts», an. XXXI (1979), no. 107, p. 283—289.

174. Vezi Prof. Daniel Siernon, *Constantinople IV*, Paris, 1967, p. 294.

175. *Canonul 38 Trulan* (Dr. N. Mițaș, *op. cit.*, p. 406).

176. E. Honigmann, *La liste originale des Pères de Nicée*, în «Byzantion» t. XIV (1939), fasc. 1, Bruxelles, 1939, p. 44—48; Idem, *L'Evêque d'Athènes en 458*, în «Byzantion», t. XIV (1939), fasc. 1, p. 141—145.

177. Pr. C. Dron, *Canoanele...*, v. II, p. 104.

178. Mgr. Emilianos Timiadis, *Saint Pierre dans l'exégèse orthodoxe*, în «Istina», an. XXIII (1978), no. 1, p. 56—57.

179. *Ibidem*.

Precizînd poziția ierarhică a Scaunului de Constantinopol față de cel al Romei vechi și restul Scaunelor apostolice, canonul a stabilit că Scaunul Romei noi trebuie socotit ca al doilea, după Scaunul Romei vechi, însă numai enumerativ, pentru că i se cuvine aceeași onoare și același privilegiu ca și Scaunului din Roma, întrucît era Roma nouă sau a doua Romă și capitala imperiului. În ierarhizarea Scaunelor s-a ținut seama de același criteriu politic prevăzut și de canoanele 28 IV ecumenic și 36 VI Ecumenic, care au stabilit ordinea ierarhică a Scaunelor patriarhale. În baza dispoziției canonului 3 al Sinodului al II-lea Ecumenic, episcopul de Constantinopol s-a bucurat de cinstea de a fi considerat prim ierarh al imperiului de răsărit. Această cinste acordată Scaunului de Constantinopol, motivată de criteriile politice, a umbrît prestigiul și a rănit orgoliul altor scaune apostolice, creînd o stare de nemulțumire pentru episcopii din Roma, Alexandria și Antiohia, nemulțumire care va izbucni și se va exterioriza în veșmîntul disputelor hristologice ale vremii, care au distrus unitatea creștină la anul 451. Alexandria s-a amestecat în viața Bisericii de Constantinopol ori de cîte ori a găsit prilejul, căutînd să pună pe Scaunul Romei noi un om de al său — de la Maxim Cincul, opus Sf. Grigorie de Nazianz, pînă la Anatholie, ridicat pe Scaunul de Constantinopol în locul lui Flavian, cel condamnat și depus de sinodul tilhăresc (449), prezidat de Dioscur al Alexandriei.

Nesocotirea rangului acordat Scaunului de Constantinopol a dus însă și la nesocotirea primatului onorific acordat Romei, pentru că aceasta nu-și mai putea revendica nici criteriul politic al cetății în sprijinul prerogativei ei onorifice. Chiar dacă Senatul imperial de apus mai rezida încă la Roma, pe vremea Părinților Sinodului al II-lea Ecumenic, el își pierduse însă importanța sa politică. Concepția romană despre primatul petrin — aflată încă în fașă — a fost tăgăduită de Părinții Sinodului al II-lea Ecumenic pe baza realităților istorice, arătînd că importanța cetății determinase și cinstea acordată Scaunului episcopal al Romei vechi.

Din textul canonului 3 reiese clar faptul că nu este vorba de vreun drept jurisdicțional sau de vreo legiferare a unor pretenții afișate de episcopii capitalei imperiului roman din Apus, ci, dimpotrivă, de o respingere vădită a unor asemenea pretenții. Același lucru l-au făcut și Părinții Sinodului al IV-lea Ecumenic, prin canonul 28.

Privilegiile conferite Scaunelor episcopale prin cele două canoane — 3 II Ecumenic și 28 IV Ecumenic — au fost confirmate și de legiuirile civile. Împăratul Marcian a confirmat aceste privilegii printr-un decret emis în anul 454, împăratul Zeno prin decretul din 477, iar la vremea sa Justinian, prin novela 131, confirmă și el ordinea ierarhică a patriarhatelor, stabilită prin canonul 28 al Sinodului IV Ecumenic¹⁸⁰.

Tradiția canonică făurită în Bisericile vechi orientale, după Sinodul de la Calcedon (451), a reafirmat că, întrucît Constantinopolul este «urbs regia, ut honor sit regno et sacerdotio simul»¹⁸¹. Privilegiul acordat scaunului de Constantinopol se datorase deci aceluiași criteriu politic de care ținuseră seama și Părinții Sinodului al II-lea Ecumenic, în ierarhizarea enumerativă a principalelor Scaune apostolice, și în acordarea cinstei Scaunului de Constantinopol de a se bucura de precăderea onorului după Episcopul Romei.

180. Vezi Pr. Prof. Dr. I. Stan, *Importanța canonic-juridică a sinodului al IV-lea ecumenic*, în «Ortodoxia», an. III (1951), no. 2—3, p. 448.

181. G. Beveregius, *op. cit.*, t. I, p. 686—687; Cf. O. Braun, *De Sancta Nicaena Synodo, Syrische Texte des Maruta von Maipherkat nach einer Handschrift der Propaganda zu Rom übersetzt*, Westphalia, 1898, t. IV, part. 3.

CANONUL 4¹⁸²

Cazul lui Maxim — secolul al IV-lea — filozof cinic din Alexandria, care prin mijloace necinstite a reușit să dobândească încrederea episcopului de Constantinopol, Sfântul Grigorie de Nazianz, și apoi, prin simonie, darul episcopiei de la episcopi străini, veniți din Egipt, a constituit obiectul acestui canon.

Deși s-a afirmat că, întrucât canonul patru s-a referit «la împrejurări care nu mai există, ...și-a pierdut actualitatea și valabilitatea»¹⁸³, totuși, din contextul acestor realități istorice, consemnate de acest canon, putem desprinde următoarele principii canonice cu actualitate și valabilitate:

1. Hirotonia obținută prin simonie este nulă;
2. Hirotonia săvârșită de episcopii unei Biserici în granițele și pentru altă Biserică este nulă;
3. Hirotoniile săvârșite de cei care au obținut darul arhieriei prin aceste căi sînt nule.
4. Cel care s-a făcut vinovat de erezie și de încălcare a canoanelor poate fi judecat și în lipsă, în cazul în care membrii Bisericii — cler și credincioși — stau drept mărturie.

În comentariile lor la acest canon, canoniștii Balsamon, Zonara și Armenopol ne mărturisesc că Maxim a fost hirotonit episcop, folosindu-se de bani, de către episcopi veniți din Egipt la Constantinopol¹⁸⁴. După cum se știe, încă de la începuturile organizării Bisericii, Părinții au condamnat aspru păcatul simoniei, și îndeosebi obținerea darului preoției pe bani. Dispoziția canonului 29 apostolic este categorică în această privință. «Dacă vreun episcop prin bani a ajuns la demnitatea aceasta mare, ori prezbiter ori diacon — preciza canonul 29 apostolic — să se caterisească atît dînsul cît și pe cel ce l-a hirotonit și să se taie desăvîrșit și de la împărtășire, ca Simon Magul prin mine Petru»¹⁸⁵. Părinții Sinodului IV Ecumenic confirmă această dispoziție, hotărînd că «dacă vreun episcop ar săvîrși hirotonia pentru bani și ar face obiect de vînzare harul care nu se vinde, și ar hirotoni pe bani episcop... să se primejduiască pentru treapta sa; și cel hirotonisit să nu aibă nici un folos din hirotonia sau promovarea cea din negoț; ci să fie străini de demnitatea sau de funcțiunea, pe care a dobîndit-o pentru bani...»¹⁸⁶.

Fiind hirotonit episcop al Constantinopolului de către cîțiva episcopi egipteni — act de care episcopul Petru al Alexandriei se pare că nu era străin, ci dimpotrivă, acesta căuta să-și așeze oameni de încredere pe Scaunul Constantinopolului, pentru a putea să-și păstreze sfera de influență de prim episcop al Orientului — pentru o eparhie care nu depindea deci de Biserica Egiptului, Maxim nu se învrednicise de o hirotonie canonică. Prin acest act se încălcase însăși dispoziția canoanelor 4¹⁸⁷ și

182. «Despre Maxim Cincul și despre dezordinea făcută de el în Constantinopol se hotărăște: Maxim nici nu a fost făcut episcop și nici nu este, și nici cei hirotoniți de el în oricare treaptă din cler; și sînt nule toate cîte s-au făcut cu dînsul și prin dînsul» (Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, p. 101).

184. Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, p. 103.

185. *Ibidem*, vol. I, pt. 1, p. 227.

186. *Canonul 2 sinodul IV ecumenic*. (Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 188; Cf. *can. 22, 23 trulan*; 2, 5, 19 VII ecumenic; 90 sfîntul Vasile cel Mare, etc.).

187. «Se cuvine ca episcopul în general să se așeze de către toți episcopii din eparhie; iar dacă ar fi greu aceasta... să se adune cel puțin trei la un loc, împreună alegători făcîndu-se și cei absenți, și consimțind prin scrisori, apoi să se facă hirotonia; iar întărirea celor ce se fac revine în fiecare eparhie mitropolitului» (*Canonul 4 I ecumenic*, apud Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 17).

6¹⁸⁸ ale Sinodului I Ecumenic, care dispune ca episcopul să fie ales de episcopii eparhiei și să fie hirotonit cu aprobarea mitropolitului eparhiei respective, iar la hirotonia episcopului să participe, direct sau indirect, toți episcopii eparhiei (provinciei). În cazul lui Maxim, nu numai că episcopii din eparhia Constantinopolului nu au participat, dar s-au și opus, pentru că Biserica Constantinopolului avea un episcop canonic, în persoana Sfântului Grigorie de Nazianz. Mai mult, nici mitropolitul Heracleei — căruia îi era supus pe acel timp episcopul Constantinopolului¹⁸⁹ — nu și-a dat consimțământul. Imixtiunea episcopilor egipteni — recte a episcopului Petru al Alexandriei — în treburile interne ale Bisericii Constantinopolului, și încercarea de a înlătura episcopul canonic, era tocmai o încălcare gravă a păstrării prerogativelor pe seama Bisericilor de care pomeniseră Părinții Sinodului I Ecumenic.

În legătură cu validitatea hirotoniei lui Maxim Cincul, trebuie precizat faptul că, toți acei care îl acuzau pe Sfântul Grigorie de Nazianz de părăsirea eparhiei sale — Sasima — pentru a fi episcop de Constantinopol, uitau în mod voit realitatea. În primul rând, Sfântul Grigorie de Nazianz fusese chemat de împărat și de episcopii Bisericii Ortodoxe ecumenice, pentru a păstra unitatea ei și a o salva de la loviturile arienilor și pnevmatomahilor, și nu ocupase acest scaun de bună voie pentru amăgire și slavă deșartă. Acest lucru ni-l mărturisesc atât contemporanii săi cit și el însuși¹⁹⁰. În al doilea rând, asemenea transferări, făcute cu consensul ambelor biserici și cerute de interesele majore ale Bisericilor respective, fuseseră frecvente în Biserica primară. Cazul episcopului Alexandru¹⁹¹, care l-a înlocuit pe episcopul Narcis al Ierusalimului, rămîne peremptoriu.

Transferul Sfântului Grigorie de Nazianz de la Sasima la Constantinopol a fost considerat de alexandrinieni și arieni, îndeosebi, ca un act necanonic, întrucît încălca — ziceau ei — dispoziția canonului 15 niceean, care interzicea, categoric, orice fel de transfer¹⁹². Realitatea era însă alta. Episcopul Grigorie Teologul din Sasima a fost chemat să ocupe scaunul constantinopolitan. Acest act canonic de transferare se permite prin canonul 14 al Sfinților Apostoli. Există deci o «deosebire între transferare, trecere și invadare. Transferare (μετάθεσις — translatio) se face — ne spune Balsamon — cînd un episcop, înzestrat cu înțelepciune, este invitat de către mai mulți episcopi să-și lase circumscripția sa și să ocupe alta spre a întări și acolo

188. «...Să se păstreze prerogativele pe seama Bisericilor. Deoarece este de obște evident că, dacă cineva s-ar face episcop fără de socotința mitropolitului, despre unul ca acela marele sinod a hotărît că nu trebuie să fie episcop...» (*Canonul 6 I ecumenic* apud Dr. N. Milaș, *op. cit.*, p. 32—33). 189. Dr. N. Milaș, *op. cit.*, p. 103.

190. «Adio, Răsărit și Apus, pentru care mă lupt și de către care sînt combătut; martor mi-e acela care vă va împăca, dacă unii vor imita retragerea mea» (*Cuvîntarea 42, 27*, în «P.G.», XXXVI, 492). Tot Sfântul Grigorie de Nazianz declara: «Eu fug de acest sobor al episcopilor pentru că nu am văzut încă ca un sinod să se poată termina în mod avantajos și ca tulburările să fie susceptibile de a dispărea în loc să se agraveze, cînd în sînul său domnește o pasiune și o furie de a domina inexprimabile». (*Epistola CXXX, Ad Procopium*, în «P.G.», XXXVII, 225).

191. Vezi Eusêbe de Césarée, *Histoire Ecclesiastique*, Livres IV. Text grec..., p. 99—101.

192. «Pentru multa tulburare și gilceville ce s-au făcut — precizau Părinții niceeni — s-a socotit ca desăvîrșit să se desființeze obiceiul, care s-a găsit în unele părți împotriva canonului apostolic, ca să nu se strămute din cetate în cetate nici episcopul, nici prezbiterul, nici diaconul. Iar dacă cineva după hotărîrea sfîntului și marelui sinod ar încerca să facă ceva de acest fel, sau s-ar da pe sine vreunei acțiuni de felul acesta să se anuleze negreșit ceea ce s-a făcut și se va restitui Bisericii, la care a fost hirotonisit episcopul sau prezbiterul» (Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 67).

dreapta credință ajunsă în primejdie»¹⁹³. Un caz identic a fost deci și cel petrecut cu Sfântul Grigorie de Nazianz. Deosebirea între actul canonic și cel necanonic al trecerii unui episcop în altă eparhie au făcut și Părinții Sinodului al II-lea ecumenic, în textul canonului 2, precizând că «...episcopii, nefiind chemați, să nu treacă peste diecezele lor pentru hirotonie sau pentru alte afaceri de conducere bisericească». Trecerea canonică (μετάβασις — transitio) se întâmplă atunci când un episcop eparhiot, rămas fără eparhie, intrucit aceasta a fost ocupată de neamuri necreștine, «este invitat de către mai mulți episcopi să ocupe vreo eparhie vacantă, în care ar putea să întărească ortodoxia și ar putea să aducă în ordine afacerile bisericești»¹⁹⁴. Acest fel de trecere, condiționată de chemarea celor din eparhia sau teritoriul respectiv, fusese permisă și de Părinții întruniți la Sinodul de la Antiohia¹⁹⁵. «...Nefiind chemat de cineva — precizau Părinții Sinodului de la Antiohia — s-ar duce fără rînduială pentru hirotonia oarecărora, și pentru orînduirea afacerilor bisericești, care nu-l privesc pe dînsul, să fie nule cele făcute de dînsul, și el încă să-și ia pedeapsa cuvenită nerînduiei sale și întreprinderii ilegale, caterisit fiind imediat de acum înainte de către Sfîntul Sinod»¹⁹⁶. Amestecul episcopilor egipteni în viața Bisericii din Constantinopol rămînea un act întru totul necanonic. În conformitate cu dispoziția canoanelor 22 Antiohia, 3 și 11 Sardica, Sinodului care se amestecă nepoftit, în afacerile altei eparhii, trebuia să se caterisească și să primească epitimie de la sinod. Lucrul acesta însă nu s-a întîmplat, pentru că Părinții întruniți la Constantinopol (381) nu s-au amestecat în treburile interne ale Bisericii Alexandriei, arătînd prin aceasta că nici un sinod ecumenic nu este îndreptățit să se amestece în viața internă administrativă a unei Biserici locale.

Cazul impostorului Maxim Cincul, soluționat de părinții Sinodului al II-lea ecumenic, prin canonul 4, nu fusese nici un act de transfer, nici unul de trecere și nici unul de invadare (ἐπιλασις — invasia), care «se întîmplat atunci cînd un episcop fără eparhie, sau chiar dacă are una, ocupă altă eparhie în mod arbitrar, ilegal și lucrînd cu mijloace nepermise»¹⁹⁷, pentru că, așa cum ne adevărește textul canonului, «Maxim nici nu a fost episcop și nici... cei hirotoniți de el în oricare treaptă din cler», și de aceea «și sînt nule toate cîte s-au făcut cu dînsul și prin dînsul»¹⁹⁸. Modul în care a fost soluționat cazul lui Maxim de Părinții Sinodului II Ecumenic rămîne deci o normă de jurisprudență în rezolvarea tuturor cazurilor de impostori în cele ale ierarhiei.

În lumina acestor precizări, imixtiunea episcopului de Alexandria în treburile interne ale Bisericii din Constantinopol, prin hirotonirea lui Maxim Cincul de către episcopii trimiși de către el, vădește cu claritate actul ei necanonic.

După cum era și firesc, o hirotonie dobîndită în mod necanonic nu putea îndreptăți pe cel în cauză la acte valide, și nici nu-l îndreptătea la intrarea în comuniune cu ceilalți episcopi. Același lucru s-a întîmplat și cu Maxim Cincul, căruia nu i s-a recunoscut atît hirotonia sa, cît și hirotoniile săvîrșite de el, pentru că, așa după cum precizaseră Părinții Sinodului al II-lea ecumenic, el «nu a fost făcut episcop și nici nu este».

193. Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, p. 68.

194. *Ibidem*.

195. În canonul 12, ei au hotărît ca «nici un episcop să nu îndrăznească să se mute de la o eparhie la alta, și să hirotonească pe oarecare în Biserică pentru îndeplinirea slujbei, nici să aducă cu sine pe alții, decît numai dacă s-ar duce chemat fiind prin scrisorile mitropolitului și episcopilor cei împreună cu acela, în al căror teritoriu s-ar duce». (Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. II, pt. 1, Arad, 1934, p. 73).

196. Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, p. 73—74.

197. *Ibidem*, vol. I, pt. 2, p. 68.

198. *Ibidem*, p. 101.

Zonara și Balsamon au afirmat același lucru despre Maxim Cincul, că «...n-a fost și nu este episcop, fiindcă a fost hirotonit împotriva rinduielilor canonice și nici nu pot fi clerici cei hirotoniți de el»¹⁹⁹. După mărturia lui Aristen, Maxim Cincul a fost anatematizat pentru că a fost adept al lui Apolinarie, și a fost hirotonit în mod necanonic. Maxim Cincul «...n-a fost numai lipsit de respect față de dogme — ne spune Aristen — ci a fost străin și de episcopat, precum și cei hirotoniți de el...»²⁰⁰. Prin urmare, validitatea hirotoniei este condiționată de mărturisirea dreptei credințe și de observarea rinduielilor canonice, pentru că «...înainte de toate credința bisericească, ce s-a predat... — trebuie — să se mărturisească... cu aceeași mărturisire... apoi rinduiala bisericească să se țină cu învoirea fiecăruia și cu consimțământul tuturor»²⁰¹. Harul care se dă prin taina hirotoniei, săvârșită în mod canonic, și credința adevărată (ortodoxă) rămân deci cele două elemente constitutive ale succesiunii apostolice, care îndreptătesc validitatea actelor săvârșite de episcopul Bisericii Ortodoxe. Acestea au fost criteriile după care s-au condus Părinții Sinodului al II-lea Ecumenic. Ei nu au făcut distincție între nulitatea legală și cea sacramentală a hirotoniei lui Maxim Cincul, pe care o fac astăzi romano-catolicii²⁰², pentru că între har și jurisdicție este o condiționare reciprocă. Actul hirotoniei conferă capacitatea exercitării puterii bisericești, iar actul întronizării episcopului doar îndreptățirea exercitării puterii bisericești. Harul însă se primește în plenitudinea lui doar de cel ce crede și mărturșește dreapta credință a Bisericii Ortodoxe Ecumenice.

Cel care s-a făcut vinovat de erezie și de încălcare a canoanelor poate fi judecat și în lipsă, în cazul în care membrii Bisericii — cler și credincioși — depun mărturie.

Cazul lui Maxim Cincul a îndreptățit pe Părinții Sinodului al II-lea ecumenic să procedeze la condamnarea lui și a complicilor săi, în lipsa lor, pentru că Maxim se făcuse vinovat de erezia apolinaristă și încălcase canoanele care interziceau amestecul în treburile altei eparhii. Mărturie împotriva nelegiuirilor sale depuse clerul și credincioșii Bisericii din Constantinopol al cărui episcop canonic era Sfântul Grigorie de Nazianz. Canonistul C. Erbiceanu afirma, pe bună dreptate, că acest canon ne oferă «un caz de judecată, după procedura sumară, în care fără a se chema regulat, fără a asculta pe inculpat, s-a anatematizat și el și complicii lui. Caz grav, motivat de opinia ori zvonul public»²⁰³.

CANONUL 6²⁰⁴

Acest canon stabilește procedura și modul înaintării acuzațiilor împotriva clericilor în general, și a ierarhilor îndeosebi.

Din conținutul canonului 6 se pot desprinde următoarele rinduieli și norme canonice:

199. *Sintagma...*, p. 176—178.

200. G. Beveregius, *op. cit.*, p. 91.

201. *Canonul 2 Cartagina* (Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, pt. 1, p. 152).

202. Ch. J. Hefele nota că «nu se făcea atunci o distincție bine precizată între hirotonie sau consacrare nevalidă (invalida *αυρος*) și aceea care nu era permisă (illicita); hirotonia nevalidă legal și practic ineficace era desemnată pur și simplu ca invalidă, *αυρος* în timp ce mult mai tirziu dreptul bisericesc stabilii o distincție foarte clară între nulitatea legală și nulitatea sacramentală» (*Histoire des Conciles...*, t. II, pt. 1, 28; cf. G. Fransen, *Réflexions sur la juridiction ecclésiastique*, în «Revue Théologique de Louvain», an II (1971), fasc. 2, p. 129—144.

203. *Canoanele sinoadelor ecumenice...*, p. 418.

204. «Deoarece mulți, voind a tulbura și a răsturna ordinea bisericească, din vrăjmășie și spre a cleveti, plâsmuiesc oarecari acuze contra episcopilor ortodocși,

1. Păstrarea ordinii bisericești și respectarea canoanelor Părinților Bisericii Ortodoxe;
2. Deosebirea care trebuie făcut între acuzațiile cu caracter privat și cele cu caracter bisericesc, aduse episcopului eparhial.
3. Nu se iau în considerare acuzațiile aduse împotriva episcopilor ortodocși, în chestiuni bisericești, deeretici, schismatici și de cel excomunicat și îndepărtați din cler sau tagma laicilor.
4. Procedura și forurile competente de judecată bisericească :
 - a) Episcopii eparhiei (sinodul eparhial sau mitropolitan)
 - b) Sinodul diocezan (sinodul Patriarhiei sau al Bisericii respective)

ORDINEA BISERICESCĂ ȘI RESPECTAREA CANOANELOR

Canonul 6 al Sinodului al II-lea ecumenic începe și se sfârșește cu mențiunea că cei care plăsmuiesc acuzația contra episcopilor ortodocși, «din vrăjmășie și spre a cleveti», «spre a mînji buna reputație a ierailor și spre a ațța poporul pașnic la tulburări», și cei care înaintează asemenea acuzații la «forurile judecătorești lumești», o fac din dorința de a «tulbura și a răsturna ordinea bisericească».

cari cirmuiesc bisericile, nu pentru altceva decît spre a mînji buna reputație a ierailor, și spre a ațța poporul pașnic la tulburări : din cauza aceasta sinodul episcopilor întruniți la Constantinopol a hotărît să nu se admită acuzatorii fără cercetare și nici să nu se permită tuturor a ridica acuze contra conducătorilor bisericilor, dar nici să nu se excludă toți. Dacă însă cineva ar face contra episcopului vreo reclamație proprie adică privată, că a fost păgubit sau altă nedreptate oarecare a suferi de la acela, la astfel de reclamații să nu se cerceteze nici persoana reclamantului, nici religia lui. Căci sub orice împrejurare conștiința episcopului trebuie să fie curată și cel ce zice că a fost nedreptățit trebuie să obțină dreptate, ori de ce religie ar fi. Iar dacă acuză ridicată împotriva episcopului ar fi bisericească, atunci trebuie să se cerceteze persoanele acuzatorilor ; pentru ca în prima linie ereticii să nu aibe voie a ridica acuze împotriva episcopilor ortodocși în chestiuni bisericești. Iar eretici numim pe cei ce sînt excluși din biserică și pe cei ce mai apoi au fost anatematizați de către noi ; iar afară de aceștia și pe cei ce prefăcîndu-se că mărturisesc credința sănătoasă, au devenit schismatici și se adună împotriva episcopilor noștri canonici. Apoi și dacă vreunii dintre ei ar fi fost condamnați de biserică din vreo oarecare pricină și au fost lepădați sau excomunicați, fie ei din cler, fie din tagma laicilor, nici aceștia nu au voie să reclame pe episcop pînă ce nu se vor dezbrăca de vinovăția lor proprie de mai înainte. Asemenea și cei ce stau sub acuză mai veche să nu li se primească reclamația contra episcopului sau altor clerici pînă ce nu vor dovedi că sînt nevinovați de vinovățiile ce li se impută. Însă dacă oarecare, nici eretici fiind, nici excomunicați, nici condamnați, nici acuzați pentru oarecare infracțiuni, și ar zice că au vreo acuză bisericească contra episcopului, Sfîntul Sinod poruncește ca ceștia să-și înainteze reclamația mai înainte la toți episcopii eparhiei și în fața acestora să dovedească vinovățiile episcopului referitoare la oarecare chestiuni. Și dacă s-ar întimpla ca eparhioții nu ar putea îndrepta vinovățiile aduse episcopului, atunci ei să meargă la mai marele sinod al episcopilor din acea dieceză convocați pentru chestiunea respectivă ; dar să nu-și înainteze acuză pînă ce nu vor declara mai înainte în scris că se vor supune aceleași pedepse, dacă la cercetarea lucrurilor se va dovedi că au calomniat pe episcopul acuzat. Iar dacă cineva, disprețuind cele hotărîte, după cum s-au publicat mai înainte, ar îndrăzni să molesteze urechile împăratului sau forurile judecătorești lumești, sau să turbure sinodul ecumenic, desconsiderînd pe toți episcopii diecezei, unul ca acesta nicidecum să nu se primească cu acuză ca unul, care a defăimat canoanele și a vătămăat ordinea bisericească» (Dr. N. Milaş, *op. cit.*, vol. I, pt. II, p. 109—111).

După cuvîntul părinților sinodului al II-lea ecumenic, autorii unor asemenea fapte abominabile au disprețuit «...cele hotărîte... mai înainte, au «defăimat canoanele», și au «vătămat ordinea bisericească.

În tot ceea ce fac, oamenii Bisericii datori sînt deci să respecte canoanele Bisericii, ca prin aceasta să nu vatăme rînduielele și ordinea bisericească statornicită de Părinții Bisericii.

ACUZAȚIILE CU CARACTER PRIVAT ȘI BISERICESC. NATURA LOR.

În conformitate cu prevederile acestui canon, acuzațiile cu caracter privat, aduse împotriva episcopului, nu implică cercetarea persoanei reclamantului. În cazul deci în care reclamantul «a fost păgubit sau altă nedreptate oarecare a suferit de la acela», adică de la episcopul ortodox, părinții Sinodului al II-lea ecumenic dispun cercetarea cazului și socotința unei drepte judecări indiferent de persoana reclamantului. Mai mult, canonul precizează că, în acest caz, «să nu se cerceteze nici persoana reclamantului, nici religia lui. Căci sub orice împrejurare conștiința episcopului trebuie să fie curată și cel ce zice că a fost nedreptățit trebuie să obțină dreptatea, ori de ce religie ar fi».

În comentariul său la acest canon, Ch. J. Hefele adevărea că «...în acest canon se remarcă garanția acordată celor care fac o acuzație; nu se va face nici o anchetă asupra religiei lor. Termenul folosit aici *θρησκείαν*, se află, în edictele imperiale transmise de Eusebiu, ...cu sensul foarte net de cult. Vrea să spună că religia acuzatorului nu trebuie să-i fie imputată, nu este vorba aici de moralitatea generală»²⁰⁵. Consemnînd parcă realitatea din Biserica și neamul său, vrednicul mitropolit român, Veniamin Costache, preciza și el că, dacă episcopul a păgubit materialicește pe cineva, «la acesta nu trebuia a se cerceta fața pîrîtorului, nici religia lui, ci de orice religie ar fi se cuvine a se primi, și a-și lua dreptul său»²⁰⁶. După părerea lui C. Erbiceanu, părinții Sinodului al II-lea ecumenic îndreptățesc pe cei care au fost păgubiți de episcop, în chestiuni personale, să intenteze proces la forurile de judecată civile. «...Pentru neînțelegeri personale, împrumuturi de bani, delictе și crime particulare — afirma C. Erbiceanu — poate oricine reclama contra unui cleric, făcînd abstracțiune de Religia reclamantului, ca avînd reclamă personală asupra lui, și atunci îi poate intenta proces la tribunalele civile, ca oricărui cetățean. Orice cleric avînd drepturile cetățenești, poate avea în viață procese civile, pentru că exercită drepturile civile..., și poate face întreprinderi de acele ce sînt competente cu misiunea clericală...»²⁰⁷.

În contextul acestor afirmații, putem deci conchide că, atunci cînd este vorba de o pricină civilă, oricine poate reclama pe episcop, indiferent de starea sau religia lui, deoarece și episcopul — ca toți cetățenii țării — trebuie să respecte îndatoririle pe care și le-a luat față de cineva, potrivit cu legile, care reglementează relațiile dintre oameni în obștea respectivă. În cazul în care acuzația adusă episcopului este de natură bisericească, adică se referă la îndatoririle lui de cîrmuitor al treburilor bisericești, atunci nu oricine este îndreptățit a-l pîri. În această privință, canonul exclude de la acest drept pe: a) eretici; b) schismatici, sau cei ce se despart de episcopii canonici; c) pe cei îndepărtați din obștea creștină — clerici sau laici — și d) pe cei care se află încă sub învinuire și nejudecați încă. Același lucru îl rînduiau și Părinții

205. *Histoire des Conciles...*, t. II, pt. 1, p. 33, nota 1.

206. *Pidalion...*, p. 104.

207. *Canoanele sinoadelor ecumenice...*, p. 421.

Bisericii Cartagineze, dispunând ca «...să nu se admită la acuzare... niciunul dintre aceia pe care legile civile nu-i admit să piară pentru vinovați... apoi nici ereticii, nici păgînii, nici iudeii; totuși tuturor, cărora li se deneagă acest drept de acuzare, nu li se deneagă dreptul de a acuza în cauzele lor proprii»²⁰⁸. Acuzațiile cu caracter privat erau deci îngăduite de Biserica primară tuturor oamenilor, indiferent de statutul lor religios și civil. Această rînduială s-a păstrat în Biserica Ortodoxă de-a lungul secolelor. În secolul al XII-lea, Aristen adevărea că «ereticii care a fost vătămăți de episcop, nu este oprit a-l acuza pe episcop»²⁰⁹.

Mărturia canonului 6 al Sinodului al II-lea ecumenic și a canonului 129 Cartagina atestă cu prisosință concepția umanistă a părinților Bisericii Ortodoxe Ecumenice. La judecata bisericească nu trebuie deci să se țină seama nici de caracterul moral, nici de convingerile politice și nici de convingerile religioase ale persoanei reclamante, ci numai de paguba sau nedreptatea care i s-a adus și de dorința de a i se face dreptate în frica lui Dumnezeu.

Acuzațiile de natură bisericească sînt cele care «atrag după sine afurisirea sau caterisirea din starea preoțească, ca de pildă; sacrilegiul, simonia și asemenea acestora»²¹⁰.

Pentru acuzațiile de natură bisericească, aduse episcopului, canonul dispune cercetarea persoanei reclamante. Și lucrul acesta se impune pentru a putea cunoaște mobilul acestor acuzații. În conformitate cu prevederile acestui canon, creștinul sau clericul care face dovada că întrunește toate condițiile cerute, cu privire la persoana sa, poate înainta reclamația, cu condiția ca să declare în scris că se va supune aceleleași pedepse canonice «dacă la cercetarea lucrurilor se va dovedi că a calomniat pe episcopul acuzat». Calomnia a fost deci aspru pedepsită de legile bisericești. Acuzațiile de natură bisericească împotriva episcopului ortodox nu pot fi deci făcute decît «de către oameni vrednici de credință»²¹¹. Cei care «stau sub acuză mai veche», canonul dispune să nu li se primească reclamația contra episcopului sau altor clerici pînă ce nu vor dovedi că «sînt nevinovați de vinovățiile ce li se impută». Principiul juridic «si criminus est, non admitatur ut accuset» s-a aplicat așadar și în Biserică.

Ereticilor, schismaticilor, excomunicațiilor și celor îndepărtați din Biserică nu li se iau în considerare reclamațiile aduse împotriva unui episcop ortodox.

Evident, cei care sînt în afara Bisericii nu au comuniune de credință și interese cu membrii Bisericii, și reclamațiile lor vădesc minie și patimă. De aceea și părinții sinodului al II-lea ecumenic interzic categoric și fără drept de apel ereticilor și schismaticilor dreptul de a înainta sinodului mitropolitan reclamații împotriva vreunui episcop ortodox. Potrivit părerii canonistului C. Erbiceanu, «sinodul a avut în vedere că acești nedrepți credincioși de cîte ori ar trage în judecată pe un cleric ortodox nu au în intențiune urmărirea îndreptării vinei inculpatului, ci din contră divulgarea, deridarea și înjosirea ordinii și disciplinei bisericești»²¹².

Pentru părinții sinodului al II-lea ecumenic, ereticii sînt toți cei care au fost «excluși din Biserică și... apoi au fost anatematizați»; schismaticii sînt cei care «prefăcîndu-se că mărturisesc credința sănătoasă,se adună împotriva episcopilor noștri canonici». Pentru cei lepădați sau excomunicați, fie din cler, fie din tagma laicilor, pentru că au «fost condamnați de Biserică din vreo oarecare pricină», canonul prevede

208. Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. II, pt. 1, p. 284.

209. G. Beveregius, *op. cit.*, p. 96.

210. Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 112.

211. *Canonul 74 apostolic* (Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 1, p. 297).

212. *Canoanele sinoadelor ecumenice...*, p. 421.

că aceștia pot înainta acuzații împotriva episcopului ortodox doar după ce «vor dovedi că sînt nevinovați de vinovățiile ce li se impută».

După mărturia lui Balsamon, canonul 6 al sinodului al II-lea ecumenic consideră eretici și pe cei separați de episcopul lor, pentru diferite prețexte, pentru că în realitate aceștia nu mărturisesc aceeași credință²¹³.

PROCEDURA ȘI FORURILE COMPETENTE DE JUDECATĂ BISERICEAȘĂ.

Canonul 6 al sinodului al II-lea ecumenic «...reproduce prescripțiile anterioare pe care le-a împrumutat de la diferite sinoade... asupra apelurilor deciziilor episcopilor»²¹⁴.

Din textul canonului rezultă că reclamațiile «oamenilor vrednici de credință» pot fi înaintate la «toți episcopii eparhiei», adică la sinodul mitropolitan, pentru că «...principiile care nu sînt comune — au hotărît părinții Bisericii din Cartagina — să se judece în eparhiile proprii»²¹⁵. În conformitate cu această dispoziție, episcopii pot fi judecați de sinodul mitropolitan, prima instanță de judecată pentru episcopii din eparhia (provincia) respectivă. În caz că sinodul eparhial (mitropolitan) «nu ar putea îndrepta vinovățiile aduse episcopului — părinții sinodului al II-lea ecumenic îi îndrumă ca — atunci ei să meargă la mai marele sinod al episcopilor din aceea dieceză convocată pentru chestiunea respectivă». Marele sinod al episcopilor diecezei aceleia este singura instanță bisericească de apel. Această realitate a fost confirmată de tradiția Bisericii Orientale, și sfințită de canonul 9 al sinodului al IV-lea ecumenic.

Sinodul patriarhal al unei Biserici locale, autocefale, constituie așadar ultimul organ de apel²¹⁶ în asemenea cazuri. Prin această dispoziție părinții sinodului al II-lea ecumenic confirmau și starea de autocefalie a Bisericilor constituite în cadrele etnice respective, pe care nu au putut să o vatăme nici pretențiile ridicate ulterior de Scaunul de Constantinopol în baza așa-zisului drept de apel asigurat de canonul 9 al sinodului al IV-lea ecumenic²¹⁷. În baza dispoziției canonului 6 al sinodului al II-lea ecumenic, sentința sinodului diecezan este definitivă și nimeni nu mai este îndreptățit să înainteze recurs sau să apeleze la altă instanță bisericească, inclusiv sinodul ecumenic sau organele de judecată civile. Părinții sinodului al II-lea ecumenic au interzis categoric clericilor și laicilor de a se adresa «forurilor judecătorești lumești»²¹⁸, în chestiuni bisericești, sau «să tulbure sinodul ecumenic», întrucât aceasta ar însemna a «desconsidera pe toți episcopii diecezei», și implicit a «disprețui cele hotărîte», a «defăima canoanele» și a «vătămă ordinea bisericească». În comentariul său la acest canon, Zonara ne spune că, pentru respectarea acestui ordin bisericesc, trebuie ca «orice episcop ar fi, care este chemat în judecată, să prezinte cazul sinodului episcopilor eparhiei, ca să soluționeze problemele»²¹⁹. Pentru apel, cazul poate fi înaintat

213. Vezi G. Beveregius, *op. cit.*, p. 92; Cf. *Canonul 1 al Sfîntului Vasile cel Mare*.

214. Prof. R. Raz, *op. cit.*, t. I, p. 792; Cf. *Can. 3 Ancira; 5 I ecumenic; 6, 12, 14, 15, 20 Antiohia; 3, 4, 5 Sardica*.

215. *Canonul 95 Cartagina* (Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. II, pt. 1, p. 259).

216. Vezi *Canonul 122 Cartagina*; Cf. C. Erbiceanu, *Canoanele...*, p. 123.

217. În canonul 9 al sinodului al IV-lea ecumenic se spune că: «...dacă un episcop sau cleric ar avea controversă cu mitropolitul aceleiași eparhii, să se adreseze exarhului diecezei sau Scaunului cetății împărătești al Constantinopolului și la acela să se judece» (Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 208); Cf. *Canonul 15 Cartagina*.

218. Cf. *Canonul 12 Antiohia; 9 IV ecumenic*.

219. Cf. G. Beveregius, *op. cit.*, p. 95.

la un sinod superior»²⁰⁰. Prin acest sinod superior, Zonara înțelegea «sinodul tuturor episcopilor din diecează» (τῆς διοικήσεως ὅλης επισκόπου) ²⁰¹.

Despre privilegiul pe care părinții sinodului de la Calcedon l-au acordat Scaunului din Constantinopol, în baza canoanelor 9 și 17²²², canonistul C. Dron preciza că acesta «a căzut mai tirziu în desuetudine»²²³, deoarece sentința sinodului dioezan — recte patriarhal — a rămas definitivă și fără drept de apel.

În baza dispoziției canonului 6 al sinodului al II-lea ecumenic, Scaunul Constantinopolului a exercitat o competență, în materie de judecată bisericească, doar «în cele trei dieceze din Tracia, Pont și Asia»²²⁴. Această competență a fost recunoscută ulterior de jure de către canoanele 9 și 17 ale sinodului de la Calcedon, precum și de apariția spre sfârșitul secolului al IV-lea a unei noi forme sinodale, cunoscută sub numele de «sinod endemic» (σύνδος ἐνδημουσα). Acest privilegiu, pe care l-a primit episcopul de Constantinopol, a decurs din înțietatea onorifică atribuită de Părinții sinodului al II-lea ecumenic, prin canonul 3.

Un canonist rus, arhimandritul Ioan, preciza că, prin canonul al 9-lea, părinții sinodului al IV-lea ecumenic au acordat patriarhului de Constantinopol «...un privilegiu special... căruia atit legile bisericești cît și cele civile i-au conferit dreptul de a tranșa toate afacerile litigioase din întreg răsăritul în calitate de for judecătoresc mijlocitor, după cum se făcea același lucru la apus de către patriarhul de la Roma. Dar canonul sinodului nu obligă pe respectivii ca necondiționat să se adreseze numai patriarhului din Constantinopol, ci lasă aceasta la voia celor ce doresc să o facă și astfel împiedică pe acest patriarh de a se înălța în putere, dar totodată împiedică și pe oricine altcineva de a se amesteca în afacerile Răsăritului prin extinderea specială a sferei sale de competență la Răsărit. Și aceasta a fost, precum se vede, scopul principal al hotărîrii sinodului față de pretențiile mari ale Romei»²²⁵. Motivul principal al acordării acestui privilegiu Scaunului de Constantinopol a fost deci acela de a preîntîmpina influența Scaunului Romei în răsărit și de a înlătura imixtiunile acestuia în viața Bisericilor din imperiul roman de răsărit. Un istoric italian remarcă, pe bună dreptate, că prin această politică religioasă, «creșterea prestigiului roman în Orient se opri acolo, în 381. Autoritatea sa se întemeia pe un echilibru fragil între slăbiciunea Bisericilor ortodoxe în statele lui Teodosie și bunăvoință a prințului»²²⁶. În contextul acestei realități, la sinodul de la Dadiso (Persia), din anul 424, episcopii au hotărît ca «Răsăritenilor să nu li se permită a purta plîngerii împotriva patriarhului lor înaintea patriarhilor din vest; și cazul care nu poate fi soluționat în prezența patriarhului lor să fie lăsat la judecata lui Hristos»²²⁷.

220. *Ibidem*. 221. *Ibidem*.

222. «...dacă cineva s-ar nedreptăți de mitropolitul său să se judece la exarhul diecezei sau la Scaunul Constantinopolului...» (Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. 1, pt. 2, p. 234)

223. *Canoanele...*, vol. II, p. 111, Cf. *Can. 14, 15 Antiohia*; 4, 5 *Sardica*.

224. Pierre, Evêque de Chersonèse, *La législation du Concile de Sardique sur les droits d'Appel dans la tradition canonique byzantine*, în «*Messenger de l'Exarchat du Patriarcat Russe en Europe Occidentale*», an. XX (1972) no. 80, p. 218.

225. *Opit cursa tercovnagov zakonovedenia* (Încercare de curs de legislație bisericească), vol. II, Petersburg, 1852, p. 278, apud Dr. N. Milaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 210.

226. Prof. Dr. Charles Pietri, *Roma Christiana. Recherches sur l'église de Rome, son organisation, sa politique, son idéologie de Milltiade a Sixte III (311—440)*, vol. I, Paris, 1976, p. 853.

227. *Creeds, Councils and Controversies. Documents illustrative of the history of the Church A.D. 337—461*. Edited by J. Stevenson, New York, 1966, p. 260.

Scopul secundar al hotărârii sinodului nu a fost altul decât acela de a cinsti «Scaunul cetății împărătești a Constantinopolului»²²⁸. Așadar, importanța politică a cetății Constantinopolului, capitala Imperiului roman de răsărit, a atras după sine și acordarea acestui privilegiu special patriarhului de Constantinopol. Dar, acest privilegiu a încetat și el odată cu încetarea cauzelor obiective care îl creaseră. Constantinopolul a rămas de la anul 1453 doar amintirea cetății împărătești de odinioară, iar patriarhul rezident în această cetate a pierdut și el acest privilegiu. Sublata cauza tollitur efectus.

Dispoziția canonului 6 al sinodului al II-lea ecumenic a rămas deci normativă în privința stabilirii forurilor de judecată bisericească și a sferei lor de competență. «Canonul nostru — afirma canonistul Dr. N. Milaș — dispune ca în acest sinod diecezan să se dea sentința definitivă cu privire la toate acuzele aduse împotriva unui episcop. Împotriva hotărârii acestui sinod niciunde nu se mai putea apela — afară de cazurile într-adevăr excepționale, când chestiunea avea importanță deosebită și atunci sinodul ecumenic decidea în această chestiune»²²⁹.

CONCLUZII.

Principiile și rînduielele canonice desprinse din cele patru canoane ale sinodului al II-lea ecumenic — 2, 3, 4 și 6 — vădesc cu prisosință importanța și actualitatea lor pentru organizarea și disciplina Bisericii. Prin dispozițiile lor, părinții sinodului al II-lea ecumenic au reglementat și soluționat nu numai problemele vremii lor, ci ne-au lăsat adevărate călăuze și norme canonice pentru viața disciplinară și organizatorică a Bisericii Ortodoxe Ecumenice, în general, și a fiecărei Bisericii Ortodoxe autocefale sau autonome în special. Aceste principii canonice fundamentale²³⁰ au fost aplicate potrivit cerințelor concrete ale vieții bisericești în diferite părți ale lumii, unde se află Biserici Ortodoxe autocefale, constituite într-un cadru etnic²³¹. Prin observarea și aplicarea principiilor canonice statornicite de părinții sinodului al II-lea ecumenic, în organizarea și funcționarea unei Biserici locale, se respectă însăși «lex patrum et propatrum, ...constituta secundum divinum et ecclesiasticum ordinem»²³² (legea părinților și strămoșilor, ...stabilită în conformitate cu ordinea divină și bisericească).

Legislația canonică a sinodului al II-lea ecumenic reflectă eclesiologia vremii respective. În baza dispozițiilor acestei legislații canonice, «...s-a pus stavilă ecumenică pretențiilor, pe care le ridicaseră papii pentru dreptul de jurisdicție în Răsărit»²³³, și s-a adeverit existența «unei Biserici conștiente de forța sa, de ortodoxia sa, de voința sa de autonomie»²³⁴.

228. *Sintagma...*, t. II, p. 237. 229. *Canoanele...*, vol. I, pt. 2, p. 117.

230. Vezi John Meyendorff, *Contemporary Problems of Orthodox Canon Law*, în «The Greek Orthodox Theological Review», vol. XVII (1972), no. 1, p. 43.

231. Vezi *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, în «Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române», Ed. Inst. Bibl. și de Mis. Ort., București, 1953, p. 5—52.

232. H. Leclercq, *Les Canons dits apostoliques*, apud J. Hefele, *Histoire...*, t. I, pt. 2, appendix IX, p. 1203.

233. Pr. Prof. Dr. L. Stan, *Impăratul Justinian, Sinodul al V-lea ecumenic și papalitatea*, în «Studii teologice», an. V (1953), no. 5—6, p. 381.

234. Prof. Dr. Charles Pietri, *op. cit.*, p. 854.

Caracterul ecumenic al sinodului de la Constantinopol, din anul 381, a fost recunoscut ca atare a posteriori, de către Biserica Romano-catolică, tocmai datorită acestei stavile puse de părinții Bisericii răsăritene, la acest sinod, pretențiilor de jurisdicție univărsală afișate de episcopul Romei vechi. Fiind conștienți de această realitate, canoniștii romano-catolici se mulțumesc a face doar mențiuni de «primul sinod de la Constantinopol în 381, sub papa Damasus și Teodosie cel mare»²³⁵. Desigur, după cum se știe, papa Damasus nu a avut nici un amestec în convocarea sau lucrările acestui sinod, dar, prin însuși faptul menționării episcopului de la Roma Veche, canoniștii romano-catolici îi recunosc un caracter ecumenic.

Rînduilele canonice pe care le-au statornicit părinții sinodului al II-lea ecumenic au dobîndit, de-a lungul secolelor, o deosebită importanță canonică-juridică. În primul rînd, sinodul a confirmat cele 20 de canoane ale sinodului I ecumenic, apoi a stabilit, după criterii politice, o nouă ordine ierarhică a Scaunelor episcopale mai importante ale lumii creștine de atunci, fixînd poziția episcopilor în organismul bisericesc, și a soluționat problemele care se puneau în legătură cu organizarea vieții bisericești a vremii respective. În hotărîrile canonică-juridice, părinții sinodali au ținut seama de necesitățile vieții bisericești ale vremii respective, de principiile legislației bisericești și de legislația civilă și politică în vigoare.

După cum s-a putut constata, sinodul al II-lea ecumenic a întocmit o seamă de hotărîri, dintre care unele au rămas pînă astăzi normative, iar altele au avut numai o importanță vremelnică și locală. Adoptarea criteriului politic-statal ca singurul criteriu de orientare pentru stabilirea ordinii ierarhice între principalele Scaune episcopale, și rezolvarea problemei diasporei în conformitate cu obiceiul și tradiția Bisericii primare, au rămas rînduilele normative pentru viața Bisericii Ortodoxe Ecumenice pînă astăzi.

Caracterul viabil al operei legislative a sinodului al II-lea ecumenic și importanța ei în cadrul întregii opere legislative a sinoadelor ecumenice ale Bisericii se evidențiază și mai mult în retrospectiva istorică pe care ne-o oferă cei 1600 de ani care au trecut de la data întrunirii acestui mare parlament al lumii creștine de atunci.

Al patrulea capitol al temei care a fost tratată la seminarul universitar al centrului ortodox de la Chambésy, între 29 aprilie—5 iulie 1981, s-a ocupat de «problema canonică» a sinodului al II-lea ecumenic. În cadrul acestui seminar, profesorul Vlassios Pheidas de la Universitatea din Atena a conferențiat despre «principiile și criteriile aplicate de către sinod în vederea fixării unor granițe jurisdicționale Bisericilor locale ale epocii», profesorul J. Meyendorff despre «Primatul de onoare al Constantinopolului (canonul 3)» și profesorul Panteleimon Rodopoulos, mitropolit de Tyrolo, Rectorul Universității din Tesalonic, despre «Primatul de onoare, comuniune, jurisdicție». Indiferent de opiniile contradictorii prezentate la acest seminar, cu privire la așa-zisele drepturi ale Bisericii din Constantinopol asupra diasporei ortodoxe, acordate de părinții sinodului al II-lea ecumenic, titlurile conferințelor de la Chambésy vădesc cu prisosință importanța și actualitatea sinodului al II-lea ecumenic, și îndeosebi a legislației sale, pentru organizarea și disciplina Bisericii.

Pr. asist. dr. Nicolae V. DURĂ

235. Ch. J. Hefele, *op. cit.*, t. I, pt. 1, p. 79.

MANIFESTĂRI ȘI ECOURI ALE REVOLUȚIEI LUI TUDOR VLĂDIMIRESCU ÎN DOBROGEA

Străvechea provincie dintre Dunăre și Mare, în timpul celor peste patru secole și jumătate (1417—1877) când s-a aflat sub stăpînirea Imperiului otoman, nu a putut fi ruptă de aspirațiile spirituale ale întregului neam românesc. Strămoșii noștri din acest ținut au păstrat și au cultivat permanente legături, pe toate planurile, cu frații lor din celelalte provincii românești, dar mai ales cu cei din Țara Românească, vatra de la care fuseseră smulși de cucerirea otomană. Populația Dobrogei a fost receptivă și cointeresată la toate evenimentele ce aveau loc în Principate și, în mod deosebit la cele din secolul al XIX-lea, care urmăreau eliberarea și emanciparea națională.

*

Tudor Vladimirescu, bun cunoscător al tuturor provinciilor românești și al năzuințelor de veacuri ale românilor, a luptat cu dăruire și perseverență pentru a insufla fraților de același sînge și credință de pretutindeni, deci și al celor din Dobrogea, dorința de redeșteptare națională, dreptate socială, unirea în cuget și simțire românească. Chemarea căpeteniei pandurilor de pe steagul revoluției de la 1821, adresată dus, fără îndoială, un mare răsunit și a generat curajoase atitudini și manifestări pacare erau de mult sub stăpînire străină, dornici de libertate, în sufletele cărora a pro- «cătore tot norodul românesc», a avut în vedere, probabil, și pe românii din Dobrogea, triotice întru sprijinirea realizării idealurilor națiunii noastre.

În această regiune istorică a țării, deși românii reprezentau elementul etnic, autohton și majoritar, fiind însă sub directă dominație otomană, e lesne de înțeles că atitudinile lor patriotice nu și le puteau manifesta, sau erau chiar interzise, iar cele care au avut loc, fie că nu au fost consemnate, sau chiar dacă au fost, documentele respective s-au pierdut ori nu au fost descoperite pînă acum, deoarece în marea lor majoritate, se găsesc acum în afara țării noastre¹.

Dobrogenii, atrași de curentul prefăcerilor din acel timp și cunoscînd celebra Proclamație de la Tismana-Padeș, stăpîniți de aceleași simțăminte ale vechimii, conștiinței unității de neam și permanenței lor pe aceste meleaguri moștenite de la înaintași, au dat, totuși, dovadă de solidaritate prin participarea indirectă la evenimente. Astfel, cînd revoluția lui Tudor era în plină desfășurare unii dobrogeni insistau să treacă în stînga Dunării, desigur mînați de dorința lor fierbinte de a se înscrie și înrola în rîndul acelor care luptau pentru libertate, drepturi sociale și o viață mai bună. Dar autoritățile turcești din acea vreme le puneau piedici, iar pe mocanii care circulau dintr-o parte în alta, i-au sfătuit ca «în timpul acestor evenimente de zarvă să rămîna mai bine cu toții pe malul drept al Dunării decît să se supună, cu avutul lor, unei primejdii din partea rebelilor neînfrînați»². Se vede clar că acest sfat reprezenta, de fapt, una din multiplele măsuri pe care autoritățile respective le-au luat pentru a împiedica contactul românilor din Dobrogea cu ideile și pandurii lui Tudor. Mocanilor transilvăneni li s-a interzis și după 1821, să treacă cu turmele de oi din Dobrogea în Țara Românească, iar cei ce voiau să facă drumul invers nu erau primiți, pentru a nu se vehicula, prin ei, planurile revoluționare.

1. Tudor Mateescu, *Arhivele din Dobrogea în timpul stăpînirii otomane*, în «*Revista Arhivelor*», Anul LI (1974), vol. XXXVI, nr. 1—2, p. 229—233.

2. D. Șandru, *Mocanii în Dobrogea*, București, 1946, p. 35.

După revoluție unii din adepții lui Tudor căutau să se refugieze în Dobrogea pentru a scăpa de urmărire și represalii. Ca o măsură preventivă autoritățile turcești din acest ținut au întărit paza în raialele de graniță și la vadurile de trecere peste Dunăre, ca nu cumva venind aici să răspîndească ideile acestei acțiuni.

Un document din anii următori revoluției din 1821 vorbește despre feciorii unui locuitor din satul dobrogean Dăeni, care «din vremea răzmeriții au rămas în Țara Românească»³. În acest act este evident faptul că ideile căpeteniei pandurilor au pătruns și în inimile dobrogenilor vîrstnici, dar și mai tineri, care s-au unit cu frații lor de peste Dunăre pentru realizarea acelorași deziderate ale tuturor românilor de pretutindeni. Refuzul acestor tineri de a se întoarce în Dobrogea demonstrează, pe de o parte, că ei doreau să rămînă în inima țării unde clocotea setea de libertate și independență trezită și stimulată de pandurul din Vladimiri, pe de altă, condițiile în care trăiau românii și starea de lucruri din această provincie ruptă din trupul neamului nostru.

În anul 1822 aianul (primarul) cazalei Hirșova, Mehmed, a intervenit pe lângă domnul muntean Grigore al IV-lea Ghica (1822—1828), rugîndu-l să ordone restituirea unor raiale din ținutul său ai căror locuitori înțelegîndu-se cu cei de peste Dunăre, fugiseră în Țara Românească⁴. Această intervenție ne dovedește încă o dată că autoritățile locale turcești supravegheau intențiile și manifestările patriotice ale românilor, depunînd eforturi pe toate căile și prin cele mai diverse mijloace pentru a le îngrădi acțiunile.

Dobrogenii fiind însuflețiți de ideile progresiste ale epocii, în ciuda tuturor restricțiilor, întrețineau, totuși, permanente relații cu frații lor din celelalte regiuni ale țării, cu care împărțeau aceleași năzuințe naționale⁵. De aceea, animați de gîndurile și idealurile preconizate la 1821, ei își uneau permanent eforturile cu frații lor de peste Dunăre întru ajutorare și solidarizare pentru vremurile care urmau⁶. Ecurile revoluției au persistat, încă mulți ani după aceea în sufletele dobrogenilor și au constituit un important suport moral în fața opresiunilor și a războaielor ruso-turce al căror teatru sau cîmp de bătăie a fost pămîntul nostru sfînt dintre Dunăre și Mare. Războiul din 1828—1829 a avut asupra acestei provincii consecințe nefaste, provocînd mari distrugerii și pierderi de vieți omenești, datorită cărora, în anii următori, se înregistrează exodul unor familii dobrogene din apropierea și din părțile actualei comune Ostrov (jud. Constanța), îndreptate spre stînga Dunării pentru a se stabili la Călărași⁷. Încercînd să împiedice acest refugiu, «Poarta dete la 1830 amnestia»⁸, care, probabil, era o lege ce interzicea trecerea dintr-o parte în alta a Dunării. Dobrogenii voiau să părăsească această regiune din cauza urgiei deselor războaie, dar și pentru nădejdea pe care le-o insuflau planurile progresiste inițiate de revoluția din 1821, pentru a căror împlinire, bineînțeles sub forma altor manifestări ulterioare, aveau să se angajeze plenar în unire cu frații lor de peste Dunăre.

3. Adrian Rădulescu — Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare — Dobrogea*, București, 1979, p. 261.

4. *Ibidem*.

5. Tudor Mateescu, *Permanența și continuitatea românilor în Dobrogea*, București, 1979, p. 5.

6. Adrian Rădulescu — Ion Bitoleanu, *op. cit.*, p. 261.

7. C. Brătescu, *Populația Dobrogei*, în «Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească», București, 1928, p. 239.

8. *Ibidem*.

În contextul acestor evenimente, credem că s-a înregistrat și intenția locuitorilor din trei sate dobrogene (Satu Nou, Oltina și Belicul) de a se strămuta în Țara Românească, consemnată la 12 februarie 1831, printr-un raport al carantinei Călărași către Comitetul Carantinelor⁹. La 23 martie din același an, un raport al Comisiei catagrafiei județului Ialomița către Divanul Săvârșitor, menționează trecerea unor băjenari din Dobrogea și așezarea lor în satele de margine ale aceluiași județ¹⁰.

După cum Ilarion, episcopul Argeșului, monahul David de la Mănăstirea Antim din București și mulți alți slujitori ori reprezentanți ai Bisericii noastre din celelalte părți ale țării s-au dovedit a fi entuziaști și apropiați sprijinitori ai înfăptuirii năzuințelor acestui vajnic patriot din Vladimiri, la fel, credem, că și preoții români din Dobrogea vor fi fost animați de chemarea și Proclamația de la 1821, care prevedea înlăturarea căpeteniilor străine politice și bisericești și dobândirea drepturilor legitime ale românilor de pretutindeni. Așadar, ecouri pozitive ale luptei revoluționare inițiată de Tudor s-au produs, fără îndoială, și în rîndurile clericilor din această regiune, mai întii, datorită faptului că aceștia aveau o situație materială grea, fiind nevoiți să muncească alături de păstorii lor pentru câștigarea existenței¹¹, și apoi fiindcă se aflau sub dublă dominație străină: politică și bisericească. Se știe că slujitorii altarului din Dobrogea, ca și frații lor din Principate, pe lângă misiunea sfântă de a propovădui credința ortodoxă și de a îndruma credincioșii la practicarea virtuților creștine, au avut o contribuție importantă și la păstrarea ființei naționale, a limbii și tradițiilor românești în acest străvechi ținut dintre Dunăre și Mare¹².

*

În cele prezentate mai sus am încercat să arătăm că mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu a antrenat nu numai locuitorii din Țara Românească și Moldova, ci și pe românii din celelalte provincii istorice ale neamului nostru, deci și pe cei din dreapta Dunării, asupra a căror jumătate de mileniu, dar care nu și-au pierdut niciodată nădejdea revenirii la patria mamă. Dacă revoluția din 1821 a contribuit la restabilirea domniilor autohtone în Principate și a declanșat o puternică mișcare de reforme¹³, manifestările și ecourile ei în Dobrogea, deși sporadice și indirecte, au constituit, totuși, un început de redesteptare națională și de luptă pentru eliberarea acestei istorice provincii românești de sub dominația străină.

† EPIFANIE NOROCEL-TOMITANUL
Episcop-vicar

9. Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei (1830—1877)*, București, 1975, p. 45.

10. *Ibidem*, p. 46—47.

11. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Viața bisericească în Dobrogea și în părțile Dunării de Jos în secolele XV—XIX*, în «De la Dunăre la Mare», Galați, 1978, p. 180.

12. *Ibidem*, p. 182.

13. Vasile Maciu, *De la Tudor Vladimirescu la Răscoala din 1907*, Craiova, 1973, p. 37.

INFORMAȚII DESPRE REVOLUȚIA DE LA 1821 ÎN FONDUL «GHEORGHE MAGHERU» DE LA ARHIVELE STATULUI DIN CRAIOVA

Fondul arhivistic Gheorghe Magheru a fost achiziționat în 1966 de către Direcția generală a Arhivelor Statului, după care a intrat în patrimoniul Arhivelor Statului din Craiova. Documentele acoperă o întinsă perioadă de timp, cuprinsă între 1852—1938. În marea lor majoritate, documentele sînt scrise în limba română, iar altele în slavă, greacă, franceză, germană etc. Părți din arhiva generalului Gheorghe Magheru se mai găsesc la Biblioteca Academiei R.S. România, Biblioteca Centrală de Stat, Muzeul «Nicolae Bălcescu» din comuna cu același nume (jud. Vilcea) și la unii descendenți.

În general, documentele acestui fond relevă frământările și lupta poporului român în secolul al XIX-lea pentru unitate națională și independență. Informațiile deosebit de prețioase oferite de documente facilitează cercetarea marilor mișcări de reдеșteptare națională a poporului român în secolul trecut, precum și studiul vieții și activității unor personalități marcante ale istoriei patriei noastre, care au pus temelii trainice României moderne¹.

Arhiva generalului Magheru conține, pe lângă alte materiale cu caracter documentar, o serie de acte oficiale, scrisori și alte documente care reflectă aspecte ale organizării, desfășurării și urmărilor revoluției de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu.

Cele mai multe informații privind avîntatul an 1821 le oferă corespondența autorităților administrative cu căpitanul Ioniță Magheru, fratele generalului Gh. Magheru, ambii fiind fiii preotului Ioan și al Bălașei din Birzeul de Gilort (jud. Gorj).

Viața și activitatea lui Ioniță Magheru sînt strîns legate de evenimentele anilor 1820—1825, timp în care a îndeplinit diferite funcții în județul Gorj.

La începutul lunii ianuarie 1821, cînd pregătirile erau deja terminate și revoluția era pe cale să se declanșeze, stolnicul Ioan Cătuneanu expedia o scrisoare sameșului județului Gorj, căruia îi trimitea și cărțile sameșiei, exprimîndu-și nădejdea că va îmbrățișa cauza națională, luptînd pentru idealurile revoluționare. «Primește, dar, părintele meu — scria Ioan Cătuneanu — cărțile sameșiei pătimitorului Gorj și, bucurîndu-te, îmbrățișează trebile județului, păzind fireasca d-ei dorire către năpăstuiții lăcuiitori și nădăjduiesc, fără îndoială, întremare și izbăvire de toate strîmbătățile. Aceasta a d-tale sameșie este vestitoare și pentru *statornicia viitoarei vremi*. De aceea, să nu bănuiască părintele meu prepus sau temere căci și la *turburarea apei (care poate a mai zăbovi)*, prin neadormita îngrijire a sănătății a d-lui stolnicului vei rămînea neclintit și nesmintit și *vom răspunde ceea ce să va chibzui*»².

Din cîteva porunci ale unuia dintre ispravnicii județului Gorj, Iordache Văcărescu, către Ioniță Magheru, căpitanul plășii Amaradia, se poate observa existența unui depozit de muniții în tîrgul Cărbunești. La 27 ianuarie 1821, după ce revoluția se declanșase, Iordache Văcărescu revenea asupra unor ordine anterioare, la care subalternul său nu dăduse curs, poruncindu-î căpitanului Ioniță Magheru să trimită la Tg. Jiu jumătate din cantitatea de praf de pușcă și plumb aflată în depozitul de la tîrgul

1. Vezi Alexandru Balintescu, *Arhiva generalului Magheru. Catalog de documente, 1582—1880*, București, 1968; Arhivele Statului Craiova, *Inventarul fondului Gheorghe Magheru* (în manuscris).

2. Arh. St. Craiova, fond Gh. Magheru, IV/3 (scrisoare din 11 ianuarie 1821). Sublinierea noastră.

Cărbunești, împreună cu zece slujători înarmați, din cei aflați la căpetenia plășii³. Temându-se de evenimentele revoluționare, ispravnicul Iordache Văcărescu își lua măsuri de apărare. Văzind că, nici de data aceasta, Ioniță Magheru nu se supusese, la 29 ianuarie, împreună cu Constantin Bălțeanu, Iordache Văcărescu ordona din nou pe un tom energic: «Căpitane Ioniță Magherule, de nu vei veni pînă mîine în ziua aici, precum ți s-au scris, să știi că vei fi căzut în grea primejdie și mai mult nu-ți scriem»⁴.

Dealtfel, ispravnicul Iordache Văcărescu trimisese chiar un curier la București pentru relatarea evenimentelor desfășurate în județul Gorj. Pe cînd celălalt ispravnic, Dinicu Oletelișanu, fusese arestat de Tudor Vladimirescu, Iordache Văcărescu n-a putut fi găsit de oamenii lui Tudor⁵.

De teama represaliilor țăranilor participanți la evenimente Iordache Văcărescu a hotărît să-și trimită familia și bunurile la București, însoțite de slujitorii căpitaniei plășii Amaradia în frunte cu căpitanul lor. «Acum este vremea să mă slujești cu credință — se adresa el la 13 februarie căpitanului Ioniță Magheru — ca să te cunosc în toată viața și să te am întru ceilalți credincioși oameni ai mei. *Vezi că răul din zi în zi să tot înmulțește* (adică revoluția se adîncea, se consolida — *n.ns.*), iar eu ca să nu am două griji am hotărît să duc copiii și calabalcurile la București spre siguranță. Iată dar îți scriu să încarci carele numaidecît (...), să-mi aduni toate calabalcurile a nu rămînea nimic, să iei și armăsarii și să mergi însuți cu toți slujitorii căpitaniei pînă la București». Dacă nu avea să dea ascultare poruncii, Iordache Văcărescu îl avertiza pe Ioniță Magheru că-i va deveni «cel mai mare dușman»⁶.

Este demn de menționat și un alt ordin trimis cu o zi înainte de același ispravnic lui Ioniță Magheru, în care afirma că «*pă aici sîntem tot cam îngrijorați dă răzvrătirile ce să urmează*»⁷. Cu alte cuvinte, funcționarii din vechiul aparat administrativ, în care nu fuseseră încă introduse peste tot elemente revoluționare, se temeau de mersul evenimentelor, care duceau implicit la pierderea privilegiilor ce le dețineau.

Pînă în cele din urmă, Iordache Văcărescu și-a trimis bunurile și copiii în Capitală, dar nu însoțiți de căpitanul Ioniță Magheru, care, după cît se pare, refuzase să dea ascultare poruncilor primite, ci de Lazăr vizitiul, reușind să ajungă în București pe 26 februarie⁸.

Considerăm ca pline de semnificații prezența în arhiva generalului Magheru a unor copii de pe «arzurmahzulul» adresat de Tudor Vladimirescu Porții și «Proclamația» citită la Padeș⁹ în ziua de 23 ianuarie 1821, prima sa proclamație revoluționară, care chema poporul la luptă împotriva asupritorilor lui («balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre zic....»), pentru răsturnarea regimului existent în Țara Românească⁹.

În «arzurmahzul», din motive tactice, Tudor declara că nu s-a ridicat împotriva autorității sultanului. De asemenea, el critica tagma conducătoare din Principat și ruga Poarta să consimtă la schimbarea regimului existent aici¹⁰.

3. *Ibidem*, IX/12.

4. *Ibidem*, IX/14.

5. Mircea T. Radu, 1821. *Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Edit. Scrisul românesc, Craiova, 1976, p. 251.

6. Arh. St. Craiova, fond. Gh. Magheru, IX/21. Subl. ns.

7. *Ibidem*, IX/21, Subl. ns.

8. *Ibidem*, IV/7.

* Sînt două copii chirilice, una din 26 aprilie 1848.

9. Arh. St. Craiova, fond. Gh. Magheru, XVIII/1, Subl. ns.

10. *Ibidem*.

Tudor Vladimirescu, aclamat pretutindeni de țărănime, întâmpinat ca un liberator, a luat în stăpînire întreaga provincie de la vest de Olt; și-a organizat oștirea în tabăra de la Țințăreni, urmînd a merge spre Capitală. În acest sens, la 12 februarie 1821, un anume Matei din Izvoare îl informa pe căpitanul Ioniță Magheru că *pandurii «slugerului Tudor de cînd se allă la Țințăreni au împrejurat (adică au pus stăpînire — n.ns.) pe toate drumurile», iar unii dintre ei «au venit de au călcat și pe Broșteanu, luîndu-i tot ce au avut în casă»*¹¹.

Alte informații documentare se referă la mișcarea efectivelor armatei revoluționare și aprovizionarea acestora. De pildă, la 24 martie 1821, comandantul de panduri Iordache Hristofi i-a poruncit căpitanului Avram ca «numaidecît să te scoli împreună cu oamenii ce vei fi avînd și să vii aici la Horezu, fiindcă ești trebuincios. Și la pătulele ce le-ai gătit să lași cîte doi panduri de fiecare pătul, care să încarce zaherea și să o cari la mănăstirea Polovraci, după cum sînt poruncile. Iar aceste patru cară, să pui a le încărca cu porumb și să le pornești drept aici în țara Horezului, fiind trebuincioși a da oștirilor ce să strîng. Iar pe dumneata, precum zic, te aștept cu mulți oameni pînă deseară negreșit»¹².

Alți panduri se concentrau în Tg. Jiu, după cum reiese din porunca Obșteștii Adunări din județul Gorj adresată căpitanului Ioniță Magheru, chemat cu toți pandurii săi în capitala județului¹³.

Porunca din 24 martie venea după ce Tudor Vladimirescu ajunsese în capitala Țării Românești pe care o luase în stăpînire și lansase o proclamație către țară, înștiințînd pe locuitori că era hotărît să nu înceteze a cere drepturile țării și că, la nevoie, va lupta cu armele pentru apărarea ei împotriva armatelor ce vor interveni.

În continuare, documentele se referă, pe de o parte, la slăbirea în intensitate a acțiunilor țărănești și întoarcerea refugiaților la casele lor, căci «vremile s-au mai potolit»¹⁴, iar pe de alta, la măsurile luate de turci și autoritățile locale pentru strîngerea pandurilor și a armelor după înăbușirea revoluției. Pandurii au opus o dîrză rezistență predării și dezarmării, și-au părăsit căminele, în locul lor fiind ridicate uneori soșiiile. La 11 august 1821, Iordache Otetelișanu îi scria căpitanului Ioniță Magheru că «acum este frica cea mai mare despre partea turcilor»¹⁵. Chiar mai mulți boieri din București, dintre care «vreo patru mai mari și ceilalți de al doilea și al treilea (rang — n. ns.)» au fost închiși «într-o casă la Chihăia ban» și în «pivnița Mitropoliei»¹⁶.

Mai întii, în plasa Amaradia a fost orînduit cu strîngerea armelor de la panduri Constantin Negreanu, împreună cu un turc, dar «căutîndu-și au fugit și li s-au prins muierile»¹⁷. Acțiunea nefiind realizată, ispravnicul a poruncit să-și dea concursul și căpitanul Ioniță Magheru¹⁸. În aceeași plasă, a fost desemnat să participe la dezarmarea pandurilor și căpitanul Radu Măgherescu. La 9 septembrie 1821, acesta îl informa pe un anume «cucon» Ștefăniță că a trimis doi panduri cu poruncă la cei opt căpitani de panduri din plasa Amaradia, «din căpitan în căpitan», dar «nici unul din acei căpitani n-au vrut ca să meargă după poruncă (la Tg. Jiu — n. ns.) și au zis că morți

11. *Ibidem*, IX/18. Subl. ns.

12. *Ibidem*, IV/8. Subl. ns.

13. *Ibidem*, IX/23 (Porunca din 12 martie 1821).

14. *Ibidem*, IX/24. (Scrisoarea din 18 aprilie 1821 adresată fraților Ioniță și Gh. Magheru de către cumnatul lor).

15. *Ibidem*, IX/35.

16. *Ibidem*.

17. *Ibidem*, IX/36.

18. *Ibidem*.

fi vor aduce, iar vii nu»¹⁹. Ca urmare, stăpînirea i-a ordonat categoric ca să ridice toți slujitorii ce-i avea la dispoziție și să-i prindă «pă toți acei căpitani cu pandurii lor», spre a-i duce la isprăvnicat «cu voie și fără voie»²⁰.

Totodată, autoritățile ordonau să fie dezarmați toți locuitorii «ce vor avea arme; popi, mazili, cumpănași, boieri de neam», urmînd ca mai întîi să fie duși la isprăvnicat cu armele lor²¹.

În aceeași zi, turcul Hali Aga Embrihor și serdarul C. Bălțeanu, ispravnic de Gorj, au orînduit pe Ioniță Magheru în plasa Amaradia de Jos și pe Ghiță Magheru în plasa Amaradia de Sus ca împreună cu zăpcii plășilor respective să dezarmeze nu numai pe panduri, ci și pe ceilalți locuitori, deoarece din aceste plăși nu se strînsese nici cel puțin o armă pînă la 9 septembrie 1821, ceea ce punea stăpînirea pe gînduri. De aceea, se cerea pe un ton categoric «să-i aducă pe toți pandurii și pe alții la cunoștință», adică la supunere, pentru a merge toți la Tg. Jiu, cu armele și căpeteniile lor²².

Erau dezarmați pînă și boierii. Astfel, la 25 septembrie 1821, ispravnicul C. Bălțeanu cerea soției postelnicului Ștefan să-i trimită prin căpitanul Ioniță Magheru cele două pistoale ale soțului ei, deoarece se strîngeau absolut toate armele²³.

Prinderea și dezarmarea pandurilor se desfășura cu mari greutate și lent, ceea ce a făcut ca în județul Gorj să sosească noi ofițeri otomani. La 20 septembrie 1821, căpitanul Vlăduț îi scria căpitanului de panduri Marin «aflat încă nepredat», pe lingă mulți alții, ca să se predea stăpînirii împreună cu oamenii săi, căci în curînd urma să sosească în județ cîrserdarul Ali Aga²⁴.

După revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, lupta maselor țărănești împotriva exploatării și asupririi exercitate de boieri și arendași și a slujbașilor administrativi, care deveniseră «întocmai ca fiarele sălbatice»²⁵, s-a intensificat. Ajunși la disperare, țărani apucau drumul codrilor, devenind haiduci. Plaiurile, codrii și satele județelor montane ale provinciei din dreapta Oltului erau străbătute în lung și-n lat de cetele lor.

Cele mai de temut și căutate de putere erau ceata celor 11 haiduci din plaiul Novaci, Gorj și ceata celor 18 haiduci din județul Mehedinți. Documentele referitoare la haiducie după revoluția de la 1821 sînt foarte numeroase²⁶.

Informațiile pe care le-am prezentat, credem că pot contribui la lărgirea tabloului cunoștințelor asupra revoluției de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, care marchează începutul istoriei moderne a României, fiind un moment de cotitură în lupta pentru libertate socială, pentru scuturarea jugului dominației străine și afirmarea drepturilor naționale ale poporului român.

Dr. Paul BARBU

19. *Ibidem*, IX/37.

20. *Ibidem*.

21. *Ibidem*, IX/38.

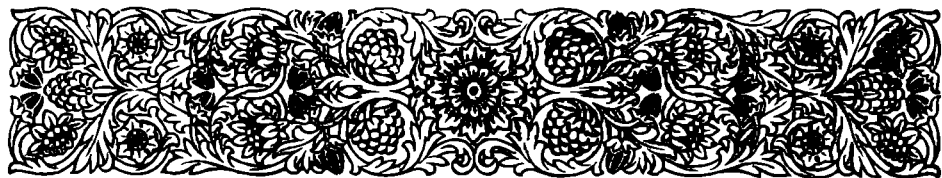
22. *Ibidem*, IX/38 și 39.

23. *Ibidem*, IX/43.

24. *Ibidem*, IV/19.

25. *Ibidem*, IV/36.

26. *Vezi Ibidem*, X/2, 4, 6, 12—15, 21, 23, 25, 26, 30, 37, 45, 49 etc.

DOCUMENTARE

CIRCULAȚIA CĂRȚILOR RELIGIOASE ROMÂNEȘTI ȘI IMPORTANȚA ÎNSEMNĂRILOR DE PE ELE

Dacă ne aruncăm privirile în cel mai îndepărtat trecut al neamului nostru, prin carte se înțelege atât ceea ce s-a scris cu mîna cît și tipăriturile. Evident că înaintea tiparului au circulat manuscrisele și ele au continuat să circule pînă către sfîrșitul secolului trecut.

Cele mai vechi manuscrise românești — avînd o deosebită valoare științifică și totodată artistică, rar întîlnită — au intrat în bibliotecile și muzeele din alte țări. E suficient să amintim dispariția unuia din cele mai vechi și mai frumoase exemplare, după care Apusul ne oferă reproduceri — pe care le folosesc acei care cercetează trecutul neamului nostru în acest domeniu. Cum au ajuns acolo e greu de spus. În cele ce urmează ne vom ocupa mai întîi de dispariția cîtorva din ele — bizuindu-ne pe însemnările ce le poartă și numai după aceea vom trece și la tipărituri.

În urma săpăturilor arheologice pe care le-am făcut la magnifica și inexpugnabila cetate mușatină de la Neamț, scoțînd la lumină biserica mănăstirii din cetate, mă hotărîsem să urmăresc odoarele dispărute după dărîmarea cetății. După o trudă îndelungată am aflat catapeteazma, care este cea mai veche din întregul orient creștin-ortodox din Europa răsăriteană, avînd săpată pe ea, cu dalta, data certă: 7000. Dar din această catapeteazmă lipsesc toate reprezentările din registrul al doilea (Praznicele împărătești). Din 1942 și pînă în 1970 toată truda mi-a fost zădarnică! ...Și deodată, într-un manuscris al Academiei R.S.R., am dat peste o scrisoare a lui Neonil, starețul mănăstirii Neamț, adresată lui Mihai Kogălniceanu — vechilul mănăstirii. Numai din cîteva cuvinte, de la începutul acestei scrisori, sper că am putut dezlega taina dispariției atât a icoanelor care lipsesc cît și a celui mai vechi manuscris moldovenesc.

Se știe că în anul 1429 Alexandru cel Bun a dăruit mănăstirii Neamț un Tetra-vanghel, scris de monahul Gavril fiul lui Uric. O podoabă desăvîrșită! Se știa că acest Tetravanghel se află la Oxford, dar cum, cînd și în ce împrejurări a ajuns acolo constituia o taină. Cele cîteva cuvinte ale lui Neonil — de la începutul amintitei scrisori — au făcut dintr-o dată lumină:

«Cu părintească dragoste mă închin Dvs. C. C. Mihalache,

Eu în trecutele zile cînd am trimis lucrurile cerute de către comisie, însărcinată cu adunarea obiectelor ce au a să trimete la expoziție din Londra...».

Să ne oprim o clipă. În vremea aceea mănăstirea construia mărețul spital, școala Grigore Ghica vodă, spișeria și școala evreiască din Tg. Neamț. Mănăstirea nu mai avea bani și s-a văzut nevoită să vîndă «*Anei Cîmpeanu româncă din Năsdud*» — mama Veronicăi Micle — căsuța din fața spitalului, metoc al mănăstirii în care era și școala, numai cu 100 lei. Cînd obiectele trimise pentru expoziție (deschisă la 1 mai 1851) au ajuns la Londra — de unde cele de valoare artistică nu s-au mai întors — își Inchipuie oricine ce a urmat! Frumusețea lor a fermecat și uimit pe englezi, care au făcut tot ce s-a putut pentru a intra în posesia lor. Lipsa banilor de care mănăstirea avea atîta nevoie, precum și oferta, desigur ispititoare, a englezilor, lămurește pe deplin existența la Oxford și a manuscrisului din 1429. Chiar dacă nu avem în întregime inventarul obiectelor trimise de Moldova la acea expoziție, nu este exclus ca printre modelele de tipar și litografii, alături de Letopiseșele lui Kogălniceanu și a celorlalte obiecte, să fi fost și Tetravanghelul din 1429. Oricum, prezența acestui manuscris la Oxford, după data deschiderii expoziției de la Londra, nu s-ar putea lămuri altfel decît numai pe această cale. Pînă în prezent nu avem dovezi că a fost trimis, sau poate furat de la mănăstirea Neamț și apoi vîndut — și de către cine — dar nici altfel de știri că a dispărut — cînd și cum — și totuși e la Oxford, după ce mai întîi se oprise la Roma, de unde a fost cumpărat de la un anticar evreu.

Dacă despre alt manuscris moldovenesc, tot un Tetravanghel, știm că se află la Frankfurt — dar nu putem spune cum a ajuns acolo, despre alte trei manuscrise, care se află la Viena, precum și despre alte două ajunse la Kiev, avem știri suficiente, care nu pot fi puse la îndoială. Dar iată mai întîi ce scrie pe unul din manuscrisele de la Viena, care se păstra în fosta bibliotecă imperială :

«Io Ștefan voievod, cu mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan voievod și iubitor de cuvintele lui Christos, din dragoste pentru Dînsul, a dorit și s-a silit să se scrie acest Tetravanghel și l-a legat și l-a dat spre rugăciune pentru sine, pentru doamna sa Maria și fiul său Bogdan, în Sfîntul Munte, în biserica sa proprie, în mănăstirea Zugraf, cu hramul Sfîntului și măritului mare mucenic și biruitor Gheorghe, în anul de la facerea lumii 7010 (1502) iar al domniei sale anul 46 curgător, april 23.

Scrisu-s-au cu mîna celui mai păcătos între oameni, monahul Filip. Și iertați dacă nu după toată cuviința, de la Dumnezeu toate cu puțință».

Pe alt Tetravanghel, aflat și el la Viena, scrie următoarele :

«Cu bunăvoința Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu împlinirea Sfîntului Duh, eu robul stăpînului meu Iisus Hristos, Io Petru voievod, cu mila lui Dumnezeu domnul Țării Moldovei, dorînd cu foc și arzînd de iubirea celor dumnezeiești, am poruncit să se scrie acest Tetravanghel și l-am legat și l-am dat spre rugăciunea mîi(ea) în mănăstirea Xeropotam, unde este hramul celor 40 de Slinji mucenici de la Sevastia... în anul 7043 (1535) noembrie 4».

Pe cel de al treilea manuscris, tot un Tetravanghel, e scris :

«Din mila lui Dumnezeu să se știe că am cumpărat această carte dumnezeiască, numită Tetravanghel, eu prea sfințitul mitropolit chir Anania al întregii țări Ungrovlache, cu 5000 de aspi și am pus-o în noua mitropolie, în capitala noastră Tîrgoviște, în hramul Înălțării Domnului Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Și l-am înfrumusețat mai mult, cu argint l-am legat și cu aur l-am aurit și l-am pus în biserica care este mama tuturor bisericilor...».

Acest Tetravanghel este din anul 1651. Nu știm cine și unde l-a scris. Ceea ce știm e că din Țara Românească a ajuns și el la Viena, împreună cu celelalte două

— de la Ștefan cel Mare și de la Petru Rareș, după ce au fost folosite la Sintul Munte în mănăstirile Zograf și Xeropotam.

Tot la Viena se mai află și o Psaltire de la Alexandru Iliș, pe hirtie, din anul 1586, precum și un Apostol al lui Anastasie Crimcoviți, acesta pe pergament, din anul 7118 (1610).

Dar trebuie să menționăm — odată cu *circulația* manuscriselor și a vechilor tipărituri — *valoarea lor*, uneori palpitantă, atît materială și artistică, mai cu seamă a manuscriselor, cit și cea istorică-informativă, uneori uimitoare, cuprinsă în însemnările făcute atît pe manuscrise cit și pe vechile tipărituri. Astfel :

«Acest Tetravanghel a fost robit de păgînii tătari, nu șe știe din ce loc a fost mai înainte și cine l-a făcut. Și l-a răscumpărat robul lui Dumnezeu, dumnealui Ioan Golăi marele logofăt și a dat pe el 1200 aspri. Și era stricat și l-a legat și l-a întru-museșat și l-a dat în biserica lui Dumnezeu din țirgul Iașilor, la margine, unde este hramul Înălțării Domnului Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Is(us) Hristos, pentru sufletul său și al soșiei sale Ana și al copiilor lor și al părinților lor și pentru sufletul celui care mai înainte l-a fost făcut și țirgul.

In anul 7083 (1575) mart(ie) 9».

Legat în corn de inorog (rinocer) și ferecat cu aur și argint, s-a păstrat pînă către sfîrșitul secolului al XIX-lea în mănăstirea Golia, apoi strămutat în Muzeul Național din București, de unde către sfîrșitul anului 1916, cînd — intrînd nemții în țară — tezaurul și obiectele de valoare au fost evacuate în Rusia țaristă. Dacă unele din acestea — foarte puține — au revenit în țară, altele împodobesc și astăzi muzeele din U.R.S.S. Între acestea se află : icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului, descrisă de Paul de Alep și crucea de aur dăruită de Maxim Burnar aceleiași mănăstiri.

Dar mai înainte de acestea, încă din secolul al XVII-lea, un alt Tetravanghel se afla la Kiev, în muzeul bisericesc de pe lîngă Academia de acolo :

«Cu bunăvoirea Tatălui și ajutorul Fiului și săvîrșirea Duhului Sfînt, a făcut acest Tetravanghel Ion Golăi marele logofăt și soșia lui Ana, în zilele evlaviosului domn Io Petru voievod. Și am îngăduit cu inima luminată și curată și i-am dat la această dumnezeiască biserică pentru sufletul și pomenirea noastră și a părinților noștri. Și cine se va ispiti să-l ia sau să-l dea altcuiva, acela să dea răspuns înaintea groaznicei și nepărtinitoarei judecări a lui Hristos. În anul 7084 (1575) luna lui octomvrie 3». Deci acest Tetravanghel a fost scris în Moldova. Să vedem cum și pe unde a circulat pînă a ajuns la Kiev. O însemnare aflată la sfîrșitul acestui Tetravanghel spune :

«Cu bunăvoirea dumnezeiască, acest Tetravanghel l-a făcut și ferecat Ion Golăi marele logofăt. Și chinuindu-l Iancu voievod, nelîind vinovat, în sfîrșit i-a tăiat capul și i-a luat toate averile și acest Tetravanghel. Și după aceasta, liînd gonit Iancu din domnie, a fugit în orașul Liov. Atunci și eu, Teofan, mitropolitul Sucevei, am fugit de frica lui Iancul. Și văzînd acest Tetravanghel răpit de străin și scribindu-mă cu duhul cum îl defaimă străinii letini (sic) și ca să nu piară pomenirea terecătorului lui, l-am răscumpărat de la Leah, dînd leșilor 100 ughi (galbeni) pentru Tetravanghel. Și nepuțînd să-l scot de la ei și încă silindu-i și domnița, cu mare greutate abia l-am scos din mîinile leșilor și am adăugat, dînd încă 100 taleri, încît puțin de nu mi-am dat tot al meu și l-am răscumpărat. Atunci m-am întors înapoi și am venit în țara mea și l-am dat la biserica zidită de mine, cu hramul cinstului prooroc Mergătorul înainte și Botezătorul Ioan în mănăstirea Rîșca. Așa dar, cine din fiii panului Golăi îl va lua, sau soșia lui și voiesc să-l plătească, pentru pomenirea părinților lor, ci să dea banii

de mai sus, 100 unghi și 100 taleri, mănăstirii Rîșcăi și după plată sînt slobozi să-ia; iar altfel, cine se va ispiti să-l mute din biserică, acela să fie blăstămat de Domnul Dumnezeu, de Botezătorul Ioan și smerenia noastră.

Am scris în anul 7090 (1582) septembrie în 10».

Așadar, scris în Iași, de la Golia ajunge în Polonia. Din Polonia e răscumpărat și adus la Rîșca și în cele din urmă ajunge la Kiev, dacă s-o mai fi aflînd acolo și n-o fi luat calea spre Moscova sau Leningrad...

Un manuscris de mare valoare se afla la mănăstirea Secu :

«Scrisu-s-a această Liturghie cu mîna mult păcătosului robului lui Dumnezeu Ioan, în episcopia Rădăuți, sub episcopul chir Anastasie de la Moldovița. 25 mai 7151 (1643)».

Încotro a apucat și ce cale-o fi luat această Liturghie și o Evanghelie, care se afla la mănăstirea Agapia, scrisă la 8 iulie 1646 în episcopia de Rădăuți, episcop fiind Teofan, de metanie de la mănăstirea Putna, ne-ar putea-o spune doar cenușa lui A. I. Iațimirski și inventarele muzeelor și bibliotecilor din U.R.S.S., ca să nu mai vorbim de alte 31 de manuscrise și tipăriri mistuite de flăcările care au cuprins mănăstirea Agapia în anul 1909, din cenușa căreia am scos o serie de documente pe care le-am publicat în Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol» din Iași, restul fiind aruncate... (!!!) ca «netrebnice».

Pahomie, episcopul Romanului a dăruit ctitoriei sale, Pocrovul, mai multe cărți între care menționăm : Triodul postului, un Antologhion slavon, două Psaltiri, un Mărgărint, o Prăvilă, un Bogorodnic, o Biblie românească și 13 Mneie tipărite în Țara Românească. În afară de Mineie nu știm unde au fost tipărite celelalte și pe unde au mai circulat înainte de a ajunge la Pocrov. Dar să mergem mai departe. Iată ce am putut citi pe o Evanghelie aflată la biserica Sfîntul Ioan Botezătorul din Iași, în anul 1939 :

«Această sîntă Evanghelie elinească și românească, acum întliu alcătuită într-amîndouă limbile și după grecească ai bisericii orînduiată așezată, cu a blagocistivului, prea luminatului și a mare cuvîință Constantin Băsărab voevod și mitropolit Theodosie.

În anul mîntuirii 1693. Tipărită în sînta mitropolie a Ungrovlahiei».

«Aciasta svînta Evanghelie mi-au dăruit măriia sa domnul nostru, Io Costantin Duca voevod, mie cumnatul mării sale Neculai Costin hatmanul, pe care evanghelii i-a trimis mării sale, socrul mării sale Ion Costandin Băs(a)rabă voevoda domnul Țării Românești, la anul de la zidirea lumii 7202, iar de la nașterea Domnului și Mîntuitorului nostru Is. Hs. 1694, să ne fie nouă pomană, undi s-au dat la biserica lui Sveti Ioan la târg (în Iași), care este făcută de strămoșu(l) nostru Barnovschie voevod, mie lui Neculai Costin și lemeii sale, Ileenii, fata răposatului Ducăi voevod. Iar cine s-ar ispiti să o ia de la ace svînta rugă, sau să o lure, neiertat în veci de Domnul nostru Is. Hr. și de Pre(a)curata a svinție sale Maicii Maria» .

O evanghelie din vremea domniei lui Constantin Basarab voievod (Brîncoveanu) și a mitropolitului Teodosie, tipărită la Snagov în anul 1697, ne spune în însemnările de pe ea pe unde a fost folosită :

«Am cumpărat-o de la popa Vasile Chiprian, cînd am fost egum(en) la Vizante. Let 7235 (1726) săptembre 20». De la Vizante ajunge la Neamț, de unde «am cumpărat-o eu Vasilie, cu banii mei și am dăruit-o bisăricii de la Timișești, unde este h(r)ajumul Tuturor Sfinților...». Cumpărătorul era din Timișești și o dăruia «pentru pomenire(a) me(a) și a părinților mei și a soțului meu, fiind îngropați la aciastă biserică...»

și era «*eg(umc)n Neamțul. L(ea)t 7270 (1760)*». După an urmează aceste slove : probabil «9, 18», ambele stiluri. În 1765 cartea ajunge la Balțași și în cele din urmă, probabil datorită înfiorătorului blestem înserat pe ea de către donator, revine la Timișești, unde am dat peste ea și peste un Minei rupt, fără an, precum și peste un Apostol tipărit la Neamț în 1851, dăruit în 1863 de «*Varnava ieroschimonaș și duhovnic la sfânta mănăstire Varatic*», apoi un Minei tot de la Neamț din 1832, în care e consemnat un cutremur și un Antologhion din 1846, care, pe lângă cutremur, ne vorbește și de o eclipsă de lună.

Un Triod slavon, scris pe pergament, se afla în anul 1923 la biserica Sf. Neclui din Hunedoara, predat de protopopul Gheorghe în anul 1709 «*Împreună cu (alte cărți) ale mănăstirii de la Plosca cea din gios, ...3 Evanghelii sîrbești, 3 Ohtaie, 2 Trioduri, un Penticostar, 2 Săboarnice, o Leturghie, 3 Molitfelnice, un Mărgăritar românesc bătrîn, 3 cărți grecești...*». S-ar părea că și «*Mărgăritarul românesc bătrîn*» era tot un manuscris, indiferent dacă era scris pe pergament sau pe hîrtie.

Pe menționatul Triod, scris pe pergament, este o însemnare, care a fost făcută înainte de predarea amintită :

«*Acest Triod este a mănăstirii din Plosca, ca să (se) știe. Ermonaș Simeon din mănăstirea ce să numește Niamțul, din Țara Moldovei. Ca să se știe*». Am putea presupune că triodul a fost scris în mănăstirea Neamț și dăruit, sau vîndut de monaahul Simeon ; căci se pune întrebarea : Ce rost avea un călugăr nemțean să scrie pe un triod de la Plosca ? Ce căuta și cum a ajuns la Plosca ?

Un manuscris vechi, nedatat, ne dă între altele știrea cum se învăța carte în secolul al XVIII-lea :

«*Să se știe că am scris eu cel mai mult greșit înaintea lui Dumnezeu. Și am scris cînd învățam copiii la carte în casa lui Anghel Trișcă. Iar cine va celi, mă va pomeni și să zică : Dumnezeu să(-l) ierte pe robul lui Dumnezeu, Neclui sin Dragomir Chitoc ot Chiojd, din Boz(đu). 1799, levr(uarie) 25*».

Dascălul Chițoc se căsătorise cu puțin înainte, «*În zilele domnului Io Georgie Angiarlău voevod, ce au scos acest domn vîcărît, ce-l numise măria sa goștinărit, de vită tal(eri) 2. Și era cursul anilor 1799 levr(uarie) 11*». Alte două însemnări, pe același manuscris ne dau știri despre un cutremur și despre moartea voievodului amintit mai sus :

a) «*Să se știe de cînd s-au cutremurat pămîntul în luna lui mart(i)e 26, marți seara spre mercuri 1790*».

b) «*Domnul Io Georgie Angiarlău scos-au vîcărît și alte biruri grele (care) ca la acest domn n-au mai fost la altul... Împăratu(l) au trimis de i-au tăiat capu(l) în curtea domnească. Și l-au purtat pă ulițile Bucureștilor pisti tot, legat cu lațul de gît, dîndu-l îrlgului și apoi l-au tăiat, că au vrut să scoață și hîrtii. 1799 levr(uarie) 16*».

Înainte de a trece la cartea tipărită mai amintesc un manuscris, pe care se află o prețioasă însemnare — deși relativ tîrzie — privitoare la felul cum era privită de către localnicii autohtoni forma de stăpînire străină a unei părți din Moldova :

«*Octoihos, adecă osmoglasnic, acum iarăși scris aice, în colonie prea luminatului și pre înălțatului împăratului nostru Alexandru Pavlovici a toată Rusia, cu ajutorul lui D(um)nezeu, pi vreme(a) preaoslînțitului mitropolitului Dimitrie al Chișinăului și al Hotinului. La anul de la nașterea lui H(risto)s 1824 în luna lui martie 24 zile începere(a) aceștii cărți*».

De Grigori Stefanovici iaste scris, în satul Bolboca».

Cît se poate de clar : Colonie «a prea luminatului.. Alexandru Pavlovici», împăratul «a toată Rusia»! La numai 12 ani după durerosul eveniment care îndoliase Moldova, rupind din moștenirea Mușatinilor, care stăpîneau Țara Moldovei «de la munte pînă la mare»... și pînă la Nistru !

Dar fiindcă pe noi ne interesează circulația cărții românești, trebuie să observăm că acest Octoih s-a scris în Bolboca Tighinei; în 1862 era la Socești; trece dincoace de Prut, ajunge la Iași — de unde cu bani grei l-am achiziționat — apoi la Tg. Neamț, la poalele eternei cetăți mușatine, spre pomenirea lui Grigore Spanachi, căruia rușii i-au schimbat și numele, fiind fiul lui Ștefan, înălăturindu-l pe Spanachi, care era moldovean și adăugindu-l pe «ovici», potrivit cu «colonia».

Din Ceaslovul tipărit la Rădăuți, «Întru a sa din nou făcută tipografie», la anul 7254 (1745) septembrie 21, «cu osîrdia răposatului chir Varlaam episcop Rădăuțului», două exemplare erau la Putna, unul la Cernăuți, un altul în biserica din Horodnicul de Sus, unul la Volovăț și unul la Academia Română.

Liturghia Sfîntului Ioan Zlataust a fost și ea «tipărită în tipografia sîntei episcopii a Rădăuțului... cu blagoslovenia preaosfințitului chir Nechifor mitropolitul a toată Moldova, cu osteneala și cheltuiala iubitorului de Dumnezeu chir Iacov episcop Rădăuțului». Cîte un exemplar din această Liturghie se afla la Cernăuți, la Academia Română și în posesia răposatului Narcis Crețulescu de la mănăstirea Neamț.

Trecînd la cărțile tipărite și la conținutul însemnărilor de pe ele, vom da mai întii sursa lor. Din culegerile personale de pretutindeni — de prin biserici, mănăstiri, arhive, biblioteci și alte edificii culturale, precum și din publicațiile pe care le-am spicuit — am reținut un număr de aproape 300 de cărți tipărite, din perioada care începe la jumătatea secolului al XVII-lea și pînă la jumătatea secolului trecut, tipărite în țara noastră cît și peste hotare. Iată, pe scurt, unde și cîte au fost tipărite 237 de cărți :

Mitropolia București	45		
Blaș	7		
Brașov	2		
Episcopia Buzău	9		
Chișinău	2		
Mitropolia Iași	34		
Mănăstirea Neamț	34		
Rădăuți	4		
Episcopia R. Vilcea	41	Beci (Viena)	1
Sibiu	2	Buda și Peșta	5
Snagov	1	Lemberg	1
Tîrgoviște	2	Londra	1
Tipografii incerte	41	Veneția	5

Total	224		13
-------	-----	--	----

Deoarece tipăriturile cercetate — indiferent de sursa lor — aproape mai toate sînt răspîndite în Moldova străbună, în Moldova astăzi sfîrtecată ca un pom căruia un vecin lacom i-a tăiat ramurile pentru a-i culege roadele — e interesant de observat circulația lor.

Diferitele însemnări făcute pe cărți ne arată cum și de unde au ajuns în Moldova — și anume unde — precum și strămutarea lor dintr-un loc în altul. Din imensul număr de cărți, menționat mai sus, numai opt au ajuns în Transilvania, iar în Țara Românească

doar cîteva. Dar nu trebuie să uităm — și e demn de menționat — faptul că după revoluția din anul 1848, starețul mănăstirii Neamț a trimis în Transilvania sumedenie de cărți *«încărcate în care cu boi»*. Mișcat de acest gest, mitropolitul Andrei Șaguna, primindu-le, se adresa lui Neonil, starețul nemțean, care edificase în Tg. Neamț construcțiile amintite, mulțumindu-i *«pentru darul cel frumos ce ați avut bunătatea a face cu mine și cu mult sărăcita mea biserică... purcezînd din inimă cu adevărat nobilă, frățească, milostivă...»*. Dar Neonil, odată cu acest nobil și neîntîlnit act patriotic, făgăduia și *«teascuri de tipografie»*.

Cîtă deosebire între o asemenea acțiune creștinească — unică în felul ei — plină de omenie — și acțiunile săvîrșite în anul 1686, cînd bandele prădalnice ale lui Sobiețchi au ajuns pînă la Neamț, unde în cetate *«tîmplatu-i-s-a mari primejdii doamnei Ruxandei, de au căzut în mina unor cazaci lăcători de rău, luîndu-i toată avuția de lîngă dînsa, mai pe urmă i-au tăiat și capul»*. Un exemplu grăitor de virtute căzăcească și în același timp și creștinească! Căci nu-i puțin lucru să prazi o biată femeie bătrînă, inebunită de groază și fără apărare, s-o chinuiești și apoi să-i tai capul *«cu toporul»*, pe *«pragul cetății»*, așa cum ai tăia o gobaie pe trunchi! Și starețul Neonil și cazacii au săvîrșit fapte mărețe, demne să depășească culmile veacurilor viitoare: prima — a lui Neonil — plasată la înălțimea zenitului, iar secunda în adîncurile întunecate ale imaginabilului infern!...

Să ne mai mirăm că un tătar s-a înfățișat la Tg. Neamț, aducînd cu sine Evanghelia din 1682 a lui Șerban Cantacuzino?! Tipărită în Țara Românească, ajunsă într-un lăcaș de închinăciune, furată — nu știm cînd și de unde — e răscumpărată de la tătar, care o *«refurase»* din Țara Românească, dacă e să credem spusele tătarului:

«Aciastă svîntă Evangheliie am răscumpărat-o noi, preotul Vasilie și cu sofo-mieu Marie, Matheiu cu sofo-seu Măriuța, Ilii cu sofo-seu Hethimie și Ion cu sofo-seu Anna. Am dat 3 lei ca să ne fie pomană sullelelor noastre și coconilor noștri și părinților noștri și a tot neamul nostru noi cît ne-au ajuns puțința. Deci ne rugăm lui Iisus Hristos să ne primească sullete(le) noastre în (îm)părăția cerului, unde s-ar veseli sulletele drepților. Alta: Noi, eu Iliie, cu Ion și Matheiu învoim și o dăm aciastă zvîntă evangheliie în mîna preotului Vasilie, ca să fie unde va li și el. Iară cine se va scula, ca să o ia de la dînsul, să fie blastamat de Dumnezeu și de Maica Precista și de toți svinții. Alta: Aciastă carte, spun tătarii că au luat-o din Țara Românească, că de ar fi fu(r)ă din țara noastră, nu ar li adus la noi, pentru că se aude de scos și este robită din robie d-a trie oară. Și a vinit un tătar și am răscumpărat.»

Luna mai treizeci de zile, anul de la facerea lumii 7225 (1717)».

Ce exemplu mai grăitor de felul cum au circulat cărțile în trecut? *«Și este robită din robie d-a trie oară»!* A trecut de-atîtea ori și Prutul și Nistrul și poate și Bugul — în colo și încoace. Acum, îmbrăcată în argint se află pe masa din altarul bisericii *«Adormirea»* din Tg. Neamț, care biserică e pe locul unde fusese biserica lui Ștefan cel Mare, așa cum a imprimat pe argintul ei meșterul care a ferecat-o.

Noi bănuim că această Evangheliie a fost și mai înainte a bisericii *«Adormirea Precistei»*. Ne-o demonstrează expresia *«am răscumpărat»* așa cum a fost *«răscumpărat»* și un zăpis furat din mănăstirea din Cetatea Neamțului și care ajunsese pînă la Nițna, în țara cazacilor. Întrebarea care o punem este următoarea: Cînd a fost robită, furată această evangheliie? De unde a fost *«robită» ultima oară*? Dacă ținem seama că în domnia lui Constantin Duca *«fiind țara stricată de tîlhari... și mai vîrtos de tătari»; «că acum... se învățase tătarii de umblau pe Bîrlăzel și se suiau pentru pradă la Cetatea Neamțului de apucau oamenii de pin pregiur și de pe la monastiri de*

sub munte și înapoi multă stricăciune lăceau și în țară»..., putem bănuși că în timpul domniei acestuia a fost robită această evangheliie. S-ar putea întâmpla ca chiar tătarul care a adus-o la Tg. Neamț să o fi furat, căci ne întrebăm cum de a nemerit chiar aici? De dincolo de Nistru și pînă la Tg. Neamț n-a mai găsit nici o biserică, căreia să i-o fi vîndut? Și: De unde știa tătarul că această evangheliie e a «*Adormirii Precistei*», deoarece pe evangheliie nu scria nimic? Tătarul știa ce știa, întocmai ca și cazacul de la Nijna! Căci nu ne-am dus noi nici după zăpăditul furat din Cetatea Neamțului, nici după evangheliia din biserica lui Ștefan cel Mare; nici în țara cazacilor, nici la hoardele fără patrie ale tătarilor.

Din aștrii luminoși ai României, cuprinse în hotarele străvechi și imutabile, precum: București, Rîmnicul Vlcea, Buzău, Tîrgoviște, de sub teascurile tiparnițelor, timp de mai bine de două veacuri au țîșnit săgeți luminoase, care au pătruns și străpuns bolțile adeseori întunecate ale cerului Moldovei, pînă la Soroca și Hotin, dincolo de Cernăuți, în adîncul codrilor și al munților și pe crestele lor — în chiliile săpate în stînci, precum și pe văile înșorite, dar veșnic tulburate de vitregiile veacurilor trecute ale Prutului, Siretului, Jijiei, Birladului, Trotușului, Sucevei, Bistriței, Moldovei, pretutîndeni aprinzînd flăcările sufletelor sacre ale blajinilor dar și energicilor moldoveni, din care ni s-au transmis pînă azi spiritul de înțelegere, morală, dragoste de adevăr și cultură și de pătrundere a tainelor universului. La fel au străpuns cu lumina lor și aștrii Iasului și Neamțului, ale căror săgeți luminoase au trecut peste culmile munților despărțitori de frați, din sinul cărora — pentru dreptate și dreptul la viață — au fost puși în lanțuri și obezi, în butuci, în furci și spînzurători, sau trași pe roată eroi ca Horea, Cloșca și Crișan, și atîția alții, martiri care, deși se cere a fi nu-miți, timpul și scopul pe care-l urmărim nu ne îngăduie a o face.

Pe filele cărților — răspîndite din aceste vetre luminoase pretutîndeni pe pămîntul etern românesc — s-au însemnat incendii, boli mistuitoare în masă de vieți omenești, calamități, semne cerești, cutremure de pămînt, foamete, vărsări de sînge, invazii dușmane, răzvrătiri ale poporului și multe, multe altele, peste care sintem siliți să trecem cu vederea, neputîndu-le înșira pe toate.

În cele ce urmează vom înșira doar cîteva, care ar putea fi de folos celor care se ocupă cu cercetarea fenomenelor atmosferice, istoricilor, sau unor filologi (între care un academician nu contenește a se trudi spre a ne da cu totul în ghearele celor care mereu jinduiesc pămîntul sfînt al patriei prin afirmațiile eronate pe care le face).

Pentru a nu împovăra această prezentare le dăm numai pe cele care urmează.

a) Cutremure de pămînt :

1. «*Să să știi de cînd s-au cutremurat pămîntul în Ziua Crucii, în (a)stîntitul soarelui. Le(a)t 7237 (1729)*» (Triod, 1747, adus la Biblioteca Centrală, Iași, pentru achiziții).

2. «*Să se știe de cînd s-au cutremurat pămîntul di au căzut multe sfinte mîndstiri. Atunce au căzut și sfînta Golăe din Eși. Și la acest cutremur multe morți de om s-au lăcut și pămîntul a crăpat pe multe locuri. Și s-au cutremurat mercuri (Să se știe. Le(a)t 7246 (1738)*». (Vezi D. Constantinescu, *Lucruri noi despre arhitectura și pictura mîndstirii Golia*, p. 25, citat Ion Neculce, *Let. II*, p. 402: «*Iar cînd au fost în luna Mai în 31 zile, într-o mercuri, la 4 ceasuri de zi, s-au lăcut un cutremur mare și au ținut mai un civert de ceas acel cutremur și au căzut în Iași mîndstirea Golia...*»). Cutremurul acesta se află însemnat pe un Minei slavonesc, tipărit la Lemberg în 1638.

3. «*Să s(e) știi de cînd s-au cutremurat pămîntul într-o mercuri în postul Sîm-petrului, la 7247 (1739)*» (Triod, 1747, Iași).

4. «Să se știe de cînd s-au cutremurat pămîntul în luna lui martie 26, marți s(e)ara spre mercuri 1790». (Într-un manuscris nedatat).
5. «Anul de la Hristos 1794, noiembrie 27 s-au cutremurat pămîntul foarte tare, într-o duminică s(e)ara spre luni și toată suflarea s-au înspăimentat tare» (Octoih, 1792, București, aflat la biserica din satul Groși — Neamț).
6. «Întru anul acesta, 1802, oct(ombrie) 14, s-au cutremurat pămîntul foarte tare, în trei răsămpuri, într-o mercuri; numai povărnis(e) soarele după amiaza. Eram la Tîrnauca dascăl» (Alexandria, proprietatea M. Costăchescu; vezi Revista Ioan Neculce, Nr. 5, p. 276).
7. «Să să știe de cînd s-au cutremurat pămîntul în zilele mării sale Scarlat Alexandru Calimah voevod, în anul de la Hristos 1814 martie 12 zile, în săptămîna a cincea a sfîntului post. Ziua era mercuri, la șase ceasuri din zi» (deci la ora 12). (Penticostar, 1769, Veneția, Codrescu III/10, p. 157).
8. «Să se știi de cînd s-au cutremurat pămîntu(l), în luna lui iulii în 18 zile la le(a)t 1818». (Apostol 1784, București, aflat în biserica din Girov — Neamț; la D. Constantinescu, foaie volantă). Același cutremur e consemnat și în altă parte astfel:
9. «Să se știe de cînd s-au cutremurat pămîntul într-o joi, la leat 1818 (Iulie) 18». (Slujba de seară, carte ruptă, aflată la mănăstirea Răducanu, Tg. Ocna, provenită de la Schitul Lapoș (Sihăstria Dărmănești); l-am publicat în Cronica Romanului, nr. 7, 1940, p. 244).
10. «Să se știe că la anul 1838, Ghenar în unsprezece, la patru ceasuri turcești fără un sfert au fost mare cutremur, că au ținut cutremur(ul) șapte minute, care nu s-au mai povestit așa groază mari. Și am scris să să știi. Preot Filimon» (Episcopia Roman, inventar 6784, p. 118; l-am publicat în Cronica Romanului, Nr. 7, p. 242, anul 1940). Acest cutremur e menționat și într-un Octoih, 1818, Biblioteca centrală Iași.
11. «La (anul) 1838, la ghenare 11, la patru ceasuri s-au cutremurat pămîntul» (Ibidem).
- b) Semne cerești:
1. «Să s(e) știe de cîndu au perit lumina lunii. Și au perit de tot înspre Sfeti Ioan Zlataust, de la trei ceasuri di noapte și di(n)spre răsărit, în zilele domni(e)i lui Costandin Moruz voievod. Le(a)t 1779 noembri(e) 13». (Ceaslov rupt, Revista Ioan Neculce, I, 329).
2. «Să să știi de cînd au perit soarili. Îmbla vele(a)t 7290 (1782) Aug(ust) 20». (Triod, 1747, Iași; de la biserica Potîngeni — Biblioteca Centrală Iași, adus pentru achiziții).
3. «Să s(e) știa de cînd au perit soarili, în zilili mării sale Ioan Teodor voievod, în luna lui iunii 2... Îmbla le(a)t 7298 (1790). (Ibidem).
4. «Să s(e) știi cînd au perit soarili în zilele mării sale Mihai Șufu voi(e)vod, într-o gioi, di la șepti ceasuri pîn(ă) la no(u)o. Umbla vele(a)tul 7300, iar de la Hristos 1792 aug(ust) 25». (Ceaslov rupt, Biblioteca Centrală, Iași).
5. «Să se știe de cînd s-au întunecat luna, 1798». (Penticostar, Rîmnicul Vilcea, 1767).
6. «Să se știe de cînd s-au întunecat soarele în ziua de Tr(e)isfetitele 1802». (Ibidem).
7. «Să să știe de cînd au fulgerat și au tunat gioi și liind sfîntul Grigore Bogoslov. Veleat 1840 ghenarie 25». (Triodion, 1782, aflat la biserica din Crivești—Iași).
8. «F[r]ivro(a)re 15 zile întuneric au fostu de la șasă și pe pîndă la n(o)au(ă) 1877». (Psaltirea fericitului prooroc și împărat David, Brașov, 1833, p. 422—423, aflată la Trușești la familia Savin).

c) *Invazii — oști străine — prădăciuni :*

1. «Să ș(e) știi de când au vinit moscalii în Moldova. Umbla le(a)t 7219 (1711) april». (Triod, 1747, Iași, de la biserica Pottingeni, la Biblioteca Centrală Iași).

2. «Să ș(e) știe di cîndu s-au dus moscalii(i) după a trie veniri în Moldova. Le(a)t 7283 (1773) «henar». (Ceaslov rupt, Revista Ioan Neculce, I², p. 329).

3. «Să să știi de cînd au venit nemții în Moldova și au luat pe Alexandru vodă Ipsiland(e) la veleat 1788 april 8, iar la iunie în 20 au fugit nemții de Iași și în 22, tot iunie, au intrat turcii și tătarii în Iași și hanul dimpreună cu pașii au tăbărit cu oștile împrejurul Iașilor». (Psaltirea lui Sotirovici Duca, 1743, Iași — din Beresca — Vaslui; vezi Revista Codrescu, I⁷, p. 109).

4. «Să se știe de cînd au venit muscalii în țara Moldovei, 1807, din aprilie și pînă în noembrie. Și am scris eu dascălul Ștefan Zugravu cu toată știința mea». (Triod, 1769 — Tuțcani, mănăstirea-Covurlul, vezi Cercetări istorice, Iași, XII—XVI, p. 413).

5. «Să se știe de cînd au venit muscalii. Umbla veleat 1808». (Penticostar, 1767, Rîmnic, idem, Tuțcani etc.).

6. «La anul 1848 au intrat rușii în Eși la iunie 16 zile și s-au bătut cu ungurii». (Ceaslov, la biserica Sfinții Voievozi din Iași, vezi Revista Codrescu, I⁴, p. 61).

7. «În anul 1848 în luna lui octomvrie s-au făcut bătaie cu ungurii, adecă români și cu cătanele împăratului. I-au învins tare pe unguri, odată la Saroșu unguresc și odată la Vașarheiu». (Minei, rupt — Sfinții Voievozi, Mediaș. Vezi Revista Ioan Neculce, III, p. 169).

8. «Să ș(e) știe de cînd au intrat a doua oară rușii, de au fost bătălie cu turcii, cu Iranjuții, cu inglezii și alte imperii mai multe, la anul 1853 iunie 14 zile. Și s-au tras rușii înapoi, la anul 1853 septemvrie 4 zile, sîmbătă la opt clasuri nemțești dimineafă, toți». (Ceaslov, vezi mai sus punctul 6).

9. «Să ș(e) știe de cînd au intrat cătanii în Eși, la anul 1854 sept(embrie) 18, sîmbătă».

Intr-adins am lăsat la urmă invazia din 1716—1717.

Pe răbojul vremilor trecute s-au făcut multe, multe creștături, dar una e mai mare, mai adîncă, însemnînd văleatul 7224, iar de la spăsenia lumii 1716 :

«Jeșit-au atunce cătane și în Moldova, pre sub munte, la Cașin și la cetate la Nemți și cuprînsese țara pîn-în Siretiu». Boierii și țara nu puteau face nimic. Cătanele s-au îndreptat spre Iași, dar au fost zdrobite, cu ajutorul tătarilor, în ripile de sub mănăstirea Cetățuia...

«A doua zi tătarii au cerșut la vodă 10 pungi de bani să se întoarcă înapoi, iar Mihai vodă n-au avut, au n-au vrut să le dea. Și le-au dat voie să prade țara, dincolo de Siretiu».

Tătarii «de la Siretiu încolo au și slobozit ciambururi a prăda, cît au putut cuprinde ținutul Niamțului. Și pînă la Hangu și pîn-în Ceahlău au ajuns de-au prădat și au robit»...

Pe tartajul unei cărți — Viețile Sfinților, de mitropolitul Dosoftei — un fost călugăr și apoi episcop de Roman, retras în chilioara lui de la schitul Pocrov, a însemnat :

«Cînd au lovit tătarii de au prădat Moldova, ținutul Niamțului, ținutul Sucevei, ținutul Bacăului, ținutul Romanului (și) pe alte locuri. Atunci mi-au luat tot : boi, vaci, oi, lepe și oamenii și mi-au arsu casele, mitocul de la Timișești și eu am scăpat la Pocrov»...

«Și oamenii!» !... Căci bieții oameni n-au știut că vin tătarii ! Tătarii «au prădat și au robit ; și fiind larna mare, omeții mari, nu s-au putut ascunde bieții oameni ; și

s-au umplut de robi și de dobitoace ; cum erau saniile cu bejăniile, așa le aduceau încărcate de femei și de copii, și pe drum copii degerați și fete mari, cum era mai amar»...

«Tătarii, pe cîți au găsit în șintul Niamțului i-au robit, numai cine au lăsat în bejăniile la păduri au scăpat».

Dar cine și de unde au putut ști că vin tătarii?! Biata țară, biata Moldova!

Ce a mai putut rămîne, oare, în calea ciamburului tătăresc? Cîți au mai putut scăpa de această urgie și de funiile cu juvăt, aruncate ca după ciini asupra aceloră, care înnebuniți de groază alergau în păduri? Și oare dintre cei robiți s-a mai întors vreunul înapoi?

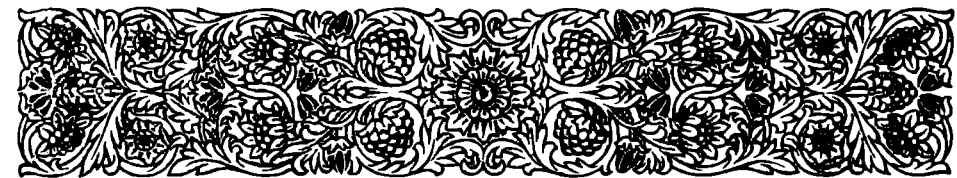
Poate că mulți dintre noi — mai ales generația care abia se ridică astăzi — nu vom putea înțelege urgiile trecutului.

Noi reamintim faptele și suferințele trecutului, spre a-i slăvi pe strămoșii noștri, din a căror cenușă ne-am ridicat noi — cei de astăzi — care ne ducem viața liniștită și traiul îmbelșugat, pentru ca tînăra generație, precum și acelea care se vor perinda, să nu uite niciodată, că în țara aceasta liniștea, belșugul și bunul trai — toate bunătațile și plăcerile — sînt izvorîte din lacrimi și suspine, din sînge vărsat, din gemete de dureri, care ne strigă de după culmea veacurilor, că avem datoria să punem la temelie și ridicarea țării noastre toate puterile și priceperea, spre a răsplăti astfel suferințele gloatelor — cu nume și fără nume — din care sîntem zămisiți.

Să nu le uităm toate acestea, ci să ridicăm altare de recunoștință celor care de curînd ne-au dat libertatea și binefacerile de care ne bucurăm, din care ne îndestulăm astăzi, îndreptîndu-ne — în același timp — gîndurile și spre acei, care în trecut s-au jertfit pentru această țară, hrînindu-se în vremuri de grele cumpene cu papură și cu mohoare!

Să fim mereu atenți ca nu cumva natura răzvrătindu-se cîndva să ne găsească lipsiți de acel reazem moral, care ne-ar întoarce pe același drum.

Prof. dr. Dumitru CONSTANTINESCU

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

CURSURI MISIONAR-PASTORALE SERIA A II-A, BUCUREȘTI 17—28 AUGUST 1981

Cu înalta binecuvîntare și sub patriarhiceasca oblăduire a Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, între 17 și 28 august 1981, într-o atmosferă de aleasă trăire duhovnicească și de înaltă ținută academică, s-a desfășurat, la Seminarul teologic din București, a doua serie a cursurilor speciale misionar-pastorale cu preoți din cele trei protoierii ale Capitalei.

Prea Fericirea Sa, Părintele Patriarh, a inițiat aceste cursuri în anul 1980, la ele participînd preoți misionari din cele douăzeci și una de protoierii ale Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Programul fiecărei zile a început cu oficierea Sfintei Liturghii, între orele 8 și 9,30. De la orele 9,30 la 11,30 a fost susținută prima conferință a zilei iar între orele 11,30 și 13,00 s-a desfășurat seminarizarea conferinței. După amiaza, între orele 15,00 și 16,30 a fost expusă o conferință și între 16,30 și 17,30 a fost seminarizată. Vecernia, oficiată între 17,30 și 19,00 a încheiat programul zilei.

Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de către un sobor de preoți rînduit, prin rotație, din cele trei protoierii, iar la momentul tipiconal potrivit, unul din P. C. Preoți cursanți a susținut o omilie exegetică sau tematică la textul Sfintei Evanghелиi din ziua respectivă.

Joi, 20 august 1981, Sfînta Liturghie a căpătat o solemnitate deosebită. P. S. Sa, Prea Sfințitul Părinte Roman Ialomițeanul, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor a săvîrșit Sfînta Liturghie hirotonind preot și hirotesindu-l și duhovnic pe P. C. Pr. Preda Nicolae de la Parohia Frumușica, hirotonind diacon pe cuviosul părinte Emilian Poenaru de la Schitul Peștera Ialomicioara și hirotesind iconom stavrofov pe P. C. Pr. Bejgu Gh.

În cadrul Sfintei slujbe de seară, săvîrșită de un alt sobor, s-a rostit o cateheză-model de către un P. C. Preot, rînduit spre aceasta.

Începînd cu prima și terminînd cu ultima zi, P. S. Sa, Părintele Episcop Roman a fost printre cursanți și, cu deosebită competență a supravegheat și îndrumat activitatea smereniilor lor.

Cu frățească dragoste P. C. Pr. Vasile Bria, Consilier eparhial, a împlinit, cu competență, oficiul de gazdă a PP. CC. Preoți conferențieri, prezentându-i cursanților și mulțumindu-le pentru bunăvoința de a fi acceptat invitația la catedră iar față de preoții cursanți, în timpul zilei, bun, atent și apropiat îndrumător.

Prelegerile au fost de o veritabilă atracție pentru auditoriu, ele tratând probleme de larg interes pentru misiunea pastorală ca : Datoriile preoților față de obștea creștină ortodoxă încredințată spre păstorie; Ținuta preotului și integrarea sa în viața obștească, Formarea conștiinței de enoriași și întărirea spiritului de devotament față de Patrie, Ortodoxia creștinismului românesc, Raporturile dintre cultele religioase și Stat, Acțiuni specifice ale Bisericii Ortodoxe Române în sprijinul pozițiilor României în politica de întărire a păcii și colaborării în lume, alte subiecte cu conținut liturgic și interconfesional.

Au expus conferințe, din partea Corpului didactic al Institutului teologic universitar din București : P. C. Pr. Prof. Ene Braniște, rectorul Institutului, P. C. Pr. Prof. Dumitru Radu, prorectorul Institutului, P. C. Pr. Prof. Constantin Galeriu, P. C. Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, P. C. Pr. Prof. Constantin Cornișescu, P. C. Pr. Conf. Ilie Moldovan, P. C. Diac. Conf. Petre David, P. C. Pr. Asist. Alexandru Stan și P. C. Pr. Asist. Nicolae Dură.

În ultima zi a cursurilor, după prelegerea susținută, a fost organizat un seminar general la care au participat P. S. Sa, Prea Sfințitul Părinte Episcop Roman Ialomițeanul, P. C. Pr. Prof. Dumitru Radu, Prorectorul Institutului teologic, referentul ultimei conferințe.

Au luat cuvîntul preoți cursanți care și-au manifestat, în cuvîntul lor, deosebita satisfacție de a fi fost aleși să participe la aceste cursuri aducînd sugestii pentru următoarele serii de cursuri și propuneri pentru elevarea activității spirituale și pastorale în enorii.

Prea Sfințitul Părinte Episcop Roman Ialomițeanul a adresat cuvînt bun și înalte binecuvîntări din partea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și a răspuns la întrebările vorbitorilor dînd prețioase indicații cu privire la îndatoririle morale, religioase și sociale ce revin preoților pentru a face cinste sacerdotului ortodox.

În încheiere, a luat cuvîntul P. C. Pr. Consilier Vasile Bria, care a subliniat atmosfera de seriozitate în care s-a desfășurat ciclul de conferințe menite să reîmprospăteze cunoștințele preoților care, la rîndul lor, au datoriat să răspundă cu conștiinciozitate și zel misionar-pastoral grijii întîistătătorului Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. P. C. Sa a adus mulțumiri P. S. Părinte Episcop Roman pentru participare, asigurîndu-l că preoții vor urma îndrumările și vor pune la inimă sfaturile, veghînd la păstrarea unității credinței strămoșești. P. S. Episcop Roman Ialomițeanul a fost rugat de P. C. Pr. Consilier Vasile Bria, în numele celor prezenți, să asigure pe Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Iustin că preoții Bisericii Ortodoxe Române, potrivit înaltei misiuni încredințate, vor sluji Neamul și Țara și vor iubi cu sfințenie gîla, rugîndu-se pentru pacea țării și a întregii lumi.

După rostirea rugăciunii s-a întonat imnul arhieresc iar preoții s-au reîntors în ogrorul muncii duhovnicești, care-i aștepta, cu conștiințele misionar-pastorale reîmprospătate și cu dorința să pună în aplicare cele însușite.

Pr. Dumitru RĂDUNĂ

VOCAȚIA PENTRU SCULPTURA ISTORIEI ÎN PIATRĂ A PĂRINTELUI ARHIMANDRIT SIMEON TATU

După cum ne este îndeobște cunoscut, unul dintre cele mai remarcabile evenimente artistice, de la sfârșitul anului 1980 și începutul celui de față curgător, mai exact dintre 24 noiembrie 1980 și 17 ianuarie 1981, din țara noastră, l-a constituit excepționala : Expoziție de sculptură în piatră, denumită de un critic de artă : «La Sfatul Voievozilor», a Părintelui Arhimandrit Simeon Tatu, Starețul Mănăstirii Plumbuita din București.

Expoziția s-a deschis sub auspiciile Festivalului Național : «Cântarea României», cu neprețuitul concurs al «Centrului de îndrumare al creației populare și al mișcării artistice de masă al Municipiului București», în cunoscutele Galerii de Artă, din Piața Cosmonauților, ceea ce este foarte lăudabil, din toate punctele de vedere, a fost cercetată de un număr impresionant de vizitatori, bucurându-se de un binemeritat și incontestabil succes.

A impresionat, la superlativ, vastitatea numărului sculpturilor expuse, maniera veridică a expresiei acestor chipuri scumpe nouă, ideile de ansamblu și particulare, pe care le degajează, spre meditare, cugetelor privitorilor, și nu mai puțin meritoria tehnică a execuției, astfel că, pe drept cuvânt, putem spune că evenimentul în cauză a constituit o realizare monumentală, o prezentare de gală, și un strălucit unicat istorico-artistice, consacrand totodată un om și un artist, cu zestrea simțămîntului lui, cu mijloacele lui de expresie și toată munca și strădaniile sale îndelungate.

Intr-adevăr, să poți trece în revistă, într-un mic spațiu de timp, și să ai nemijlocit în fața ta, concomitent, tablourile a 168 de voievozi, domnitori și conducători, ai poporului român, cîți numără în totalitate, lucrarea acum, de la Burebista, fondatorul celui dintîi stat dacic centralizat (80 — 44 î.e.n.) și pînă la Președintele de astăzi al țării, celei una, Domnul Nicolae Ceaușescu, iată o înfăptuire ce depășește cu mult obișnuitul, o ilustră și uriașă galerie de mari personalități luptătoare, o suită de concentrată sinteză a istoriei bravului nostru popor.

Desigur, ne este scumpă tuturor, ideea de bază a istoriografiei contemporane, din țara noastră că, masele largi populare făuresc istoria. De aici nu trebuie ajuns la subestimarea elitelor naționale, sociale și spirituale, cu rolul lor bine definit, în scrierea istoriei. A le reprezenta numai pe acestea din urmă, nu înseamnă a le ignora implicit pe cele dintîi, căci, în fond, cele din urmă dobîndesc de la «talpa țării», imputernicirea unor adevărate și cuprinzătoare simboluri ale luptei celor mulți.

Dar, artistul nostru «amator», cum i s-a zis, cu toate că nouă ni se pare a fi depășit acest stadiu, n-a mers numai din conducător în conducător, pe cele trei provincii românești de totdeauna, din cele mai vechi timpuri și pînă la noi. Știm cu toții ce au însemnat, în viața bimilenară a seminției noastre, răscoalele, revolta, răzmerițele, insurecțiile și revoluțiile. Nici acest fecund filon, de continuare ridicări pentru mai bine, firul roșu al întregii noastre istorii, n-a fost neglijat de sculptorul nostru. Așa se explică prezența, în colecție, a chipurilor de luptători și martiri ca, ale lui Gheorghe Doja, Horia, Cloșca și Crișan, al lui Tudor Vladimirescu și Avram Iancu.

Prin iscusita strădanie a sculptorului, chipurile, în general, sînt cele conservate de istorie, în diferitele sale surse ; iar, pentru cele mai puțin sau deloc cunoscute, acesta s-a adresat materialelor literare informative, spre a le întui, mai întîi, specificul personal, și apoi a le intruchipa, în forme concrete adecvate.

Costumația, îmbrăcămintea și drapajul au fost și ele studiate cu grijă și redată cu gust și probitate.

Înșurirea, în timp și spațiu, a acestor chipuri de neuitat, pentru urmașii lor, ne sugerează tuturor, în acest timp de criză morală, în care s-au găsit măsluitori ai istoriei poporului nostru și a propriului lor popor, pentru a servi niște biete teze fanteziste, și ne încredințează, cu fermitate, de continuitate, de statornicie, de permanență etnică, materială și spirituală, în spațiul etnogenezei noastre. Înaintașii noștri, apoi, n-au stat pasivi pe plaiurile danubiano-carpato-pontice, pe care au văzut lumina zilei! Ei au trebuit neîncetat să lupte, pentru a-și păstra glia strămoșească, ființa lor etnică și bogata lor zestre sufletească, în care libertatea și independența au constituit idealuri fundamentale și neecлипsate, pînă astăzi, și să creeze valori perene specifice cu care să se prezinte în fața umanității.

Execuția imaginilor, în piatră destul de dură, de Albești-Muscel, la dimensiuni uniforme de 0,35×0,35 m., ca și înscrisura numelor și datelor istorice, cu minuțioasă exactitudine, ne duc cu gândul la simțul istoriei, la dorința de a-i înveșnici în forme cât mai durabile și grăitoare, dar și cât mai egale și echitabile, a tuturor neînfricărilor luptătorii, a părinților neamului și a tuturor creatorilor de suflet frumos, acestei seminții, ale cărei mlădițe sintem și noi cei de astăzi.

Spațiul nu ne îngăduie a zăbovi mai îndelung și asupra altor temeuri de gând, ce se pot desprinde din examinarea acestei însemnate realizări istorico-artistice.

Drept încheiere a acestora, am dori să ne punem cîteva întrebări, cu al căror răspuns să ne întoarcem la titlul acestor modeste rinduri, de la care am plecat.

— Cum a putut fiul unui sărac și modest sătean, împovărat cu creșterea a două copii, din Cuza-Vodă, județul Galați, să ajungă la această înțelegere superioară a sensului și rostului istoriei?

— Cu ce l-au ajutat numeroasele școli frecventate, de la cea elementară din satul natal, liceul din Galați, Seminarul superior de la Mănăstirea Neamț, Școala de Arhitectură, și pînă la Institutul teologic din București, pe drumul pe care a plecat din 1965 — 1966, cu sculptura de baso-reliefuri în piatră a voievozilor români?

— În fine, cum se face că, după ce a făcut ucenicie și a lucrat cu o serie de pictori bisericești, de renume, ca: Ghiță Popescu, N. Nicolaide, N. Stoica, I. Taflan, și Olga Greceanu, la vreo șaisprezece biserici, el singur pictînd șase, din care cea mai reușită este restaurarea bisericii din Plătărești — Ilfov, după ce a fost calificat cu «Foarte Bine», ca pictor bisericesc, și după ce a sculptat în lemn chiar «ronde-bosse», să treacă la baso-relieful în piatră al înaltelor personalități românești?

Fiul săteanului din sudul Moldovei a putut să se înalțe la înțelegerea majoră a acestor valori morale, patriotice și umanitare și la adevărata lor transpunere, pentru că satul românesc de pretutindeni, în ansamblul său, decî și cel de la Dunăre, a fost și a continuat să rămînă, de-a lungul veacurilor, nu numai o vatră de păstrare a unei spiritualități definitorii pentru întreg neamul în fața lumii, constînd din entități etice, estetice, eroice și de bun simț tradiționale, de jertfelnicie pentru țară, popor și binele general, dar și o sănătoasă, permanentă și fecundă resursă de febrile căutări, în vederea unor noi împliniri. Elogiul permanențelor satului românesc l-au făcut cu pana, cu ascuțită pătrundere, un Liviu Rebreanu și alții. Elogiul acestuia îl face, în mod indirect, cu daltă sa, ca om al satului, care a pus în valoare de icoane, veșnic călăuzitoare, a ceea ce satul a prețuit întotdeauna.

Școala românească contemporană, a deceniilor patru-șase, elementară, medie, și universitară, civilă sau bisericească, în care s-a predat, pe lîngă celelalte materii de învățămînt, cu seriozitate, istoria patriei și cea a Bisericii, școală bine cotate chiar

pe plan comparativ internațional, în care s-a format și de care a fost marcat și subiectul acestor rânduri, a reflectat fidel, tendințele epocii sale. Niciodată, în tot trecutul nostru, nu s-au întreprins atâtea investigații istorico-archeologice; niciodată nu s-au încheșat și publicat atâtea studii și sinteze istorice; și niciodată nu s-au făcut atâtea referiri la zbuciumatul trecut de luptă și eroism al poporului nostru, ca în aceste timpuri, când a fost vorba de dovedirea continuității, libertății și independenței noastre naționale, puse în discuție de unii pescuitori în apă tulbură. Toate aceste accente au avut o imensă rezonanță în sufletele tinerelor generații, deci și a artistului nostru, care a recepționat mesajul epocii sale, de a da țării și poporului său, ceva încheșat, profund, grandios și de lungă durată, care să servească istorica noastră existență. Și astfel, epoca a influențat școala, iar școala trăirea și creația, adică trăirea integrală.

În fine, contactul său cu Biserica Ortodoxă Română, cu bisericile și mănăstirile ei, prin care acesta a trecut sau zăbovit, cu pictura ei străveche, încheșată în tradiții, canoane și erminii, respectate cu sfințenie, i-au dat posibilitatea să intuiască pe viu, această tradițională instituție aproape bimilenară, care și-a slujit cu credință poporul, în vremuri de pace sau războaie, care a păstrat cu venerație, chipurile voievozilor citori apărători și întregitori de țară, tot ce ne-a rămas de la dinșii, așezămint care a contribuit la scrierea istoriei, prin pisani, inscripții și izvoade, prin pomelnice, anale și cronici, prin preocupări, scrieri și tipărituri, în care s-au abordat toate problemele esențiale ale neamului românesc: origine și limbă, scrieri și cultură, existență și suflet frumos, conștiință, unitate și independență națională. Istoria noastră ar fi cu mult mai săracă, dacă s-ar renunța la toate știrile, cărțile și monumentele păstrate de aceasta.

Și astfel, Părintele Arhimandrit Simeon Tatu, pentru a fi mai bine înțeles, trebuie conceput ca o reușită înfăptuire a satului, a școlii și a Bisericii românești.

Dar, cu toate că aceste trei realități primordiale au determinat o certă înfruire, în fixarea, formarea și dinamizarea personalității artistului nostru, ele n-o pot explica integral și în toată complexitatea sa. Mai este nevoie de ceva! Este vorba de vocație, de vocație pentru istorie, în sensul de irezistibilă chemare lăuntrică, de integrală apartenență, de foc sacru mistuitor și de talent.

Numai așa se explică că, Părintele Arhimandrit Simeon Tatu, lucrează de aproape două decenii în acest ultim domeniu, lăsând pe plan secundar îndeletnicirea sa de competenție; că n-a primit de nicăieri nici un fel de ajutor material, cu toate că a investit, din modestul său salariu, mai mult de 20.000 de lei, pentru piatra de Albești, fasonată la Cluj și celelalte; și că are încă de gând să sculpteze, mai departe, pe lângă «Sfatul Voievozilor», și o galerie a ilustrațiilor cărțurarii români, de circa optzeci de figuri.

Vocația s-a aflat, de totdeauna, în bună și logică conexiune cu jertfa, abnegația și spiritul jertfelnic; iar acesta din urmă atestă, cu certitudine, existența și intensitatea celei dintii.

Drept încheiere, la cei 50 de ani pe care-i împlinește la 2 august 1981, ca unul dintre foștii săi profesori de istorie, îi dorim din toată inima Părintelui Arhimandrit Simeon Tatu, ca Satul, Școala și Biserica românească, alături de marea lui vocație pentru frumosul etic, epic și eroic, să-i fie și pe mai departe călăuzele diriguitoare, către împliniri tot mai alese, mai adânci și mai grăitoare, pentru toată suflarea acestor minunate plajuri, așa cum, de altfel, atât de frumos, l-au condus și pînă aici.

Pr. prof. dr. Al. I. CIUREA

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA NEGOIEȘTI, JUDEȚUL PRAHOVA

În ziua de 21 noiembrie 1980 — Intrarea în biserică a Maicii Domnului — a avut loc sfințirea Bisericii din Parohia Negoiești, com. Brazi, jud. Prahova, păstorită de preotul Ilie Țintă.

Încă de dimineață credincioșii parohiei cu mic cu mare așteptau venirea delegatului Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, în persoana P. C. Pr. Ștefan Săvulescu, Protoiereul Protoieriei Ploiești.

După sfințirea apei, ocolirea bisericii, stropirea ei cu aghiasmă și ungerea cu Sfintul și Marele Mir, a continuat săvârșirea Sf. Liturghii, răspunsurile de la strană fiind date de întreaga asistență sub conducerea cîntărețului bisericesc.

Predica zilei a fost ținută de P. C. Pr. Vasile Furtună, de la Parohia D. Apostol — Ploiești.

După slujbă P.C. Protoiereu Ștefan Săvulescu, în cuvîntul său, aduce binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, preotului și credincioșilor bisericii din Negoiești.

În continuare P. C. Sa prezintă o frumoasă lecție catehetică, arătînd însemnătatea sfințeniei Bisericii, zicînd printre altele: Am sfințit biserica din nou pentru ca să fie plină de frumusețea duhovnicească de unde se revarsă harurile Sf. Duh. Ea a fost peteluită cu Sfintul și Marele Mir ca și la Botez, ca să fie purtătoare a darurilor lui Dumnezeu. Biserica ne cheamă, ne primește și ne ascultă luînd aminte la toate rugile noastre. Noi sîntem Biserica lui Dumnezeu și venim aici cu un singur gînd și cu un singur cuget, într-o singură unitate, o singură mărturisire, o singură inimă și simțire, aducînd într-un singur glas laudă Părintelui Ceresc, așa după cum s-a rugat Mîntuitorul Hrisos, zicînd: «Păzește-i pe aceștia, ca să fie una precum și noi una sintem». Să păstrăm legea cea sfîntă a părinților și a strămoșilor noștri în care a trăit și s-a rugat neamul nostru. Să fim «una» în toate cerințele și în toate virtuțile creștinești.

După cuvîntul P. C. Protoiereu Ștefan Al. Săvulescu, P. C. Pr. paroh Ilie Țintă a făcut o frumoasă dare de seamă asupra felului cum s-au desfășurat lucrările de reparații generale și de pictură din nou la biserica Negoiești. Toate acestea au fost efectuate de credincioșii parohiei, ajutați substanțial de Centrul Eparhial și prin solicițudinea arătată de Organele locale ale puterii de Stat și de Departamentul Cultelor. Mulțumește apoi Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, organelor parohiale și tuturor binecredincioșilor creștini care l-au ajutat în lucrarea sa.

A vorbit apoi în numele credincioșilor din parohie consilierul parohial Vasile Brezeanu.

P.C. Protoiereu Ștefan Al. Săvulescu ia act de darea de seamă prezentată de către parohul Bisericii din Negoiești și-l felicită călduros pentru munca depusă în ogrorul Domnului. Felicită de asemeni pe credincioșii parohiei și-i laudă pentru osteneala lor, îndemnîndu-i să poarte grijă deosebită sf. biserici, pe care s-o împodobească mereu frumos ca și în ziua de astăzi cu flori, dar mai ales cu sufletele lor curate. Îi asigură apoi că va raporta Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin realizările de la parohia Negoiești și rivna credincioșilor.

Astfel ziua sfințirii lucrărilor de reînnoire de la biserica parohiei Negoiești a constituit un moment de înaltă trăire duhovnicească pentru toți cei prezenți.

Asistent

O PIOASĂ COMEMORARE

Cu sufletele pline de calde aduceri aminte și într-o atmosferă duhovnicească, s-a comemorat în ziua de 23 iulie 1981 la biserica Sf. Ecaterina — Ploiești, scurgerea a șapte ani de când a închis ochii părintele iconom stavrofor Alexandru Scărlătescu și a trei ani de când ne-a părăsit aleasa sa soție, maica preoteasă Maria preot Scărlătescu.

Cu acest prilej, un ales sobor de preoți au oficiat Sf. Liturghie și parastasul rânduitor pentru sufletele lor, asistați fiind de membrii familiei, de reprezentanți ai organelor parohiale și de o seamă de enoriași, care le-au adus celor răposați, ca omagiu, buchetele lor de prețioase sentimente creștinești.

După oficierea Sf. Liturghii, într-un cald și emoționant cuvânt. P.C. Preot Ion M. Pătrașcu, parohul bisericii Sf. Ecaterina — Ploiești, a omagiat viața și faptele vrednice de laudă a celor doi răposați.

P.C. Sa a spus printre altele: «Anii au trecut și s-au adăugat altor ani, dar nici odată nu putem uita chipurile celor dragi nouă.

Trăim sufletește împreună cu ei, îi avem pururea înaintea ochilor noștri, ne călăuzim după înțelepciunea și faptele lor bune; cu nostalgie ne aducem aminte de chipurile lor dragi, mai ales când este vorba de chipul mamei și al tatălui, îi pomenim și-i purtăm în rugăciunile noastre, trăind într-o comuniune spirituală permanentă cu ei.

Născuți în casa unor buni creștini, neam din neam de preoți, păstrători devotați ai tradițiilor noastre strămoșești, cu frică de Dumnezeu și cu dragoste de aproapele, părintele Alexandru Scărlătescu și tovarășa sa de viață, au crescut lângă vatra bisericii, legănați de psalmodiile duioase bisericești, în mirosul busuiocului și al fumului de tămâie, încălziiți de căldura binefăcătoare a învățăturilor lui Hristos.

Fire blîndă și prietenoasă, părintele Alexandru era adînc pătruns de omenie, săritor și ajutător la nevoie, înzestrat cu spirit colegial, iubit și apreciat de toți cei care l-au cunoscut și mai ales de enoriașii săi. Înzestrat cu calități deosebite, cu o excepțională inteligență, fire deschisă, inimă generoasă, linută distinsă și demnă, atent cu fiecare dintre păstoriții săi, blînd și bun sfătuitoare, slujitor liturgic de înalt talent, a limpezit sufletele mîngîind dureri, a tămăduit răni încălzind inimi îndurerate și a sfințit viața oamenilor, trecînd prin toate senin și răbdător ca un veritabil înțelept și demn slujitor al lui Hristos.

Știînd că preoția este mesajul Evangheliei lui Hristos pe pămînt, n-a trecut pe lângă cel în lipsuri și în suferință, întocmai ca samarineanul milostiv, ci a luat la pieptul său, în vremuri de grea cumpănă, pe actualul nostru coleg — părintele Ioan Scărlătescu — înfiindu-l, alinîndu-i rănilile, mîngîindu-l și ducîndu-l la «casa de oaspeți», după cuvîntul Evangheliei, care este Biserica lui Hristos.

A pus temelie bisericii Sf. Ecaterina, care-i va pomeni numele ca ctitor din veac în veac și s-a strădui din răputeri la înălțarea ei, iar pentru competența sa a fost învrednicit și cu funcția de protoiereu al Protoierei Ploiești.

Viața părintelui Alexandru a fost o binecuvîntare, dar și o jertfă permanentă pentru semenii săi, iar sufletul lui candelă pururi arzătoare spre păstoria enoriașilor încredințați.

Inima însă, care înregistrase toate suferințele și încercările și-a încheiat fulgerător mersu-i înainte, rupînd firul vieții, când se afla ca un pom încărcat cu roade, după o păstorie de 46 de ani la această sfințită biserică.

Comemorînd, tot cu acest prilej, pe maica preoteasă Maria Scărlătescu, care a împlinit trei ani de când ne-a părăsit trecînd în lumea dreptilor, părintele Ion M. Pătrașcu aduce în continuare cuvinte de laudă și de duioase amintiri.

P.C. Sa arata ca «era o buna crestina, inzestrata cu inima calda si induiosata, cu duhul jertfirii de sine, cu o bogata zestre sufleteasca, avind chipul ideal al «maicii preotese», coborit din traditiile de veacuri ale ortodoxiei romanești.

Minte limpede si treaza, harnica fara preget, dreapta in cuvint si sincera, buna si blinda, cu sufletul rupt din iubirea de oameni a Evangheliei Domnului, personalitatea sa era o desavirsita armonie de spiritualitate si viata.

Cu duioasa ne aducem aminte de viata si faptele lor, iar golul lasat de ei este de neimplinit.

Se cuvinte deci sa intimpinam cu crestineasca meditatie, resemnare si impacare despirtirea de cei dragi, spunind ca si odinioara proorocul David: «caltator sint Doamne pe acest pamint si oaspete vremelnic ca toti stramosii mei».

Adresindu-se familiei, care cu vrednicie s-a straduit pentru pomenire, in numele preotilor si al tuturor crestiniilor prezenti, parintele Ion M. Patrascu a spus:

«Va incredintam ca sintem alaturi de durerea incercata in urma cu sapte ani si cu trei ani, cind ati pierdut pe cei dragi si ne rugam pentru sufletele lor.

Fiti mingiati ca cei ce s-au desprins vremelnic de cei iubiti ai lor, au fost fap-turi care au onorat viata cu viața lor și care vor mai trăi încă pe acest pământ în toate inimile care i-au cunoscut.

Ați suferit marea pierdere, dar ati făcut-o cu răbdare, minglindu-vă cu nădejdea întemeiată în Domnul.

Ei v-au pãrãsit cu trupul, dar cu sufletele lor veghează și se roagă pentru voi.

Evocind viața și faptele lor, le aducem cel mai pios omagiu, amintindu-vă că dintre toate florile ce s-au pus pe mormintele lor, sint unele care nu s-au uscat nici acum. Sint florile recunoștinței și ale dragostei, care nu se usucă niciodată și care vor rămîne ca să pilpie ca niște oandele veșnic aprinse.

Alăturindu-ne deci cu aceste pioase ginduri și sincere regrete pentru pierderea lor, închinăm acum rugăciunile noastre fierbinți către Atotputernicul Dumnezeu, rugîndu-L să le dea odihnă întru împărăția Sa cea cerească. Dumnezeu să-i ierte!».

După oficierea parastasului, toți cei prezenti, cler și credincioși, au mers la mormintele celor comemorați, presărind florile recunoștinței și ale dragostei creștine, făcînd rugăciuni după rînduială și pomenind și pe înaintașii preoți slujitori ai bisericii Sf. Ecaterina.

La agapa frățească ce a urmat în amintirea răsposaiților, au evocat momente de neuitat din viața și faptele celor pomeniți cu vrednicie: P.C. preot Marin Cîlă — Buna Vestire, precum și foștii colegi de slujire ai părintelui Alexandru, P.C. preoți Gheorghe Popescu — Sf. Haralambie și Ștefan Iliescu — Mihai Bravu — București.

Asemenea comemorări săvîrșite în amintirea celor dragi plecați dintre noi, sint un pios omagiu adus pentru ei, care mărturisește viața vie a Bisericii, legătura permanentă cu Biserica triumfătoare, precum și păstrarea tradiției de veacuri a ortodoxiei noastre strămoșești.

Pr. Ion M. PĂTRAȘCU

† PREOTUL ICONOM STAVROFOR IOAN IRIMIA

În dimineața Duminicii de 24 mai 1981, atunci cînd preoții Capitalei își grăbeau pașii spre altarele lor, ca să slujească Sfînta Liturghie, preotul Ioan Irimia, de la Biserica «Podeanu» din București, a fost chemat de Marele Arhiepiscop ca să se încadreze în marele sobor de slujire la Tronul Său cel preainalt.

O boală necruțătoare care l-a măcinat înainte de a implini etatea prescrisă de psalmist, l-a răpus după numai cinci luni de la declanșare.

Pierderea unui scump și iubit părinte duhovnicesc al păstoriților săi, ca și a unui iubit tată și bunic pentru familia lui, la o vîrstă cînd și unii și alții mai aveau încă multe nevoi și nădejdi, în susținere și îndurare, lasă, în adevăr, un mare gol și o îndurare în suflețe.

Preotul Ioan Irimia s-a născut la 10 august 1914 în orașul Huși, dintr-o familie de oameni muncitori și evlavioși. Și dacă părinții săi cultivau și îngrijeau grădini de zarzavat în Lunca Prutului, copilul Ionică a fost chemat să sădească, să plivească și să rodească în «Ogorul Domnului», semănînd cuvîntul Evangheliei Sale și plivînd «zizaniile» pe care cel rău le seamănă în ogoarele încredințate păstorilor spre păstorire duhovnicească.

După terminarea școlii primare din Huși, Ionică și-a îndrumat pașii spre Seminarul «Veniamin Costache» din Iași și apoi spre Facultatea de teologie din Chișinău, unde soarbe, cu nesaț, din învățăturile care fundamentează și deschid spre slujire inima unui tînăr teolog. Tot la Facultatea amintită, după examenul de licență obținut cu «Magna cum laude» lucrează, vreme de trei ani, în postul de bibliotecar secund, unde, avînd atîtea tratate și studii teologice și artistice, are prilejul — și chemarea — să se adape, serios din tezaurul cuprins de ele.

Hirotonit diacon în anul 1941, apoi preot pe seama parohiei «Sfinții Apostoli» din Iași, se transferă apoi la biserica «Sf. Dumitru» din Chișinău, de unde, datorită împrejurărilor de război, vine în București și funcționează pe post de Inspector general în Ministerul Cultelor de unde în 1949 trece ca preot la parohia «Sf. Andrei-Chitila» din Capitală.

Deosebit de apreciat, atît de organele bisericești, cît și de cele ale Ministerului Cultelor, este numit protopop la Circ. «Grivița Roșie» unde funcționează aproape cinci ani, iar în 1959 se transferă în postul de preot la parohia «Podeanu» din Protoieria I Capitală.

Intrat adînc în via Domnului, plin de devotament, preotul Ioan Irimia se avîntă în lucrarea de păstorire și luminare duhovnicească a păstoriților încredințați, peste tot pe unde și-a purtat pașii dovedindu-se a fi un bun organizator, un mare gospodar, un înțelept și blînd cîrmuitor în slujire. În permanență cu zîmbetul pe buze, gata de a semăna pacea (a lucrat și în Comitetul local de luptă pentru pace) și a-i înfrăți pe oameni, în bune raporturi cu colegii de slujire, el a făcut din parohiile la care a servit o a doua familie căreia i-a jertfit întreaga sa viață.

Pentru deosebitele merite pe care și le-a cîștigat în vasta sa activitate de funcționar, de preot, de paroh, de protopop, de om de condei (are publicate nenumărate studii, predici, cronici, recenzii etc.) în revistele noastre bisericești, a fost distins cu rangul de «Iconom stavrofor» și cu «Crucea patriarhală».

Slujba înmormîntării s-a săvîrșit la biserica «Podeanu» unde a păstorit ultimii 15 ani, de către un impunător sobor de preoți (am numărat 41), avînd în frunte pe P.S. Episcop pensionar Valerian Zaharia, pe P.C. Vicar Octavian Popescu și pe P.C. Constantin Ștefănescu, Protoiereul Circ. I Capitală. Sfîntul locaș a devenit neîncăpător, fiind plină și curtea de credincioși, de prieteni, care au venit să-și ia rămas bun de la apreciatul lor păstor și să-i sărute mina acelula care l-a botezat, i-a cununat, le-a sfințit casele și le-a ridicat păcatele, luîndu-le pe grumazul său de păstor duhovnicesc.

Atmosfera plină de evlavie, de tămîie, de litanii de înmormîntare, de cîntare lînă și melodioasă, de regrete, de durere și de lacrimi.

Primul a vorbit Părintele Protoiereu Constantin Ștefănescu, care a înfățișat meritele vrednicului preot Ioan Irimia și care a adus, în numele său personal, cît și al

celor peste 120 de preoți din Protoieria I Capitală, ultimul omagiu dispărutului și îndemnul de a nu fi uitat și pomenit în rugăciunile noastre.

Preotul Ioan Berlo, rămas acum singur la parohia văduvită de paroh, evidențiază și el meritele și calitățile deosebite ale preotului răposat, și în numele său și al enoriașilor îndurerăți, al Consiliului și Comitetului parohial, își ia rămas bun, făgăduind că brazda pe care a tăiat-o aici părintele Irimia și ogorul pe care l-a semănat, vor rodi și în viitor, deși i se va simți lipsa mult timp. Amintește de cuvintele Mîntuitorului din «Pilda talanților», care ne cheamă la slujire încredințându-ne cinci talanți, pe care răposatul — ca preot și duhovnic — i-a înmulțit și acum se înfățișează înaintea Stăpînului prezentîndu-i alți cinci talanți, ca o «slugă bună și credincioasă». Prezintă etape din activitatea pastorală și de slujire a răposatului, care slujea în fiecare zi din săptămîină, după tradiția din parohie; din aceea de bun administrator parohial, care a reparat biserica în două rînduri — mărturie pisanile de la intrare —; a restaurat pictura; a introdus căldura în biserică și în casa parohială; a împrejmuțit biserica cu gard etc. Îndeamnă pe credincioși să nu-l uite și să-l pomenească în rugăciunile lor.

Un cuvînt vibrant, plin de duioșie și de lacrimi, a adresat, în numele său personal — și în calitate de consilier parohial aici, vreme de mulți ani, ca și al întregului Consiliu parohial, D-l Ioan Moldovan, inspector-revizor la Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor. D-sa a evocat activitatea răposatului, de bun gospodar, de preot plin de tact și de înțelepciune, de iubit păstor și de îndrăgît tată al celor două fiice: Ana și Virginia, al celor doi gineri și a nepoților, pe care i-a îndrumat în permanență, le-a dat o creștere aleasă.

A luat, apoi cuvîntul P.C. părinte Vicar Octavian Popescu, care a transmis, din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin — care l-a cunoscut personal pe răposat și i-a apreciat permanent activitatea — regretul pentru sfîrșitul său fără de vreme. P.C. Sa subliniază meritele și neobosirea cu care a condus această parohie, pentru care Prea Fericirea Sa a și îngăduit să fie îngropat în curtea bisericii, în stînga altarului, alături de singurul preot înmormîntat aici, Mihail Șerpoianu, ziditorul acestei biserici și întemeietorul parohiei. Distinsul preot a avut parte la pogribania de slujbă arhierescă și de prezența unui mare număr de preoți, care, prin prezența lor și prin rugăciuni, au cerut Bunului Dumnezeu iertarea păcatelor și veșnică odihnă celui care astăzi ne părăsește.

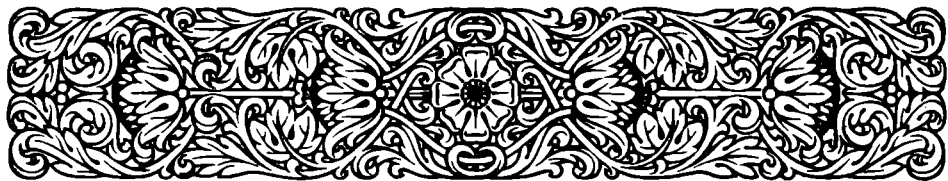
Ultimul, avînd gîslul înecat în lacrimi, a cuvîntat P.S. Episcop-onorar Valerian Zaharia, care a evocat personalitatea defunctului.

...Slujba s-a terminat, coliva s-a ridicat, batistele șterg nesfîrșitele lacrimi vîrsate de toți, în timp ce preotul Ioan Irimia stă tăcut, cu fața spre cer, îmbrăcat în odăjdii, cu camilafca violet lîngă cap, cu crucea patriarhală pe piept, cu fiicele, ginerii și nepoții încremeniți lîngă catafalc, cu mîinile puse cruciș pe piept, ca pentru o ultimă rugăciune, murmurînd în taină adîncă cuvintele stihirei: «Acum am aflat ușurare multă, că m-am mutat din strîcăciune și m-am dus la viață, Doamne, slavă Ție».

Purtat pe umeri de nenumărați preoți, în psalmodierea Canonului «Ajutor și acoperitor»... sicriul cu rămășițele pămîntești ale bunului preot și neprețuitului păstor și prieten, Ionică Irimia, au fost coborîte în cripta de lîngă aceea a ctitorului și fondatorului parohiei, preotul Mihail Șerpoianu, din curtea bisericii «Podeanu».

Așteaptă-ne acolo, sus, unde te vom urma cu toții, atunci cînd, rînd-pe-rînd, vom fi chemați și noi cei ce te-am apreciat și te-am iubit!

Pr. Anatolie LEFTER

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL GALAȚI (martie — aprilie 1981)

1. Prăznuirea Sfințelor Paști.

Marele praznic al Sfințelor Paști, ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim duhovnicește, a fost sărbătorită la Centrul eparhial și de credincioșii eparhiei cu mulțumiri aduse Bunului Mîntuitor, care prin Învierea Sa ne-a făcut parte și nouă de a ne învrednici de acest har ceresc și de a prinzi împreună cu El întru împărăția cerurilor.

La miezul nopții, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim a oficiat prima parte a slujbei Învierii, în fața catedralei arhiepiscopale din Galați, înconjurat de clerul acestui sfînt locaș și de un mare număr de credincioși. În cuvîntul său pastoral I. P. S. Sa a spus între altele: «Ziua de astăzi este un prilej de afirmare a statorniciei noastre în dreapta credință, pe care am moștenit-o de la Sfinții Părinți ai Bisericii noastre, precum și de la toți martirii și mărturisitorii care au trudit în ogorul Domnului și s-au jertfit pentru cuvîntul Evangheliei. Ea ne cheamă la trezirea din moartea păcatului, la întoarcerea spre o viață curată și la săvîrșirea de fapte bune, plăcute lui Dumnezeu și oamenilor». Slujba a continuat apoi în catedrală, încununată de Sfînta Liturghie arhierescă, cu cîntările ei solemne. La sfîrșit s-a împărțit credincioșilor tradiționala pască.

Vecernia mare, numită și a doua Înviere, a avut loc la orele 12, cu Evanghelia citită în mai multe limbi.

La orele 17, ostenitorii de la Centrul eparhial, personalul catedralei și clerul din orașul Galați, au fost primiți de I. P. S. Sa în tradiționala vizită de Sfințele Paști. Preotul Filip Gogoasă, de la parohia Adormirea-Cîmîtîr, a exprimat Arhipăstorului omagiul și felicitările pascale.

Înalt Prea Sfinția Sa, luînd cuvîntul, a spus între altele: «Întîlnirea noastră de astăzi are un caracter festiv. Ea exprimă legătura duhovnicească dintre ierarh și clerul său. Paștele sint sărbătoarea luminii, iar P. C. Voastre, prin misiunea pe care o aveți, sînteți propovăduitori ai luminii. «Veniți de luați lumină!» este chemarea pe care ați adresat-o azi credincioșilor și ei, fiecare, cu luminarea întinsă au

pășit spre sfântul altar, ca să primească lumina. Pentru această slujire a luminii, preoții se bucură de cinste și încredere. Prezența atât de mare a credincioșilor la sfintele slujbe ale Învierii, împărtășirea multora cu sfintele taine, după vrednicie, sînt mărturii ale părtășiei lor cu Sfînta Biserică. Aceasta ne îndeamnă pe noi să ne străduim mai departe și, în lumina conștiinței pe care o avem, să ne facem datoria de preoți și cetățeni, cu sirguință. Lucrarea preotului de astăzi este mai complexă față de trecut, cînd nu erau altele probleme la care trebuie să răspundă cu pricepere și tact pastoral. Pînă în prezent preoțimea și-a îndeplinit cu vrednicie misiunea sa; avem aceeași încredere și pentru activitatea ei de viitor». În încheiere, I. P. S. Arhiepiscop a mulțumit tuturor celor de față pentru felicitările exprimate.

Preoții au executat apoi unele cîntări ale Învierii.

— A doua zi de Sfintele Paști, Înalt Prea Sfințitul a oficiat Sfînta Liturghie arhierescă la biserica Adormirea-Cimitir, din orașul Galați, păstorită de P. C. protoiereu Stanciu Mălăia, Pr. Filip Gogoasă și Pr. Necula Nica, și a adus enoriașilor și organelor parohiale binecuvîntarea pascală și felicitări pentru lucrarea rodnică desfășurată la această parohie, prin grija tuturor.

— Prea Sfințitul Episcop Epifanie Tomitanul a slujit de Sfintele Paști, în prima zi, la catedrala din Constanța, iar a doua zi, la parohia Sf. Gheorghe din același oraș, păstorită de preoții Stoica Marin și Dușu Ștefan.

— Din comunicările primite de la P. C. părinți protoierei, slujbele din sărbătorile Sfintelor Paști s-au desfășurat cu toată evlavvia, după rînduiala tipiconală.

2. Slujbe arhieresti și misionare.

În afară de slujbele de Sfintele Paști, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop a oficiat următoarele servicii divine:

— La 1 martie, a slujit la catedrala arhiepiscopală din Galați și a hirotonit diacon pe candidatul Ostache Ionel.

— La 9 și 11 martie, I. P. S. Sa a citit Canonul Mare la catedrală.

— La 10 martie, I. P. S. Sa a citit Canonul Mare la biserica Sf. Vasile din Galați.

— La 15 martie, a slujit la catedrala arhiepiscopală și a hirotonit pe diaconul Ostache Ionel în preot, pe seama parohiei Traian, protopopiatul Galați.

— La 25 martie, a oficiat slujba de hram la biserica Bunavestire din Galați, păstorită de PP. CC. preoți Virgolică Simion, Pavel Ionel și Drăgoi Eugen.

— La 19 aprilie, I. P. S. Sa a slujit la catedrala arhiepiscopală.

— În Joia Mare, și în Vinerea Mare (23—24 aprilie), I. P. S. Sa a oficiat la slujba deniilor.

Slujbe arhieresti oficiate de P. S. Episcop-vicar, Epifanie Tomitanul:

— La 2 martie, P. S. Sa a oficiat Sfînta Liturghie arhierescă la biserica Adormirea I, din Constanța și a hirotonit pe diaconul Velicu Constantin ca preot, pe seama parohiei Piscul Corbunului, protopopiatul Tecuci, iar pe candidatul Lazăr Valer, ca diacon.

— La 3 martie, a oficiat la biserica Sf. Îngeri din Constanța și a hirotonit pe diaconul Lazăr Valer ca preot, pe seama parohiei Vinători, protopopiatul Galați.

— La 8 martie, P. S. Sa a oficiat slujba arhierescă misionară la parohia Chir-nogeni, protopopiatul Constanța.

— La 10, 11, 12 martie, P. S. Sa a citit Canonul Mare la bisericile Sf. Îngeri, Adormirea I, și Sf. Împărați I din Constanța.

— La 22 martie, a oficiat slujbă misionară arhierescă la parohia Furcenii Noi, protopopiatul Tecuci și a hirotonit pe candidatul Comănescu Gheorghe ca diacon.

— La 25 martie, P. S. Sa a săvârșit slujba de hram la parohia Bunavestire din orașul Tulcea, păstorită de preotul Spînu Gheorghe.

— La 22 martie, a oficiat slujba arhierescă misionară la parohia Nămolosa-Sat, protopopiatul Galați, păstorită de preotul Constantin Ștefan.

— La 5 aprilie, P. S. Sa a săvârșit slujba arhierescă misionară la parohia Sf. Voievozi din Isaccea, suplinită de preotul Nicolae Vasile.

— La 12 aprilie, P. S. Sa a oficiat slujbă misionară la parohia Vadu, protopopiatul Constanța, păstorită de preotul Roman Gheorghe.

— La 19 aprilie, P. S. Sa a oficiat sfințirea mare a bisericii filiale Siminoc, dependentă de parohia Valea Dacilor, protopopiatul Medgidia, păstorită de preotul paroh Doicescu Alexandru, care cu acest prilej a fost hirotesit econom.

3. Vizite canonice și misionare.

I. P. S. Arhiepiscop Antim a efectuat următoarele vizite canonice :

— La 2 martie, la minăstirea Celic Dêre și minăstirea Cocoșu—Tulcea.

— La 8 martie, la bisericile : Bunavestire și Sf. Vasile din orașul Galați, Serdaru, Braniștea și Independența din protopopiatul Galați.

P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a efectuat de asemenea următoarele vizite canonice și misionare la parohie :

— La 13 martie a făcut vizite la parohiile Sf. Dumitru și Sf. Ioan Botezătorul, din orașul Constanța și a participat la vecernia de la parohia Sf. Andrei-Palas, același oraș.

— La 20 martie, la parohiile misionare, Schela, Izvoarele, Cuza Vodă, Pechea, Rediu și Cuca, din protopopiatul Galați.

— La 22 martie, la parohiile Sf. Nicolae, Nașterea Domnului—Tecuci și Furcenii Vechi, protopopiatul Tecuci.

— La 25 martie, la Beștepe, filiala Victoria și Mahmudia, protopopiatul Tulcea.

— La 26 martie, la minăstirea Cocoșu.

— La 29 martie, la : Indemendența, Vameș, Nămolosa Tg., protopopiatul Galați.

— La 31 martie la sediul protoieriei Tecuci.

— La 2 aprilie, la Piscu și T. Vladimirescu, protopopiatul Galați.

— La 4 aprilie, la Văcăreni, 23 August, Luncavița, Minăstira Cocoș, județul Tulcea.

— La 5 aprilie la Murighiol, filiala Plopu, Sarinasuf, protopopiatul Tulcea.

— La 8 aprilie, la bisericile Schimbarea la Față și Sf. Ingeri din Constanța.

— La 13 aprilie, la Lunca, Pantelimon, filiala Runcu, Vultur, cu filialele Dulgheru și Stejaru, Sarai, Hirșova, Crișan, Crucea și Gălbiori, protopopiatul Constanța.

— La 14 aprilie, la Eforie Nord și Techirghiol, protopopiatul Constanța.

— La 16 aprilie, filiala Băltăgești, dependentă de parohia Gălbiori, protopopiatul Constanța și Dunărea, Seimenii Mici și Cernavodă, din protopopiatul Medgidia.

— La 20 aprilie, la parohiile Vișoara, Lespezi, filială la Cetatea, Dobromir Deal, Băneasa, Lipnița, Derwent, Garvăn, Negurenii și Adamclisi, protopopiatul Medgidia.

— La 21 aprilie, Săcele, Istria, Sinoe din protopopiatul Constanța ; Ceamurlia de Sus, Stejaru, Ceamurlia de Jos, 6 Martie, din protopopiatul Babadag.

— La 23 aprilie : Cumpăna, Mereni și filiala Osmancea, Comana, Cotu Văii și filiala Albești din protopopiatul Constanța.

4. Conferințele de orientare ale clerului.

La 17 și 19 martie a.c., la sediile protopopești din eparhie s-au desfășurat lucrările conferințelor de orientare ale clerului, pe trimestrul I/1981. Conferințele de la protoierii Babadag și Constanța au fost prezidate de I. P. S. Arhiepiscop Antim, asistat la prima de P. C. Pr. consilier Ioan Teoharie, iar la a doua de P. C. Pr. consilier Igor Jechiu. Conferințele de la Tecuci și Galați au fost prezidate de P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, asistat la prima de P. C. inspector bisericesc pr. Dumitru Găureanu, iar la a doua de P. C. arhim. Ieronim Motoc, vicar-administrativ. Conferința de la Medgidia a fost prezidată de P. C. consilier Igor Jechiu, iar cea de la protoieria Tulcea de P. C. consilier Ioan Teoharie.

Tema conferinței a fost «Respectarea ordinii de drept a Republicii Socialiste România, îndatorire patriotică a fiecărui cetățean. Conduita preotului în societate, exemplu pentru credincioși».

Avîndu-se în vedere că în prima parte subiectul conferinței are un caracter juridic, Centrul eparhial a invitat unii juriști de profesie, care au făcut parte din birou și au dat lămuriri la întrebările ridicate de preoți în ședință.

Pentru o mai bună precizare a temei, a concluziilor și sarcinilor care se desprind, I. P. S. Arhiepiscop, în cuvîntul de deschidere a conferințelor, a spus între altele: «Menirea Bisericii nu se poate despărți de rosturile societății și patriei în care ne găsim și de preocupările acestora pentru promovarea binelui obștesc. Conferința de astăzi ne oferă prilejul unei analize a prevederilor legale raportate la realitățile și problemele specifice ale Bisericii și la îndatoririle slujitorilor de cult în contextul societății contemporane.

Cu convingerea că noua ordine de stat răspunde cerințelor actuale ale țării, preotul, prin pregătirea sa, prin activitatea și conduita sa exemplară, poate fi un factor pozitiv care să contribuie la eforturile generale de progres și prosperitate din țara noastră.

Alături de celelalte organizații de masă, Biserica are deschisă posibilitatea de a se afirma în realizarea obiectivelor propuse de Frontul Democrației și Unității Socialiste.

În mediul în care își desfășoară munca, în parohie, și în afară de aceasta, în mijlocul credincioșilor și al cetățenilor, slujitorii bisericești pot, prin cuvînt și faptă pilduitoare, să exercite o influență benefică asupra opiniei publice, pentru respectarea și aplicarea ordinii de drept din țara noastră.

În încheiere, I. P. S. Sa a citat din îndemnul Sf. Ap. Pavel către Timotei, care sînt de permanentă actualitate pentru orice preot: «Fă-te plidă credincioșilor cu cuvîntul, cu puterea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția. Nu fi nepăsător față de harul care este întru tine. Cugetă la acestea, ține-te de acestea, ca înfăptuirile tale să fie învederate tuturor» (I Tim. IV, 12—15).

— P. S. Episcop-vicar Epifanie, precum și ceilalți delegați chiriarihari au făcut precizări similare în legătură cu tema, după îndrumătorul dat de Centrul eparhial.

Studiat cu atenție de către toți preoții, subiectul a fost prezentat în detaliu de referenții principali, designați de biroul conferinței, pe baza propunerilor făcute de comisiile de lectură, de la fiecare centru protopopesesc.

La discuții pe marginea referatelor au luat parte un mare număr de preoți care, împreună cu coreferenții, au adus completări prețioase, legate de problemele de actualitate ale societății noastre. Totodată și-au exprimat atașamentul și loialitatea față de ordinea de drept din țara noastră și s-au angajat să respecte legile de stat, prin care se realizează armonia socială, unitatea și progresul spiritual și material al întregii obști românești. Ca păstori sufletești au arătat că vor îndemna la aceasta și pe credincioși, să facă același lucru, din dragoste fierbinte pentru scumpa noastră patrie.

La concluzii, președinții au relevat actualitatea și importanța temei. Ea pune în lumină una din principalele îndatoriri cetățenești ale clerului și credincioșilor, care ține de dragostea de patrie și de patriotism: cunoașterea și respectarea legilor după care se conduce poporul nostru. Căci după cum credința se arată prin fapte (Iacob 2, 18), tot așa și dragostea de patrie se cunoaște prin împlinirea legilor care urmăresc fericirea tuturor cetățenilor.

În partea a doua a conferințelor, preoții au prezentat dări de seamă asupra activității pastoral-misionare și sociale. S-a remarcat permanenta preocupare a clerului de a răspunde solicitărilor credincioșilor în cele pastorale-duhovnicești și de a se îngriji de reparația și buna întreținere a sfintelor lăcașuri. În continuare au arătat că pe plan social dau sprijin organelor și organizațiilor obștești, pentru rezolvarea unor probleme gospodărești locale și în special pentru pregătirea campaniei agricole de primăvară, care are o mare importanță pentru economia națională și pentru ridicarea nivelului de trai al întregului popor.

Conferințele de orientare ale clerului ținute în luna martie a.c., au fost bine organizate și și-au atins scopul. Preoții și-au însușit și și-au lărgit orizontul cunoștințelor pe latura legislației de stat, care îi ajută de a se orienta just în activitatea lor bisericească și socială.

5. Conferințele administrative și misionare cu preoții și cîntăreții bisericești pe semestrul I/1981.

— La 29 și 30 aprilie a.c., la toate protoieriiile din eparhie, s-au desfășurat conferințele administrative, urmate apoi de cele misionare, cu preoții și cîntăreții bisericești pe semestrul I.

Conferințele de la protopopiatul Galați au fost prezidate de I. P. S. Arhiepiscop Antim, asistat de P. C. consilier Igor Jechiu, cele de la protopopiatele Babadaș și Constanța de P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, cele de la Medgidia de P. C. arhim. Ieronim Motoc, vicar-administrativ, cele de la Tecuci de P. C. consilier Ioan Teoharie, iar cele de la Tulcea, de P. C. inspector bisericesc Dumitru Găureanu.

Tema principală a conferinței administrative, date de Cancelaria Sfintului Sinod a fost: «Implicațiile misiunii preoțești în fața factorilor și procedeelelor prozelitismului sectar».

În dezvoltarea temei, preoții referenți au arătat în general cauzele obiective care determină pe unii credincioși să treacă la grupări sectare și mijloacele de apărare a credincioșilor noștri în fața prozelitismului sectar. S-a subliniat între altele că predica și cateheza, oficierea corectă și cu evlavie a sfintelor slujbe, generalizarea

cîntării liturgice obștești, cunoașterea temeinică a Sfințelor Scripturi și a Învățăturii de credință ortodoxă, cît și a doctrinei sectarilor, sînt absolut necesare în activitatea misionară. Căci precum a spus I. P. S. Arhiepiscop Antim, «ca să poți combate o învățătură greșită, trebuie să o cunoști mai întii».

De asemenea, vizitele pastorale individuale a celor care oscilează în problemele de credință, viața exemplară a preotului și a familiei, prezența activă și permanentă a preotului în parohie, tactul pastoral, respectarea legilor de stat și bisericești, participarea la susținerea activităților de interes obștesc etc., sînt printre cele mai bune mijloace de care se poate servi preotul, ajutat de organele parohiale pentru a păstra pe credincioși uniți în jurul Bisericii străbune.

Pentru dezvoltarea și întărirea conștiinței ortodoxe a credincioșilor s-a arătat de asemenea că folosirea în predici, ca și în diferite discuții a unor date din istoria poporului nostru, cu privire la evlavioșii voievozi și eroi ca: Vlaicu Vodă, Mircea cel Bătrîn, Bogdan Vodă, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Neagoe Basarab, Mihai Viteazu, Matei Basarab, Vasile Lupu, Constantin Brîncoveanu, Horia, Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu etc., care au apărat țara de dușmani și au ridicat numeroase biserici și minăstiri, ca monumente ale neamului și ale credinței ortodoxe, au o deosebită influență asupra credincioșilor noștri. Prin aceștia, ei văd că poporul nostru a fost totdeauna ortodox și legat de Biserică. Tot așa se va putea aminti despre episcopii de la vechiul Tomis, care au participat la sinoadele ecumenice și locale din primele veacuri creștine, alături de Sfinții Părinți, ca apărători ai dreptei credințe, precum și despre sfinții mucenici de la Niculițel și despre numeroasele urme creștine descoperite în Dobrogea, Transilvania etc. Acestea toate, împreună cu cîtorii neamului, grăiesc despre vechimea creștinismului la strămoșii noștri, care urcă pînă la vremea Sf. Ap. Andrei și a ucenicilor lui.

S-a scos în evidență faptul că, față de încercările unor sectari de a destrăma unitatea spirituală a credincioșilor noștri, Sf. Arhiepiscopie, conformîndu-se directivelor Sfîntului Sinod, a organizat cu cîțiva ani în urmă un plan de măsuri pentru preîntîmpinarea prozelitismului sectar, cu activități misionare la nivel de parohii, protoierii și Centru eparhial.

Astfel, la parohiile misionare, s-a introdus vecernia din duminici și sărbători cu program misionar de zidire sufletească, constînd din predici, cateheze, lecturi biblice și din Viețile Sfinților, cîntarea obștească etc. Preoții întocmesc și ei un plan de lucru și prezintă rapoarte de activitate misionară care sînt analizate apoi la consfățuirile misionare și conferințele ce au loc la protoierii, prezidate de delegați ai Centrului eparhial.

Inspecțiile de îndrumare și control ale P. C. protoierei la parohii, cu asistență la slujbă, cu caracter misionar, precum și cele efectuate de misionarii protopopești, care se preocupă totodată și de instructajul membrilor organelor parohiale și ai cercului misionar, ca și slujbele în sobor, la care participă delegați de la Sf. Arhiepiscopie etc., sînt de un real folos în activitatea misionară a parohiilor.

Slujbele arhierestii misionare și cele de la sfințirile de biserici și hramuri, oficiate de I. P. S. Arhiepiscop Antim și de P. S. Episcop-vicar Epifanie, sînt foarte mult

dorite de preoți și credincioși. Cuvântările, îndrumările și indemnurile date cu aceste prilejuri sînt primite cu bucurie și cu evlavie de parohieni, ca o hrană pentru suflet și au un efect deosebit pentru păstrarea credincioșilor în dreapta credință și în fapta creștină.

După discuțiile purtate și analiza rapoartelor prezentate de preoți și cîntăreți, cu sublinierea părților care revin ca sarcini de viitor, conferințele din luna aprilie au luat sfîrșit, cu bune rezultate.

6. Instalare de stareță la Mănăstirea Celic-Dère — Tulcea.

La 3 martie a.c., Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos, a procedat la instalarea noii starețe a mînăstirii Celic-Dère din județul Tulcea. Această străveche vatră monahală, rectitorită în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în ultimii ani a fost condusă de cuv. stareță Ierusalima Bumbac, care, cu sprijinul Sfîntei Arhiepiscopi, a realizat unele lucrări de seamă pentru viața spirituală și gospodărească a mînăstirii. În urma pensionării sale pentru limită de vîrstă, în postul de stareță, rămas vacant, a fost numită cuv. monahie Iuliana Mocanu, fiică a acestei mînăstiri, la care a ucenicit ca soră din primii ani ai tinereții. La vremea cuvenită, cu recomandarea Centrului eparhial, a urmat cursurile seminariale de la mînăstirea Horezu-Vilcea și ale Institutului teologic universitar din București. După o perioadă de funcționare în cadrul voievodalei mînăstiri Curtea de Argeș, a revenit la Celic-Dère, la mînăstirea sa de metanie, unde a fost numită ca stareță, pe data de 1 ianuarie 1981.

Instalarea de stareță, de la 3 martie a.c., a fost precedată de oficierea Sfintei Liturghii, în paraclis, la care a participat I. P. S. Arhiepiscop, însoțit de P. C. arhim. Ieronim Motoc, vicar-administrativ și P. C. protoiereu Nicolae Ionescu de la protoieria Tulcea. A fost de față întregul sobor al mînăstirii. După terminarea slujbei, I. P. S. Arhiepiscop, luînd cuvîntul, s-a referit la activitatea duhovnicească și gospodărească a acestui sfînt lăcaș, arătînd că, în trecut ca și în prezent, ea s-a desfășurat pe linia tradițională a vieții mînăstirilor din țara noastră. Maicile și surorile de aicea au unit rugăciunea cu munca și cu ascultarea în strînsă colaborare și în duh de pace.

Ceremonia instalării s-a încheiat cu slujba polihroniului și cu felicitările adresate noii starețe de întregul sobor.

După-amiază, noua stareță a convocat prima ședință comună de lucru cu maicile care formează cele patru consilii de conducere a mînăstirii. Cu acest prilej au fost completate locurile vacante din alcătuirea acestor consilii.

Arhim. Ieronim MOTOC

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRI DIN CUPRINSUL EPARHIEI SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA TERCHEȘTI JUDEȚUL VRANCEA

Biserica cu hramul «Sf. Apostoli Petru și Pavel» a fost zidită din temelii între anii 1975—1980 pe locul unde au mai existat încă două biserici care au durat peste două veacuri. Acest Sf. Locaș nou a fost construit din cărămidă și împodobit cu pictură nouă în tehnică fresco de către pictorul Adolf Cantini și Vilceanu Pompilia, din Focșani.

Simbătă seara s-a săvârșit slujba vecerniei cu priveghere și litie, la care a luat parte P. C. Pr. Protopop Tătaru Nicolae și Pr. paroh Militaru Zamfir și preoții din jur.

În ziua de Duminică 24 august, a avut loc sfințirea bisericii de către P. S. Episcop Dr. Antonie însoțit de P. C. Vicar ad-tiv Teofil Dumitrescu de la Centrul Eparhial, precum și de Arhid. Stoica Dumitru, Diac. Sibiescu Gabriel și Diac. Stancu Nichifor.

În zorii zilei de Duminică un mare număr de credincioși din parohie și din împrejurimi au venit să ia parte la acest moment festiv din viața parohiei. P. S. Episcop Dr. Antonie înconjurat de un sobor de 10 preoți a săvârșit sfințirea Bisericii cu Sf. și Marele Mir, după care s-a oficiat Sf. Liturghie.

După ce s-a făcut un Te-Deum pentru P. S. Episcop și Conducerea Patriei noastre, Pr. Militaru Zamfir, parohul bisericii, a prezentat o dare de seamă asupra lucrărilor efectuate aducând mulțumiri P. S. Episcop pentru osteneala și dragostea de a participa la această solemnitate de sfințire, mulțumind în același timp organelor superioare bisericești și statului precum și credincioșilor noștri pentru sprijinul acordat de a termina și înfrumuseța Casa Domnului.

Munca neobosită a vrednicului preot paroh și a enoriașilor a fost elogiată și de P. C. părinte protopop Tătaru Nicolae, care a propus ca preotului paroh să i se acorde rangul de «Iconom».

P. S. Episcop Dr. Antonie a rostit un cuvânt de învățătură îndemnând pe credincioși să păstreze credință vie și lucrătoare.

«Să avem credință puternică, credință neșovăielnică, că Dumnezeu există, că Dumnezeu veghează asupra noastră a tuturor, că ne ține în viață, ne dă sănătate, ajută muncii noastre.

«Întotdeauna să îmbinăm, așa cum ziceau cei vechi, munca cu rugăciunea. Credința noastră să fie dreaptă, așa cum am păstrat-o din moși-strămoși, cei care ne-au transmis-o, de aproape 2000 ani, așa cum și noi trebuie să o ținem și să o transmitem urmașilor noștri.

«Pentru ca să avem parte de Împărăția lui Dumnezeu, despre care întreaga noastră învățătură creștină ne învață, să credem drept în Dumnezeu, să facem fapte bune, să ne iubim unii pe alții, să nu facem rău unul altuia, să contribuim prin tot ce avem mai bun la binele obștesc, pentru că toate acestea se înscriu în cartea vieții de dincolo, dându-se asigurarea că vom avea parte de împărăția cerurilor».

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA VÎLCELELE PROTOPOPIATUL RM. SĂRAT — JUDEȚUL BUZĂU

Duminică 28 septembrie 1980, P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală a săvârșit slujba de sfințire a bisericii parohiale Vîlcelele, comuna Vîlcelele, județul Buzău, iar în cadrul Sf. Liturghii a hirotonit în preot pe tînărul Nițu Voicu pe seama acestei parohii.

Privitvind rînduiei, sîmbătă seara s-a săvârșit slujba vecerniei cu priveghere, de către un sobor de preoți din împrejurimi, în frunte cu P. C. Pr. Grigore Petrache, protopop de Rm. Sărat.

La această solemnitate de sfințire P. S. Episcop Dr. Antonie a fost însoțit de către P. C. Pr. Guță Gheorghe, consilier economic, Arhid. Stoica Dumitru și Arhid. Popescu Nicolae, inspector eparhial, precum și de către Dl. ministru al Comunităților, Al. Glassby, din Australia.

La sfîrșitul Sf. Liturghii P. C. Pr. Protopop Grigore Petrache a făcut o amplă dare de seamă scoțînd în evidență activitatea depusă de fostul preot Milea Marin și Pr. suplinitor Toader Ion, care au condus lucrările, culminînd cu frumoasa pictură de către pictorul bisericesc Vlăduț Andrei din București.

A adus mulțumiri P. S. Episcop Dr. Antonie pentru grija părintească ce o poartă fiilor și slujitorilor bisericii, precum și pentru osteneala de a săvârși slujba de sfințire și Sf. Liturghie, iar autorităților locale și membrilor consiliului parohial, pentru sprijinul și contribuția adusă în timpul executării lucrărilor.

Luînd cuvîntul P. S. Episcop a felicitat și a mulțumit celor care au contribuit la înfrumusețarea acestei biserici.

De asemenea P. S. Sa a prezentat pe Dl. Ministru Al. Glassby care se ocupă cu problemele comunităților etnice și religioase din Australia, făcîndu-i urarea de «Bun venit» în România și Eparhia Buzăului.

În continuare P. S. Sa a dezvoltat tema că mîntuirea, după învățătura ortodoxă, se obține din credință, fapte bune și harul lui Dumnezeu.

În legătură cu pericopa evanghelică a zilei, «Pescuirea minunată», P. S. Sa a arătat minunile săvârșite de Mîntuitorul cu natura, cu oamenii și cu Sine însuși. Cuvîntul «Mai adînc» — a spus P. S. Sa — e invitația ce ne-o face și nouă Mîntuitorul să mergem cu gîndul mai adînc în cugetarea noastră despre Dumnezeu. Să respectăm viața noastră și a semenilor noștri, să nu compromitem această viață, pentru că ea este un bun dat nouă de Dumnezeu. Să ne facem pe deplin datoria acolo unde sîntem fiecare».

În încheiere, P. S. Sa a îndemnat pe credincioși să fie ascultători de Biserică și de bunele ei îndemnuri, păstrători ai credinței moșilor și strămoșilor noștri, împărtășind tuturor arhieresti binecuvîntări, după care a urmat un polihroniu.

SFINȚIREA BISERICII FILIALE HĂULIȘCA DIN PAROHIA PĂULEȘTI, PROTOIERIA PANCIU — JUDEȚUL VRANCEA

În ziua de Duminică 2 noiembrie 1980, P. S. Episcop Dr. Antonie a săvârșit sfințirea bisericii filiale din satul Hăulișca, parohia Păulești, județul Vrancea. În cadrul Sf. Liturghii P. S. Sa a săvârșit și hirotonia întru preot a tînărului Ionică Pandelescu, pentru parohia Pădureni, prot. Panciu, și hirotonia întru diacon a tînărului licențiat în teologie Cucu Eugen, iar la sfîrșitul Sf. Liturghii a hirotesit sachelar pe P. C. Pr. paroh Păun Nicolae.

După săvîrșirea Sf. Liturghii, Pr. paroh a făcut un scurt istoric al satului Hăulișca, precum și o dare de seamă asupra lucrărilor care s-au efectuat în cadrul parohiei, culminînd cu această frumoasă pictură.

P. C. Pr. protopop Dobrin Constantin, în cuvîntul său, a arătat munca depusă de vrednicul și tînărul preot Păun Nicolae, precum și dragostea și hărnicia credincioșilor de pe aceste meleaguri mioritice.

Luînd cuvîntul, P. S. Episcop Dr. Antonie a spus: «Am venit cu multă bucurie și emoție în această parohie a Eparhiei Buzăului, pămînt de baladă și legendă, pămînt cu miez de țară, pămînt de atîtea ori intrat în istoria românească și despre care și istoria și legenda ne aduc știri dintre cele mai emoționante. Se știe că aici a trăit cu adevărat Vrîncioaia, mama care și-a dat toți fiii ei lui Ștefan cel Mare, pentru ca sub comanda lui să apere hotarele țării. Se vede că și mama și fiii erau români de cuget și inimă mare, neprecupețind nimic cînd era vorba să apere țara și sfința noastră credință ortodoxă. Știm cu toții că sîntem singurul popor din lume care ne-am născut în același timp creștini și români. Noi nu am fost creștinați de alte popoare. Sf. Apostol Andrei a propovăduit în părțile noastre, de unde avem și credința și origine apostolică». P. S. Sa a vorbit în continuare despre creștinarea românilor prin ostașii creștini din armata romană și a enumerat numeroasele dovezi care mărturisesc despre aceasta. A vorbit apoi la Evanghelia zilei despre parabola «Bogatului milostiv și a săracului Lazăr».

La această slujbă P. S. Sa a fost însoțit de canonicul Dr. A. M. Allchin din Canterbury—Anglia, ca invitat al Patriarhiei Române și al P. S. Sale.

În încheiere P. S. Episcop Dr. Antonie a transmis tuturor arhieriești binecuvîntări, cu îndemnul de a fi păstrători ai credinței străbune și în același timp și fii buni ai Patriei, după care s-a făcut un polihroniu.

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA MIRCEȘTI PROTOPOPIATUL FOCȘANI — JUDEȚUL VRANCEA

În ziua de 7 septembrie 1980, P. S. Episcop Dr. Antonie — episcopul Buzăului a săvârșit slujba de sfințire a bisericii cu hramul «Sf. Voievozi» din parohia Mircești, jud. Vrancea.

După oficierea slujbei de tîrnosire, P. S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie înconjurat de un sobor de preoți din împrejurimi, în cadrul căreia a fost hirotonit în treapta de diacon tînărul licențiat în teologie Radu Ilie, urmînd a fi hirotonit preot pe seama Catedralei din Buzău.

În darea de seamă ce a prezentat Pr. paroh a arătat că acest Sf. Locaș este monument istoric, datînd din anul 1801, căruia i s-au făcut lucrări de reparație și întreținere în anii 1943, 1956, 1973, 1974. În anii 1977—1980 locașul a fost împodobit cu pictură nouă în tehnica fresco, de către pictorul Nicolescu Nicolae din București.

A urmat cuvîntul de învățătură al P. S. Episcop Dr. Antonie care a felicitat pe Pr. paroh Marin Tudorel, Consiliul și Comitetul parohial, precum și pe toți credincioșii parohiei pentru cele înfăptuite. P. S. Sa a arătat că Biserica este locașul unde mergem fiecare să cerem de la Dumnezeu sănătate, mîngiere și ajutor, prin rugăciunile ce le facem cu cucernicie, cu inimă bună și cu gînd curat.

În continuare, P. S. Sa a vorbit despre hirotonia tînărului Radu Ilie întru diacon; a arătat că a invocat harul Sf. Duh, înscriind prin aceasta pe cel hirotonit în succesiunea apostolică, îndemnînd pe credincioși să păstreze credința cea dreaptă și tradiția Bisericii, pe care o învață preoții noștri, Sf. Sinod al B.O.R. și cum au moștenit-o din moși-strămoși. Să nu-și aplece nimeni urechea la semănătorii de învățături noi și rătăcite, apostoli mincinoși apăruiți peste noapte ca niște furi în ograda Bisericii noastre.

În incheiere P. S. Sa a îndemnat pe credincioși să-și facă fiecare datoria la locul său de muncă, să aibă pace și liniște fiecare, să lucreze cu rîvnă pentru bunăstarea Patriei și pentru fericirea întregului popor.

A urmat un polihroniu pentru conducătorii Statului, ai Bisericii și pentru toți credincioșii creștini.

SFINȚIREA BISERICII CU HRAMUL «POGORÎREA SF. DUH» DIN PAROHIA NISTOREȘTI — PROTOIERIA PANCIU

În urma lucrărilor de reparație și a lucrărilor de pictură ale Bisericii cu hramul «Pogorirea Sfințului Duh» din comuna Nistorești, în ziua de 23 noiembrie 1980 s-a făcut sfințirea de către P. S. Episcop Dr. Antonie, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi de la Centrul Eparhial.

În cadrul Sf. Liturghii a fost hirotonit întru preot tînărul Avram Valeriu, pentru parohia Constandoiu, și întru diacon tînărul Năstase Mihail, iar la sfîrșit a hirotesit sachelar pe Pr. paroh Coroiu Nelu.

După terminarea Sf. Liturghii, Pr. paroh Coroiu Nelu în cuvîntul său, a mulțumit călduros P. S. Episcop pentru osteneala de a fi prezent la acest eveniment, după care a făcut un scurt istoric al satului, arătînd că numele vine de la unul din cei șapte feciori ai Vrîncioaiei, a nume Nistor, care a luptat în oastea lui Ștefan cel Mare pentru apărarea Moldovei de păgîni, apoi a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor efectuate cu sprijinul material al credincioșilor, lucrări care s-au terminat prin executarea picturii, așa cum se vede astăzi.

În continuare, P. C. Pr. Dobrin Constantin, protopop de Panciu a făcut o incurajare în istoria acestor meleaguri Vrîncene, arătînd că așezările Vrîncene au apărut în timp mai întîi sub formă de țirle sau odăi, după care au luat naștere satele și comunele acestui ținut românesc, cu stilul lor de arhitectură proprie vrîncenească.

Luînd cuvîntul, P. S. Episcop Dr. Antonie a arătat că pe aceste plaiuri s-a născut cea mai frumoasă operă românească, «Miorița», poezie și cîntec, ieșită din sufletul poporului, nedepășită încă în frumusețe, pentru că ea este opera unei generații întregi de trăitori pe aceste meleaguri care au șlefuit-o în așa fel încît a ajuns etalon de frumusețe și desăvîrșire cunoscută astăzi în mai toate țările lumii.

P. S. Sa a arătat apoi că pe aceste meleaguri s-a păstrat și se păstrează dreapta credință ortodoxă, credincioșii prezenți azi pe aceste meleaguri, fiind legați de Ștefan cel Mare și avînd poruncă chiar de la el să-și păstreze obiceiurile și credința străbună.

Vorbind despre rugăciune, P. S. Sa a spus printre altele: «rugăciunea să fie făcută în așa fel, încît să avem poarta inimii deschisă, ca astfel Dumnezeu să poată pătrunde în ea și să ne fie călăuză în toate, în tot timpul și în tot locul». În continuare a dezvoltat aspecte ale temei rugăciunii, arătînd că ea trebuie să fie curată, îndrăzneală, puternică, și neîndoielnică, dînd numeroase exemple și istorisind mai multe parabole în legătură cu aceste însușiri ale rugăciunii.

În încheiere, a felicitat pe preotul paroh, Consiliul parohial și pe credincioșii parohiei, pentru frumoasele realizări întru înfrumusețarea Casei Domnului, fiind aceasta o mărturisire vie a continuării rivnei pe care au depus-o înaintașii noștri, în tot ce ne-au lăsat. A urmat un polihroniu.

RESFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA «VALEA RÎMNICULUI» JUDEȚUL BUZĂU

Încă din zorii zilei de 1 martie 1981, credincioșii din Valea Rîmnicului au venit în număr mare să ia parte la bucuria duhovnicească a resfințirii bisericii cu hramul «Sf. Gheorghe» din această parohie.

La ora 9,30 clericii prezenți și credincioșii au întîmpinat pe Prea Sfințitul Părinte Episcop Dr. Antonie, însoțit de P. C. Părinte-vicar Teofil Dumitrescu.

Inconjurat de soborul de slujitori, în frunte cu P. C. Părinte protopop Grigore Petrache, Prea Sfințitul Părinte Episcop a oficiat, potrivit rînduielilor canonice, resfințirea exteriorului bisericii, cu ocolirea tradițională, apoi a purces la resfințirea interiorului și a catapetesmei, prin stropirea cu apă sfințită și prin ungerea cu Sfîntul și Marele Mir.

Răspunsurile la Liturghie au fost date în comun de credincioșii prezenți.

După terminarea Sf. Liturghii, P. C. Părinte protopop Petrache Grigore, a prezentat o succintă dare de seamă arătînd realizările din ultimii ani de la parohiile din Protopopiatul Rîmnicu-Sărat.

P. C. Părinte protopop a arătat că Pr. Ivan Gheorghe nu se găsește la prima lucrare de acest fel și că pentru acest motiv, îl supune atenției și aprecierii Prea Sfințitului Părinte Episcop pentru rangul de iconom stavrofor.

P. C. Preot paroh Ivan Gheorghe, după ce a amintit de ctitorii întemeietori ai bisericii a adus elogiile înaintașilor săi, preoților Dumitru și Sava Roșescu și Ion Vasilescu care, la timpul lor, au arătat grija pentru întreținerea și menținerea Sfîntului Lăcaș. A făcut apoi o dare de seamă asupra lucrărilor executate și sumelor cheltuite, aducînd mulțumiri membrilor Consiliului și Comitetului parohial precum și tuturor enoriașilor care au contribuit cu muncă și cu bani. A adus smerite mulțumiri Prea Sfințitului Părinte Episcop Dr. Antonie pentru osteneala ce a luat de a participa la această sărbătoare duhovnicească a parohiei și a satului.

În încheiere a luat cuvîntul Prea Sfințitul Părinte Episcop Dr. Antonie, spunînd următoarele :

Iubiți credincioși,

Bine v-am găsit !

Este o bucurie deosebită pentru mine de a fi fost astăzi împreună cu dumneavoastră în rugăciune de invocare a Duhului Sfînt, ca să pogoare și să resfințească biserica aceasta, cu hramul «Sfîntul Gheorghe» din parohia Valea Rîmnicului, jud. Buzău, după refînnoirea picturii și după lucrările care, cu osteneala părintelui paroh și a dumneavoastră a tuturor, au fost desăvîrșite aici.

Felicităm pe părintele paroh pentru activitatea deosebită pe care a desfășurat-o pentru casa Domnului și, odată cu el pe membrii Comitetului, ai Consiliului parohial și pe toți cei care, într-un fel sau altul, și-au dat obolul pentru ca biserica să arate așa cum arată astăzi și să poată fi pusă din nou în frumusețea cea dintâi la dispoziția credincioșilor, spre a se întâlni și a sta de vorbă cu Dumnezeu în ea.

Firește, ne putem ruga oriunde lui Dumnezeu și acasă la noi, și pe drum, și în timp ce lucrăm dar, biserica a fost lăsată în tradiția creștină ca loc special în care să venim cu dinadinsul, anume, să ne întrunim într-o atmosferă sfântă, de sfințenie, pentru ca într-o astfel de atmosferă și în gând comun îndreptat către Dumnezeu, să stăm de vorbă cu El, să-L chemăm să se ocupe de sufletele și de viețile noastre.

Aveți acum din nou înfrumusețată această biserică și ea ni se adresează tuturor cu cuvintele Mântuitorului: «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați, și Eu vă voi da odihnă».

Veniți la Mine toți cei care aveți probleme, cei care aveți dureri, cei care aveți nelămuriri, cei în suferințe, cei care vă zbateți în tot felul de încurcături. Veniți la Mine și Eu vă voi da odihnă. Eu voi lămuri problemele voastre. Cu condiția să veniți cu sufletele curate, cu sufletele deschise, cu suflete gata să primească sfatul lui Dumnezeu.

Toți cei care într-un fel sau altul ați ajutat la reînfrumusețarea acestei biserici, veți fi de acum încolo pomeniți în rugăciunile ei laolaltă cu «ctitorii sfântului lăcașului acestuia».

Auziți că în toate rugăciunile, în toate slujbele Bisericii, Biserica pomenește pe ctitori. Își aduce aminte de cei care, prin obolul lor, prin munca lor, prin participarea lor, prin orice, au pus umărul ca să zidească, să întrețină, să înfrumusețeze sfântul lăcaș. Amintirea și pomenirea lor e transmisă din generație în generație, și așa cum ați auzit în rugăciunea de sfințire pe care am citit-o astăzi, ea va dura cit biserica, menită să dureze pînă la sfârșitul veacurilor.

Astăzi, sfânta noastră Biserică Ortodoxă, își amintește prin textul citit în Sf. Evanghelie, de Dreapta Judecată.

Este unul din textele esențiale creștine, pentru că ne dă una din învățăturile capitale în legătură cu destinul nostru.

Și anume, ne spune Mântuitorul în Evanghelie: Ne spune ce se va întâmpla cu noi, ce se va întâmpla cu destinul nostru pentru vecii vecilor. Ne spune că va veni o zi, când toate se vor sfârși, că prin urmare există un sfârșit de obște. Când?

Nici îngerii din cer nu știu. Nimeni nu știe. Dar va veni un sfârșit.

Evanghelia de astăzi ne spune că Fiul Omului, Iisus, va veni pe norii cerului înconjurat de îngerii Săi, și va face dreaptă judecată a tuturor oamenilor, a tuturor celor care au viețuit de la începutul lumii și pînă în momentul sfârșitului general.

Aceasta va fi Judecata cea din urmă.

Pînă la ea însă, există o judecată care se face creștinului îndată după moartea lui. Aceasta se cheamă Judecata particulară. Îndată după moarte, fiecare suflet este judecat în fața tronului dumnezeiesc, pentru tot ceea ce a făcut el. Pentru toate faptele pe care le-a săvârșit pînă în momentul morții. Veți întreba atunci, de ce mai este nevoie de o nouă judecată la sfârșitul sfârșiturilor, de această Judecată din urmă, sau Judecată generală, sau Judecată universală?

Iată de ce : pentru că, la Judecata din urmă, se vor judeca nu numai faptele personale ale fiecăruia dintre noi, ci, se vor judeca și urmările faptelor noastre. Vine într-o zi moartea și plecăm dincolo, dar de foarte multe ori ceva mai rămîne în urma noastră. Dacă am făcut lucruri bune în viață, dacă ne-am îndrumat bine familia, dacă am lăsat în urma noastră prin copiii noștri oameni întregi, sigur că aceasta va rămîne să mărturisească și după noi, într-un fel, despre vrednicia noastră. Dacă, dimpotrivă, n-am făcut așa, dacă am lăsat copiii să se dezvolte la întîmplare, dacă am făcut fapte rele care au antrenat alte rele după noi și acestea ni se vor pune la socoteală. Dacă, spre exemplu, cum ați făcut dv. aici, ați dat obolul pentru zidirea sau restaurarea acestei biserici, rugăciunile înălțate în ea vor merge la Dumnezeu și după moarte, pentru ctitorii sfîntului lăcașului acestuia.

Această urmare bună a faptelor noastre, se va înscrie în cartea vieții de dincolo și la judecata generală va mărturisi în favoarea noastră.

Așa încît, orice lucru pentru altul, orice lucru obștesc, orice lucru de care se poate folosi aproapele nostru sau comunitatea, va mărturisi în favoarea noastră. Dacă ne-am dat obolul la un lucru obștesc nu importă în ce fel, la facerea unui drum, a unui pod, a unei fîntîni, ori a unei școli, a unei biserici, orice lucru pe care îl facem pentru altul, contează pentru noi.

Așa se înțuiește cuvîntul Scripturii care spune că «e mai fericit a da, decît a lua». Pentru că cel ce dă, lui își dă!

Așadar cei care se vor folosi de roadele acestei generozități, ale acestor daruri pentru alții făcute acum, vom fi tot noi la Judecata cea din urmă, cînd ni se vor face socotelile generale. Cine n-a băut apă vara pe arșiță, la o fîntînă undeva în cîmp și n-a zis : «Dumnezeu să-i dea sănătate celui care a făcut-o». Sau «Dumnezeu să-l ierte», dacă e mort !?

O astfel de invocare e de fapt o rugăciune către Dumnezeu. Nu se poate să nu conțeze pentru cel care a făcut acest lucru de folos obștesc. De aceea, iubiți credincioși, Biserica ne face tuturor invitația permanentă de a fi oameni care lucrează și pentru ei înșiși dar și pentru alții. Pentru că se spune că cea mai mare poruncă din lege este «Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, iară a doua la fel ca aceasta și pe aproapele tău». Cum ? «Ca pe tine însuți». Și cum te iubești pe tine ? Te iubești cu o iubire nemărginită. Tot așa trebuie să iubești și pe aproapele tău, cu o iubire nemărginită, cu o iubire înfinită. Aceasta este măsura.

Noi toți vrem să ni se facă numai bine, să ni se întîmple numai bine. Același măsură sîntem chemați s-o întoarcem și aproapei noastre. De aceea porunca, măsura pe care ne-o dă Mîntuitorul, asupra felului cum trebuie să ne purtăm unii cu alții, aceasta este : «Ce vreți să vă facă vouă oamenii, aceasta să faceți și voi lor». Cine nu înțelege o astfel de poruncă și o astfel de măsură ? Nu există nîcîi o mințe, oricît de necultivată ar fi, care să nu înțeleagă această poruncă. Fiecare știe ce vrea pentru el. Ori, dacă fiecare știe ce vrea pentru el, atunci tot atît de ușor știe și ce trebuie să facă aproapele său.

Iubiți credincioși, textul Sfintei Evanghelii de astăzi, din Evanghelia Sf. Matei, ne luminează asupra întrebărilor judecătii. Mai întîi ne lămurește, ne învață, asupra faptului că nimic din ce facem, din ce zicem, din ce gîndim și din ce simțim, nu rămîne fără să fie scris undeva.

Deci orice facem, tot ce gîndim, se scrie undeva și ni se va cere socoteală. Nu sîntem singuri pe lume. Există Dumnezeu care ne poartă de grijă, dar care în același timp, ne cere să respectăm o anumită rînduială pentru ca lumea să se mențină în echilibru.

În al doilea rând, textul acestei evanghelii, ne învață cum spuneam, care vor fi întrebările judecării. Spune textul: Va veni Iisus Hristos pe norii cerului, înconjurat de îngerii Săi, și va împărți pe cei care îi vor sta înainte, în două. E tristă această împărțire în două.

Ar trebui să nu existe nici o împărțire în două. Ar trebui toți să fim de o singură parte. De partea cea bună. Textul ne vorbește totuși de o împărțire în două. Și le va spune celor de-a dreapta: «Veniți la Mine binecuvîntații părintelui Meu și moșteniți împărăția cea gătită vouă încă de la întemeierea lumii. Pentru că, bolnav am fost și M-ați cercetat, flămînd am fost și Mi-ați dat de mîncare, însetat am fost și Mi-ați dat să beau, gol am fost și M-ați îmbrăcat» ș.a.m.d.

Ei vor zice atunci, dar Doamne, nu te-am întilnit niciodată. Cînd te-am întilnit noi și ți-am făcut toate acestea?, vor întreba ei nedumeriți.

Și atunci răspunsul va fi: Într-adevăr, nu M-ați întilnit pe Mine, așa cum Mă vedeți acum. Dar oricîte din acestea ați făcut aproapelui vostru, Mie Mi-ați făcut. Eu eram ascuns în el.

Aioci este taina cea mare pe care ne-o descoperă Mîntuitorul: El e ascuns în omul care are nevoie de ceva. Cîrculă incognito prin lume. Eu, Iisus Hristos, Eu Dumnezeu, va spune El, eram ascuns în cel care avea nevoie. Și intrucit ați împlinit lipsurile acestea cuiva, Mie Mi le-ați împlinit.

Și după aceea va zice celor de-a stînga: «Plecați de la Mine blestemaților!»! «Noi citim adesea sau ascultăm textul acesta, fără să ne angajăm întreaga sensibilitate în lectura lui. Ar trebui însă să ne angajăm întreaga sensibilitate, inima, viața sufletească, în lectura unui astfel de text. Vă dați seama ce groaznic cuvînt e acesta: «Plecați de la Mine blestemaților».

Să auzi acest cuvînt din partea unui om și încă este îngrozitor.

Dar să auzi acest cuvînt din partea lui Dumnezeu, și pentru vecii vecilor? Și cînd va zice: «Plecați de la Mine blestemaților în focul cel veșnic», vor întreba și aceștia foarte nedumeriți: «Doamne, cînd Te-am văzut? Că dacă Te întilneam pe Tine, sigur că Te-am fi ajutat. Dacă Te-am fi văzut că ești flămînd, sigur că Ți-am fi dat să mîncîci». Și ei vor avea într-un fel dreptate. Fiindcă într-adevăr, nu-L vor fi întilnit pe Iisus, așa cum va apare atunci, la Judecată, ca Dumnezeu, în toată slava Lui. Dar și acestora Iisus le va răspunde: «Adevărat vă zic vouă, intrucit n-ați făcut aceasta celui care a avut nevoie, Mie nu Mi-ați făcut». Pe Mine nu M-ați ajutat, cînd n-ați fost sensibili la nevoile altora.

Sigur, iubiți credincioși, așa cum spuneam, împărțirea aceasta în două, e dramatică. Ea poate să doarnă fratii, unii de o parte, alții de alta, părinții, unul de o parte, altul de alta. Poate să împartă familia, poate să împartă neamuri, generații, de aceea e bine să facem totul ca să nu se întimple această împărțire în două. Și cum? Iată, sîntem în preajma postului mare, perioadă rînduită de Biserică pentru curățire sufletească, pentru pocăință, pentru întoarcerea de la rău la bine. Există această mare taină pe care numai creștinismul o învață: Sfînta taină a iertării.

Există posibilitatea de a ți se ierta păcatele pentru totdeauna. De a ți se șterge completamente. Cu o singură condiție: Să recunoști că le-ai făcut, să recunoști că sînt greșeli, să le regreți, să te hotărâști să nu le mai faci și vei căpăta iertare. Există mijlocul de a scăpa, de a ne elibera de relele pe care le-am făcut, de greșelile care apasă asupra noastră și care altfel ne împovărează pentru vecii vecilor.

Există această posibilitate. Biserica ne-o pune la dispoziție. Trebuie doar să ne folosim de ea.

Biserica ne învață, că la sfârșitul sfârșiturilor se restabilește echilibrul stricat în timpul vieții pămîntești, în raporturile morale dintre oameni.

Care dintre noi n-a suferit vreodată vreo nedreptate mare. I s-a făcut un rău, completamente pe nedrept; n-ai fost vinovat, nu l-ai meritat; tu nu i-ai făcut nimic, nu l-ai provocat și totuși ți-a făcut rău și nu te poți apăra, așa este împrejurarea că nu te poți apăra, nu-i poți dovedi, nici lui, nici celorlalți că ești nedreptățit și astfel răul rămîne și nici tu nici altcineva nu mai poate restabili echilibrul. Care dintre noi, în astfel de împrejurări nu zice cu mintea lui, în sufletul lui: Trebuie să existe un Dumnezeu care să facă rinduială, care să restabilească echilibrul, care să restabilească dreptatea. Nu se poate să rămînă situația așa în vecii vecilor. Simțim că nu se poate să nu biruască dreptatea în cele din urmă, la sfârșitul sfârșiturilor. Nu se poate să nu se facă dreptate. Învățătura creștină ne garantează acest lucru. Dreptatea se face.

Nimeni din cei care au făcut rău, nu rămîne nepedepsit. Nici un nedreptățit nu rămîne nemîngiat.

E cazul așadar să ne gîndim cu adîncă seriozitate la destinele noastre.

Nu ni se cer lucruri imposibile. Nu ni se cer lucruri grele de realizat. Dimpotrivă, ni se cere un minimum de atenție față de noi înșine.

Un minimum de preocupare serioasă, profundă, de noi înșine.

Atîta tot. Un control sufletesc în fața lui Dumnezeu, regretînd și cerîndu-ne iertare pentru greșelile noastre și hotărîndu-ne în continuare să fim oameni ai binelui, ai dreptății, ai iubirii.

Raiul și iadul sînt realități prezente peste tot în paginile Scripturii.

E bine prin urmare să ne gîndim cu seriozitate la ele.

Care din noi ar vrea să-și încheie destinul în perspectiva unei suferințe infinite. Fiecare din noi, fără îndoială, vrea să-și încheie destinul pămîntesc în perspectiva unei bucurii infinite, a unei fericiri înlînate. Fiindcă așa se spune că sînt pedepsele iadului și fericirea raiului: suferințele infinite pe deoparte, bucurie infinită pe de altă parte.

Știți că undeva în Scriptură se spune că pentru cei dreپți, dincolo, o mie de ani sînt ca o zi. Și invers, în iad o zi e ca o mie de ani.

Iubiți credincioși,

Am resfințit această biserică și iată-o din nou la dispoziția dvs. Fie ca Dumnezeu să răspundă rugăciunilor și cererilor ce le veți face într-însa și Duhul Domnului să fie permanent lucrător în inimile dvs.

Vă felicit pe dv. și pe părințele paroh Ivan Gheorghe pentru frumoasa realizare de aici. Am înțeles din raportul părintelui protopop că părintele Ivan nu este la prima lucrare de acest fel și că acolo unde a fost preot înainte de a veni aici a fost un preot la fel de vrednic. Nu bucurăm că preoții noștri caută să-și țină în bună rînduială bisericile, să le înfrumuseze și să le restaureze. Pentru aceasta și pentru ceea ce a mai făcut înainte, voi propune Sf. Sinod Mitropolitan ca părintelui Ivan să i se acorde rangul de iconom stavrofor.

Aceasta ca o răsplată pentru P.C. Sa, pentru Comitetul și Consiliul parohial care l-au ajutat și pentru dvs. toți să fie aceasta o încurajare pentru viitor, ca să vă crească tutulor rîvna pentru Casa Domnului și să transmiteți generațiilor viitoare în bună stare această biserică.

Rog pe Dumnezeu să vă dea sănătate, dvs. și familiilor dvs. să vă rînduiască viața în așa fel, încît să trăiți cu mulțumire și cu bucurie.

Să rugăm toți pe Dumnezeu să dea pace și liniște în lume și să facem toți tot ce putem, potrivit cu învățătura Sfintei noastre Biserici, ca în viața noastră personală,

în raporturile noastre unii cu alții, în raporturile noastre cu Dumnezeu, legea de căpetenie care să ne guverneze să fie aceea a dragostei, a bunătății, a buneii înțelegeri, așa fel încît mesajul pe care Dumnezeu l-a transmis omenirii cu prilejul întrupării Fiului Său, a Domnului nostru Iisus Hristos să fie o realitate de fiecare zi în viața noastră.

«Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, iar între oameni bună-voire» AMIN.

Cronicar

MARGINALII LA POMELNICUL EPISCOPIEI BUZĂULUI

Dată fiind importanța pomelnicelor pentru istoriografie s-a publicat, mai ales în ultimul timp, pomelnice ale unor mînăstiri, episcopii și chiar ale unor biserici sătești¹.

Un exemplar care să fi aparținut Episcopiei Buzăului, după cite cunosc, nu numai că nu s-a publicat, dar nici măcar n-a fost semnalat pînă acum. Aceasta nu pentru că n-ar fi existat, ci pentru motivul că s-a pierdut.

Pomelnicile fiind adevărate cronicîi în care se consemnau toți donatorii cu specificarea donației și de aici valoarea lor, făceau obiectul prădărilor din partea trupelor invadatoare. Cunoaștem aceasta și dintr-un pomelnic al mînăstirii Dealul în care la numele unui donator se specifică: «Acesta au scos pomelnic de la Turci cînd au robit toate mînăstirile și le-au ars în partea muntelui»². Un pomelnic al Episcopiei Rîmnîcului a fost găsit în 1791 în satul Cristor «în țara noastră la Crișul alb la niște unguri din vremea răsmeriții, cînd au pierdut nemții țara Românească și orașul Rîmnîcul»³.

Un pomelnic condică așa cum se obișnuia la o asemenea instituție care primea numeroase donații a existat dintr-un început și la Episcopia Buzăului dar prima mențiune documentară despre existența lui o avem din 27 martie 1535 cînd se consemnează

1. Pr. prof. I. Zugrav, *Un pomelnic manuscris*, «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXVII (1961), nr. 9—12, p. 675; Pr. Scarlat Porcescu, *Pomelnicul triptic de la mînăstirea Moldovița*, «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIX (1963), nr. 7—8, p. 570; A. Sacerdoțeanu, *Pomelnicul bisericii din satul Costești, raionul Horezu*, «Mitropolia Olteniei», XVI (1964), nr. 3—4, p. 238; A. Sacerdoțeanu, *Pomelnicul bisericii din satul Tomșani, raionul Horezu*, «Mitropolia Olteniei», XVII (1965), nr. 1—2, p. 65; Pr. Gabriel Cocora, *Un manuscris al lui Dionisie Eclesiarhul (biserica din Zăvideni-Vilcea)*, «Mitropolia Olteniei», XVII (1965), nr. 1—2, p. 167; Ștefan Andreescu, *În legătură cu datara pomelnicului mînăstirii Bistrița (Vilcea)*, «Mitropolia Olteniei», XVII (1965), nr. 1—2, p. 52; Pr. I. Ionescu, *Pomelnicul bisericii Recea de Sus din raionul Horezu*, «Mitropolia Olteniei», XIX (1967), nr. 3—4, p. 268; Diacon Prof. Ioan Ivan, *Două pomelnice triptice ctitoricești din secolul al XVIII-lea*, «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLII (1967), nr. 7—8, p. 542; Prof. Victor Brătulescu, *Pomelnicul cel mare al Mînăstirii Sucevița*, «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLIV (1968), nr. 3—4, p. 185; Pr. D. Bălașa, *Pomelnicul unui schit de maici necunoscut, metoc al Mînăstirii Brădetul (Argeș)*, «Mitropolia Olteniei», XXI (1969), nr. 9—10, p. 736; Protos. Mîna Dobzeu, *Pomelnicul mînăstirii «Sfinții Apostoli Petru și Pavel» din Huși — un document istoric valoros*, «Biserica Ortodoxă Română», XCVIII (1980), nr. 1—2, p. 226.

2. Pr. dr. Const. Nițescu, *Mînăstirea Dealu*, «Glasul Bisericii», XX (1961), nr. 7—8, p. 684, nota 63.

3. Preotul Marin Dumitrescu, *Istoricul a 40 de biserici din România*, București, 1907, vol. III, p. 19.

că numele lui Vasile Călugărul «s-au scris la sfîntu pomelnic» pentru dania unei vii⁴. În document din 7 iulie 1546 confirmă existența unui «sfînt și mare jertvelnic la sfînta proscomidie», unde era înscris numele lui Țîntea vel armaș⁵.

Pomelnicul conținea în primul rînd ctitorii, după cum mărturisește episcopul Luca, la 6 februarie 1585, că pe donatorul Petru cel bătrîn «l-am îngropat în sfînta episcopie și l-am scris în sfîntul jertfelnic împreună cu sfînții ctitori...»⁶.

Cînd a fost pierdut sau distrus pomelnicul cel mare al Episcopiei, în lipsa unei stiri documentare, nu poate fi precizat decît cu probabilitate. Și aceasta este și mai relativă cînd documente din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea atestă dese devastări pe care le suferea această Episcopie, care, potrivit afirmației Divanului din 23 septembrie 1800, se afla «în fața văpaei, adică în drumul cel mare pe unde nelipsit a fost și este greutatea imbletului și trecerea cea necurmată a oștirilor»⁷.

Documente ca cel provenit de la Alexandru Iliăș din a doua domnie (1627—1629), datat 4 februarie 1628, și cel de la 10 ianuarie 1630, provenit de la Leon Vodă (1629—1632), afirmă că biserica episcopală «iaste arsă și stricată». Aceeași situație o află și Matei Basarab, care într-un hrisov din 10 octombrie 1632 arăta că Episcopia era «cu totul părăsită și robită și arsă de păgînii tătari în toți anii»⁸.

Și în secolul următor situația era aceeași. Alexandru Ipsilante, la 19 mai 1775, arăta că aceeași instituție se prezenta «foarte rău stricată și dărăpănată». Situația aceasta era datorită, cum afirmă același domnitor, la 26 august 1778, «de văpaia răzmeriții»⁹.

Fără de această sumbră situație, socotim că pomelnicul a fost pierdut în secolul al XIX-lea, fie în urma arderii Buzăului de către turci la 1806, cînd și Episcopia a avut de suferit, după cum aflăm din însemnarea unui viețuitor de aici¹⁰, fie mai ales, după prădarea de către eteriști a bisericii catedrale «de toate bunurile sale cele mișcătoare», cum se consemnează în pisană bisericii așezată la 1834. Ne sprijinim această ipoteză pe puținătatea numerelor arhimandriților și ieromonahilor care, după identificarea făcută, sînt în majoritatea lor din secolul al XIX-lea. Al doilea arhimandrit, în ordine cronologică, Meletie, e atestat documentar în pistoria episcopului Dositei (1787—1793), după care s-au consemnat din memorie cei mai apropiați, fără să se mai țină seamă de cronologie, așa cum s-a întîmplat și cu alte pomelnice, în alte părți. Cunoaștem aceasta din *Cuvînt înainte la cartea sfîntului jertfelnic* de la minăstirea Dealu, refăcut în 1761, unde se precizează: «Pentru aceea fiindcă am găsit un pomelnic prea scurt și fără de nici o orînduială noi am făcut această carte a sfîntului jertfelnic»¹¹.

Actualul pomelnic, scris cu cerneală neagră și inițialele cu roșu, pe hîrtie pergament, lipită pe carton, 36×26 cm intitulat *Pomelnicul ctitorilor* pare a fi retranscris în timpul pistoriei episcopului Dionisie Climescu († 1921) care incheie șirul episcopilor.

4. *Documente privind istoria României. B. «Țara Românească», Veacul XVI, vol. II, doc. 169, p. 9.*

5. *Ibidem, doc. 356.*

6. *Ibidem, vol. V, doc. 193.*

7. V. A. Urechia, *Istoria Romanilor, IX, p. 371.*

8. Preot Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului. Scurtă prezentare istorică*, București, 1972, p. 11.

9. *Ibidem.*

10. «Fund resmeriță Muscalii cu Turcii aflîndu-se Domn Măria Sa Constandin Alexandru Ipsilant V. V. s-au întîmplat de au ieșit Turcii Brăilei și au venit la Buzău, unde au făcut mari stricăciuni, tăieri, robii, foc, iar eu scăpînd din Episcopie cu nasul tăiat am venit aici la Pin» (*C. Erbiceanu, Note asupra istoriei bisericești a românilor pentru sec. XIX-lea, «Biserica Ortodoxă Română», XXVII (1903), p. 1272.*)

11. Pr. dr. Const. Nițescu, *op. cit., p. 681.*

Episcopul Antim Angelescu tipărește pe o foaie cu chenar tipografic, 30×20 cm, lipită de un carton cu două fețe *Pomelnic ctitoricesc al catedralei Episcopale Buzău, aprilie 1945*, cuprinzând ctitori fondatori și arhieriei, mult mai scurt decât cel amintit, care cuprinde: ctitori, arhieriei, arhimandriți, ieromonahi, ierodiaconi, monahi și frați.

Un pomelnic scurt, cuprinzând doar ctitorii și arhieriei, era cunoscut și episcopului Dionisie Romano la 25 septembrie 1865¹², text pe care îl înfîlmim și în manuscrisul *Papazoglu*¹³, ambele cu mici modificări în cronologia ctitorilor mireni.

Lectura textului pomelnicului actual, pe lângă puținătatea numelor ce le conține și nu din cele mai semnificative, relevă, mai ales, o lipsă flagrantă a cronologiei, atât a ctitorilor, cât și a arhierilor.

Ținînd seamă de știrile documentare cunoscute în acest stadiu înaintat de cercetare a istoriografiei noastre, cât și de anii de domnie ai voievozilor ctitori, precum și de daniile sau alte binefaceri făcute de ctitorii mireni consemnate în documente, textul acestui pomelnic ar urma să aibă următoarea redactare după numerele indicate:

Radu (1), Matei (6), Elena Doamna (6), Constantin voevod (10), Neaga Doamna (4), Vintilă Voievod (3), Duca (7), Mihnea (4), Șerban (8), Grigore (10), Radu (2), Mihail (5), voevozi, Moise, Mihalcea, Calăța, Ștefu, Șerban, Ștefan, Sanda, Smaranda, Dragomi, Manuil, Casia monahie, Cernea, Constantin.

Iată acum succesiunea adevărată a ctitorilor și motivația probabilă, potrivit surselor documentare, pentru care au fost incluși în pomelnic:

1. *Radu cel Mare* (1495—1508), întemeietorul eparhiei la 1500 și, probabil, ctitorul primei biserici, donînd braniștea din jurul orașului.

2. *Radu Paisie* (1535—1545), fiul lui Radu cel Mare, arată o deosebită solîcitudine pentru ctitoria tatălui său: reinnoiește posesiunea braniștei la 7 aprilie 1536—1540, scutește de vinărici la 16 aprilie 1542 și reconfirmă teritoriul eparhiei la 17 septembrie 1543¹⁴.

3. *Vintilă Vodă* (1532—1535) și el fiu al ctitorului buzoian de origine din familia Brăgeștilor de pe Slănic, de unde și numele de Braga voievod, este zugrăvit în tabloul votiv al bisericii catedrale. La 7 mai 1535 el donează moșia lui Dragomir spătarul de la Pîrscoveni și Cucuteni, azi Stîlpu din județul Buzău, pentru că «s-au prăpădit toate ale lui bucate cu rea viclenie de către domnia mea și încă și capul și-au pierdut cu aceste mai sus zise moșii»¹⁵.

4. *Mihnea al II-lea Turcitul* (1577—1583; 1585—1591), căsătorit cu Doamna Neaga în 1582. La 16 aprilie (1582—1583) porunca administrației județului Buzău să lase în pace de toate dările și muncile domnești zece vieri ai Episcopiei¹⁶.

5. *Doamna Neaga*, soția lui Mihnea Turcitul, fiica lui Vlaicu clucerul din Cislău, județul Buzău, este zugrăvită în tabloul votiv din catedrală. Moare în septembrie 1615 și a fost îngropată în mînăstirea Aninoasa, ctitoria familiei sale.

Probabil că a fost zugrăvită și în biserica anterioară, ca și Vintilă Vodă, ca unii care ar fi ajutat la reparații. Nu se cunoaște decât o danie de mori la Bănceanca¹⁷.

6. *Mihai Viteazul* (1583—1601) dăruiește la 21 ianuarie 1597 și 28 mai 1598, satele Pojoriții, Stănuleștii, Găvăneștii de Sus și de Jos și Perieții, pe apa Buzăului,

12. Biblioteca Academiei R.S.R., ms 324, f. 154 v.

13. Arhivele Statului, București, ms. 729, f. 28.

14. *Documente privind istoria României, veac XVI. B. Țara Românească*, vol. I, doc. 197.

15. *Ibidem*, vol. II, doc. 175.

16. *Ibidem*, vol. IV, doc. 316

17. Arhivele Statului, București, *Episcopia Buzăului*, X/7.

cumparate cu insemnata suma de 145.000 aspri, in care se includeau si dajdiile datorate, «ca sa fie domniei mele si parintilor domniei mele vesnic a pomenire»¹⁸.

7. *Matei Basarab* (1632—1654), ctitorul actualei biserici catedrale, zugravit in tabloul votiv. Nu cunoastem alte danii decat donarea unei tiganci din tigania lui de la Brincoveni «pentru pomană», la 3 aprilie 1635 si 300 bolovani de sare de la oca Ghijioara, la 4 mai 1633 «pentru ca am vazut Domnia mea aceasta Sfinta Episcopie a Buzăului cu totul parasita si robita si arsa de pagimii Tătari in toti ani»²⁰.

6. *Elena Doamna*, soția lui Matei Basarab, ctitorul, zugravita in tabloul votiv, alaturi de soțul său, cu doi fii, desi in realitate a avut numai pe Mateias, Năsturel, fiu adoptiv, nepot de frate, infiat si crescut după moartea mamei, de la vârsta de două săptămîni. A murit la 17 ani, in 1652 si a fost inmormintat in biserica domnească din Tirgoviște. La un an după moartea lui, moare si Elena Doamna, in virstă de 54 ani²¹.

7. *Duca vodă* (1673—1688) la 9 aprilie 1676 iartă preoțimea buzoiană de anumite biruri, iar la 12 ianuarie 1678 scutește de dijmă si bir bucatele schiturilor din munții Buzăului²².

8. *Șerban Cantacuzino* (1678—1688) la 19 mai 1682 oferă tot vinăriciul domnesc din dealul Bontestilor, iar la 30 iunie 1682 iartă preoțimea eparhiei de toate dările si rinduilele ce se dau la vistierie²³.

9. *Constantin Brîncoveanu* (1688—1714). Inființează tipografia domnească din incinta Episcopiei si probabil a ajutat la reconstrucția palatului episcopal in timpul păstoriei episcopului Ioasaf. La 15 ianuarie 1709 reintărește vinăriciul din dealul Bontestilor, iar la 5 aprilie 1711 dona două beleșteie in josul tirgului, făcute, fără aprobare, de către Caloian căpitanul si Dumitrașcu Bagdat Căpitanul²⁴.

10. *Grigore al II-lea Ghica* (1733—1735; 1748—1752). La 12 martie 1734 da 300 bolovani de sare anual si vinăriciul din județul Buzău, iar la 7 august 1749 reînnoia vinăriciul si pămărul din dealul Bontestilor. Dona anual si 200 taleri proveniți din vinăriciul județului Buzău pentru întreținerea a doua școli la Episcopie²⁵.

Moise căpitan Cîndescu, fiul lui Mihalcea vornic din Pătirlagele, cu soția sa Elena, fata lui Radu logofăt Dudescu, la 15 iunie 1657, dona moșia Pîrscoveni, in suprafată de 235 stinjeni, menționind in actul de donație: «și ne-am scris părinții si pre noi si coconii noștri la sfintul pomelnic, anume: Mihalcea vornicul i Dospina i Petru post(elnic) i Nastasie i Neaga, i Moise căpitan, i Elina, i Moisica i Mihalcea. La 14 martie 1663 jupineasa Elena, fostă soția lui Moise căpitan, cu fiii săi Mihalcea si Moisica dau mărturie că moșia Scurtești o donat-o Episcopiei, Moise cînd trăia «pentru sufletele noastre si a coconilor noștri» si «i-am îngropat oasele dumnealui ia sfinta Episcopie si ne-am scris la pomeanic»²⁶.

Mihalcea Cîndescu vel Stolnic, fiul lui Moise, cu soția sa, Alixandrina Cantacuzino, au zidit biserica mănăstirii Berca din județul Buzău la 1694.

Califa si Ștefu biv vel șetrar din Lipia, județul Buzău, ctitorii schitului sf. Nicolae din Focșani, inchinat ca metoc la Episcopie. Au contribuit la zidirea paraclisului din

18. *Documente privind istoria României*, vol. VI, doc. 332.

20. *Biblioteca Academiei R. S. România*, CXXIV/140 si XCV/105.

21. St. Nicolaescu, *Mateias voevod, fiul lui Matei Basarab, 1635—1652*, «Arhivele Olteniei», XX (1941), p. 19.

22. *Biblioteca Academiei R.S.R.*, CXXV/18, CXXVI/173.

23. *Ibidem*, XCIV/88, XCV/1.

24. Arhivele Statului, București, ms. 173, f. 420; *Ibidem*, *Episcopia Buzăului*, LXX/5.

25. *Ibidem*, CXIII/3, ms. 171, f. 86—87.

26. Arhivele Statului, București, *Episcopia Buzăului*, LXXIII/22, L/45.

incinta Episcopiei și au donat 296 stinjeni la Maxen. Calița, lasă prin testament, la 16 martie 1754, moșia de la Unguriu, Lioteasca, Saineasca și 30 tateri pentru repararea clopotniței de la Episcopie. Portretul lui Ștefu este zurgăvit pe peretele din vest al catedralei în partea stîngă de la intrare ²⁷.

Șerban Cîndescu biv vel paharnic, fiul lui Mihalcea Cîndescu, închină la 12 mai 1714 mănăstirea Berca, cunoscută sub numele de «Cetățuia» ²⁸.

Ștefan ?

Sanda, fata lui Anton căpitan Băncescu, căsătorită cu Andrei căpitan, răposat, prin diata din 6 martie 1752 lăsa Episcopiei 8 pogoane vie în dealul Cîrlomăneștilor, iar după moarte, alte 4 pogoane de vie ²⁹.

Smaranda ?

Dragoinir fiul popii Costandin ot Focșani, la 1 iunie 1732, închina Episcopiei schitul Sfîntul Nicolae cel nou din Focșani ³⁰.

Manuil apare și în pomelnicul bisericii din Săsenii Noi, zidită de episcopul Chesarie în 1841 și în pomelnicul acestui arhieru.

Casia sau Casiana monahia e întîlnită și în pomelnicul bisericii Săsenii Noi.

Constantin poate fi tatăl episcopului Chesarie iar Manuil și Casiana monahia, rude ale sale.

Marta monahia, fata lui Iordache căpitanul, întîlnită la capitolul Monahi și Irați, donează la 17 iulie 1752, moșie și moară la Schei pe Valea Slănicului, 30 pogoane vie în Dealul Nenciului, 5 pogoane vie în Ceptura și 20 pogoane la Mîrcești ³¹. Numele ei figurează pe un potir din Catedrală cu inscripția: «Pomeneste, Doamne, pe robii tăi: Neolit monah, Marta monahia, Constantin, Maria, 1779.

Am arătat mai sus motivele probabile pentru care unii domnitori au fost incluși în pomelnicul actual, refăcut din memorie la începutul secolului al XIX-lea. După cum se poate observa, unii din cei menționați, nu au o legătură directă cu dezvoltarea vieții materiale și spirituale a acestei Episcopii. Probabil că mulți din aceștia au contribuit la reparația, zugrăvitul sau la alte situații reclamate de viața atît de zbuciumată a acestei instituții, fapte care, potrivit obiceiului, se consemnau în pomelnicul cel mare.

Se remarcă însă că domnitori care de-a lungul vremii au adus un real serviciu acestei Episcopii nu figurează în pomelnic. În rîndul acestora se înscrie Voievodul Radu de la Avumați, fiul ctitorului, care, la 8 septembrie 1525, dă însemnate «mili» de un real folos, pentru organizarea începuturilor materiale: mori, măji de pește, miere, foale de brînză, vinăriciul de la Sărata, țigani etc.

Petru Cercel, la 17 februarie (1584—1585), dăruiește un sat pentru ca «să-i fie de ajutor Sfintei Episcopii iar domniei mele de pomenire» ³², Alexandru Vodă, fiul lui Mircea, dă, la 10 aprilie 1572, moșie și loc cu văi «în jurul Episcopiei» și 9 locuri în cîmpul orașului, cumpărate de la orașeni, bucată cu bucată ³³.

La 7 martie 1765 Ștefan Mihail Racoviță (1764—1765) face o și mai valoroasă donație — moșia domnească a tirgului — pe considerentul că Episcopia «iaste zidire

27. *Ibidem*, LVI/42; XCII/7.

28. Pr. Gabriel Cocora, *Biserica de la Berca, monument de artă brîncovenească*, «Glasul Bisericii», XXII (1963), nr. 5—6, p. 515.

29. Arhivele Statului, București, *Episcopia Buzăului*, LXXXIX/4.

30. *Ibidem*, LX/12.

31. *Ibidem*, LV/56.

32. *Documente privind istoria României. Veacul XVI. B. Țara Românească*, vol. V, doc. 160.

33. *Ibidem*, vol. IV, doc. 68.

domnească dintr-un început, înălțată din temelie de răposatul Matei Vodă Basarab. Dar împlinindu-se Domniei sale mutarea din lumea aceasta vremelnică în cea veșnică n-au fost apucate să o înzestreze cu cele trebuincioase spre împlinirea cuvîntelor podoabe și slujbe»³⁴.

Alexandru Ipsilante (1774—1782; 1796—1797) văzînd că Episcopia era «foarte rău stricată și dărăpănată» da însemnate ajutoare materiale voind să fie «ctitor nou» după cum mărturisește în hrisovul din 26 august 1778³⁵.

Dacă aceasta este realitatea privitoare la domniile ctitori, situația la capitolul ctitori mireni e și mai rea, pentru că lipsesc din pomelnic tocmai aceia care au donat schiturile lor ca metoc al Episcopiei, sporind considerabil zestrea materială, cu singura condiție ca să fie veșnic pomeniți.

Din mulțimea acestora, menționăm pe Ștefan ieromonah, pe mirenie Stan sin Damaschin ot Potecă, care, în actul de închinare al schitului Poteca, din 6 aprilie 1717, adăuga: «dar mie și părinților mei să fie vecinică pomenire. Și mi-am scris tot neamul meu și numele meu la sfîntul pomenic»³⁶.

Lipsește Mihail arhimandritul care, la 8 martie 1766, închina schitul său, Tărtășești din județul Ilfov, cu însemnate moșii și Irina monahia, care pe mirenie se chema Safta, fata căpitanului Avram, care la 8 octombrie 1766, dona partea ei din moșia Schei³⁷.

Un alt cleric, Climent ierodiacon sin Nicola dascălul Sfîntei Episcopii, la 2 iulie 1796, închina ca metoc biserica din Băești și vie în dealul Mirceștilor³⁸. Nu figurează nici Constantin căpitanul Obilescu, care închina, la 16 martie 1772, schitul Chilia de lingă Podeni³⁹.

Foarte multe acte de donație menționează că donatorii și-au trecut numele în pomelnic. Menționăm din aceștia pe Albul care, la 11 iunie 1570, dona o pătrime din satul Albești, ca să fie pomană lui și părinților lui, Micul și Neaga «să se scrie la sfîntul și marele pomeanic întru sfîntul și dumnezeescul jărtvenic undă să pomenească și alți ctitori»⁴⁰.

Cherana, fata jupanului Dumitru Bulăroiul, cu fiul său, dăruiește, la 28 iulie 1666, partea lor de moșie din Maxin, moștenire de la tatăl lor, adăugînd: «și am scris la Sfîntul pomenic 12 nume»⁴¹.

La 14 mai 1671, Despa, jupîneasa răposatului Negoită clucerul Mihălcescu ot Cindești, dona 220 stînjemi la Oțteni lîngă Tăbărăști, din județul Buzău «pentru sufletul boiarului meu și a coconilor miei Mihălcea și Constandin și pentru sufletul meu, ca să ne pomenească la sfîntele liturghii»⁴².

34. Arhivele Statului, București, Episcopia Buzăului, LXXXI/16.

35. *Ibidem*, ms. 171, f. 15 v.

36. *Ibidem*, LX/47.

37. *Ibidem*, LV/60.

38. *Ibidem*, LIII/24.

39. *Ibidem*, XXXIX/38.

40. Documente privind istoria României. Veacul XV. B. Țara Românească, vol. III, doc. 417.

41. Arhivele Statului, București, Episcopia Buzăului, XVIII/13.

42. *Ibidem*, LIX/11.

Coman căpitanul din Ploiești cu jupineasa Despa și trei copii, în actul din 30 iunie 1672, după ce arată că dăruiesc moșia Groșănei, adăuga: «și ne-am scris la pomeanic (...) și s-au pus în pomeanic 10 nume de se pomenească»⁴³.

Un oarecare Budul, feciorul lui Dobromir, la 23 februarie 1707, dăruia 10 stinjeni la Modruzești, alături de moșia Episcopiei «pentru că neavind cu ce pomeni părinții, dat-am această puțină moșie, ca să-s pomenească părinții miei la sfântul jărtveanic, făcînd încă și pomenească»⁴⁴.

Capitolul arhieriei prezintă și el o listă cronologică a episcopilor din secolul al XVII-lea și pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea. Întîlnim și două nume necunoscute, *Teofil* și *Neofil* și omisiunea celui de al doilea episcop, Ștefan. Iată cum arată pomelnicul cu numărul de ordine real așezat înaintea numelui:

1. Paisie (1525—1543), 2. Anania (1543—1544), 3. Ieremia (1544—1558), 4. Ilarion (1558—1568), 5. Atanasie (1568—1583), 7. Chiril (1603—1617), 6. Luca (1583—1602), 8. Elrem (1617—1537), *Teofil*, necunoscut, 10. Seralim (1648—1688), 12. Grigore (1668—1691), 17. Misail (1732—1739), 13. Damaschin (1702—1708), 12. Mitrolan (1691—1702), 14. Ioasaf (1708—1716), 15. Daniil (1716—1719), 16. Ștefan (1719—1732), 18. Metodie (1714—1748), 19. Filaret (1748—1753), 20. Antim (1753—1756), *Neofil*, necunoscut, 21. Rafail (1757—1763), 22. Cosma (1763—1787), 23. Dositei (1787—1793), 24. Constandie (1793—1819), 25. Gherasim (1819—1824), 26. Chesarie (1825—1846), 27. Filotei (1850—1859), Policarp (arhieru fără atribuții administrative, 1859—1862), 28. Dionisie (1859—1864 vicar, 1865—1873, episcop), 29. Inochentie (1873—1893), 30. Dionisie (1894—1921), *Teofil* (Mișăilescu) arhieru locțiilor (1921—1923), 31. Ghena-die (1923—1942), Valerie, locțiitor de episcop (1942—1943).

Se constată că nici arhierii de pe timpuri nu cunoșteau cronologia. Cînd doi frați din Tîrgoviște reclamau episcopului Serafim (1648—1688) că au dat episcopului Luca (1583—1602) o țigancă pe care n-a plătit-o, acesta răspunde «cum nu știe el de atuncea și sinteu de atuncea 6 episcopi pînă acum».

Autorul⁴⁵ care dă această știre emitea ipoteza că nu este exclus să se fi succedat doi episcopi omonimi, Efreim. Dar documentele cunoscute nu lasă să se întrevadă această situație.

Un *Teofil* sau *Neofil* ar fi posibil să fie unul din acești șase pomeniți de episcopul Serafim ca locțiitor de scurtă durată pînă la ocuparea scaunului episcopal de către titular. Unul din aceștia ar mai putea fi locțiitor în intervalul 31 august 1756 cînd episcopul Antim era demisionat și pînă la 12 aprilie 1757, data alegerii urmașului său, Rafail⁴⁶.

Dacă s-au adăugat doi arhierii necunoscuți, în schimb s-a omis al doilea Ștefan. Unul a păstorit între 1637—1648 și al doilea, între 1719—1732, promovat apoi pe scaunul mitropolitan, dar pomelnicul refăcut din memorie în secolul al XIX-lea n-a mai reținut decît un nume, așa cum s-a întîmplat și la capitolul *Voievozi* unde din trei Radu (cel Mare, Radu de la Afumați și Radu Paisie) s-a reținut unul singur.

43. *Ibidem*, XXXII/26 și 27.

44. *Ibidem*, I/33.

45. Șerban Răzeșul, *Iarăși despre mitropolitul Ignatie Sirbu*, «Biserica Ortodoxă Română», LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1097.

46. Prof. T. G. Bulat, *Titularii Episcopiei Buzăului în secolul al XVIII-lea*, «Glasul Bisericii», XXXIII (1974), nr. 7—8, p. 716.

Au mai fost adăugați și doi arhieri loctiitori, Teofil Mihălcescu (1921—1923) și Valeriu Moglan (1942—1943) deși n-au murit aici așa cum s-a întâmplat cu Policarp Gioncovici, arhieru de Patara. Bulgar de origine, născut în Cazanlic, cu metania la mănăstirea Sinai, vine în țară ca trimis al acesteia, prin 1828, îndeplinind funcții administrative la mănăstirile închinat: Mărgineni, Verbila, Sf. Ecaterina din București și ctitoria brîncovenească din Rîmnîcu Sărat.

La Buzău e prezent, ca arhieru, din primăvara anului 1859 cînd se îmbolnăvește episcopul Filotei și pînă la 3 februarie 1862 cînd loctiitorul de episcop, arhimandritul Dionisie Romano este sfințit arhieru. Pe acest timp a îndeplinit numai cele ale arhieriei. A murit la Buzău la 8 februarie 1865⁴⁷.

O problemă nelămurită și controversată este și numele primului episcop. Pomelnicul începe cu *Paisie* care ar fi primul episcop sacrat de patriarhul Nifon la 1500, dar documentar un *Paisie* e semnalat abia la 1525. Dar cum documentele ce s-au păstrat sînt reclamate de situații economice — acordări de mîle sau rezolvarea unor litigii cu privire la posesiuni de bunuri materiale — ele au fost emise numai în asemenea ocazii. Alte acte s-au pierdut și de multe ori se face amintire despre ele cum este cazul — bunăoară — cu reafirmarea jurisdicției Episcopiei Buzăului, la 17 septembrie 1543, cînd se subliniază, «după cum sînt așezate și tocmită de cei ce au fost mai înainte de noi bătrîni domni», dar aceste documente nu sînt cunoscute.

Fără de această situație nu se poate nega existența unor episcopi în perioada 1500 — data înființării Episcopiei — și pînă la 1525, prima mențiune a unui episcop buzoian, invocîndu-se lipsa de documente. E posibil să fi fost doi omonimi *Paisie*, nume foarte frecvent în epocă (un *Paisie* e semnalat și la Rîmnîc în 1534, iar voievodul Radu *Paisie* fusese călugăr cu același nume) dar pomelnicul, refăcut din memorie în secolul al XIX-lea, n-a reținut decît unul, așa cum s-a întîmplat cu episcopii Ștefan și cu cei trei domnitori Radu.

Între primul *Paisie* de la 1500 și cel semnalat documentar la 1525 a mai existat un *Dositie arhiepiscop*, consemnat de pomelnicul schitului rupestru Agaton din munții Buzăului⁴⁸.

Dat fiind că pomelnicul începe cu Neagoe Vodă, *Dositie arhiepiscopul* și Agaton monah, ctitorul, pistoria arhiepiscopului a fost în vremea domniei lui Neagoe Basarab 1512—1521. Titlul de arhiepiscop nu este o inadvertență și nici nu poate pune la îndoială realitatea pentru că unii episcopi buzoieni din secolele al XVI-lea și al XVII-lea se intitulau arhiepiscopi.

Ținînd seamă de această informație, începutul pomelnicului arhieriei buzoieni ar urma să fie: *Paisie, Dositie, Paisie, Anania*, care nu poate fi una și aceeași persoană cu mitropolitul Anania al Ungrovlahiei (1544—1558), pentru că într-un act din 5 ianuarie 1549 se amintește de «Anania ce au fost episcop».

Afirmația că episcopul Anania a fost promovat pe scaunul mitropolitan nu se susține pe nici o mărturie documentară, iar motivațiile aduse în sprijin, cu prilejul comentării actului amintit, nu sînt convingătoare.

47. Pr. Gabriel Cocora, *Arhierul Policarp de Patara*, «Glasul Bisericii», XXIII (1964), nr. 11—12, p. 1057.

48. Pavel Chihaia, *Date noi despre bisericuțele rupestre din munții Buzăului*, «Glasul Bisericii», XXXIII (1974), nr. 5—6, p. 510.

Capitolul *Arhimandriți* se prezintă astfel :

Grigorie, Meletie, «vechilul Sfintei Episcopii» și egumen la mănăstirea Berca, metoc al Episcopiei în 1794, *Neofit*, arhimandritul episcopiei la 1805, *Damian*, egumen la metocul Vintilă Vodă, în 1794; *Teodosie, Lavrentie*, în 1824, Iconom iar în 1833 arhimandrit. *Eraclie*, în 1836 era ierodiacon și profesor la școala de candidați de preoți de pe lângă Episcopie. În 1839 a tipărit un catehism, egumen la metocul Berca pînă în 1863 și apoi din nou la Episcopie. În 1848 semnează circulara către preoțime să susțină revoluția. În 1856, protosinghel *Atanasie Cojocaru* preot la catedrală, director al tipografiei episcopale între 1854—1857. De la 1 decembrie 1865, arhimandrit de scaun, eclesiarh și duhovnic. Egumen la metocul Berca, de la 1863, mort în 1867. *Ilie Stamate*, arhimandrit de scaun, mort la 7 ianuarie 1871. Pînă în 1946 în jurul catedralei exista o cruce cu inscripția : «*Ridicatu-sa această s. cruce de Prea S. Sa episcopul Buzeu D. D. Dionisie în memoria arhimandritului Ilarie Stamate răposat 1871 ian. 7.*».

Nichifor Comănescu, director al seminarului între 1869—1878. *Pănutie Ion*, arhimandrit de scaun de la ? — pînă în 1884. Înmormîntat la mănăstirea Ciolanu la 16 ianuarie 1885.

Dionisie Nicolaevitz, arhimandrit de scaun : 1889—1901 ; 1902—1907.

Deși în general pomelnicele sînt prețioase surse documentare, adevărate cronici, cel al Episcopiei Buzăului, refăcut din memorie și rezumat în secolul al XIX-lea, nu numai că nu poate furniza date care să faciliteze eludarea problemei începuturilor acestei Episcopii, atît de nelămurite și controversate, dar dacă n-am ține seama de știrile documentare atît de bogate, el ar încurca și mai mult situația.

Pr. GABRIEL COCORA

RECENZII

George Mantzarides, *The Witness of Orthodoxy to the Contemporary World*, tradus din grecește de Rev. Dr. Stanley S. Harakas (în St. Vladimir's Theological Quarterly, vol. 17, nr. 1—2).

Autorul studiului cu titlul de mai sus este profesor de Teologie morală la Facultatea de teologie a Universității din Salonic. Sub titlul «Mărturia Ortodoxiei către lumea contemporană», prof. Mantzarides prezintă câteva idei interesante, care merită a fi cunoscute.

Autorul pornește de la constatarea că Ortodoxia este chemată să-și dea mărturie, pe deoparte, înălăuntrul unei lumi creștine divizate — ce reprezintă abia o treime din populația totală a globului și, de altă parte, de asemenea, înălăuntrul comunității necreștine.

Mărturia Ortodoxiei privește pe Dumnezeu treimic, descoperit în Iisus Hristos pentru mântuirea și renașterea celui credincios și cuprinde unele adevăruri deosebite, pe care le poate prezenta obștei creștine și umane a epocii noastre.

Prima și cea mai importantă mărturie pe care Ortodoxia este chemată s-o dea lumii de azi, este mărturia iubirii.

Intrucât Dumnezeu este iubire (I Ioan IV, 8, 16), credința corectă despre Dumnezeu în Ortodoxie conduce la o concepție corectă despre iubire. Astfel, «adevărată iubire exprimată în comunitatea persoanelor Treimii divine, așa cum este arătată în dogma trinitară ortodoxă, are ca însemn caracteristic dezinteresarea».

De asemenea, «orice mișcare de ieșire a lui Dumnezeu, ca expresie liberă a energiei comune a lui Dumnezeu treimic, are caracterul ofertei dezinteresate sau al Kenozei».

Teologia apuseană aproape a desfigurat sensul iubirii creștine, fiind influențată de principiul filozofic privind simplitatea lui Dumnezeu și pentru că a negat consecvent posibilitatea comuniunii personale a lui Dumnezeu cu omul credincios prin energiile Sale necreate. De aici provine ignorarea caracterului kenotic al iubirii lui Dumnezeu și, în consecință, moartea eului și trăirea unei iubiri creatoare devin noțiuni de neînțeles.

După învățătura ortodoxă, credinciosul este chemat să participe la caracterul fundamental al iubirii lui Dumnezeu, care constă din dezinteresare și să-l imite. Mijloacele prin care credinciosul își poate însuși iubirea lui Dumnezeu ca să devină urmașul Său și martor al Său printre noi, oamenii credincioși, sînt credința și nădejdea. Cei ce au credință corectă și sigură au și nădejde corectă și sigură și invers. Iar Biserica Ortodoxă este convinsă că «păstrează credința adevărată și nădejdea sigură, adică credința corectă privind pe Dumnezeu, pe care au prezis-o profeții, au învățat-o Apostolii, au primit-o Biserica, au formulat-o Părinții și a acceptat-o lu-

mea». Prin credință, omul acceptă iubirea lui Dumnezeu, iar prin nădejde, așteaptă apariția Sa de pe urmă.

Timpul prezent este pentru creștin posibilitatea trăirii iubirii divine. «Prezentul nu-i o expresie etică concretă a individualității, ci mai curând o sinteză estetică a credinței și nădejdii în Dumnezeu, realizată în comuniune cu harul Sfântului Duh». Cea mai înaltă expresie a acestei sinteze estetice se află în «timpul liturgic» din viața Bisericii Ortodoxe. Acesta nu-i «o paranteză înăuntrul timpului istoric, ci o perspectivă nouă și transformătoare». De aceea «participarea la viața liturgică a Bisericii și legarea timpului individual limitat cu timpul liturgic al cultului constituie condiția cerută în prealabil pentru comuniunea iubirii lui Dumnezeu».

Mărturia iubirii lui Dumnezeu nu poate fi dată de credincios ca o învățătură teoretică, ci numai ca viață și sacrificiu. «Numai ca participant și imitator al vieții și morții lui Hristos creștinul adevărat este capabil să biruie teama de descompunere, corupție și moarte și să cultive adevărata iubire față de aproapele său». Adevărata iubire cere mortificarea egoismului.

Viața creștinului înseamnă depășirea vieții biologice a individualității și raportarea ei la Dumnezeu. Participarea la viața lui Dumnezeu include, deci, în mod necesar participarea la iubirea Sa. Viața persoanei se câștigă prin moartea individualității. În acest sens, Sfântul Vasile cel Mare îndeamnă «să ne îngrijim viața pentru noi prin moarte».

În acest fel și-au trăit viața sfinții și martirii și în vremea păcii din Biserică, monahii și asceții pustnici prin răbdare și moarte față de lume. «Ortodoxia care a păstrat stilul monahal de viață are ideal al vieții sale sociale, a rămas totdeauna credincioasă acestei vieți».

Interpretarea spiritului Ortodoxiei, exprimat cu deosebire de monahismul ortodox, oferă mărturia cea mai curată pentru lumea creștină contemporană.

În continuare, iubirea adevărată este roada credinței și presupune respect pentru libertatea persoanei iubite. Dumnezeu a creat pe om din iubire și în mod liber. Omul, fiind înrudit cu Dumnezeu prin energiile Sale, relația dintre om și Dumnezeu este o relație a libertății personale. Acceptarea liberă a omului este condiție prealabilă necesară pentru acceptarea iubirii divine care i s-a revelat.

«Fără respectarea libertății umane, întreaga economie divină rămâne neînțeligibilă. Totuși, tot atât de adevărat este că, fără lucrarea economiei divine, libertatea umană devine o povară insuportabilă».

Teologia apuseană, nedistingînd energiile lui Dumnezeu de esența Sa și concepînd pe Dumnezeu ca *actus purus*, nu poate concepe relația Sa cu omul în termenii comuniunii personale libere. «Îngrozită de abuzurile libertății în omul căzut (în păcat), teologia apuseană caută s-o reconcilieze cu atotputernicia fie prin acceptarea predestinației, fie printr-o doctrină juridică a justificării».

Dar, în primul caz, se uită libertatea, iar în al doilea, măreția harului divin.

Libertatea depinde de o concepție adecvată despre personalitate. O antropologie corectă presupune o teologie corectă. O viziune corectă a personalității în sinul Sfintei Treimi este de o importanță fundamentală.

În vreme ce teologia ortodoxă a afirmat stăruitor monarhia Tatălui, păstrînd unitatea Treimii la nivelul comuniunii personale, «teologia apuseană a accentuat unitatea naturii divine, transferînd astfel unitatea Treimii divine de la sfera persoanelor la conceptul esențial». Părăsind nivelul ontologic și personal al Ortodoxiei, teologia apuseană a ridicat esența impersonală a lui Dumnezeu și a supus acesteia persoanele Sfintei Treimi. Acest fapt este exprimat elocvent de *Filioque*, prin care e minimalizată persoana Sfântului Duh, întrucît o supune relației celorlalte două persoane ale Treimii. Inca-

pacitatea de a menține misterul relației dintre persoană și comunitate «este eroarea teologică fundamentală a teologiei filiocviste». La nivel social, aceasta se dovedește prin supunerea persoanei umane întregului social.

«Indiferența față de etica socială, care se reproșează Ortodoxiei, vine de la faptul că «Ortodoxia nu afirmă instituțiile umane cum afirmă persoanele». Ținta Ortodoxiei este permanent transformarea persoanelor și a relațiilor lor prin harul Sfântului Duh, activ în Biserică».

Catolicismul și protestantismul nu pot menține paradoxul cerut în analiza finală de independența persoanei și legătura persoanei cu întregul social, acesta fiind considerat ca rațiunea existenței persoanei. Ortodoxia găsește evaluarea corectă a relației persoanei și întregului social în modul comuniumii persoanei Sfintei Treimi.

Lumea creștină are de învățat de la Ortodoxie în ce constă adevărata libertate, care se bazează pe o înțelegere corectă a naturii persoanei și a caracterului relației ei cu întregul social.

Dar iubirea și libertatea cer nu numai acțiune, ci și liniște (*ἡσυχία*), care este al treilea adevăr fundamental, pe care Ortodoxia îl testează lumii creștine de astăzi.

De obicei, lumea își întemeiază viața și speranța pe mișcare și activitate. Liniștea e considerată ca un simptom al oboselii, lenii, sau deznădejdiei. Există însă și un alt fel de liniște, o liniște activă, prin care omul încearcă să se mențină în sine, evitând multiplele forme de alienare sau înrobire. Creștinismul înțelege alienarea ca o consecință inevitabilă a alienării de Dumnezeu. Prin descoperirea de sine și supunerea eu-lui lui Hristos, acea «isihie productivă» răscumpără pe credincios de la multiple forme ale înstrăinării și subjugării.

Tăgăduindu-se pe sine și supunându-se lui Hristos, credinciosul își află eul său adevărat și-și realizează personalitatea.

Participarea la patimile lui Hristos și suportarea greutăților și necazurilor vieții sînt începutul drumului spre «isihie» și «apatheie». Originar, strîns legată de fuga de lume și dialogul lăuntric, «isihia» poate exista, într-o anumită măsură, și în lume. Biserica Ortodoxă n-a îngăduit niciodată o deosebire radicală între stilul vieții monahului și stilul de viață al credinciosului trăitor în lume.

Monahismul apusean și creștinii din Apus s-au îndepărtat treptat de stilul de viață al «isihiei». La el este dominant spiritul Martei și nu al Mariei. Aceasta se constată în cultura societății creștine contemporane secularizate, care este pătrunsă de neliniștea grijii și activității, suferind de lipsa păcii și a liniștei.

După Toynbee, «structura fantastică și monstruoasă a tehnologiei continuă să fie în mod clar un produs al monahismului creștin occidental». Obosit de activitatea sa și dezamăgit de progresul său, omul modern a început să caute liniștea mediului natural și să se intereseze de părinții ascetici și mistici și de scrierile lor. Dar «isihia» productivă și reînnoitoare este în general necunoscută Apusului, care a înlocuit-o fie cu negarea absolută a vieții civilizației și reînnoirea la stilul vieții primare, fie cu condamnarea oricărei forme de activitate sau cu folosirea drogurilor narcotice sau cu practica metodelor psihosomatice ale religiilor răsăritene.

Devine tot mai simțită nevoia de mărturie Ortodoxiei în creștinismul contemporan despre adevărata liniște spirituală ca o condiție preliminară absolută pentru răscumpărarea omului de la formele variate ale alienării sale și pentru redescoperirea adevăratului său eu în Hristos.

«Această mărturie întregită a iubirii, libertății și isihiei, luate din tradiția lor cea mai adîncă, Ortodoxia este chemată astăzi s-o dea lumii creștine moderne». Atît lumii creștine cît și celei necreștine, deoarece este o mărturie care privește mîntuirea și reînnoirea tuturor.

Încercarea profesorului Mantzarides de a preciza în ce constă mărturia specifică a Ortodoxiei față de lume ni se pare interesantă. Într-adevăr, iubirea, libertatea și «isihia», înțelese în strînsă legătură cu modul deosebit în care teologia ortodoxă concepe pe Dumnezeu și energiile necreate, sint, fără îndoială, mărturie specific ortodoxe, adică autentic creștine, și capabile de a contribui eficient la renouarea morală și spirituală a omului creștin modern.

Poate că autorul ar fi trebuit să stăruie mai mult asupra «isihiei», prezentînd-o, spre pildă, în mai strînsă legătură cu iubirea, care, avînd prin esență un caracter dinamic, nu îngăduie ca această «stare» să fie indiferentă față de acțiune.

Oricum, socotim atât alegerea cit și interpretarea celor trei adevăruri (iubirea, libertatea și isihia) ca fiind corespunzătoare spiritului și tradiției autentice a Ortodoxiei.

Prof. Const. C. PAVEL

Pr. prof. dr. I. C o n s t a n t i n e s c u, *Studiul Noului Testament*. Manual pentru Seminariile teologice. Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, 442 p.

«Tipărit cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Iustin, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române», acest manual, a cărui necesitate era stringent simțită, vine și completează încă un loc în lista manualelor didactice pentru Seminariile ortodoxe din Patriarhia Română.

Manualul este redactat de un cadru didactic cu vechime și experiență dascălească în învățămîntul seminarial; un om cu serioasă pregătire teologică de specialitate, cu vocație pentru studiul biblic; un om care, dînd lumina pe care — la timpul său — a primit-o de la iluștrii săi înaintași, a știut să o dea — la rîndul său — cu destulă pricepere și generozitate multor serii de elevi seminaristi.

Manualul de *Studiul Noului Testament* se deschide cu o *Prelafă* (p. 5—7), în care, printre altele, autorul motivează necesitatea alcătuirii acestei cărți, modul cum a înțeles s-o alcătuiască și consemnează principalele izvoare bibliografice care stau la baza alcătuirii ei.

Cuprinsul propriu-zis al manualului este împărțit în trei mari secțiuni: a. «partea I — generală» (p. 8—28); b. «partea a II-a specială» (p. 29—385) și «Ermeneutica biblică» (p. 385—440).

În «partea I — generală» autorul expune probleme de introducere în studiul Noului Testament, absolut necesare înțelegerii de ansamblu a celor 27 de cărți care formează canonul Noului Testament, cit și a fiecăreia din cele 27 de cărți în parte.

Concret, în această primă secțiune autorul vorbește despre Noul Testament în general: noțiunea, numărul (27), felul și împărțirea cărților Noului Testament după cuprinsul lor (istorice, didactice și profetice), disciplinele ajutătoare studiului biblic al Noului Testament (exegeza biblică, ermeneutica biblică, arheologia biblică, istoria sfințită a Noului Testament, studiul limbii Noului Testament, teologia Noului Testament ș.a.), despre introducerea (generală și specială) a Studiului Noului Testament.

Cîteva pagini sînt consacrate istoriei alcătuirii canonului, inspirației și autenticității cărților Noului Testament, limbii (aramaică, greacă, dialectul comun) în care

s-au scris cărțile Noului Testament, materialului (papirus, pergament etc.), pe care s-a scris textul, felului scrierii (unică, majusculă) folosite. Alte câteva pagini se referă la vechimea și evoluția împărțirii cărților Noului Testament (începând din secolul II, când sf. Ignatie de Antiohia face cea dintâi împărțire, și pînă în secolul XIII, când Ștefan Langton, cancelarul Universității din Paris, împarte textul în capitole și versete, așa cum îl avem pînă astăzi).

În continuare sînt menționați și prezentați pe scurt cîțiva din vechii codici manuscrisi («Sinaiticus», «Vaticanus», «Alexandrinus», «Ephraemii rescriptus» ș.a.), în care s-a păstrat textul biblic. Sînt, de asemenea, trecute în revistă principalele ediții tipărite ale textului Sfintei Scripturi (începînd cu Biblia poliglotă (Complutum) de la Alcalá—Spania, din 1514—1517 și pînă în vremea noastră, mai exact pînă în 1968, cînd apare o ediție nouotestamentară apuseană în colaborare: *The greek New Testament*).

Prima parte—generală—se încheie cu trecerea în revistă a vechilor traduceri biblice (*Vetus Sira* și *Peshito* în limba siriacă, *Itala* și *Vulgata* în limba latină; apoi traduceri în limbile coptă, armeană, georgiană, slavonă; se însoțesc asupra traducerilor textului biblic în limba română).

Partea a II-a — specială — începe cu o lecție facultativă, «necesară înțelegerii Noului Testament», *Mediul de apariție al Noului Testament*, unde se vorbește despre: lumea iudaică, religia iudaică, ideile mesianice, preoție iudaică, sinagogi, instituția sinedriului, tagmele (clasele) religioase și politice din Palestina (farisei, saducheii, esenieni, samaritanii, zeloți, irodieni), mediul social al iudeilor în epoca Noului Testament.

Urmează, după aceea, un capitol care tratează despre *Evangheliile* în general: noțiune, înțeles, definiție, numărul Evangheliilor, timpul scrierii lor etc.

Pe baza împărțirii (din prima secțiune) a cărților Noului Testament după cuprinsul lor în: istorice, didactice și profetice, autorul începe studiul celor 27 de cărți ale Noului Testament cu cele 4 Evangheliile: de la Matei, Marcu, Luca și Ioan, trecînd apoi la Faptele Apostolilor și, în continuare, la cele 14 epistole pauline (Romani, I, II Corinteni, Galateni, Efeseni, Filipeni, Coloseni, I, II, Tesaloniceni, I, II, Timotei, Tit, Filimon și Evrei), la cele 7 epistole sobornicești (Iacob, I, II Petru I, II, III Ioan, Iuda) și sfîrșind cu Apocalipsa.

După studiul Evangheliilor a treia urmează un capitol în care este prezentată *Problema sinoptică*, adică a înrudirii, a asemănărilor de cuprins dintre primele trei Evangheliile.

În prezentarea fiecărei cărți nouotestamentare, autorul adoptă următorul plan de lucru: date esențiale despre *viața și activitatea autorului biblic*; *autenticitatea* cărții; *analiza cuprinsului*, divizat, de obicei, în mai multe părți, după caracterul datelor și ideilor predominante; *însemnătatea sau importanța cărții*, cu punerea în evidență și sublinierea actualității ideilor sau învățăturilor fundamentale ale cărții respective.

De remarcat faptul că, dacă în vechile manuale accentul cădea mai cu seamă pe elementele de introducere, de istorie a cărților Noului Testament, în manualul de față autorul schimbă optica și pune accentul în primul rînd pe cuprinsul lor, pe analiza lui pe părți și capitole. Mai mult chiar: asupra unor versete sau grupuri de

versete, autorul dă explicații critice, face o sumară exegeză biblică, foarte necesară și binevenită. Face aceasta convins fiind că «numai cunoscându-se temeinic cuprinsul unei cărți i se poate aprecia și valoarea și fondul ei adânc» și, «cunoscând exact și explicit rezumatul unei cărți, ești ispitit să revii asupra ei, să-i cercetezi ideile și învățămintele, să le meditezi și să le trăiești» (*Prelața*).

În ultima parte a cărții, autorul abordează câteva probleme de ermeneutică biblică. După ce arată obiectul, definiția, necesitatea și importanța *Ermeneuticii biblice*, ca disciplină de învățămînt, trece în revistă principalele capitole ale acestei discipline teologice ajutătoare Studiului biblic — în primul rînd exezei. Astfel vorbește despre interpretare și interpretul biblic, despre teoria sensurilor Sfintei Scripturi, despre euristică, despre context și locuri biblice paralele, despre Biserică și tradiție ca organe autentice ale interpretării Sfintei Scripturi, despre consensul Sfinților Părinți și scriitori bisericești privind interpretarea Sfintei Scripturi, despre antilogiile biblice, despre proforistică etc.

Manualul se încheie cu o lecție facultativă, *Istoricul interpretării Sîntei Scripturi*, problemă privită interconfesional, cu aprecierile și concluziile critice de rigoare.

*

Manualul de *Studiul biblic al Noului Testament* pentru Seminarile teologice, elaborat de Pr. prof. dr. I. Constantinescu, este o carte didactică bună; ea întrunește cerințele metodico-didactice de rigoare. Este scrisă la nivelul de înțelegere de astăzi al elevilor seminariști. Limba și stilul în care sînt exprimate ideile sînt, în general, corecte și fluente. Spunem «în general» pentru că, de pildă, unele definiții din secțiunea «Ermeneutică biblică» ni se par confuze și exprimate greoi; sînt prolixе. E o carență pe care autorul a împrumutat-o din vechile manuale (vezi *Ermeneutica biblică* de Arhim. Iuliu Scriban, 1922) fără o prealabilă preluare și prelucrare critică.

Bogata iconografie sau ilustrație din text contribuie mult la ușoara asimilare de către elevi a datelor și faptelor cognitive, în cadrul procesului de însușire de cunoștințe la orele de curs sau ca simplă lectură.

Păcat însă că, citind acest manual, foarte instructiv de altfel, îți rețin atenția impresionîndu-te neplăcut o seamă de greșeli, mai mari sau mai mici, ce s-au strecurat în text (greșeli care au făcut necesară de fapt și *erata* de la sfîrșitul cărții).

Intr-adevăr, întîlnești nu de puține ori indicate capitole și versete care nu corespund — ca întîmîteri — cu cele din textul Sfintei Scripturi; întîlnești apoi termeni culeși greșit, care schimbă sau anulează sensul adevărat («binevestire» în loc de *bunăvestire*, p. 142, «adresată» în loc de *atestată*, p. 301, «Apocalipsei» în loc de *Epistolei*, p. 335 ș.a.); întîlnești cuvinte în plus (p. 400), sau propoziții din cuprins culese izolat, cu caractere verzale (p. 317) etc.

În ciuda acestor regretabile curențe de ordin formal, subliniem cu convingere valoarea intrinsecă a cărții pe care am prezentat-o și apreciem în mod deosebit strădanțiile autorului ei de a pune la îndemîna elevilor și profesonilor care predau Studiul biblic al Noului Testament în Seminarile teologice acest mult așteptat manual, care va constitui un foarte prețios și util instrument de lucru didactic.

Prof. Adrian N. POPESCU

Krista Zach, *Orthodoxe Kirche und rumänisches Volksbewusstsein im 15 bis 18. Jahrhundert* (Biserica Ortodoxă și conștiința poporului român în sec. 15—18), Wiesbaden, 1978, 222 p.¹.

Volumul a apărut în editura ctitoriei «Fritz Thyssen», care publică lucrări cu subiecte din istoria Europei răsăritene².

Autoarea posedă bine limba română, după cum se înțelege din utilizarea unei foarte bogate bibliografii în limba română. Pentru lucrarea menționată a cercetat multe biblioteci între care și biblioteca Institutului Teologic Universitar din Sibiu, revistele teologice ortodoxe române, Bibliotecile «British Museum» — Londra, «Pontifico Orientale» — Roma ș.a.

Lucrarea, pe lângă «Introducere», cuprinde trei părți: 1) «Românii și Biserica lor pînă la finea veacului XVI»; 2) «Conștiința română și ortodoxă în cele trei Principate», și 3) «Bisericiile ortodoxe române și mărturisirile lor de credință în alternanța dintre toleranță și intoleranță».

În «Introducere» autoarea tratează despre: «Rădăcinile conștiinței naționale în conștiința poporului român, în epoca evului mediu». În istoria românilor se poate constata destul de timpuriu — subliniază autoarea — o serie de elemente «constante», care — mai ales în primele trei secole după întemeierea Principatelor dunărene și pînă în sec. XVII, cînd românii trăiau în țări diferite — au avut o mare însemnătate, întrucît au format baza pentru conturarea conștiinței de sine a poporului român. Astfel romanică, maternă și de relații, a format — din sec. X — și suportul pentru precizarea numelui poporului român. Iar apartenența la Biserica răsăriteană (ortodoxă) a unit pînă la finea secolului XVI pe toți românii, depășind frontierele țărilor lor și constituind baza pentru viața lor spirituală. Asemenea toate «notele de călătorie» — privind poporul și pămîntul românesc — rămase din sec. XIV și XIX arată potriviri de datini și de felul vieții românilor de pretutindeni. Toate elementele acestea, în contact cu alte populații, au determinat de timpuriu formarea unei «conștiințe treze despre un specific românesc», care, la rîndul său, poate fi privit drept primul element — scrie autoarea — în definierea poporului român. Totuși nu-i vorba încă de o conștiință de sine reflectată, ci numai intuită, trăită, care n-are trebuință de motivare, respinge însă elementul străin și încearcă să-și contureze specificul său. Îndeosebi se apărau românii din cele trei țări (Moldova, Muntenia, Ardeal) împotriva propagandei romano-catolice din Polonia și Ungaria, dar nu din ură principială față de străini, ci pentru a-și păstra identitatea. Și divizarea teritorială a românilor n-a îngreuiat formarea unei conștiințe «panromânești».

Pînă spre finea sec. XVII toți românii țineau de credința ortodoxă. Biserica Ortodoxă era instituția centrală în viața lor, chiar înainte de constituirea primului stat român, păstrîndu-și situația și în timpul predominării spirituale a grecilor, — pînă la unirea unei părți a românilor ardeleni cu Biserica Romano-Catolică. Și noțiunea «ortodoxie» nu se referea numai la Biserica Ortodoxă ca atare, ci exprima tot ce constituia specificul românesc, căci românii considerau orice atac, cu arma sau cu cuvîntul, împotriva Bisericii lor, drept violare a conștiinței lor de popor. Atitudine

1. Autoarea a mai publicat în limba germană: «Iconografia ca izvor pentru istoria românilor în timpul influenței crescînde rusești (sec. 15—16) în lucrarea: «Europa de sud-est sub semilună», München, 1975.

2. În editura aceasta a apărut în 1974 vol. (358 p.) semnat de Octavian Buhociu: «Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie. Totenklage — Burschenbünde und Weihnachtslieder — Hirtenphänomen und Heldenlieder.

de apărare au luat ei și împotriva grecilor, deși erau de aceeași credință, fiindcă în sec. XVII aceștia se străduiau să ocupe în Moldova și Valahia toate oficiile în ierarhia bisericească superioară, precum și veniturile mănăstirești.

Autoarea subliniază, în alt capitol, că cronicarii din Moldova și Muntenia — Grigore Ureche, Miron și Nicolae Costin, Ion Neculce, Radu Popescu, frații Greceanu —, în urma studiilor făcute în Polonia și Italia, stăruiau în lucrările lor scrise în limba română asupra nobilei origini române a tuturor românilor, asupra latinității limbii și apartenenței lor genealogice comune. În sec. XVIII învățații români în trebuințau acum limba română nu numai în operele lor scrise, ci și în toate celelalte preocupări ale lor (Dimitrie Cantemir, Constantin Cantacuzino). Astfel se contura — subliniază autoarea — «naționalitatea culturală» a românilor. La aceasta a contribuit și tipărirea în limba română de cărți cu conținut religios ortodox (Mărturisirea Varlaam, Udriște Năsturel) și activitatea dezvoltată de «Școala Ardeleană».

În continuare lucrarea prezintă o privire de ansamblu indeosebi asupra istoriei bisericești a românilor. Sunt menționate, după scriitorii români, primele izvoare ale istoriei românilor, — relațiile acestora cu Bisericile din statele vecine, influența religioasă a sîrbilor (sec. XIV), a Bizanțului, utilizarea limbii slavone în Biserică, ridicarea primelor biserici pe pământ românesc, înființarea primelor mitropolii române: Argeș (1359), Severin (1370), Suceava (1401). Se notează că deși cele două principate române aveau geografic în apropiere, în statele vecine, centrele bisericești de la Halici, Vidin și Vicina, ridicate la rangul de mitropolii, de împăratul bizantin Andronic II, totuși voievozii români s-au adresat Patriarhului ecumenic de la Constantinopol pentru a avea episcopii proprii. Desigur, s-au dus tratative mai îndelungate, fiindcă românii voiau ierarhi indigeni, pe cînd Patriarhul voia să-și impună conaționali de ai săi în ierarhia bisericească română. În acest context autoarea face istoricul primelor episcopii române cu numele ierarhilor. Menționate sînt și străduințele de convertire a «schismaticilor» — adică a românilor ortodocși — de către Biserica Romano-Catolică din Ardeal, ajutată și de autoritățile statale. Dar românii se lăsau foarte greu convertiți — scrie un cronicar ungar — fiindcă «pseudo-preoții» lor, adică preoții ortodocși îi indoctrinau mereu cu «rătăcirile» lor religioase.

Începînd de prin sec. XIV—XV în Ardeal și Ungaria apar și organizații bisericești ortodoxe. Sunt menționați «vlădicii» la Feleac, Vad, Geoagiu. În 1572 moldoveanul Eftimie de Peci a fost hirotonit ca primul mitropolit al Ardealului cu sediul la Alba Iulia. Se zidesc biserici și se înființează mănăstiri ortodoxe (Vodiuța, Tismana, Cozia, Cotmeana, Prislop, Neamț, Bistrița, Probota, Mirăuți, Suceava ș.a.). Majoritatea lor sînt înființate de voievozi și boieri români, care le înzestreză cu moșii și variate venituri materiale. Asemenea împăraților greci, care ctitoriau biserici și mănăstiri, înzestrîndu-le cu diferite venituri materiale, și voievozii români, începînd cu sec. XIV, apreciau ca una dintre primele lor obligații de domnitori, să ofere Bisericii Ortodoxe posibilități de activare religioasă. Voievodului Ștefan cel Mare i se atribuie ridicarea de 24 biserici și mănăstiri, precum și subvenționarea unor mănăstiri de la Athos.

În alt capitol autoarea subliniază că pînă la deplina «renaștere» politică și națională a românilor în sec. XIX, conștiința lor de sine și-a avut suportul și expresia, în primul rînd, în relația permanentă și vie cu Ortodoxia, adică în trăirea zilnică a acesteia — fapt comun lor, căci românii din cele trei principate aveau dese cazuri de întîlnire. De pildă, păstorii ardeleni, umblînd cu turmele lor între munte și mare, apoi comercianții etc. au constatat că românii de pretutindeni au aceleași biserici, aceleași servicii divine, aceleași obiceiuri religioase.

Elementele, care au exercitat influență asupra dezvoltării conștiinței române populare și erau cultivate de credința ortodoxă comună românilor de pretutindeni, — autoarea, numindu-le «catalizatoare», le imparte în trei grupe: 1) politice, determinate de diferitele forme de contact ale românilor din cele trei principate și de evenimente politice comune (stăpânire străină, apărare de popoare de alte confesiuni religioase); 2) forme de întâlnire între români prin relații comerciale și imigrație; 3) forme ocazionale de legătură între românii din principate, — constatând ei că au multe elemente comune de viață și au aceeași credință.

În partea finală a lucrării autoarea se ocupă și de situațiile de «toleranță» și «intoleranță» de ordin religios și politic în istoria poporului român. Astfel menționează că în Ardeal ortodocșii erau «tolerați», adică, exceptând unele cazuri, nu erau expulzați din țară sau întemnițați pentru faptul că aparțineau unei alte confesiuni decât celor oficiale — patru la număr din sec. XVI. Ortodocșii erau priviți ca concetățeni «străini», dar «tolerați» —, dar nu ca «dușmani». Situația aceasta s-a cam schimbat însă, mai ales după schisma religioasă din 1054. D. p. un romano-catolic putea ocupa în Ardeal o funcție de stat, putea să fie membru în parlament, ș.a., un ortodox însă nu avea aceste drepturi. Autoarea dezvoltă pe larg situația aceasta, evident, după izvoare românești.

În continuare autoarea dă date despre introducerea limbii române la serviciile divine, despre primele tipărituri religioase, despre introducerea limbii române în cancelariile voievodale, sublinind că în sec. XVII (Udriște Năsturel) ortodoxia este nu numai un semn de recunoaștere pentru românii din cele trei țări, — fiind un element comun tuturor — ci și ca «legătură spirituală», ca element al «unității» poporului român.

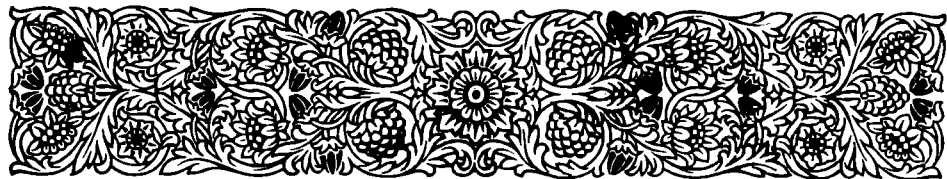
Cert este, subliniază autoarea, că ortodoxia română ca și o serie de evenimente istorice din viața românilor din cele trei țări locuite de ei erau strins întrețesute întreolaltă. Fie că era vorba de apărarea autonomiei față de tubelarea politică din partea ungarilor, polonilor și turcilor, sau de apărare față de repetatele încercări de convertire religioasă de către romano-catolicism și calvinism sau de nemulțumirea produsă de înstrăinarea grecească în bisericile și mănăstirile române, totdeauna *conștiința ortodoxă* a românilor s-a manifestat clar, într-o formă sau alta.

Am desprins din lucrarea prezentă numai câteva fragmente, dar autoarea tratează subiectul ales pe larg și amplu documentat după izvoare de valoare, — bibliografia română utilizată este foarte bogată.

Cert, e o lucrare mult studiată și foarte utilă pentru cunoașterea Bisericii Ortodoxe Române de credincioșii din alte țări.

Laudă și apreciere majoră autoarei.

Diac. prof. O. BUCEVSCHI

NOTE BIBLIOGRAFICE

Walter Baier, *Passionstheologie heute — im Lichte der mittelalterlichen Tradition*. — Teologia Patimilor azi — privită în lumina tradiției din evul mediu (Geist und Leben 2/1980).

Pentru mulți teologi evul mediu este interesant și merită să fie studiat numai pentru *scolastica* de la începuturile sale. Ultima epocă a evului mediu e privită însă de unii ca timpul decăderii. Viața bisericească din veacul XIV prezenta adică unele fenomene de decădere. Știința teologică și filozofia scolastică s-au lansat în unele sofisticări, care nu aveau nimic comun cu cercetarea realității și adevărului. Pierduseră relația cu viața cotidiană, cu problemele arzătoare și lipsurile poporului. Dar, concomitent, în popor se trezise o necesitate religioasă. Se căuta adevărul lui Hristos. Cultivarea științei nu era limitată la universități și mănăstiri, — și mireni o căutau. Credincioșii doreau hrană duhovnicească. Dar timpurile erau grele: războaie, «moartea neagră» — ciuma, foametea, decimau populația. Papa, în prizonieratul său de la Avignon, cu fastul princiar al curții sale, contribuia la decăderea vazei sale. Neînțelegător al trebuințelor timpului, Papa își pierde autoritatea de conducător, pe care poporul o aștepta de la dînsul. În cadrul Bisericii însă creștea dorința după interiorizare religioasă și după religiozitate personală. Se voia deosebirea evlaviei adevărate de cea falsă. Prima se caracteriza prin urmarea exemplului lui Iisus Hristos și al sfinților Săi și prin rămîne-

rea în tradiția și spațiul Bisericii. Astfel este explicabil dacă în timpul acela apar multe cărți despre viața și suferințele lui Iisus. Tratate și predici îndrumau credincioșii să caute calea spre Dumnezeu, și anume în viața și în suferințele lui Hristos și nu în alte extravagante și în pasivitate. Și ordinele monahale au avut un rol însemnat în căutarea unei noi pietăți. Iar întoarcerea la Sfînta Scriptură este comună tuturor străduințelor de reformă religioasă din veacul XIV. Cea mai însemnată dintre acestea este cea numită «Devotio moderna» care cultiva viața religioasă în comun și cu meditații biblice, — centrul era la Praga. De aici s-a răspîndit pînă în Italia. Literatura pioasă din acel timp se caracterizează prin meditații religioase în legătură cu viața lui Hristos în general și cu Patimile Sale în special. Dar, ar fi o mare greșeală — scrie autorul — dacă s-ar afirma că pietatea evului mediu ar fi un fenomen extraordinar, fără precedent și fără urmare. Ea este sesizată, cu alte accente însă, acum la pîrinții și scriitorii bisericești din răsărit și apus. D.p. Fer. Augustin scria: «Noi Biserica, Trupul lui Hristos eram acolo cînd Iisus a spus: «Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit»? Căci greșalele noastre El le-a luat ca fiind ale Sale. Apoi Omiliile

lui Origen au fost citite totdeauna de cei evlavioși. Angelus Silesius spune: «Ce ți-ar folosi, dacă Hristos s-ar fi născut în trup, însă n-a intrat în sufletul tău!»!

Dar atunci s-a pus și întrebarea: Este posibil ca Domnul care a murit o dată să nu mai moară? Da, viața și moartea au caracterul unicității în istorie. Dar pentru credința creștină moartea și învierea Domnului sînt un permanent prezent actualizat și o permanentă realitate: «Noi propovăduim pe Hristos cel răstignit» (1 Cor. I, 28). Evanghelistul Luca anunță prezența mîntuirii cu termenul «astăzi». «Astăzi vouă s-a născut un Mîntuitor» (Luca II, 11; IV, 21), fiindcă cu nașterea și activitatea lui Iisus în viața Sa pămîntească s-a împlinit timpul eshatologic. Hristos, «*ultimul*» astăzi nu cunoaște un «ieri»; altfel nu s-ar fi născut și n-ar fi murit pentru noi toți, decît numai pentru cei de atunci. În moartea Sa Hristos a

concentrat și împlinit viața Sa. Hristos a trăit și a murit pentru noi toți pentru ca în El noi să devenim o «nouă creațiune», noi oameni (Gal. VI, 15; Efes. II, 10; IV, 24). Astfel se poate spune că El începe să trăiască din nou cu fiecare dintre ai Săi. Iar prezentîndu-L pe Mîntuitorul suferind, putem suporta și noi suferințe. În «Patimile» Sale Domnul ne apare ca luptător împotriva răului. Și suferințele Sale sînt urmarea vinei noastre. De aceea dragostea pentru Domnul cel suferind trebuie să ne îndemne pe noi a evita săvîrșirea răului. Fiindcă Fiul lui Dumnezeu a suferit, luînd toate suferințele omului asupra Sa, noi trebuie să ne ferim a produce suferințe altora sau a-i lăsa să sufere. Amintirea de Patimile lui Hristos trebuie să ne determine să evităm totul ce i-a produs atunci suferințe Domnului și îi produce și azi, lăsînd pe alții în suferință.

Nikolai P. I w a n o w, *Die Sprache der Bibel* (Limba Bibliei). (În «Stimme der Orthodoxie» 2/1980).

Fiecare domeniu de activitate umană are limba, dicționarul său propriu. Dar deosebirile dintre aceste limbi nu înseamnă în mod necesar și deosebire în conținutul adevărului. Evident, și religia își are limba sa, care nu coincide în toate d.p. cu limba științei sau a artei. Aceasta nu înseamnă însă că ele se contrazic în expunerea adevărului. Limba științei se adresează rațiunii, — limba artei sentimentului uman, iar limba religiei se adresează la ceea ce Biblia numește «inima» omului. Aceasta este superioară sentimentului și rațiunii, — ea este elementul central, adînc al vieții umane. După cuvîntul Mîntuitorului inima este izvorul din care pornesc ideile, sentimentele și acțiunile omului. Ea mișcă și păstrează cuvînte și idei (Luca II, 19).

Biblia comunică omului despre categoriile și adevărurile fundamentale ale exis-

tenței umane, despre legile, după care se dezvoltă viața omului și a lumii întregi. Ea trebuie deci să le exprime pe acestea într-o formă inteligibilă. Deci limba Bibliei trebuie să fie inteligibilă fiecăruia în toate timpurile: atît oamenilor din antichitate și prezent, precum și celor din viitorul îndepărtat. Ea trebuie să dispună de o astfel de universalitate, încît să poată fi tradusă în orice limbă de pe pămînt.

Citînd Biblia observăm — scrie autorul — frumusețea extraordinară a limbii sale, care-i atît de plastică încît măiestria sa literară nu-i contestată nici azi. În revelația biblică forma și cuprinsul se unesc într-o armonie incomparabilă. Biblia exprimă ideea măreață a divinizării omului într-o frumoasă formă. Limba Bibliei exprimă idei adînci, în formă lapidară, cuvintele sale sînt parcă tăiate din mar-

mură și inatacabile ca formulele matematice. Caracteristicile acestea privesc cărțile de cuprins mai mult periodic. Dar Biblia are și cărți poetice: psalmii și cuvântările profeților. Și trebuie reținut că orice traducere este, în măsură mai mare sau mai mică, în urma originalului, — pe care nu-l poate reda în tot specificul său.

Limba Bibliei cuprinde multe antropomorfisme și formule simbolice și de aceea apare unora de neînțeles. Îndeosebi greu de înțeles este limba primei cărți a Bibliei: Geneza, care cuprinde multe adevăruri adânci despre originea lumii. Și revelația religioasă a fost împărtășită oamenilor potrivit aptitudinilor lor care se schimbă după timp. Astfel normele morale valabile pentru toate timpurile au fost date în forma legii, adică în forma unei instrucțiuni exterioare, accesibile omului și de aci antropomorfismele. Dar limba biblică dispune și de simbolism. Simbolismul, în accepția proprie a cuvântului, este un mijloc pentru exprimarea adevărului. Simbol numim un cuvânt sau un grup de cuvinte, un semn, un act, un lucru existind real, care servește spre exprimarea a ceva sublim, tainic, și care nu poate fi exprimat în forma unei judecăți obișnuite. D.p. cercul este simbolul infinitului. Caracteristic simbolului este faptul că nu prezintă textual obiectul său, ci-l redă, în «imagine sau pildă» (parabolă).

Evident, un simbol trebuie să fie înțeles de toți, chiar și de cei care nu se folosesc de el. D.p. crucea este simbolul creștinismului atît pentru credincioși, cit și pentru ceilalți. Limba simbolului are, față de limbile vorbite, avantajul că este accesibilă întregii omeniri. Mai trebuie notat că valorile simbolice ale Bibliei luate din vorbirea curentă au două semnificații. D.p. «cerul» înseamnă bolta cerească naturală, dar simbolizează și lumea cerească care se ridică deasupra pămîntului. Astfel Dumnezeu în Evanghelii e numit adesea în formă simbolică «Tatăl din cer». În parabola despre «Fiul risipitor», acesta spune: «Tată, greșit-am împotriva cerului și înaintea Ta» (Luca XV,

18). Aici cuvintele «cer» și «tată» sînt simboluri. Și o persoană istorică poate deveni un simbol. Astfel unul din cei doi tilhari crucificați cu Hristos, care și-a regretat pe cruce păcatele sale, a devenit simbol pentru orice om că se poate pocăi în orice clipă a vieții. Și un nume poate servi ca simbol. Astfel numele primului om de care vorbește Biblia, a devenit simbol al întregii omeniri. Primul «Adam» simbolizează omenirea întreagă, omenire condamnată la moarte, în urma căderii în păcat, iar al doilea «Adam» este Hristos, care a mîntuit omenirea de păcat. Și numele «Dumnezeu» are valoare simbolică. După ființa Sa Dumnezeu rămîne inaccessibil pentru orice vorbire omenescă. După ființa Sa El nu poate fi exprimat în definiții logice, căci a defini înseamnă a indica limitele unui lucru sau ale unei noțiuni. Deci lui Dumnezeu nu I se poate da un nume în sensul cum sînt numite lucrurile din lumea creată (Geneză II, 10, 20). El poate fi numit numai simbol ca: Tată, Duh, lumină, iubire, adevăr... Fiecare din aceste cuvinte circumscrie, deși nu complet, cu mijloacele limbii umane ființa «inexprimabilului».

Firește, limba simbolurilor nu-i întrebuițată în Biblie decît numai cînd este necesară. Ea este utilizată îndeosebi în Geneza și în Apocalips.

Limba Bibliei nu-i limba seacă a tratatelor științifice și nici limba creației poetice, în care forma se suprapune conținutului. Ea este în primul rînd de natură sacramentală. Ea nu ne prezintă judecăți raționale, ci ne descoperă taine adînci, care trebuie «prévite duhovnicește».

Biblia vorbește într-o limbă care exprimă «universalul». Într-un singur cuvînt este adesea cuprinsă o întreagă concepție filozofică. Unele adevăruri sînt atît de cuprinzătoare încît nu pot fi prezentate decît prin simboluri. Și apoi Biblia împărtășește adevăruri care privesc relația dintre om și Creatorul Său. De aci specificul ei, care trebuie cunoscut pentru a înțelege bine adevărul pe care-l exprimă.

Diac. prof. O. BUCEVSCI

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

BUCUREȘTI

41.360